

**Wyższa Szkoła Teologiczno Humanistyczna
The Ukrainian Institute of Arts and Sciences
The Ukrainian Adventist Theology Institute**

**МАТЕРІАЛИ
XVIII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
«Антикризовий розвиток соціальних та
економічних процесів в умовах глобалізації»**

18 квітня 2023 року

БУЧА, 2023

«Антикризовий розвиток соціальних та економічних процесів в умовах глобалізації»: Матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції, Буча, 2023 р.: Тези доп.: Київ: Міленіум, 2023. 185 с.

У збірникові розглянуто питання світоглядних, християнських та філософських аспектів осмислення минулого та сучасності; суспільно-політичних та культурологічних аспектів трансформаційних процесів в Україні; теорії та практики фінансових процесів, антикризового менеджменту національного, світового та регіонального рівнів і тенденцій маркетингу в соціально-економічних системах сучасності; проаналізовано основні підходи щодо діяльності закладу вищої освіти в сучасних умовах. Матеріали конференції висвітлюють тенденції розвитку мовознавства та літературознавства на сучасному етапі, педагогічні аспекти підготовки фахівців, а також проблеми, пов'язані із російсько-українською війною, на різних рівнях: психологічному, медійному, освітянському.

Матеріали конференції видано в авторській редакції.

Редакційна колегія:

Голова оргкомітету: Штанько Л.О., к.екон.н., професор, в.о. ректора ПВНЗ «Український гуманітарний інститут».

Співголова оргкомітету: Куриляк В.В., доктор богослов'я, проректор по науковій діяльності ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»

Члени оргкомітету:

Корчук В.І. к.філос.н., доцент кафедри філософії, теології та історії церкви ПВНЗ «Український гуманітарний інститут».

Корещук І.І. доктор богослов'я, доцент кафедри філософії, теології та історії церкви ПВНЗ «Український гуманітарний інститут», декан Українського адвентистського теологічного інституту.

Синчак Б.А. к.соц.н., в.о. зав. каф. журналістики ПВНЗ «Український гуманітарний інститут».

Романчук С.М. к.філол.н., доцент, доцент кафедри германської філології ПВНЗ «Український гуманітарний інститут».

Поліна Г.В. к.філол.н., зав. каф. германської філології ПВНЗ «Український гуманітарний інститут».

Проданюк Ф.М. к.іст.н., доц., зав. каф. педагогіки та психології ПВНЗ «Український гуманітарний інститут».

Терещенко Л.О. к.екон.н., проф., зав. каф. економічної кібернетики, фінансів та менеджменту ПВНЗ «Український гуманітарний інститут».

**Рекомендовано вченою радою
Українського гуманітарного інституту
Протокол №7 від 29 червня 2023 р.**

Адреса редколегії

Україна, 08292, Київська обл., м. Буча, вул. Інститутська, 14
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»»

©ПВНЗ «Український гуманітарний інститут», 2023

©Автори, 2023

ЗМІСТ

АЛЬКЕМА В. Г.	8
ПОСТАКРЕДИТАЦІЙНИЙ МОНІТОРИНГ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	
АНТОНЕЦЬ М.О.	12
ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ»	
АРОВІНА М. П.	17
РОЗВИТОК ОМНІКАНАЛЬНОГО МАРКЕТИНГУ В УКРАЇНІ	
БУРКО О. В.	20
ФОРМУВАННЯ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УМІННЯ ПРАЦЮВАТИ З ПІДРУЧНИКОМ ДЛЯ НУШ	
БУРЛЄЄВ О. Л.	23
МОДЕЛЬ АВТОМАТИЗАЦІЇ ДОКУМЕНТООБІГУ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕЛЕКТРОННИХ ФОРМ І ТАБЛИЦЬ	
ВАКУЛОВА І. В.	27
АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ІНОЗЕМНИХ СТУДІЯХ	
ВАСИЛЕНКО О. О.	30
ВИЯВЛЕННЯ ЗГЕНЕРОВАНОГО ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ ТЕКСТУ	30
ГРЕБІННИК Ю. Л., ПОПИК Л. Р.	33
ВПЛИВ КОЛЬОРУ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ЛЮДИНИ	
ДАНИЛЮК Л. В.	35
ДО ПИТАННЯ ЛІНГВОЦИДУ В УКРАЇНІ	
HARTSUNOVA L.	39
USE OF ENGLISH NEOLOGISMS AS A LINGUISTIC REFLECTION OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR: ANALYSIS OF MEDIA DISCOURSE	
ЄВДОКИМОВА Л. В.	42
ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЯКІСТЬ ОСВІТИ	
ЗАГРЕБА В. А.,	44
ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ у СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ В УМОВАХ ВІЙНИ	
ЗАХАРІНА А. Г., ЗАХАРІНА Є. А.	47
САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	
ЗЄНЯ Л. Я. , РОМАН С. В.	50
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ І ЗМІСТУ ШКІЛЬНОЇ МОВНОЇ ОСВІТИ	
ІВОНЧАК Н. Д.	54
ОСОБЛИВОСТІ ОНЛАЙН-ЩОДЕННИКА ЯК ЖАНРУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ	
КЛІМУК В. В.	58

ФУНКЦІОНУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ ПАТОСУ В ЖАНРІ ЕПІДЕЙКТИЧНОЇ ПРОМОВИ	
КЛІМУК О. С.	61
ЗАСТОСУВАННЯ ПРАГМАТИЧНОЇ АДАПТАЦІЇ З МЕТОЮ ВІДТВОРЕННЯ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ У КІНОПЕРЕКЛАДІ	
КОВАЛЬ А. Г.	64
ОБ'ЄКТИВНІСТЬ ЯК ГОЛОВНИЙ ФАКТОР ЖУРНАЛІСТИКИ У ВИСВІТЛЕННІ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ	
КОЛІСНИК О. П., САКВА Д. М.	69
ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ДЕБІТОРСКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	
КОЗЛОВА К. П.	71
ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	
КОЛОМІНОВА О. О., РОМАН С. В.	74
ЛІНГВОДИДАКТИЧНЕ ТЕСТУВАННЯ У МОВНОМУ ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ КОНТРОЛЮ В ШКОЛІ	
КОПАНИЦЯ Л. М., ПАВЛОВА А. К.	78
ІМПЕРАТИВ ЦІННОСТІ ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ В НЕОБРЯДОВИХ ЛІРО-ЕПІЧНИХ ПІСНЯХ	
КОРЧУК О. С.	81
ВТОРИННА ТРАВМАТИЗАЦІЯ ЧЛЕНІВ СІМЕЙ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ	
КУТЕНКО В. О.	84
ОСОБИСТІСНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСІБ ІЗ СЕРЦЕВО-СУДИННИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ	
КУШНІР Г. О., ІСКРЕНКО М.М.	88
ВИСВІТЛЕННЯ МЕДИЧНОЇ ТЕМАТИКИ В УКРАЇНСЬКИХ ІНТЕРНЕТ-ВИДАННЯХ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ (2021-2023 рр.)	
ЛОЗЕНКО А. П.	91
ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПОЧАТКОВА ОСВІТА» ДИДАКТИЧНИХ АНАЛІТИЧНИХ УМІНЬ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	
МАКАРЕНКО І. П., ШТАНЬКО Л. О.	94
ПРОТЕСТАНТСЬКА ЕТИКА І БАЛАНС ЕКОНОМІЧНИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ ЧИННИКІВ	
МИЧАК А. Г., МИЧАК Н. Г.	98
СУЧАСНІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ РІК ПРИІРПІННЯ	
КУЦЕПАЛ С. В.	106
МЕТАМОДЕРНІЗМ: ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ РИСИ	
НОСОВА О. В.	110
РОЗВИТОК СТРЕСОСТІЙКОСТІ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕМ «ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ» ТА «ПСИХОЛОГІЯ ЕМОЦІЙ» У КУРСІ ЗАГАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ	

ОРЛОВСЬКИЙ Р. В.	114
«АДВЕНТИСТИ ПЕРШОГО ДНЯ» ТА ОЧІКУВАННЯ ДРУГОГО ПРИХОДУ ХРИСТА У 1850–1870-Х РР.	
ПАЛІЙ О. А.	116
БАЗОВІ ПРИНЦИПИ КОНСТРУЮВАННЯ НМК З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ ЗНЗ	
ПАРАСЄЙ-ГОЧЕР А. О.	119
ІНДИВІДУАЛЬНЕ ПСИХОЛОГІЧНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ СТУДЕНТІВ У СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНСЬКОГО ГУМАНІТАРНОГО ІНСТИТУТУ	
ПЕТРЕНКО Л.М., ДУБІНІНА А.В. ,.....	125
ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ	
ПЕТРЕНКО Л.М., КРАВЦОВ С.О. ,.....	128
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В МАРКЕТИНГУ	
ПОЛІНА Г. В.	131
ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ КУЛЬТУРНИХ КОНСТАНТ	
ПРОДАНЮК Ф. М.	135
ВИНИКНЕННЯ Й ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВОСЛАВНИХ БРАТСТВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ТА ЇХНЯ РОЛЬ У РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ В XVI – XVII СТОЛІТТЯХ: ВІТЧИЗНЯНА ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ	
РОМАНЧУК С. М.	138
ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА «УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА»	
СИНЧАК Б. А.	142
ТРАНСФОРМАЦІЯ РІВНЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ УКРАЇНЦІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ	
СТЕШИЦ А. В.	146
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД НАУКОВЦІВ ЩОДО ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
СТЕШИЦ І. В.	150
РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА УЧИТЕЛІВ В КОНТЕКСТІ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	
СУМЕЦЬ О. М.	153
СМАРТ-ТЕХНОЛОГІЇ І ЇХНЄ ЗАСТОСУВАННЯ В МЕДИЧНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ	
ТЕРЕЩЕНКО Л. О.	157
ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛЕЙ ПРОГНОЗУВАННЯ І КОНЦЕПЦІЯ ОЦІНКИ ТА ВРАХУВАННЯ РИЗИКУ У ПРОГНОЗУВАННІ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ	
ХОМЕНКО С.А.	160
ОБСЦЕННА ЛЕКСИКА В ЗМІ: СВОБОДА СЛОВА ЧИ НЕОБХІДНІСТЬ ЦЕНЗУРИ	
ШЕВЧУК А.В.	164
ХРИСТІЯНСЬКІ ЦІННОСТІ В РЕЛІГІЙНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ	

ШЕВЧУК В. А.	165
ЧАСОПИС «THE ADVENT SURVEY» ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ЦЕРКВИ АДВЕНТИСТІВ СЬОМОГО ДНЯ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД НА ВОЛИНІ ТА ГАЛИЧИНІ	
ШКОЛА В.М.	170
ЦИКЛ БЕРТОЛЬДА БРЕХТА «СТРАХ І ВІДЧАЙ У ТРЕТІЙ ІМПЕРІЇ» ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ТОТАЛІТАРНОГО ДИСКУРСУ	
ДУМУЩІ І.П.	173
ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ СТІЙКОЇ ОСНОВИ ІТ-СТАРТАПУ В УКРАЇНІ	
KURYLIAK V.V.	177
THEOLOGY OF HEALTHY LIFESTYLES. THE DOCTRINE AND PRACTICE OF THE SEVENTH-DAY ADVENTIST CHURCH	

АЛЬКЕМА В. Г.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри інформаційних систем і технологій,
фінансів та менеджменту
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

ПОСТАКРЕДИТАЦІЙНИЙ МОНІТОРИНГ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. В системі освіти України невідкладною є потреба в удосконаленні наявного механізму забезпечення якості вищої освіти. Важливим зовнішнім викликом в цьому аспекті є необхідність в інтеграції національної системи вищої освіти в європейський освітній простір. Наявна практика Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) щодо здійснення акредитацій освітніх програм вимагає унормування процедури постакредитаційного моніторингу закладів вищої освіти (ЗВО) та розробки моделей і механізмів його реалізації у системі вищої освіти України. Вирішенню частини зазначеного завдання в аспекті формування основних етапів реалізації процедури постакредитаційного моніторингу освітніх програм закладів вищої освіти і присвячено цю працю.

Метою дослідження є аналіз наявної міжнародної та національної правової бази й успішних міжнародних практик постакредитаційного моніторингу в Європейському просторі вищої освіти та розроблення процедури реалізації постакредитаційного моніторингу освітніх програм ЗВО України НАЗЯВО.

Огляд джерел. Підвищення якості вищої освіти в Україні є стратегічним вектором діяльності органів управління освітою та усіх керівників і учасників освітнього процесу ЗВО нашої країни. У 2022 році після обговорення в освітньому середовищі НАЗЯВО було прийнято Національний план дій із зовнішнього забезпечення якості вищої освіти на 2022-2023 роки [1]. Основна мета Національного плану - це консолідація зусиль усіх ключових органів та організацій для створення системи забезпечення якості, що повноцінно відповідатиме чинним Стандартам і рекомендаціям щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) [2]. Ціль, яку прагне досягти НАЗЯВО, полягає в тому, щоб стати повноправним членом ENQA (Європейської асоціації із забезпечення якості вищої освіти). Зазначений Національний план містить п'ять ключових завдань: розробка та впровадження змін до законодавства щодо вдосконалення діяльності процедур НАЗЯВО; вдосконалення національних критеріїв акредитації освітніх програм стосовно їх повноцінній відповідності критеріям ESG; вдосконалення методів та критеріїв залучення міжнародних експертів під час здійснення акредитаційних процедур; оптимізація процесу залучення зовнішніх стейкхолдерів до процесів зовнішнього забезпечення якості вищої освіти; увідповіднення процедур НАЗЯВО з методами експертної оцінки ESG.

Для досягнення заявлених завдань автори Національного плану виділили пріоритетні та перспективні заходи, які слід провести. До перших належать: методологічна та фінансова підтримка НАЗЯВО на шляху вступу до ENQA; розробка законодавчих змін стосовно можливості проведення постакредитаційного моніторингу; оптимізація статусу НАЗЯВО в законодавстві; оновлення Положення про акредитацію освітніх програм та критеріїв оцінки освітніх програм. реформування апеляційного комітету та процедури оскарження рішень НАЗЯВО. Перспективні заходи передбачають: вдосконалення механізмів підготовки експертів НАЗЯВО; формування та наповнення реєстру експертів, залучення міжнародних експертів до акредитаційних процедур; підвищення рівня залучення стейкхолдерів до процесу діяльності НАЗЯВО; затвердження комплексу нормативно-правових актів стосовно впровадження інституційної акредитації, створення незалежних установ оцінювання якості вищої освіти.

Важливе питання постакредитаційного моніторингу передбачене Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти», яким постакредитаційний моніторинг визначається як оцінювання органом, що прийняв рішення про акредитацію, виконання наданих за результатами акредитації рекомендацій та/або подальшого виконання критеріїв акредитації [3]. Цим Законом передбачено внесення до Закону України «Про вищу освіту» нової для вітчизняного простору вищої освіти процедури - постакредитаційний моніторинг. Під постакредитаційним моніторингом закон визначає процедуру оцінювання органом, що прийняв рішення про акредитацію, виконання наданих за результатами акредитації рекомендацій та/або подальшого виконання критеріїв акредитації [3]. В умовах вітчизняної системи вищої освіти таким органом є Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, його комітети та виконавчі структури. НАЗЯВО здійснює постакредитаційний моніторинг освітніх програм ЗВО, які отримали акредитацію. Такий моніторинг є безоплатним. За результатами постакредитаційного моніторингу НАЗЯВО може скасувати рішення про акредитацію освітньої програми у разі виявлення суттєвих порушень забезпечення якості освітньої діяльності.

Свого часу проєкт цього Закону викликав в освітньому середовищі ЗВО бурхливу дискусію в частині запровадження постакредитаційного моніторингу. З одного боку, цілком зрозуміло, що введення додаткової процедури зовнішнього забезпечення якості може викликати певне невдоволення та неприйняття представниками окремих ЗВО. Їхні аргументи в основному полягають у відсутності ресурсів на здійснення цієї роботи та зростання трудомісткості акредитаційних процедур. З іншого боку, відповідно до статті 435 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, обов'язковими для України є Рекомендації Європейського Парламенту та Ради Європи від 15 лютого 2006 року про подальше європейське співробітництво в галузі забезпечення якості вищої освіти (№ 2006/143/ЄС), які передбачають, що

державам-підписантам слід забезпечити відповідності Європейським стандартам із забезпечення якості (ESG-2015), розроблених Європейською мережею агентств з якості ENQA [2]. Стандарт 2.3 ESG-2015 передбачає: «Зовнішнє забезпечення якості не завершується звітом експертів. Звіт містить чіткі вказівки для інституційних дій. Агентства мають послідовний процес подальшого розгляду дій, вжитих установою. Характер подальших заходів залежатиме від структури зовнішнього забезпечення якості» [2]. Програма визнання Світової федерації медичної освіти WFME передбачає: «WFME оцінює правовий статус, процес акредитації, моніторинг після акредитації та процеси прийняття рішень агентства з акредитації для програм або шкіл базової медичної освіти» [4]. Зміст цих положень згаданих міжнародних нормативних документів свідчить про необхідність виконання Україною взятих міжнародних зобов'язань. Без їхнього виконання не може йтися про повноцінну інтеграцію в Європейський простір вищої освіти (ЄПВО). І це не є політика керівників освіти - це державна політика захисту прав учасників освітнього процесу через міжнародне визнання акредитацій Національного агентства та дипломів, що видаються вітчизняними ЗВО. Виходячи з цих аргументів, стає очевидним необхідність запровадження в системі вищої освіти України постакредитаційного моніторингу освітніх програм.

Результати дослідження. Аналіз наявної нормативно-правової бази постакредитаційного моніторингу свідчить, що в ній відсутні єдині міжнародні вимоги щодо моделі постакредитаційного моніторингу та форми й процедури його реалізації. Окремі агентства, що входять до ENQA та EQAR, організують для його здійснення виїзну процедуру із залученням експертів й заповненням розгорнутих форм проміжних звітів, інші агентства мають дещо спрощену модель такого моніторингу, яка передбачає короткий щорічний звіт ЗВО щодо виконання рекомендацій суб'єкта зовнішнього оцінювання якості освітніх програм. У Національного агентства в Україні є можливість, з огляду на наявність розвиненої електронної акредитаційної системи, спростити модель постакредитаційного моніторингу і запровадити коротку електронну моніторингову форму. В процесі дослідження цього питання були пропозиції щодо використання різних форм, які б мали конкретні рекомендації (наприклад, рекомендації SMART (Specific, Measurable, Achievable, Relevant, and Time-Bound) й заповнювалися ЗВО в електронній системі Національного агентства на 2 чи 3 році після акредитації [5].

В результаті вивчення прикладів успішних практик постакредитаційного моніторингу різних Європейських країн, було обрано таку його процедуру. На третьому році реалізації освітньої програми в післяакредитаційний період ЗВО повинен подати до НАЗЯВО відомості, в яких характеризують сучасний її стан. Особливу увагу в них слід приділити розкриттю змісту завдань, які визначені закладом на підставі змісту рекомендацій, спрямованих на усунення недоліків та удосконалення освітньої програми. Зміст рекомендацій, які слід врахувати і в той чи інший спосіб імплементувати в практику реалізації

освітньої програми, повинні бути чітко й однозначно сформульовані на підставі пункту 3 експертного висновку відповідної галузевої ради. Галузева рада у формулюванні цих рекомендацій, крім точки зору її членів, враховує доцільні думки експертів складу експертної групи, яка проводила акредитаційну експертизу конкретної освітньої програми відповідного ЗВО. Заклад освіти повинен подати посилання на джерело, що демонструє факти підтвердження реалізації відповідних заходів чи програм (проєктів або робіт), які виконано в післяакредитаційний період і спрямовані на удосконалення якості відповідної освітньої програми. В пропонованій формі наявний не лише зміст завдань чи робіт, але і передбачено визначення термінів їх виконання, а також є можливість зазначити відсоток виконаних завдань від їхньої кількості на момент постакредитаційного моніторингу.

Висновки. Таким чином, в цьому дослідженні обґрунтовано необхідність проведення постакредитаційного моніторингу освітніх програм. Визначено наявну міжнародну та вітчизняну нормативно-правову базу реалізації такого моніторингу. Проаналізовано успішні практики закладів Європейського простору вищої освіти щодо моделей, форм та процедур здійснення постакредитаційного моніторингу освітніх програм. На підставі аналізу наявних підходів запропонована процедура моніторингу, яка дозволяє оперативно і з мінімальною трудомісткістю для ЗВО оцінити ефективність його діяльності, спрямованої на удосконалення освітніх програм відповідно до рекомендацій експертів, наданих під час акредитації, в постакредитаційний період. Такий підхід дозволить реалізувати неперервну системну роботу учасників освітнього процесу, спрямовану на реалізацію принципу постійного вдосконалення якості освітніх програм кожним ЗВО.

Список використаних джерел:

1. Що містить Національний план дій зовнішнього забезпечення якості вищої освіти? URL: <https://dejure.foundation/tpost/p4m6nj2s81-scho-mstit-nationalnii-plan-di-zovnshnog>
2. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) URL: https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1838-20#Text>
4. Стандарти всесвітньої федерації медичної освіти. URL: <https://wfme.org/standards/>
5. Стукало Наталія. Постакредитаційний моніторинг. URL: https://www.facebook.com/nazyavo/posts/313594677474938/?paipv=0&eav=Afb6avIC365LNS07_Tzt72HrWvriV38lc5w2B9Ccs5ec0nquNLFGBxS6czdHM1-OA5c& rdr.

АНТОНЕЦЬ М.О.

*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри педагогіки і психології
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ»

Актуальність дослідження. Під час агресивної окупаційної війни, яку веде росія проти України, ворог постійно та жорстоко порушує Женевську конвенцію про захист цивільного населення. Українці зазнають жахливих сексуальних насильств, знищення та знущань з боку ворога. Після війни буде багато дітей і дорослих, що постраждали фізично, емоційно, духовно і соціально. Тому важливо готувати висококваліфікованих фахівців з психології, які зможуть задовольнити потреби суспільства у допомозі та підтримці таких людей. Також «у вивченні психології актуально використовувати нові тренінгові програми» [3].

З метою покращення якості вищої психологічної освіти у ПВНЗ «УГІ» з 2020 року було введено у програму навчальну дисципліну «Основи психологічного тренінгу». Це був рік карантину від пандемії COVID-19, тому заняття проводилися у режимі on-line на платформі Zoom та Google Meet. Для вдосконалення словесних, наочних і практичних методів навчання, а також здійснення поточного контролю в умовах дистанційної освіти, авторка пройшла онлайн міжнародне підвищення кваліфікації з 28.09.2020 по 2.10.2020 у Wyższa Szkoła Teologiczno-Humanistyczna im. Michała Beliny-Czechowskiego Instytut Nauk Społecznych (Польща). Вона прослухала курс «Хмарні сервіси для онлайн-навчання на прикладі платформи Zoom» обсягом 1,5 кредити ЄКТС. Пізніше, після широкомасштабного вторгнення російських окупантів в Україну, заняття було продовжено теж у режимі on-line.

Актуальність теми полягає у поясненні важливості викладання предмета, пов'язаного з груповими методами праці з населенням, де відбувається психологічний та духовний вплив тренера, коуча, наставника. Майбутнім психологам необхідно отримати теоретичні і практичні знання з групових форм роботи для забезпечення запиту з боку українського суспільства.

Метою праці є вивчення особливостей викладання предмета «Основи психологічного тренінгу». Об'єкт досліджень – навчальна дисципліна «Основи психологічного тренінгу», предмет – особливості викладання зазначеного курсу.

Результати дослідження. Опанування цього предмета передбачає такі результати навчання: РН 1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання; РН 12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід,

круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника; РН 14. Ефективно виконувати різні ролі у команді у процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості; РН 19. Демонструвати ціннісно-орієнтованої позиції щодо активного служіння Богу та суспільству шляхом реалізації своїх особистісних та професійних якостей.

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування теоретичних знань і практичних навичок щодо проведення тренінгу і переваги групових форм роботи. Для реалізації мети необхідно вирішити наступні завдання: 1) з'ясувати поняття «тренінг» і парадигми тренінгу; 2) вивчити класифікації тренінгів; 3) отримати практичні навички проведення тренінгу; 4) опанувати функції ведучого; 5) розробити власний тренінг.

Програма навчальної дисципліни має теми: 1. Характеристика психологічного тренінгу. 2. Група як важливий чинник психологічного тренінгу. 3. Характеристика основних тренінгових методів і форм. 4. Роль ведучого в організації психологічного тренінгу. 5. Процес групового тренінгу.

Звичайно, найкращим тренером, або коучем, був сам Ісус Христос, коли навчав своїх учнів. Він говорив їм: «Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи, християчи їх в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа, навчаючи їх берегти все, що я вам заповідав. Отож, я з вами по всі дні аж до кінця віку» [1, Мт.28:19-20]. А найкращим тренінгом є Нагірна проповідь Христа [1, Мт.5–7].

Л. Кудрик, А. Бешлей та У. Мельник стверджують, що «існує низка переваг застосування коучингу в системі освіти. Насамперед, це формування активної творчої особистості, гармонійний розвиток якої вимірюється не кількістю засвоєних понять або загальним обсягом навчальної інформації, а її швидким і раціональним відбором та вмінням гнучко використовувати в майбутніх життєвих і професійних ситуаціях» [6]. С. Івашньова зазначає характерні риси тренінгу, а саме: «дотримання принципів групової роботи; спрямованість на допомогу учасникам групи в саморозвитку; наявність постійної групи; певна просторова організація; акцент на взаєминах у ситуації «тут і зараз»; застосування активних методів групової роботи; вербалізована рефлексія з приводу власних почуттів і того, що відбувається у групі; свобода спілкування» [5].

Т. Яценко висуває певні етичні вимоги до ведучого тренінгу, який повинен «створити особливу атмосферу і сприяти саморозкриттю і психологічному зростанню членів групи» [11]. В. Бондаровська, О. Куриленко, Т. Гуцаленко характеризують тренера, як фахівця, який «проєктує педагогічний простір тренінгу для учасників, створює ситуації для вирішення окреслених проблем, розробляє відповідні вправи, готує матеріали для міні-лекцій і передбачає методи, необхідні для досягнення мети тренінгу» [4].

Підготовка до проведення тренінгів заснована на концепції Д. Лі, який зазначив: «Тренінг часто вважають одномоментною подією, але гарно спланований тренінг – це тривалий процес, що розпочинається з визначення того, яке саме навчання необхідне. Спочатку виділяють чотири кроки та відповідно чотири питання, які ми повинні вирішити» [7]. Він пропонує такий

алгоритм: 1) Вияв проблеми; 2) Пошук рішення про застосування тренінгу; 3) Прийняття рішення про застосування тренінгу; 4) Формулювання завдання – кінцевий результат.

В. Федорчук зауважує, що «сьогодні на ринку тренінгових послуг є широкий вибір програм, що відповідають усім запитам суспільства» [9]. Авторка також знайомить здобувачів вищої освіти (ЗВО) із власними програмами, що проводяться як для самих ЗВО, так і для українського населення. Шість з них вміщують арттерапію, бо авторка має диплом арттерапевта. О. Тараріна пояснює, що «арттерапія є лікуванням завдяки художній творчості або використанню мистецтва як терапевтичного чинника, засобу спілкування на символічному рівні» [8].

Викладання основ психологічного тренінгу передбачає опанування сінквейну – методу активізації пізнавальної активності студентів, формування їхнього розумового та мовленнєвого розвитку. Завдання для ЗВО полягає у складанні сінквейну про наставника, читаючи книгу А. Щербюк, Т. Курганської і Л. Бесчастної [10]. Сінквейн захищається перед усією групою.

Авторка використовує власні програми у процесі викладання навчальної дисципліни «Основи психологічного тренінгу». Це коучинг «Ти особливий». На нього є свідоцтво на авторське право за № 38186 від 27 квітня 2011 року. Мета коучингу – повірити в себе як людину, яка є цінною в очах Бога та знайти особистісні важелі для отримання гарного результату.

Викладаючи соціальну психологію, для ЗВО проводжу тренінг «Мої слова». На нього є свідоцтво на авторське право за №43338 від 17 квітня 2012 року. Мета тренінгу – навчитися слідкувати за всім, що ми говоримо і намагатися не вживати лайливих слів. 2 жовтня 2020 року було отримано свідоцтво на авторське право на тренінг «Стать і гендер» за № 100131. Мета тренінгу – з'ясувати різницю між поняттями «стать» і «гендер», щоб зрозуміти жахливі наслідки гендерного мейнстримінгу для сучасної молоді і майбутніх поколінь.

У жовтні 2016 року в НУ «Острозька академія» на міжнародній науково-практичній конференції «Духовно-моральне виховання дітей та молоді» було презентовано тренінг «Розуміння любові». На нього є свідоцтво на авторське право за № 54853 від 16.05.2014. Було поставлено проблему: «Що ж таке справжня любов? Яка її природа? Чи взагалі вона існує? Яке її джерело? Як виявляється сила любові? Чи є взірць любові?» Також було висунуто гіпотезу: «Справжня любов може змінити життя кожної людини». Для підтвердження гіпотези пропонується розглянути наступні питання: 1.Любов у п'ятьох аспектах; 2.Визначення любові; 3.П'ять мов любові.

З 2007 року проводиться тренінг «Цінуй життя», але свідоцтво на авторське право за № 83568 було отримано 11 грудня 2018 року. Програма спрямована на розуміння необхідності протистояння негативному впливу середовища, збереження здоров'я і радості життя для найкращої реалізації планів на майбутнє та створення міцної родини. Ця профілактична програма побудована на християнських засадах. Її мета–формування слухного

ставлення молоді до власного життя та отримання знань щодо проблеми ВІЛ/СНІДу в Україні.

Тренінг «Шлюб на все життя» було презентовано на V Міжнародній науково-практичній конференції «Родина як простір становлення та відновлення особистості», що проходила 26-26 травня 2018 року в Українському католицькому університеті, що у м.Львів. Свідоцтво на авторське право за № 85348 було отримано 5.02.2019. Мета тренінгу – прийняти позицію «Міцний шлюб – щаслива родина».

Аналізуючи важливість духовної та соціальної ролі сучасної матері, було розроблено тренінг «Я мама», авторське свідоцтво № 95599 від 23.01.2020. Програма проводиться у дитячих садках, школах, вищих навчальних закладах для жінок, які є біологічними або соціальними матерями. Соціальні матері - педагоги впливають на формування особистості дітей, учнів та здобувачів вищої освіти. Тренінг «Я мама» у вищих навчальних закладах також сприяє формуванню професійної та ділової культури молоді. Тренінг проводиться з 2013 року. Його мета – «допомогти стати кращою матір'ю на основі аналізу власних помилок і застосування духовних принципів зі Слова Божого у вихованні дітей» [2]. Програма була «розроблена на протипагу гендерній ідеології, щоб показати духовний і соціальний сенс ролі матері в сучасному суспільстві» [12]. У грудні 2021 року цю програму було проведено для овдовілих матерів. Їхні чоловіки загинули, захищаючи Україну від російських окупантів з 2014 року. 28 жовтня 2022 року в Полтаві цей тренінг відбувся для керівників дошкільних закладів міста (45 жінок). 12 травня 2023 року було проведено тренінг для заступників директорів шкіл з виховної роботи Полтави (40 жінок). Тренер познайомила педагогів з новими викликами щодо ролі українських соціальних і біологічних матерів в умовах жахливої війни росії проти України.

Для викладання предмета «Екологічна психологія» було розроблено три тренінги. Перший - «Антропологічне садівництво» - презентувався на II Міжнародній богословській конференції «Церква і публічна сфера: любов у дії», що відбулася 2-4 травня 2019 року у Львові в Українському католицькому університеті. Він має свідоцтво на авторське право за № 106956 від 4.08.2021 року. Мета тренінгу – зрозуміти власні можливості для створення особливого культурного простору, що вплине на зміни у довкіллі і взаєминах.

Тренінг «Духовні основи екологічного мислення», що має свідоцтво на авторське право за № 111293 від 25.01.2022, презентувався на I Міжнародній науково-практичній конференції «Психолого-педагогічні координати розвитку особистості» до 90-річчя Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», що відбулася 2-3 червня 2020 року в Національному університеті «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка. Мета тренінгу – отримати знання щодо екологічного мислення і сформувати його духовний фундамент.

Тренінг «Моя екосистема», що має свідоцтво на авторське право за №116810 від 6.03.2023, презентувався на II Міжнародній науково-практичній

конференції «Психолого-педагогічні координати розвитку особистості» до 90-річчя Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», що відбулася 3-4 червня 2021 року в Національному університеті «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка. Мета тренінгу – навчитися створювати власну екосистему, що змінює навколишнє середовище на краще.

Отже, усі десять тренінгів було використано для здобувачів вищої освіти, майбутніх психологів, протягом 2020-2023 років. Незважаючи на проходження освітнього процесу у складних умовах воєнного стану, викладання навчальної дисципліни «Основи психологічного тренінгу» відбувалося змістовно, цікаво та корисно. Деякі студенти презентували власні тренінги, що використовуються для зміцнення психологічного стану вимушено переміщених осіб. Праця у режимі on-line показала, що безліч методів покращують якість освіти завдяки спілкуванню з великою кількістю людей водночас, а також дозволяють обмінюватися знаннями і досвідом.

Список використаних джерел:

1. Святе Письмо Старого та Нового Завіту / переклад отця Івана Хоменка. Жовква: Вид-во отців Василіян «Місіонер», 2022.
2. Алордей Т.Д.Б., Антоненко М.О. Роль матері у сучасній родині. Розвиток сімейної політики міста: *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (17 травня 2019 року, Бровари). Бровари–Херсон: Вид. дім «Гельветика», 2019. С. 57-63.
3. Антоненко М.О. Впровадження нових методів у викладанні психології. *Наукові записки. Серія «Психологія»*. Острого: Вид-во НУ «Острозька академія», 2015. С. 29-43.
4. Бондаровська В. М., Куриленко О.Я., Гуцаленко Т.В. Особливості підготовки і проведення соціально-психологічного тренінгу. Київ: Редакції загально-педагогічних газет, 2013. 106 с.
5. Івашнюва С. В. Як підготувати і провести ефективний тренінг: практичний порадник. Харків: Ранок, 2019. 80 с.
6. Кудрик Л., Бешлей А., Мельник У. Самокоучинг: як запобігти професійному вигоранню. Київ: Шкільний світ, 2019. 216 с.
7. Ли Д. Практика групового тренінгу. СПб.: Київ, 2009. 224 с.
8. Тараріна О.В. АРТ-коучинг. Техники простих рішень. Київ: Саммит-Книга, 2015. 88 с.
9. Федорчук В.М. Тренінг особистісного зростання. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 250 с.
10. Щербюк А. Курганская Т., Бесчастная Л. 10 шагов к мастерству. Книга – практикум для начинающих коучей, консультантов, психологов и тренеров. Киев: «Кравченко Я.О.», 2018. 222 с.
11. Яценко Т.С. Методы активного социально-психологического обучения. Киев: РУМК, 1991, 56 с.

12. Maryna Antonets, Olesia Silchuk, Kateryna Bozhko. The spiritual development of university students: a fundamental role of the humanities and social sciences. *European Journal of Science and Theology*, Vol.15, No.5, 2019. 27–37 p.

АРОВІНА М. П.

*кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри інформаційних систем і
технологій, фінансів та менеджменту
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

РОЗВИТОК ОМНІКАНАЛЬНОГО МАРКЕТИНГУ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Завдяки розвитку інформаційних технологій, останнім часом неухильно зростає кількість споживачів, які купують товари офлайн та онлайн одночасно. Так, за даними досліджень поведінки покупців, які проводилися у США, п'ята частина опитуваних робила покупки тільки в магазинах, 7% замовляли товари онлайн. У той час приблизно дві третини споживачів використовували різні канали в процесі покупок [1]. Опитування вітчизняних споживачів свідчать, що приблизно половина споживачів не обмежується одним каналом для пошуку інформації щодо придбання товарів та послуг [2]. Тобто для задоволення потреби покупця у придбанні певного товару йому необхідно пропонувати найбільш привабливі способи вибору товарів, надавати консультації з різних питань на підставі ефективних комунікацій.

Мета праці: проаналізувати практику та перспективи впровадження стратегії омніканальності вітчизняними підприємствами.

Огляд джерел. Питання омніканальності є відносно новими у вітчизняних дослідженнях з маркетингу. В останні роки різні аспекти впровадження такої стратегії розглядали О.О. Бакуліч, А.В. Бокий, Д.В. Грищук, О.В. Жегус, Т.М. Копань, О. Кузик та інші. Дослідження були спрямовані на розгляд різних аспектів реалізації омніканальної стратегії у сферах торгівлі, особливостей комунікації зі споживачем. Проте швидке зростання популярності омніканального маркетингу в Україні вимагає подальшого вивчення та аналізу практичного досвіду, визначення його особливостей.

Результати дослідження. Поняття «омніканальний» (з англ. «omnichannel») означає «усеканальний, або такий, що максимально використовує всі способи зв'язку продавця та покупця». Маркетинговий словник визначає його як тип маркетингу, в рамках якого використовується одразу декілька каналів комунікації, що взаємодіють між собою [3].

Серед основних факторів появи і розвитку омніканальності визначимо такі:

– збільшення каналів комунікації продавця та покупця;

- зміна поведінки споживача: від спонтанних рішень про покупку до більш зважених;
- підвищення вимог споживача до взаємодії з продавцем у процесі купівлі-продажу;
- розвиток засобів автоматичного накопичення продавцем інформації про вподобання, інтереси покупця.

Визначення цих факторів дозволяє з'ясувати причини впровадження омніканальних стратегій у різних бізнес-сферах нашої країни: роздрібна торгівля, громадське харчування, банківська сфера тощо.

Серед основних каналів покупки визначимо два основних напрямки: онлайн і офлайн (табл.1).

Таблиця 1. Класифікація каналів покупки

Офлайн-канали	Онлайн-канали
магазини роздрібної торгівлі	вебсайти, маркетплейси
зовнішня реклама	інтернет-реклама
маркетингові заходи	мобільні додатки
івенти	соціальні мережі, месенджери (Viber, WhatsApp, Telegram)
кол-центри	push-повідомлення, SMS-повідомлення, розсилки електронною поштою

Дослідження довели, що омніканальність – це не обов'язково поєднання офлайн та онлайн каналів, стратегія успішно зарекомендувала себе на вітчизняних підприємствах, які використовують виключно онлайн-бізнес.

Слід зазначити, що омніканальні стратегії принципово відрізняються від мультиканальних, де також використовуються різні канали просування товарів та послуг. Характерною рисою мультиканального маркетингу є застосування традиційного підходу, якому притаманні автономні цілі, функції, оцінки діяльності кожного каналу, відсутній взаємозв'язок у функціонуванні окремих каналів.

Аналіз діяльності підприємств сфери торгівлі показав, що традиційні мультиканальні моделі можуть працювати ефективно. Наприклад, мережа магазинів «Intertop», яка використовує мультиканальну модель комунікації. Здійснюючи зв'язок зі споживачем через SMS, e-mail, Viber та push-повідомлення, компанія «обирає канал, що є найрелевантнішим для певної аудиторії», і це призводить до збільшення кількості продажів [4].

Маркетологи-практики зазначають, що поступовий розвиток мультиканальної моделі відбувається у бік зростання кількості каналів комунікації продавця та покупця. Це може викликати складнощі у визначенні ролі певного каналу для різних користувачів через збільшення варіантів спілкування. Звідси під загрозою може опинитися ефективність маркетингової діяльності.

У наш час проблема вирішується за допомогою впровадження омніканальної системи продажів, де всі канали працюють спільно, інтегровано і залежать один від одного. Так, за даними опитувань Retailers.ua, в сфері українського ритейлу омніканальний бізнес розвивають більш, ніж 70% підприємств [5].

Найчастіше в такій системі використовується ієрархічна модель. Наприклад, інтернет-майданчик «Shafa.ua» використовує наступну послідовність каналів взаємодії з покупцем (рис.1).

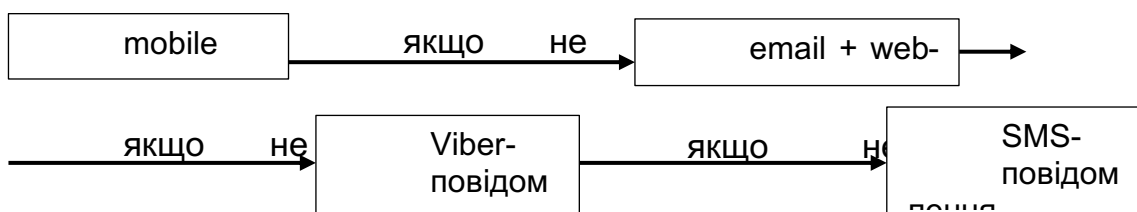

Рис. 1. Модель омніканальної комунікації інтернет-магазину Shafa.ua [4]

Зростання кількості каналів потребує обробки значно більшого обсягу інформації. Зрозуміло, що виникає необхідність застосування цифрових маркетингових технологій, які вимагають додаткових витрат підприємства на їх придбання та підтримку. Серед найбільш популярних програмних рішень зазначимо:

CRM – customer relationship management – програмне забезпечення, що допомагає збирати й аналізувати інформацію про клієнтів та партнерів;

CDP – customer data platform, – система, яка ідентифікує користувача через будь-який канал взаємодії і збирає інформацію про нього в одному профілі [6].

Вивчення думок керівників успішних вітчизняних підприємств показало, що впровадження програмних рішень в контексті застосування омніканальних моделей маркетингу завжди збільшує ефективність діяльності.

Основні переваги використання омніканальних стратегій: ретельне вивчення профілю споживача шляхом зібрання даних з різних каналів комунікації, підвищення рівня персоналізації продажів; зміцнення лояльності покупця до фірми-продавця.

Таким чином, можна дійти висновку, що стратегія омніканальності є перспективною для вітчизняного бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Що таке омніканальний маркетинг і чому він важливий для бізнесу. *Marketer*. URL: <http://surl.li/gwtfv/> (дата звернення: 07.05.2023).
2. Тренди ритейлу: як налагодити зв'язок із покупцями. *Mind.ua*. URL: <http://surl.li/qzzlt> (дата звернення: 14.05.2023).

3. Омніканальний маркетинг. *Словник маркетолога*. URL: <http://surl.li/gxgyl> (дата звернення: 09.05.2023).
4. Що таке омніканальна комунікація: кейси відомих ритейлерів - *Bazilik Media*. *Bazilik Media*. URL: <http://surl.li/gzrao> (дата звернення: 12.05.2023).
5. Шудрик В. Омніканальність для бізнесу: як і навіщо застосовувати. *eSputnik*. URL: <http://surl.li/gzrci> (дата звернення: 13.05.2023).
6. Опитування: наскільки клієнтоорієнтованим є український ритейл-бізнес. *AllRetail.ua – сайт про ритейл та роздрібні мережі України*. URL: <http://surl.li/gzzol> (дата звернення: 14.05.2023).

БУРКО О. В.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та психології
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

ФОРМУВАННЯ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УМІННЯ ПРАЦЮВАТИ З ПІДРУЧНИКОМ ДЛЯ НУШ

Метою статті є оприлюднити наукові помилки для майбутніх учителів початкової школи, виявлені в підручниках з української мови для НУШ. Завдання праці полягають у потребі: проаналізувати типові освітні програми Олександри Савченко та Романа Шияна, підручники з української мови та читання для НУШ з окресленої теми; оприлюднити результати аналізу підручників з української мови майбутніми вчителями початкової школи; рекомендувати усунути наукові помилки в підручниках з української мови.

Огляд джерел. Типова освітня програма Олександри Савченко передбачає, що учні початкової школи мають здійснювати «дослідження мовних одиниць і явищ з метою опанування початкових лінгвістичних знань і норм української мови» [9, с. 6]. Суголосною є вимога Типової освітньої програми Романа Шияна про «розвиток здатності спостерігати за мовними явищами, експериментувати зі звуками, словами, фразами, зокрема і в мовних іграх, для опанування початкових лінгвістичних знань і норм української мови» [10, с. 5]. Автори підручників «Українська мова та читання» для НУШ реалізують окреслені завдання в методичному апараті.

Олександра Савченко вимагає зіставляти підручники з чинними навчальними програмами. Науковиця стверджує: «Рукописи підручників проходять конкурсний відбір у відповідних конкурсних комісіях Міністерства освіти і науки України, які надають підручникам відповідний гриф «Рекомендовано (або затверджено)» Міністерства освіти і науки України. Підручники без цих грифів не можуть використовуватися в школі» [8, с. 90]. За О. Савченко, принцип науковості виявляється в тому, що «будь-який зміст, який викладається в початковій школі, незважаючи на його елементарність, не повинен суперечити науковому розумінню понять, явищ» [8, с. 111].

Основні результати дослідження. Зі студентками Українського гуманітарного інституту реалізували настанову знаної вченої на практичних заняттях з методики навчання української мови та літератури, використовуючи електронні версії підручників для учнів 2 – 4 класів. Вони видані за державні кошти і розміщені на сайті МОН України. Проводячи дослідження, виявили наукові помилки. Автори підручника «Українська мова та читання» для 4 класу Інна Большакова та Ігор Хворостяний подали на його форзаці таблицю «Відмінювання іменників у множині». Як видно з таблиці, іменники коти, коні, музеї, вуха, поля, берези, тополі, груші, конвалії вжито у множині, проте зроблено надписи чоловічий і середній рід та жіночий рід [1, с. 78]. Лариса Варзацька, Галина Зроль, Людмила Шильцова оприлюднили таблицю «Відмінювання іменників у множині» жіночого роду (думи, пісні, кози, ночі), чоловічого роду (дуби, бійці, краї, дощі) середнього роду (озера, поля, плечі) множини [2, с. 67–68].

Мар'яна Захарійчук сформулировала тезу: «У множині іменники роду не мають і співвідносяться із словом вони» [5, с. 66]. Микола Вашуленко, Надія Васильківська, Світлана Дубовик, автори аналогічного підручника, спростовують спробу визначати рід іменника у множині. Вони справедливо зауважують, що «в однині іменники належать до одного з родів: чоловічого (учень, школяр)», жіночого (учениця, школярка), середнього (ім'я, прізвище)» [4, с. 78]. У посібнику «Методика навчання української мови в початковій школі» (2011) Микола Вашуленко та Валентина Собко підтверджують потребу дотримуватися граматичної норми: «Учні одержують знання, що у формі множини визначити рід іменника за питанням чи якимись іншими ознаками неможливо. Його спочатку треба поставити у форму однини і тільки після цього визначити рід: *розповіді* — *розповідь* (ж. р.), *тижні* — *тиждень* (ч. р.), *путі* — *путь* (ж. р.)» [3, с. 202]. Відповідно до настанови вчених педагогіки Ганна Остапенко, Ольга Волощенко, Олександра Козак у своєму підручнику «Українська мова та читання» для 4 класу напрацювали алгоритм визначення роду іменника на форзаці [7].

Ганна Остапенко одноосібно написала підручник «Українська мова та читання» для 3 класу й подала на його форзаці дотепну схему для розрізнення часу дієслова. Здогадно, дієслово *їздили* мало ілюструвати зображення воза, *їздимо* – легкове авто, *їздитимемо* – крилате авто. Проте надписи над дієсловами не відповідають відповідним прикладам: над дієсловом *їздили* зазначено теперішній час; над *їздимо* – минулий час [6, с. 4]. Як видно зі схеми, зроблено помилку при доборі дієслів для ілюстрації граматичної категорії часу.

Інна Большакова та Ігор Хворостяний сформулювали назву теми «Правопис числівників 40 – 90, 100», але записали відмінкові форми числівників п'ятдесят, шістдесят, сімдесят, вісімдесят. Відтак взірці відмінювання не відповідають заявленій темі.

Висновки. Отже, на практичних заняттях з української мови та літератури проаналізовано типові освітні програми Олександри Савченко та

Романа Шияна, підручники з української мови та читання для НУШ з окресленої теми; оприявлено результати аналізу підручників з української мови майбутніми вчительками початкової школи. Оприлюднюємо їх, оскільки, за словами Андрія Шевчука, президента ПВНЗ «Український гуманітарний інститут», провідним принципом закладу є чесність. Рекомендуємо авторам усунути виявлені наукові помилки при перевиданні підручників, апробувувати новостворювані з педагогами НУШ, дотримуватися настанови: «Не розум від книг, а книги від розуму», проголошеної Григорієм Сковородою.

Список використаних джерел:

1. Большакова І., Хворостяний І. Українська мова та читання : підруч. для 4 класу закл. загал. серед. освіти (у 2-х частинах) : Ч. 1. Харків : Ранок, 2021. 128 с.

2. Варзацька Л., Зроль Г., Шильцова Л. Українська мова та читання : підруч. для 4 класу закл. загал. серед. освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2021. 160 с.

3. Вашуленко М., Собко В. Методика вивчення частин мови // Методика навчання української мови в початковій школі : навч.-метод. посіб. для студентів вищ. навчал. закл. / за наук. ред. М. Вашуленка. Київ: Літера ЛТД, 2011. С. 194 – 234.

4. Вашуленко М., Васильківська Н., Дубовик С. Українська мова та читання : підруч. для 4 класу закл. загал. серед. освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2021. 168 с.

5. Захарійчук М. Українська мова та читання : підруч. для 4 класу закл. загал. серед. освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2021, 168 с.

6. Остапенко Г. Українська мова та читання : підруч. для 3 класу закл. загал. серед. освіти (у 2-х частинах) : Ч. 2. Київ : Світич, 2020. 144 с.

7. Остапенко Г., Волощенко О., Козак О. Українська мова та читання : підруч. для 3 класу закл. загал. серед. освіти (у 2-х частинах) : Ч. 2. Київ : Світич, 2020. 144 с.

8. Савченко О. Дидактика початкової освіти : підруч. для вищ. навч. закл., 2-ге вид. Київ : Грамота, 2013. 504 с.

9. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко. 3–4 клас.

URL :<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf> (Дата звернення : 10.05.2023).

10. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Р. Б. Шияна. 3 – 4 клас.

URL :<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Shyuan.pdf> (Дата звернення : 10.05.2023).

БУРЛЄЄВ О. Л.

*кандидат технічних наук,
доцент кафедри інформаційних систем і технологій,
фінансів та менеджменту
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

МОДЕЛЬ АВТОМАТИЗАЦІЇ ДОКУМЕНТООБІГУ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕЛЕКТРОННИХ ФОРМ І ТАБЛИЦЬ

Актуальність дослідження. Під час пандемії ковіду та дії воєнного стану діяльність сучасних підприємств України майже неможлива без застосування засобів електронного документообігу. Особливо це актуально для організацій, в яких необхідно щоденно генерувати, друкувати багато однотипних документів.

Більшість організацій вирішують цю проблему впровадженням спеціалізованих систем електронного документообігу, наприклад: MS Sharepoint, Lotus, DocLogix, Nintex Drawloop DocGen, АСКОД, PaperLess, Megapolis.DocNet, M.E.Doc, MS OneDrive, Google Disk тощо.

Метою праці є розробка моделі автоматизації документообігу, що дозволяє уникнути вищенаведених недоліків.

Огляд джерел. У роботі [1] визначені критерії ефективності електронного документообігу та його місце у загальній системі діловодства. Аналіз розвитку систем електронного документообігу в електронному бізнесі та закладах освіти на прикладі системи «АСКОД» подано в [2-4]. У науковій праці [5] розглянуто основні підходи до автоматизації генерації електронних документів в системах організаційного керування. Авторами роботи [6] запропоновано загальну схему електронного документообігу підприємства, а також підкреслено важливість взаємозв'язку чотирьох базових складових «персонал – обладнання – програма – законодавча база».

Недоліками підходу, що базується на використанні систем електронного документообігу, є:

- висока вартість використання,
- необхідність спеціалізованого вузького навчання щодо використання системи;
- неможливість самостійного доопрацювання оптимізації документообігу.

Результати розробки моделі автоматизації документообігу. Модель автоматизації документообігу базується на взаємодії електронних форм збору даних та електронних таблиць для її обробки. Наприклад, у середовищі Google-сервісів передбачена вбудована прив'язка конкретної форми до конкретної таблиці.

Принципи для розробки моделі автоматизації документообігу наведені у таблиці 1.

Таблиця 1.

Принципи для розробки моделі автоматизації документообігу

Електронні форми	Електронні таблиці
Для мінімізації помилок введення даних формується із перевіреної бази даних відповідного підрозділу	Фільтрація документів в межах робочого часу працівника для оптимізації відображення новостворених документів
Запитання формулюється так, щоб відповідь була у потрібному відмінку	За відсутності необхідних за замовчуванням функцій, вони можуть бути дописані у вигляді скрипту (мова програмування - Javascript)
Документ формується одразу після надсилання форми	Кожен документ формується на окремому аркуші

На рис. 1 показана схема розробленої моделі автоматизованого процесу генерації документа.

Рис. 1. Модель автоматизації генерації документа

Як приклад застосування розробленої моделі, розглянемо створення довідки про навчання в деканаті закладу вищої освіти.

Електронна форма містить питання та відповіді, що зазначені в таблиці

2

Таблиця 2

Питання та відповіді електронної форми

Запитання	Варіанти відповіді
Ім'я та прізвище	Список, який сформований обслуговуючим підрозділом
Ви є	студентом /студенткою
Ви студент/студентка	1 курсу / 2 курсу /3 курсу / 4 курсу
Форма навчання	Денної форми навчання / Заочної форми навчання

Спеціальність	022 «Дизайн» 013 «Початкова освіта» 017 «Фізична культура і спорт» 033 «Філософія» 035 «Філологія» 053 «Психологія» 051 «Економіка» 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» 073 «Менеджмент» 061 «Журналістика» 041 «Богослов'я»
Кількість довідок	1 / 2 / 3

Функції електронних таблиць, що використані для реалізації моделі [7], представлені в списку нижче: IF, INDEX, FILTER.

У результаті розробленої моделі ми отримали кінцевий варіант довідки про навчання, який представлено на рис.2.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
1			Приватний вищий навчальний заклад «Український гуманітарний інститут»							
2			вул. Інститутська 14, м. Буча, Київська обл., 08292, Україна, тел. +38 (097) 818 13 37, e-mail: office@ugi.edu.ua							
3										
4										
5	№	від		19.05.2023						
6										
7	Д О В І Д К А									
8										
9	Видана в тому, що		Едуард БЕГАЛЬ							
10	дійсно навчається у ПВНЗ «Український гуманітарний інститут» і є									
11	студентом 2 курсу денної форми навчання спеціальності									
12	053 «Психологія»									
13										
14	Термін навчання з 01.09.2021 р. по 30.06.2025 р.									
15	Згідно Статуту інституту стипендію не отримує.									
16	Довідка видана для подання за місцем вимоги.									
17										
18										
19	Декан								Олег БУРЛІСЬВ	
20										
21										
22										
23										
24										

Рис. 2. Кінцевий варіант довідки про навчання

Підготовка та друк однієї довідки вручну займає близько 5 хвилин. В середньому, щоденне замовлення довідок сягає 7 шт./день. За 22 робочих дні вручну можна підготувати 154 довідки та витратити 770 хвилин (приблизно 12,83 години). При використанні автоматизованої моделі ми витрачаємо приблизно 2 хвилини в день на друк всіх підготовлених довідок одночасно. За 22 робочих дні отримуємо 44 хвилини. Виграш у часі становить 17,5 разів. Щодо фінансових витрат, то економія складає 484 грн./місяць за 1 бізнес-процес.

Висновки. Таким чином, застосування розробленої моделі дає наступні переваги:

- безкоштовне використання;
- мінімізація витрат часу та коштів для обробки документа за рахунок введення даних від користувача та їх імпорту в шаблон;
- оптимізація та доопрацювання процесу обробки документа на основі широко доступних знань електронних таблиць.

У подальшому актуальними сферами застосування представленої моделі можуть бути:

- автоматизоване проектування освітніх програм;
- синхронізація внутрішніх та зовнішніх регульованих документів;
- розробка принципів формування шаблонів документів.

Список використаних джерел:

1. Асанова Л. Місце електронного документообігу в загальній системі діловодства. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №3. С.156–160. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.3.24>

2. Ситник І. П., Мельниченко А. І. Системи електронного документообігу в електронному бізнесі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2015. Вип. 4. С. 174–178. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2015_4_43

3. Касьян С. П. Аналіз стану використання електронного документообігу в закладах післядипломної педагогічної освіти. *Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології*: Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції. 2015. №2 (12). С. 475–483.

4. Жежнич П., Сопрунюк О., Марчик О. Аналіз сучасних засобів автоматизації роботи з електронною документацією. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 732. С. 395–398.

5. Хмельюк В. С., Амонс О. А. Засоби автоматизації генерації електронних документів в системах організаційного управління. *Проблеми програмування*. 2008. № 2-3. С. 641–649.

6. Копняк К. В., Костунець Т. А. Автоматизація документообігу як складова підвищення ефективності діяльності підприємства. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 11. С.57–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2017_11_7

7. Google Sheets function list [www.support.google.com]. URL: <https://support.google.com/docs/table/25273?hl=en&sjid=5631935873177610122-EU>

ВАКУЛОВА І. В.

*аспірантка Київського університету ім. Б. Грінченка,
старший викладач кафедри германської філології
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ІНОЗЕМНИХ СТУДІЯХ

Актуальність дослідження. Ключовим компонентом для розвитку сучасного суспільства стають інновації. Саме вони, з одного боку, зумовлюють економічні досягнення, що впливають на суспільний добробут, а, з іншого, сприяють становленню та розвитку інноваційної особистості, від якої залежить успішна реалізація інноваційного процесу в суспільстві. При цьому, саме освіта розглядається як центральна ланка для формування творчих та інноваційних навичок [3; 5]. Тому актуальності набуває питання дослідження досвіду впровадження інноваційної педагогіки у світових закладах вищої освіти.

Метою нашого дослідження є аналіз зарубіжного досвіду інноваційної педагогіки у світовій системі освіти.

Результати дослідження: Зарубіжні вчені досить ґрунтовно досліджують результати впровадження *інноваційної педагогіки* в системі вищої освіти. Характерною особливістю інноваційної педагогіки науковці називають новий підхід до навчання, що забезпечує можливість розвивати інноваційні навички студентів від самого початку навчального шляху. Водночас її основним змістом дослідники визначають інтерактивний діалог між закладами освіти, студентами, професійним середовищем та суспільством, а основною ідеєю – прагнення подолати розрив між теорією (освітнім компонентом) та практикою (професійною діяльністю). Тому нагальним питанням вчені зазначають інтеграцію принципів інноваційної педагогіки в сучасні навчальні програми світових вузів, оновлений зміст яких має забезпечити формування нового досвіду навчальної практики. Оскільки, щоб вирости з традиційних процесів навчання необхідна нова культура, яка б охоплювала весь період навчання [1; 2; 4; 6].

Аналіз досліджень зарубіжних науковців, проведених в різних університетах світу (Фінляндія, Австрія, Америка, Китай, Нігерія, Ірландія тощо) ілюструють ефективність впровадження інноваційного підходу в закладах вищої освіти [2; 5–12]. Про результативність та ефективність впровадження зазначеного підходу говорить низка наявних позитивних змін, на які вказують вчені, а саме: покращення академічної успішності (що включає в себе глибоке і якісне засвоєння знань, здатність синтезувати отриману інформацію, вдосконалення цифрових навичок тощо), розвиток soft skills (соціальних навичок), всіх типів мислення та внутрішніх ресурсів студентів, зростання відповідальності за своє навчання, становлення та вдосконалення самосвідомості з подальшим визнанням «Я-концепції» та рефлексією (що містить усвідомлення прогалин в знаннях чи навпаки їх

глибини та фундаментальності). Разом з тим, все вищезазначене сприяє формуванню стійкої мотивації до предмета та прагненню навчатися упродовж життя, підвищує залученість та конкурентоздатності студентів, запобігає відсіву учнів, їх прогулам та академічним заборгованостям тощо.

Водночас зарубіжні науковці констатують низку негативних моментів, з якими стикнулись під час своїх досліджень. Зокрема, це стосується підвищення тривожності та напруженості, нерівномірності та непослідовності розвитку студентами власних компетентностей, неприйняття нових стилів навчання та інноваційного середовища невеликою кількістю здобувачів вищої освіти. Хоча, зазначають вчені, більшість з учасників інноваційного освітнього процесу проявляють відкритість та ентузіазм до нових способів навчання.

Причинами невдач, в першу чергу, є відсутність мотивації, небажання брати на себе відповідальність, як правило, через невідповідність вимог можливостям самих студентів. Тож, на думку дослідників, одним із найважливіших факторів успіху впровадження інноваційного підходу в фаховій підготовці є особисте ставлення студентів до інновацій.

Разом з тим, вчені висувають рекомендації щодо профілактики перерахованих недоліків, а саме: регулярне залучення студентів до інтерактивного формату навчання, широке використання цифрових освітніх інструментів в процесі дистанційного навчання, розширення рамок самостійності через надання можливостей вибору студентів, системне формування вмотивованої позиції студентів, зокрема підтримка їхньої зацікавленості, ініціативності та активності шляхом врахування актуальності знань (інтеграція отриманих знань із повсякденним досвідом), та наявності наступних компонентів на кожному з етапів учбового заняття: чітко сформованої цілі на етапі «виклику», складних та цікавих завдань під час «осмислення», неодмінного зворотного зв'язку на етапі «рефлексії».

Крім того, впровадження інноваційних методів у фаховій підготовці, на думку вчених, повинно бути адаптоване до відповідних інституційних вимог, до зони комфорту викладачів, досвіду та очікувань студентів. Тому актуальності набуває також питання формування у викладачів проактивного ставлення до інновацій, що сприяє вдосконаленню інноваційних навичок викладання і зумовлює успішність впровадження викладачами інноваційного підходу у власну педагогічну практику на основі вже напрацьованих методів, які посилюються та доповнюються нетрадиційними. Становлення та розвиток інноваційного потенціалу вже вчителів-практиків відбувається здебільшого завдяки проходженню курсів підвищення кваліфікації, індивідуальному навчанню упродовж життя, обміну досвідом у професійних спільнотах, спільному навчанню та взаємодії, заохоченню ініціативності викладачів, їхнього лідерства, свободі та незалежному вибору під час прийняття нагальних освітніх рішень [5; 10].

І, нарешті, не менш важливим є створення сприятливого інноваційно-дослідницького мультидисциплінарного навчального середовища, що містить в собі регулярну інтерактивну діяльність, квазіпрофесійну діяльність

(моделювання в освітньому процесі певних елементів, ідентичних тим, з якими студенти стикнуться в майбутній професійній діяльності), адекватне ставлення до помилок, практикування робочої рутини, тісний контакт та командну роботу з індивідуальною підтримкою, самонавчанням, консультуванням, керівництвом та лідерством, в процесі якої, крім іншого, створюються мережі, що знадобляться випускникам у майбутньому професійному житті [2; 5; 6; 8].

Висновки. Отже, інноваційні методи навчання посідають чільне місце в європейських університетах, викладачі закладів вищої освіти все частіше заохочуються до застосування інноваційних технологій, аби запропонувати студентам кращий та ефективніший навчальний досвід і, до того ж, забезпечити конкурентоздатність університетів на міжнародному рівні. Вчені доводять, що застосування активних методів навчання, розроблених відповідно до принципів інноваційної педагогіки у фаховій підготовці, зумовлюють формування, становлення та розвиток інноваційних компетентностей набагато ефективніше, порівняно з традиційним форматом навчання.

Узагальнимо вищесказане словами доктора Хайді Майєр, яка, досліджуючи кращі практики інноваційного навчання в європейських учбових закладах, називає інновації в вищій освіті *інвестиціями*, які, хоч і потребують додаткових зусиль і ресурсів та висувають особливі вимоги до викладачів, разом з тим приносять значні дивіденди у вигляді стійкої вмотивованості, активної зацікавленості, зростаючої відповідальності, розвиненого критичного та дивергентного мислення, покращення академічної успішності тощо. За словами дослідниці, «творець знань приходить на зміну пасивного отримувача знань» [6]. А оскільки ефективність інновацій в освіті залежить, в першу чергу, від тих, хто їх впроваджує, то проблема формування, становлення та розвитку потрібних спеціалістів стоїть не лише перед вітчизняною вищою школою, а й перед зарубіжними закладами вищої освіти.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у проведенні аналізу готовності вітчизняних викладачів вищої школи до інноваційної педагогічної діяльності, що у майбутньому сприятиме науково-обґрунтованому вдосконаленню освітнього процесу у вищій школі нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Amrous N. Innovative teaching practices for improving student learning in higher education. *EDULEARN18 Proceedings* : 10th International Conference on Education and New Learning Technologies, Palma, 2–4 July 2018. Palma, 2018. P. 5055–5060.

2. Edeh N. I., Ugwoke E. O., Anaele E. O. Effects of innovative pedagogies on academic achievement and development of 21st-century skills of taxation students in colleges of education. *Innovations in education and teaching international*. 2022. Vol. 59, no. 5. P. 533–542.

3. Ferrari A., Cachia R., Punie Y. Innovation and Creativity in Education and Training in the EU Member States: Fostering Creative Learning and Supporting Innovative Teaching. 2009. 64 p.
4. Innovation pedagogy—learning through active multidisciplinary methods / L. Kairisto-Mertanen et al. *Revista De Docencia Universitaria*. 2012. Vol. 10, no. 1. P. 67–86.
5. Lai E. Principal leadership practices in exploiting situated possibilities to build teacher capacity for change. *Asia Pacific Education Review*. 2014. Vol. 15. P. 165–175.
6. Maurer H., Niemann A., Plank F. Introduction: Innovative Teaching on European (Foreign) Affairs. *Journal of Contemporary European Research*. 2020. Vol. 16, no. 1.
7. Niemann A., Guasti P., Muno W. Symposium: EU simulations –scholarly reflection and research on an innovative teaching methodology. *European Political Science*. 2015. Vol. 14, no. 3.
8. Effects of innovative pedagogy integration in electrical installation and maintenance works in Enugu and Lagos states technical colleges / C. J. Olelewe et al. *The International Journal of Electrical Engineering & Education*. 2021. URL: <https://doi.org/10.1177/0020720921997051>.
9. Innovative classroom pedagogy In nursing education: A systematic review / H. K. Pangandaman et al. *Health Medicine and Current Research*. 2019. Vol. 4, no. 4. P. 1543–1549.
10. Plank F., Niemann A. Synchronous online-teaching on EU foreign affairs: A blended-learning project of seven universities between e-learning and live-interaction. *Journal of Contemporary European Research*. 2020. Vol. 16, no. 1.
11. Teacher online informal learning as a means to innovative teaching during home quarantine in the COVID-19 pandemic / H. Yu et al. *Frontiers in Psychology*. 2021. Vol. 12. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2021.596582/full>.
12. Effects of innovative and traditional teaching methods on technical college students' achievement in computer craft practices / A. Zhang et al. *Sage Open*. 2020. Vol. 10, no. 4.

ВАСИЛЕНКО О. О.

аспірант Інституту кібернетики Національної академії наук України,
викладач кафедри інформаційних систем і технологій,
фінансів та менеджменту
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»

ВИЯВЛЕННЯ ЗГЕНЕРОВАНОГО ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ ТЕКСТУ

Актуальність дослідження обумовлена швидким сучасним розвитком генеративних систем штучного інтелекту (ШІ), які дозволяють створювати

тексти з нуля. З 18 лютого 2023 року одна з найбільших і найвідоміших систем «ChatGPT» стала доступною для України і використовується все частіше. З огляду на можливе використання ШІ для створення зловмисних та фейкових текстів, або для недобросовісного використання в академічній сфері, все більш важливою стає розробка інструментів, які дозволяють хоча б перевірити, чи той чи інший текст був згенерований.

Метою праці є аналіз можливості виявлення згенерованого штучним інтелектом тексту.

Огляд джерел. Оскільки найякісніші системи штучного інтелекту, серед них і «ChatGPT», що використовують довгі статистичні мовні моделі, потребують багатьох ресурсів і підготовлені, передусім, англійською мовою, найактуальнішими є наукові здобутки західних учених. Статті і дослідження попередніх років в цій сфері швидко втрачають свою актуальність з огляду на еволюційний розвиток генеративних моделей. Найбільш відомими наразі є роботи OpenAI та ті, що опубліковані в ArXiv.

Justin Gluska [1] зазначає, що з розвитком технологій ШІ стає дедалі складніше сказати, який текст був згенерований, але наводить сім онлайн-проектів, які надають такі можливості. Частина з цих інструментів доступні безкоштовно, деякі - платні, інші надають обмежену кількість запитів для перевірки безкоштовно.

На відміну від сервісів перевірки на плагіат, які можуть визначити безпосереднє джерело запозичення тексту, більшість проєктів детекції згенерованого тексту лише надають вирогідність того, що той чи інший текст було створено ШІ.

Група науковців на чолі з Vinu Sankar Sadasivan [2] зазначають, що для детекції досліджують сигнатури моделей, що можуть проявлятися у згенерованих текстових результатах, або застосування «водяних знаків», які накладають певні шаблони на згенерований текст. На сьогодні подібні детектори не є надійними в практичних сценаріях. Показано, що для тексту, створеного достатньо якісною мовною моделлю, його розпізнавання буде виконуватись не набагато краще, ніж випадковий класифікатор. Названі вище труднощі підтримує і команда дослідників на чолі з Souradip Chakraborty [3]. Підкреслюється необхідність збору більшої кількості зразків, які написані людиною та ШІ для навчання, тестування та подальших дослідів у цій сфері.

OpenAI на чолі з Jan Hendrik Kirchner [4] натренували нейромережу *AI text classifier*, однак вказують, що на момент написання статті цей класифікатор не є повністю надійним. З тестового набору він коректно ідентифікував 26% згенерованого тексту та хибно класифікував як написаний ШІ 9% тексту, написаного людиною. Якість розпізнавання покращується при збільшенні довжини тексту. Зазначається, що його не рекомендовано використовувати на коротких текстах (до 1 000 символів) і текстах не англійською мовою.

Хоча згенерований текст наразі складно відрізнити від написаного людиною, однак дослідники виокремлюють технічні та синтаксичні ознаки [1], які дозволяють самотійно зрозуміти, що текст був згенерований:

1. Довжина речень. ШІ частіше використовує короткі прості речення.
2. Повторення слів та фраз.
3. Відсутність комплексного аналізу.
4. Неточні дані.

Водночас, власноруч написані студентами тексти можуть відповідати переліченим вище критеріям. Занадто стандартизовані тексти також важко буде розрізнити будь-яким з методів.

OpenAI запрошують освітян [4] до дискусій та зворотнього зв'язку щодо питань, пов'язаних зі створеними моделями ШІ, в тому числі для створення кращих систем розпізнавання згенерованого тексту. Текстові класифікатори рекомендується використовувати лише як один з аспектів комплексної системи протидії академічній недоброчесності [5]. Не рекомендується проводити покарання студентів за використання технологій ШІ, якщо заздалегідь не встановлені належні очікування щодо того, що дозволено або не дозволено користувачам. Згідно з відгуками від користувачів наукової сфери, OpenAI [5] вказали можливе застосування ChatGPT викладачами:

- Допомога в розробці запитань для тестів, опитувань та інших вправ.
- Доробка матеріалів (спрощення мови, адаптація до різних рівнів читання, створення індивідуальних завдань).
- Мозковий штурм для планів уроків та інших видів діяльності.
- Надання граматичного чи структурного зворотного зв'язку щодо частин письмових робіт.
- Використання для підвищення кваліфікації в таких сферах, як письмо та кодування (налагодження коду, перегляд письмових робіт, пояснення).
- Критика тексту, створеного ШІ.

Висновки:

1. Існують інструменти, які надають можливості для виявлення згенерованого ШІ-тексту, однак вони не є повністю надійними. Продовжується вивчення сигнатур моделей та використання «водяних знаків» для виявлення згенерованого тексту.

2. Технічні та синтаксичні ознаки, такі, як довжина речень, повторення слів, відсутність комплексного аналізу та неточні дані, можуть вказувати на згенерований текст, але їх також можна знайти в текстах, написаних людиною.

3. Застосування текстових класифікаторів рекомендується лише як частина комплексної системи протидії академічній недоброчесності, тому і не рекомендується покарання студентів за використання технологій ШІ без належних очікувань. Варто врахувати використання ШІ в нових версіях політик та положень, у тому числі з протидії академічній недоброчесності.

4. Виявлення згенерованого ШІ-тексту є складним завданням, але активні дослідження для розвитку надійних методів ідентифікації тривають.

Список використаних джерел:

1. Gluska, J. How To Check If Something Was Written with AI. *Gold Penguin*. 2023 URL: <https://goldpenguin.org/blog/check-for-ai-content/>
2. Can AI-Generated Text be Reliably Detected? / V. Sadasivan et al. *ArXiv*. 2023. URL: <https://arxiv.org/abs/2303.11156>.
3. On the Possibilities of AI-Generated Text Detection / S. Chakraborty et al. *ArXiv*. 2023. URL: <https://arxiv.org/abs/2304.04736>.
4. New AI classifier for indicating AI-written text / J. H. Kirchner et al. *OpenAI*. 2023. URL: <https://openai.com/blog/new-ai-classifier-for-indicating-ai-written-text>.
5. Educator considerations for ChatGPT. *OpenAI API*. 2023. URL: <https://platform.openai.com/docs/chatgpt-education>.

ГРЕБІННИК Ю. Л.

*магістр архітектури
викладач кафедри дизайну
Український гуманітарний інститут*

ПОПИК Л. Р.

*студентка спеціальності 022 «Дизайн»
Український гуманітарний інститут*

ВПЛИВ КОЛЬОРУ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ЛЮДИНИ

Актуальність дослідження обумовлена тим, що кольори завжди були важливою частиною нашого життя. Вони оточують нас скрізь: в одязі, на стінах, в техніці, на упаковці товарів, в рекламі, та навіть у харчах, які ми споживаємо. Кольори мають суттєвий вплив на нашу поведінку та самопочуття, тому питання про те, як кольори впливають на психоемоційний стан людини, на даний час є досить актуальним.

Метою даного дослідження є вивчення впливу кольору на психоемоційний стан людини та розробка рекомендацій щодо застосування кольору в дизайні.

У цій роботі було проведено дослідження впливу різних кольорів на емоційний стан людини з використанням методів дослідження психології та дизайну. Результати дослідження показали, що кольори можуть впливати на різні емоції та впливати на настрій людини. Крім того, в роботі описано методи застосування кольорів у дизайні для покращення психоемоційного стану людини.

Огляд джерел. У окремих наукових джерелах було виявлено, що кольори впливають на емоційний стан людини. Наприклад, за дослідженнями Карла Юнга, червоний колір може посилити агресивність та підвищити

емоційну напругу, тоді як блакитний колір може заспокоїти та знизити рівень стресу [1].

Жовтий – це колір мудрості, ясності розуму, оптимізму, почуття гумору, практичності й інтелекту. Легкий стимулюючий ефект жовтої барви сприяє допитливості та пізнанню у дітей і підлітків. Також жовтий колір допомагає концентрації, уважності, прийняттю чужих думок, організовує та поліпшує пам'ять, сприяє прийняттю виважених рішень і ясному мисленню зберігається, що зелений колір сприяє розслабленню та агресивності, а жовтий колір стимулює енергію та настрій [2, с. 178].

Німецький поет та учений І. В. Гете вперше спробував охарактеризувати чуттєво-емоційний вплив не лише окремих кольорів, але й їхніх різноманітних сполучень. Якщо окремі кольори можуть викликати різноманітні емоції, як позитивні, так і негативні, то сполучення кольорів, що відповідають принципу додатковості, завжди сприймаються як гармонійні [3].

Дослідження впливу кольору на психоемоційний стан людини проводилися не тільки в психології, але й у дизайні. У статті «Кольори та їх вплив на людину» Джона Лаффера описано застосування кольорів у дизайні з метою досягнення певних ефектів на людину, таких як підвищення продажів або створення сприятливої атмосфери.

У своїй роботі використала результати досліджень з психології та дизайну, щоб дослідити вплив кольору на психоемоційний стан людини та розробити рекомендації щодо застосування кольорів у дизайні для покращення психоемоційного стану людини.

Для дослідження впливу кольору на психоемоційний стан людини було проведено експериментування серед різних вікових та соціальних груп з використанням опитувальника. Опитувальник містив запитання щодо того, які емоції викликають різні кольори, як кольори впливають на настрій та які кольори люди вважають сприятливими для різних ситуацій.

Було проведено аналіз відповідей та розроблено рекомендації щодо застосування кольорів у дизайні з метою досягнення певних ефектів на людину.

Результати дослідження показали, що різні кольори викликають різні емоції та впливають на настрій людини. Наприклад, червоний колір розвитку відчуття енергії, стимулює діяльність та задоволення апетиту, тоді як блакитний колір сприяє розслабленню та зниженню тривоги.

Дослідження також показало, що сприятливість кольорів для певної ситуації залежить від соціальної групи та культурних особливостей. Наприклад, у багатьох культурах білий колір символізує чистоту та невинність, тоді як у деяких культурах він пов'язується зі смертю та скаргою.

На основі результатів дослідження були розроблені рекомендації щодо застосування кольорів у дизайні для покращення психоемоційного стану людини. Наприклад, використовуйте зелений колір для створення спокійної та розслаблюючої атмосфери, а жовтий колір - для стимуляції енергії та підвищення настрою.

Дослідження показало, що кольори мають значний вплив на психоемоційний стан людини та можуть використовуватися в дизайні для досягнення певних ефектів. Результати дослідження також підкреслюють важливість врахування культурних та соціальних особливостей при нанесенні кольорів у дизайні.

Список використаних джерел:

1. Психологія кольору: як різні кольори впливають на наші емоції і поведінку. *The Spark*. 2019. URL: <https://sparkmedia.com.ua/psykholohiia-koloru/> (дата звернення: 01.04.2023).
2. Ясінський В. П., Андрушко Л. М. Вплив жовтого кольору на психоемоційний стан людини. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2018. № 2. С. 174–182.
3. Основи теорії кольору : навч. посіб. / Т. Веретільник [та ін.]. Черкаси : ЧДТУ, 2020. 130 с.

ДАНИЛЮК Л. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри романо-германської філології
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

ДО ПИТАННЯ ЛІНГВОЦИДУ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Національно-мовні питання хвилюють українців вже декілька століть, але сьогодні вони набувають неабиякої актуальності: якщо необхідність плекання української мови в XIX столітті мотивувалась потребою просвітити народ, а в XX столітті – романтичним інтересом до мови як вияву народної душі, скарбниці національної культури, найістотнішої ознаки нації, її прапора, то сьогодні точиться боротьба проти знищення як української мови, так і її носіїв – українців, а, отже, і української держави, оскільки без національної мови немає нації.

Актуальність теми для освітян не викликає сумніву, оскільки саме на їхні плечі лягає лєвова частка роботи щодо формування громадянської свідомості підростаючих поколінь, а тому доречно розглянути цю проблему через призму громадянина української держави.

Метою праці є аналіз сутності лінгвоциду в Україні та привернення уваги освітян, церкви та усіх громадян сьогоднішньої України до необхідності протистояти цьому явищу й зробити свій внесок у перемогу над фашистською Росією і її путінським режимом, у зміцнення суверенітету Української держави.

Огляд джерел. Проблемами національної мови та її ролі у суспільстві опікуються представники різних галузей знань: філософи та соціологи, психологи та педагоги, культурологи та лінгвісти. Не може ця проблема обходити й освітян, оскільки вони безпосередньо дотичні до формування світогляду та громадянської позиції молодих поколінь. Про взаємозв'язок

національної культури та особистості написано чимало. Однак тема не перестає хвилювати дослідників. Щоправда, у різні часи актуальними можуть ставати різні аспекти цієї проблеми. На жаль, наукових праць про українську мову як національну останніми роками вийшло небагато [1-6], проте вони заслуговують на увагу, і те, щоб проблеми, які в них висвітлюються, розвивалися далі. Здебільшого в них розглядаються питання значення та місця мови у суверенній державі та сучасна мовна ситуація в Україні (Данилюк Л.В.; Дзюба І.І.), роль мови в національному відродженні України, здійснюється аналіз історії лінгвоциду в Україні (В. Іванишин, Я. Радевич-Винницький), проводяться соціологічні та психолінгвістичні, філософські дослідження про зв'язок мови, особистості, її свідомості, політичних процесів та існування нації (І.О. Кресіна, О.Ф.Пінчук) розглядаються теоретико-методологічні засади етнонаціонального розвитку України (І. Іванов) тощо.

З урахуванням сьогоденної війни Росії, спрямованої на винищення українського народу, низка мовних проблем потребує ще детальнішого наукового вивчення та аналізу, серед яких насамперед актуальною видається проблема використання сьогодні національної мови в Україні, подолання у менталітеті українців наслідків лінгвоциду (що впроваджувався впродовж кількох століть), а також, звичайно, місце освітян і церкви у цьому процесі.

Результати дослідження. Лінгвоцид (лат. lingua мова і лат. cide, icide — вбивство) за визначенням, яке знаходимо у Вікіпедії, - це свідоме, цілеспрямоване нищення певної мови як головної ознаки етносу — народності, нації. Лінгвоцид спрямовується передусім проти писемної форми мовлення. Кінцева мета лінгвоциду є не геноцид, (фізичне винищення певного народу), а етноцид — ліквідація цього народу як окремої культурно-історичної спільноти, винародовлення етносу.

Без лінгвоциду неможлива втрата народом історичної пам'яті, етнічного імунітету, національної самототожності, а без цього, своєю чергою, не може відбутись асиміляція —поглинання одного народу іншим. Ось чому поневолювачі ніколи не забували про необхідність нищення мови поневолених народів. Форми лінгвоциду можуть бути жорстокими чи поміркованими, відвертими чи закамouflьованими, однак це не змінює ні суті, ні кінцевої мети лінгвоциду [7].

Аналізуючи викладені Василем Іванишином та Ярославом Радевич-Винницьким у їхній праці «Мова і нація» способи, що використовували у минулому і практикують ще і тепер для винищення українців засобами мови, важливо зупинитися на таких, як заборона вживання української мови на території, де жили українці (тобто, у їхній державі), викладання у школах, друкування підручників. Наприклад, Указ про заборону викладання українською мовою в Києво-Могилянській академії (1753 р.), заборона Синоду Російської православної Церкви на друкування та використання українського «Букваря» (1769 р.), циркуляр міністра внутрішніх справ П.Валуєва про заборону видавати підручники, літературу для народного

читання та книжки релігійного змісту українською мовою, якої «не было, нет и быть не может» (1863 р), заборона викладання у народних школах та виголошення церковних проповідей українською мовою (1881 р.).

Як бачимо, боротьба проти української мови – давня історія, яка не скінчилася і сьогодні. Ось уже два століття ведеться свідомо війна за мову в Україні. Росія прийшла зі зброєю, аби винищувати українців. Сьогодні недаремно російські окупанти з такою злобою нищать українські бібліотеки, підручники, школи на окупованих територіях півдня та сходу України, змушують педагогів навчати учнів за російськими програмами. Чия освіта, того й мова. Про цю стару істину добре знали й керувались нею всі вороги українського народу на всіх його розшматованих теренах і в усі часи. «Кінцевою метою освіти всіх іногородців, що проживають у межах нашої вітчизни, безперечно, повинно бути обрусіння», – писав, наприклад, у 1870 році міністр освіти Росії Д. Толстой. Саме через освіту відбувалося плюндрування нашої мови.

Так, 1938 р. виходить Постанова «Про обов'язкове вивчення російської мови в національних республіках СРСР», а в 1958 р. Положення про вивчення другої мови «за бажанням учнів і батьків». За цими двома документами, російську мову в Україні треба було вивчати обов'язково, а українську – хто захоче. Можна було відмовитись від будь-якої мови, але відмова від російської – кримінал.

В результаті такої мовної і освітянської політики, як показують спеціальні дослідження, в українських містах (а подекуди на сході та Криму в цілих регіонах) українські школи майже зникли, а у вищих навчальних закладах повсюдно переважала російська мова, оскільки русифікація й советизація масової свідомості досягла значних успіхів.

Упродовж майже усіх років незалежності на території України триває протистояння двох мов і культур. 10-а стаття Конституції зупинила мовний зсув до російської мови, але переважно тільки в одній офіційно-діловій сфері. Перехід цілої етнічної спільноти зі своєї мови на іншу лінгвісти називають мовним зсувом. Це явище найчастіше відбувається у колонізованій країні, населенню якої завойовник нав'язує свою мову. Заміна однієї мови іншою не може відбутися одномоментно, цей процес передбачає більш чи менш тривалий період масової двомовності. В ситуації масової, або тотальної, двомовності нав'язана мова поступово переймає всі функції рідної, що загрожує останній загибеллю, оскільки мова, що виходить з ужитку у щоденному спілкуванні, переходить до розряду мертвих.

У 70-х роках минулого століття перехідний етап асиметричної російсько-української двомовності, коли українці переходили на російську, а росіяни лишались одномовними, у містах України уже наближався до остаточної перемоги російської. Проте був спротив, який у 60-70 роки поступово почав набирати сили, розповсюджуючи смисли національних вартостей у ширших колах, передусім студентських і наукових. На зростання мовного патріотизму українців імперська влада відповіла, як і у 20-і роки,

традиційними для неї засобами насильства: активних учасників спротиву русифікації було ізольовано від решти суспільства у тюрмах і концтаборах, а їхніх прихильників у 1972 році звільняли з педагогічних закладів і наукових установ.

Висновки. Що потрібно для зміни мовної ситуації? Передусім – дотримання законів. А для дотримання законів потрібні характери і вольові люди, які роблять свою справу неухильно та безкорисно. Чесний громадянин України повинен відчувати на собі тавро нашої мовної безпринципності та безкультурності. Щоб збагнути, наскільки важливими є мовні питання для буття нації і для життєдіяльності людини, наскільки глибоко проникають вони у сфери позамовні – у політику, економіку, культуру - необхідне розуміння, тобто знання. Завдання філолога – вміти пояснити найактуальніші проблеми існування та функціонування мови в суспільстві і дати студентам той необхідний теоретичний мінімум, який потрібний для вироблення мовного світогляду – системи знань про мову, а не просто суми випадкових відомостей про неї. Як зазначає Василь Іванишин, «пізнання мови – це пізнання народу, його ества, його душі, його витоків та історичних шляхів – усього того, чим народ цікавий для інших народів. Адже народи, як і окремі люди, виявляють інтерес і повагу лише до того, хто являє собою особистість – своєрідну й неповторну. Годі розраховувати на пошану інших тому, хто не має поваги сам до себе. А хіба втрата рідної мови, зневага до неї не є виявом утрати своєї гідності?» [3, с. 6]. Апостол Павло сказав: «Коли я молюся чужою мовою, то молюся дух мій, а мій розум без плоду» (1 Коринтян 14;14).

Список використаних джерел:

1. Данилюк І. Апозитивні номінації концепту “вітер” в українському поетичному дискурсі. *Мова і культура*. 2010. Т. 8, № 144. С. 107–111.
2. Дзюба І. Сучасна мовна ситуація в Україні. *Урядовий кур’єр*. 2000. 20 квіт.
3. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. Тези про місце і роль мови в національному відродженні України. 4-те вид. Дрогобич : Відродження, 1994. 164 с.
4. Іванов І. Мова в контексті етнонаціонального розвитку України: теоретико методологічні засади. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2008. № 37. С. 62–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2008_37_7 (дата звернення: 10.10.2022).
5. Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси. Київ : Вища шк., 1999.
6. Пінчук О. Мова, людина, нація. *Актуальні проблеми соціолінгвістики: Зб.наукових праць*. Київ, 1992. С. 24–31.
7. Мововбивство. *Вікіпедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Мововбивство> (дата звернення: 10.10.2022).

HARTSUNOVA L.

Senior lecturer

Department of Romano-Germanic Philology

The Ukrainian Institute of Arts and Sciences

USE OF ENGLISH NEOLOGISMS AS A LINGUISTIC REFLECTION OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR: ANALYSIS OF MEDIA DISCOURSE

The creation of new words is primarily a reflection in language of society's need to express new concepts that are constantly emerging because of the development of science, technology, culture, social relations, and so on. The most important issues have always been to identify trends in the development of word formation processes in language, to improve the theory and practice of lexicography, etc. The evolution of a language is largely due to the evolution of its word-forming system, the formation of new word-forming models of words, the modification of existing ones, the increase or decrease of their productivity, and many other factors in the word-forming process.

Relevance of the study. Media discourse is one of the most dynamic linguistic contexts, constantly producing innovations: lexical neologisms, semantic neologisms, periphrases, quotations, borrowings. English media discourse, which concentrates everything that reflects different fields of human activity, is no exception. The success of the communication and opinion-forming functions depends on the quality of this discourse. In the media discourse, the linguistic norm is put to the test by being confronted with what is not included in it, but over time it can become normative, or it can remain outside the norm.

At present, the rapid increase in the number of lexical innovations specific to certain fields, such as military conflict, technology, or politics, is providing a new impetus for a more attentive and detailed study. The use of neologisms in the context of war highlights the constantly evolving nature of language and its ability to adapt to new concepts and experiences. Military conflicts often give rise to new linguistic expressions and terminology to describe new technologies, tactics, and strategies. The emergence of new terms related to military conflicts reflect the changing attitudes and concerns of society. English military neologisms have been coined based on media discourse, which often reflects the changing realities and technologies of modern warfare. These neologisms serve as a way for the media to convey complex military concepts to a broad audience and to make sense of new developments in warfare.

A linguistic study of neologisms in the English media discourse can provide valuable insights into the dynamics of language change and the role of the media in shaping language use and development, which makes the topic relevant at this stage of linguistics development, and it has caused a choice of material and problematic of our work.

The main objective of this research is to conduct investigation of the neologisms that emerged in the English media discourse as the reflection of the Russian-Ukrainian war.

Literature review. The problem of the emergence of new words invariably attracts the attention of Ukrainian and foreign linguists. It has been studied by such scholars as Yu. Andrusiak, H. Vusyk, M. Cohen, O. Selivanova, Y. Zhluktenko, V. Hladka, Yu. Zatsny, Ye. Karpilovska, E. McKean, A. Levitsky, I. Prysiazhniuk, L. Potapenko, L. Shelyakhovska, S. Yenikeeva, and others. Linguists focus on various aspects of the complex process of lexical nomination. Several studies consider the semantic structure of neologisms and their pragmatic meaning. The issues of neology are also developed from the point of view of the cognitive approach to the study of linguistic phenomena [1, p. 9].

Presentation of the main material of the research. English neologisms appear constantly in English media discourse as a result of language evolution and reflect important information about language development. They reflect phonetic, derivational, semantic, and other linguistic phenomena. There are many ways to create new words in English, including word formation (using morphemes that already exist in the language), conversion, contraction, reverse word formation, lexical and semantic methods, changing the sounds and shifting the stress in a word (phonological method), abbreviation and so on.

It is worth emphasizing that borrowing is also a source of neologisms. An important aspect to consider is the context in which these neologisms are used. There is always a foreign language component in any national media discourse. This is especially true of the part of the discourse that goes out into international information. The question is the degree of presence of this component, the proportion of source and target language expressions that make up the media discourse. In military conflicts, language often becomes a tool of dehumanisation and negative connotations, leading to the widespread use of neologisms [3].

The Ukrainian media has contributed to the creation of military neologisms in the English language. As Ukraine has been involved in a military conflict with Russia since 2014, and later in a full-scale war since 2022, the media has coined new terms to describe the situation and the tactics used by both sides. These neologisms have been used not only in Ukrainian media discourse, but also in international media coverage of the war, reflecting the unique circumstances and challenges of the conflict in Ukraine. Here are a few examples of English military neologisms that have emerged from the discourse of the Ukrainian media:

“When the mock assault came – real Apache helicopters thundering across the treetops and actual tanks trundling over a hill – Likes’ team, dressed like the Russian “little green men” who appeared in Crimea in 2014, responded with blank 50-caliber rounds [4]. This term refers to the Russian soldiers who were sent to Crimea in unmarked uniforms, and who were initially referred to as “little green men” due to the color of their uniforms. The term has since been adopted as a shorthand for Russian special forces operating in Ukraine.

“In 2014, the Kremlin intended to capture six regions in Ukraine as part of the Novorossiia project and failed not because Putin’s goals changed, but because Ukraine stopped Russia.” [5]. The term “Novorossiia” was used by pro-Russian separatists to describe the self-proclaimed republics in eastern Ukraine. The term is formed by combining the morphemes “novo,” meaning “new,” and “rossiia,” meaning “Russia.”

One of the most prominent examples of a neologism arising from the Russian-Ukrainian military conflict at first is the term “hybrid war”. This term refers to a type of warfare that combines conventional military tactics with unconventional tactics such as propaganda, cyber attacks, and covert operations. The term “hybrid war” has become increasingly common in English media discourse, as analysts and commentators seek to describe the tactics used by Russia in its conflict with Ukraine.

Other neologisms that have emerged from the Russian-Ukrainian conflict include “ATO (Anti-Terrorist Operation)”, “information war,” “frozen conflict,” etc. These terms reflect the changing nature of the conflict and the way in which it is being fought, both on the ground and in the media.

The Russian-Ukrainian war has also had a significant impact on the English language, particularly in the military and political spheres. Reflecting the changing nature of the conflict and the changing political and military landscape, the conflict has given rise to a number of neologisms. For instance:

“In the days after Russia invaded Ukraine, the world became obsessed with the ‘Ghost of Kyiv’ [7] (‘Ghost of Kyiv’ is a Ukrainian fighter pilot.)

‘The Zelensky effect’, as the authors define it, “is the manifestation of Ukrainian civic identity since the start of the all-out war, though its origins are far older.” (6)

In conclusion, the Russian-Ukrainian war has had a significant impact on the English language, particularly in the military and political spheres introducing new words, highlighting linguistic tension, and raising cultural awareness. The conflict has given rise to numerous neologisms, which reflect the changing nature of the military conflict and the shifting political and military landscape. These neologisms provide valuable insights into the way in which language is used to shape public opinion and perception.

References:

1. Андрусак І. В. Англійські неологізми кінця ХХ століття як складова мовної картини світу : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Ужгород, 2003. 268 с.
2. Вусик Г. Л., Павлик Н. В. Неологізми як мовне відображення російсько-української війни 2022 року. *Закарпатські філологічні студії*. Випуск 23. Том 1. Ужгород, 2022. С. 52-57. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.23.1.9>
3. Pidkuimukha L., Kiss N. Battle of Narratives: Political Memes During the 2019 Ukrainian Presidential Election. *Cognitive Studies*. 2020. No. 20. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=971112>.

4. Marx W. U.S. war games in Germany as Washington plots withdrawal. *NBC News*. 2020. URL: <https://www.nbcnews.com/news/world/u-s-war-games-germany-washington-plots-withdrawal-n1242741>.

5. Clark M. What the West Must Do Now to Help Ukraine Win the War. *TIME*. 2023. URL: <https://time.com/6258132/what-the-west-must-help-ukraine-win-war/>.

6. Ploky S. Zelensky's heroic wartime leadership has deep historical roots. *The Washington Post*. 2023. URL: <https://www.washingtonpost.com/books/2023/03/09/zelensky-effect-review-onuch-hale/>.

7. Averre D. Massive dogfights, heroic sacrifice - the truth behind the 'Ghost of Kyiv'. *Daily Mail*. 2022. URL: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-11468363/The-truth-Ghost-Kyiv-astonishing-real-story-air-war-Ukraine.html>.

СВДОКИМОВА Л. В.

магістр, викладач

кафедри германської філології

ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЯКІСТЬ ОСВІТИ

Актуальність дослідження. Дистанційне навчання вже доволі міцно затвердило себе у сфері освіти. Події, що відбуваються у світі, змушують людство шукати альтернативні рішення проблем, що виникають. Пандемія COVID 19, воєнні дії на території нашої країни змінили всі сфери нашого життя, освіту зокрема. Тож актуальність цієї теми і досі залишається нагальною і потребує вирішення тих проблем, що сьогодні стають перед нами. У нашій праці торкнемося аналізу деяких позитивних та негативних його рис.

Результати досліджень. Особливої популярності набула мережева технологія, яка використовує комп'ютерні навчальні програми, надає електронні підручники та матеріали, що розміщені в інтернет-сервісах вищих навчальних закладів. Дистанційне навчання широко використовують як альтернативний метод очної (денної) форми навчання.

Існує багато тлумачень цього термінопоняття. Наприклад, Є. Полат визначила його як «...систематичну організацію навчання, побудовану на взаємодії викладача та студента, студентів між собою на відстані, що відбиває всі елементи, притаманні навчальному процесу (цілі, засоби навчання, зміст, організаційні форми) своєрідними прийомами ІКТ та Internet-технологіями» [3, с. 23]. Інше визначення подає відомий учений А.Хуторський: «Дистанційне навчання – це навчання, в якому суб'єкти перебувають на відстані, реалізуючи освітній процес за сприянням засобів телекомунікацій» [2, с. 15].

Але дистанційне навчання потребує певних змін у засобах освітнього процесу, що, в свою чергу, змушує нас розробляти нові методики викладання того чи іншого навчального матеріалу з урахуванням сьогоденних реалій.

І дійсно, така форма занять має багато переваг, серед яких можна виділити:

- надання якісної освіти людям, які не мають можливості навчатися безпосередньо у вищому навчальному закладі на денній формі навчання (наприклад, люди з фізичними обмеженнями, або ті, що суміщають навчання і працю, або перебувають за кордоном тощо);

- студенти мають змогу самостійно опрацювати наданий матеріал;

- дистанційне навчання дає змогу економити матеріальні засоби;

- викладачі мають змогу слідкувати за навчанням студентів, а також встановлювати чіткі критерії оцінювання знань студентів.

Все це - і швидкий доступ до навчального матеріалу, і максимальне залучення студентів в процес навчання, новітні інформаційні технології - роблять дистанційне навчання максимально ефективним і дуже корисним у наш складний час.

Але, на жаль, існує низка і негативних факторів, з якими ми стикаємось на практиці і які потребують нагального вирішення.

По-перше, погана якість інтернет-мережі в різних регіонах нашої країни, що суттєво впливає на якість надання навчального матеріалу. Для перевірки знань студентів використовують електронні тести, на виконання якого дається визначений час. І тут можуть розвиватись декілька сценаріїв. Перший – «взаємодія людини і машини»: машина не зважає на хвилювання чи стрес, що зазвичай має місце серед студентів на екзамені. І те, що помітив би викладач, машина сприйме як незнання студентом матеріалу. Або інший сценарій такої «взаємодії»: інформаційні технології, які служать для надання та контролю знань, також залюбки «допомагають» студентам у вирішенні будь-яких питань. Існує декілька програм, що надають відповіді на тести, готові курсові тощо. І відслідкувати такий «творчий союз» практично неможливо. Як результат, це знову призведе до необ'єктивного оцінювання.

І якщо вже продовжити тему щодо швидкісного розвитку інформаційних технологій, то треба відмітити ще один аспект. Тільки і студенти, і викладачі опанували і звикли до однієї платформи, як їм уже пропанують перейти на іншу, більш ефективну. Що ж, це добре, оскільки ми маємо не відставати від прогресу. Можливо, має сенс проводити навчальні курси серед викладачів і студентів, які нададуть змогу ознайомитись, опанувати та випробувати нові програми. Навчальний процес не повинен страждати від технічних збоїв та перерв для опанування новітніх платформ, програм тощо.

Крім того, з медичної точки зору, дистанційне навчання аж ніяк не укріплює наше фізичне здоров'я, а навпаки, руйнує його. Під загрозу підпадають наш зір, постава, послаблення імунітету тощо. Можемо отримати і психологічні проблеми з комп'ютерною залежністю, руйнування комунікативних навичок.

Отже, як **висновок** можна зазначити, що дистанційне навчання потребує детального аналізу та вирішення багатьох нагальних проблем. Його можна використовувати як альтернативний, але допоміжний засіб надання освітніх послуг.

Список використаних джерел:

1. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні року: постанова Міністерства освіти і науки України від 20 грудня 2000 р. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>.

2. Організація освітнього процесу із застосуванням технологій дистанційного навчання у 2020/2021 навчальному році: методичні рекомендації / за заг. ред. В.І. Шуляра. Миколаїв: ОІППО, 2020. 108 с.

3. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти: затверджено наказом МОН від 8 вересня 2020 року №1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>

ЗАГРЕБА В. А.,

викладач кафедри журналістики

ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ В УМОВАХ ВІЙНИ

Актуальність дослідження обумовлена збройною повномасштабною російською агресією проти України. Однією із найважливіших сфер захисту в умовах цієї агресії є персональні дані. Зокрема, для медіа-персон, журналістів, активістів та тих, хто отримав статус “ворог руського миру” на окупованих територіях. Крім того, кількість електронних пристроїв та акаунтів в соцмережах зросла за останні десятиріччя, коли ще в Європі не було військової агресії таких масштабів. Проте вони стали платформою для обвинувачення агресії щодо цивільного населення з боку окупаційної влади.

Мета наукової розвідки – визначити принципи захисту персональних даних у соціальних мережах в сучасних воєнних умовах.

Огляд джерел. Захист персональних даних в соцмережі «Facebook» після випадку зі зловживанням з боку Cambridge Analytica вивчали Айзек Джим і Ханна Майна (Isaak Jim, Hanna Mina). Також внесок в розуміння поведінки користувачів Інтернету при обранні, зберіганні та використанні паролей досліджували S. M. Segreti, W. Melicher, S. Komanduri, D. Melicher, R. Shay, B. Ur, L. Bauer, N. Christin, L. F. Cranor, and M. L. Mazurek. [1] Тему захисту персональних даних аналізували вітчизняні та зарубіжні науковці. Питання інформаційної безпеки розглядали, зокрема, О. А. Баранов, Г. О. Блінова, Д. П. Василенко, І. М. Забара, Б. А. Кормич, Д. А. Коваль, А. Ю. Нашинець-Нау та ін. Однак події в Україні, починаючи з 24 лютого 2022 року є новою сферою дослідження, з огляду на небезпеку для життя громадян

через персональні дані, що зберігаються та/або розповсюджуються у соцмережах.

Результати дослідження. Оскільки Україна реалізує План заходів щодо імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, державні органи влади мають втілювати захист персональних даних на основі рекомендацій ЄС. Однак статистика Національної поліції щодо кіберзлочинів, а також результати діяльності Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, свідчать про невеликий відсоток розкриття злочинів в кіберсфері. Україні належить не тільки вдосконалити законодавство, але й реалізувати ефективну діяльність для запобігання правопорушень, а також в покаранні винних в скоєнні злочинів в цій сфері [2].

Статистика розповсюдження в Україні соціальних мереж та інтернет-платформ «Google LLC (YouTube)» та «Meta Platforms Inc» («Facebook» та «Instagram») свідчить, що лідерами є соцмережі «Facebook», «Instagram», а також відеохостинг «YouTube» [3]. Аналіз інструментів, які пропонують користувачам соцмережі для захисту персональних даних вказує, що Facebook, Instagram та Google розробили широкій перелік засобів захисту акаунтів в цих соцмережах. Зокрема, це двоетапна аутентифікація, за допомогою sms або спеціальних додатків, встановлення імейлів, для отримання листів, у разі необхідності відновити чи підтвердити вхід до акаунту [4]. Instagram надає доступ до перегляду локацій та пристроїв, використаних для входу і перегляду активних сеансів. Google встановлює захист шляхом підтвердження входу за допомогою sms, сповіщення на активний пристрій або імейл [5].

Відеохостинг «YouTube» як один з сервісів «Google» захищений тими ж інструментами, як і інші його сервіси. Одночасно в YouTube можна окремо встановлювати режим зберігання інформації щодо переглянутих відео, історії пошуку або можливості для інших переглядати власний контент.

В умовах повномасштабної російської агресії проти України нами запропоновано кроки для перевірки захисту акаунтів і персональних даних українських користувачів у соціальних мережах, особливо в умовах окупації, а саме: використання складних паролів [6]; контроль програмного забезпечення; зберігання даних за допомогою хмарних сховищ; контроль додатків, зокрема, свідомого вибору виробника. Окремим важливим елементом захисту є складання портрету цифрової особистості як один з нових для українців засобів захисту персональних даних, а також власного здоров'я та життя і збереження життя інших [7].

Важливим є розуміння нормального процесу роботи електронних засобів зв'язку, зокрема, смартфонів, планшетів, а також лептопів та персональних комп'ютерів, з метою уникнення впливу на них за допомогою сторонніх програм або втручання з метою отримання інформації з боку країни-агресора; вміння виявляти підозрілі посилання, навіть якщо вони приходять від друзів, та не переходити за цими посиланнями; зберігання пристроїв в безпечному місті, а у разі відсутності можливості для контролю

над інформацією на фізичному носії, переміщення даних на хмарне сховище [8].

Висновки. Важливо пам'ятати, що під час збройної агресії отримання персональної інформації військовими злочинцями може призвести не тільки до втрати доступу до власного акаунту, але і до небезпеки, в тому числі фізичної, своєї або тих, кого стосується та чи інша інформація. про кого, можливо, йдеться в особистому листуванні, хто згадується в дописах, навіть якщо ці дописи були зроблені в режимі «тільки для друзів» чи для обраних користувачів. Тому засоби захисту акаунтів в соцмережах, дотримання правил безпеки у використанні засобів зв'язку та комп'ютерного обладнання є необхідними для обов'язкового застосування під час військових дій, передусім для мешканців окупованих територій, а також для всіх громадян України, задля безпеки держави.

Список використаних джерел:

1. Diversify to survive: Making passwords stronger with adaptive policies / S. M. Segreti et al. 2017. URL: <https://www.usenix.org/system/files/conference/soups2017/soups2017-segreti.pdf>.
2. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2021 році. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zvit-nacionalnoyi-policiyi-ukrayini-pro-rezultati-roboti-u-2021-roci>.
3. Dixon S. Most popular social networks worldwide as of January 2022, ranked by number of monthly active users. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/>.
4. Захистіть свій обліковий запис Facebook. *Довідковий центр*. URL: <https://www.facebook.com/help/213481848684090>.
5. Обліковий запис Google. *Google*. URL: <https://myaccount.google.com/>.
6. Рейтинг найгірших паролів 2022: перевірте, які з них використовуєте ви. *ESET*. URL: <https://www.eset.com/ua/about/newsroom/blog/data-protection/rejting-hudshih-paroley-2022-proverte-kakie-iz-nih-ispolzuete-vy/>.
7. Бердинських К. Буча здаватиметься ще й не таким жахом. Страшна правда Херсона від журналіста, який лише нещодавно виїхав з міста. *New Voice*. 2022. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/okupanti-vedut-boji-u-harkivskiy-oblasti-boyatsya-vtratiti-zahoplene-novini-ukrajini-50267265.html>.
8. Як розпізнати, що комп'ютер або смартфон зламали?. *Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України*. 2022. URL: <https://cip.gov.ua/ua/news/yak-rozpiznati-sho-komp-yuter-abo-smartfon-zlamali>.

ЗАХАРІНА А. Г.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри кафедра фізичної терапії,
ерготерапії та фізичного виховання
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

ЗАХАРІНА Є. А.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри управління фізичної культурою і спортом
Національний університет «Запорізька політехніка»*

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Актуальність дослідження. Самостійна та індивідуальна роботи студентів поряд з аудиторною становить важливу форму навчального процесу і є істотною його частиною, завдяки якій можливе формування професійно важливих якостей майбутнього вчителя фізичної культури, що дасть йому змогу здійснювати різноманітну роботу зі школярами.

На думку О.І. Гури, «традиційна система організації професійної підготовки у вищому навчальному закладі більшою мірою передбачає вузькозмистовну спрямованість самостійної роботи студентів, яка поєднується з іншими видами роботи, активізується і реалізується в контексті конкретної навчальної дисципліни, в основному має такі складові, як: робота з текстами лекцій, додаткова інформація, написання доповідей, рефератів та наукових робіт, участь у роботі конференцій, семінарів, безпосередня підготовка до заліків та іспитів»[2, с. 112].

Організація самостійної роботи студентів будується на основі принципів педагогічної взаємодії:

- діалогізації – педагогічна рівноправна взаємодія на рівні обміну інформацією, рольова соціальна і міжособистісна взаємодія студента і викладача;

- проблематизації – зміна ролі й функцій викладача і студента та актуалізація умов для прагнення студента до особистого зростання, дослідницької діяльності;

- персоніфікації – включення до педагогічної взаємодії почуттів, переживань, емоцій, вчинків відповідно до рольових очікувань студента, його життєвих планів;

- індивідуалізації – виявлення і культивування у кожного студента специфічних елементів загальної і спеціальної обдарованості та побудова змісту й методів навчання, адекватних особистісним особливостям, можливостям і здібностям студента.

Метою нашого дослідження є аналіз особливостей самостійної роботи з підготовки майбутніх вчителів фізичної культури.

Огляд джерел. Існують різноманітні визначення поняття «самостійна робота», яке розглядається науковцями О.Ю. Ажиппо [1], О.І. Гура [2] та Л.Л.Лисенко [3] як «пізнавальна діяльність студентів, у процесі якої вони активно сприймають, оволодівають знаннями, здобувають професійно-педагогічні уміння, опановують культуру розумової праці, переробляючи, поглиблюючи отриману на лекціях і семінарських заняттях інформацію; як засіб особистісно-професійного розвитку студентів, що сприяє формуванню позитивної мотивації навчання; набуття особистісних цінностей і професійних ціннісних орієнтацій (здоров'я, особистісного зростання, розвитку професійних якостей); становленню професійно важливих особистісних якостей (самостійності, незалежності, ініціативності) і готовності до саморозвитку, формуванню емоційно-рефлексивного ставлення до діяльності, становленню операціональних навичок регулювання та оптимізації психоемоційного й фізичного стану, формуванню професійних знань, умінь, способів діяльності у фізкультурно-оздоровчих технологіях; як різноманітність типів навчальних, виробничих і дослідницьких завдань, виконуваних студентами під керівництвом викладача з метою засвоєння професійно-організаторських знань, умінь і навичок, досвіду творчої організаторської діяльності та вироблення системи поведінки, характерної для вчителя-організатора фізичної культури».

Зміст самостійних занять, на думку науковців, становлять такі види навчальної діяльності студентів, як: вивчення (конспектування, реферування) літератури, розробка навчально-методичної документації вчителя фізичної культури, керівників закладів освіти, щоденників учнів та інших джерел інформації з організації навчально-виховного процесу (самостійний перегляд і аналіз уроків різними методами, ознайомлення із самостійними заняттями учнів фізичною культурою, вивчення режиму дня школяра, підготовки вчителя до уроку і т.д.).

Різнманітні види діяльності майбутнього вчителя фізичної культури та спорту Н.Ш. Фазлєєв розглядає на семінарах (ігри, перехресні опитування, педагогічні диктанти, комп'ютерний контроль тощо), які поряд з використанням нової підсумкової форми позааудиторної самостійної роботи дають змогу інтенсифікувати процес навчання і скоротити «невиробничі витрати», враховуючи специфіку аудиторії (вік, інтереси, культурний і освітній рівень), активізувати творчий потенціал студентів, підвищити їхній інтерес до предмета.

Результати дослідження. На нашу думку, організація самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи повинна враховувати:

- виконання завдання студентом самостійно, але воно регламентоване викладачем (підготовка виступу на семінарі, доповіді або реферату; вивчення конкретного літературного джерела, складання плану заходів та підготовка сценаріїв до позакласних і позашкільних оздоровчо-виховних заходів);

- націленість студента на орієнтацію в навчальному матеріалі на аналіз проблем з оздоровчо-виховної роботи, зосередженість на активній, самостійній розумовій діяльності не тільки на семінарських і практичних заняттях, а й на лекціях;

- наявність творчого рівня діяльності, надання свободи студенту у визначенні мети та засобів здійснення завдань (без зовнішньої допомоги), уміння нагромаджувати і засвоювати інформацію, необхідну для успішного здійснення позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи.

Зміст самостійної роботи зі спецкурсу «Теорія та методика фізичного виховання» складався з опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу; вивчення окремих тем або питань, які не розглядаються в курсі лекцій; підготовки до виступів на семінарах та до практичних занять.

Схема реалізації самостійної роботи з майбутніми вчителями фізичної культури із дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання» наведена на рис. 1.

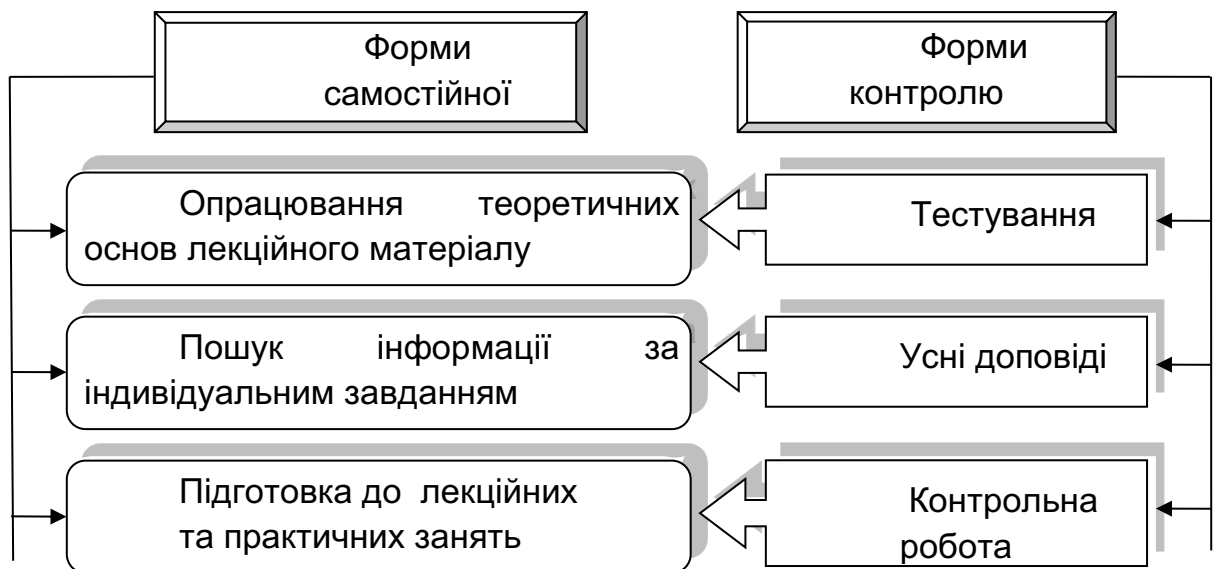

Рис. 1. Схема реалізації самостійної роботи з дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання»

Самостійна робота студентів забезпечувалась усіма навчально-методичними засобами, необхідними для вивчення конкретної навчальної дисципліни чи окремої теми: підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій, інтерактивними навчально-методичними комплексами дисциплін тощо. Студентам також рекомендована для самостійного опрацювання відповідна наукова література та періодичні видання. Методичне забезпечення самостійної роботи студентів передбачало й засоби самоконтролю (тести, пакет контрольних завдань).

Висновки. Таким чином, розглянуті особливості самостійної роботи сприяють залученню студентів до активної творчої роботи, створюють умови для їх усебічної реалізації в навчальному процесі, забезпечують розвиток у них професійно важливих якостей та її вмотивованості до майбутньої роботи.

Список використаних джерел:

1. Ажиппо О. Ю. Деякі проблеми організації самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури до їх професійної діяльності. *Педагогіка та психологія*. 2011. Вип. 40(3). С. 3-9.
2. Гура О.І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект : монографія. Запоріжжя : ГУ "ЗІДМУ", 2006. 332 с.
3. Лисенко Л.Л. Організаційно-педагогічні умови становлення професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури в процесі вивчення теорії і методики фізичного виховання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт / За ред. Г.М. Арзютова. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. Випуск ЗК1 (56)15. С. 219-223.

ЗЕНЯ Л. Я.

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки та методики навчання іноземних мов
Київський національний лінгвістичний університет*

РОМАН С. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
науковий консультант кафедри германської філології
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ І ЗМІСТУ ШКІЛЬНОЇ МОВНОЇ ОСВІТИ

Актуальність дослідження обумовлена тим, що у старшій школі (10-11 класи) систематизується та узагальнюється мовний, мовленнєвий та комунікативний досвід учнів, набутий ними на попередніх етапах вивчення іноземної мови (ІМ).

Особливості організації навчального процесу з ІМ у старших класах зумовлені двома факторами. По-перше, новими освітніми реаліями, пов'язаними з модернізацією структури і змісту шкільної мовної освіти, що знайшло своє відображення у сучасних нормативних матеріалах, а також і в змісті підручників для старшої школи. По-друге, віковими та психофізіологічними особливостями учнів старших класів. Такими є: потяг до автономії (освітньої, поведінкової, емоційної, морально-ціннісної), до самовираження, до можливості відстоювати свої погляди та переконання; націленість у навчанні на практичний результат, більш чітка диференціація інтересів, розвиток мислення, процесів довільності і рефлексії, а також здатності працювати планомірно і за правилами [3; 4; 5; 6; 7; 8; 9].

Мета навчання ІМ у профільних класах полягає у формуванні в учнів іншомовної комунікативної компетентності у межах сфер і тем, окреслених навчальною програмою для кожного профілю. Профільне навчання відбувається відповідно до цілей та змісту обраних учнями курсів за вибором і передбачає поглиблене та професійно зорієнтоване оволодіння мовою. При цьому рівень володіння іноземною мовою на кінець одинадцятого класу в профільній школі повинен відповідати рівню В1 у загальноосвітній школі і В2 у школах з поглибленим вивченням ІМ згідно з «Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти» (просунутий рубіжний рівень) [2; 6; 10].

Відповідно, навчання ІМ в старших класах має бути орієнтованим на розвиток комунікативних умінь, потрібних спеціалісту будь-якого фаху в умовах інтернаціоналізації практично всіх сфер сучасного суспільства. Йдеться про вміння реферувати, анотувати, коментувати, перекладати іншомовний текст в різних умовах усного та писемного спілкування.

Метою нашої розвідки є аналіз особливостей організації освітнього процесу з іноземної мови в старшій профільній школі.

Результати дослідження. Навчання першої ІМ у старшій школі має дві модифікації: 1) або продовження вивчення ІМ з метою вдосконалення рівня комунікативної компетентності, набутої в основній школі, на загальноосвітньому рівні при навантаженні 2 години на тиждень; 2) або розширення комунікативної компетентності в рамках профільного навчання при збільшенні навантаження за рахунок шкільного компоненту [5].

Навчання ІМ в старшій школі на будь-якому рівні покликане забезпечити освітню автономію учнів шляхом підвищення їхньої інформаційної культури в процесі формування трьох груп інформаційних умінь: 1) умінь пошуку необхідної інформації, в тому числі автоматизованого пошуку за допомогою мережі «Інтернет»; 2) умінь переробки й фіксації інформації; 3) умінь організації отриманої інформації з метою її подальшого використання.

Особливістю завершального курсу є широке використання творчих проектних, групових та інших інтерактивних форм роботи, при організації і проведенні яких вчитель виконує функції фасилітатора (підсилювача) процесу спілкування, його організатора, консультанта і водночас його незалежного учасника.

Специфічним для профільного навчання ІМ є використання ділових ігор як моделей певної професійної діяльності.

На профільному рівні вперше у вітчизняній методиці навчання ІМ поряд з подальшим розвитком усіх компонентів іншомовної комунікативної компетентності, вихованням та розвитком особистості висувається завдання профільної гуманітарно-філологічної підготовки учнів. Завдяки цьому зміст освіти, як зазначається в чинній програмі, диференціюється відповідно до профілю навчання. Розвиваються вміння професійно спрямованого використання ІМ відповідно до певної галузі знань. Практикується введення інших курсів, які викладаються ІМ.

Таким чином, профільне навчання розширює можливості для організації навчання на білінгвальній основі як компонента поглибленої мовної освіти учнів старшої школи.

Навчання на білінгвальній основі, одним із способів організації якого служить проєктна технологія, *передбачає*:

- оволодіння учнями предметним знанням у певній галузі знань (content-based language learning) на основі взаємопов'язаного використання двох мов, що вивчаються (рідної і нерідної) за принципом «скільки можливо – іноземною мовою і скільки необхідно – рідною мовою»;
- оволодіння двома мовами як засобом освітньої діяльності; подальший розвиток загальнонавчальних умінь, наприклад, умінь користуватися спеціальними словниками, оволодіння вміннями єдиної стратегії читання текстів, незалежно від мови викладення матеріалу.

Результати дослідження особливостей організації освітнього процесу з ІМ у профільній школі. З метою розвитку зазначених вище умінь учнів старшої профільної школи слід: 1) навчати застосування методу критичного аналізу літератури з метою визначення стану проблеми, що досліджується, її ключових питань; 2) надавати методичну допомогу учням профільних гуманітарних класів щодо розробки проєктів у процесі навчання ІМ на білінгвальній основі, наприклад, за такими темами: «Київська Русь», «Визначні місця у Києві», «Надання допомоги іноземним туристам у подорожі Україною», «Спортивні досягнення України» тощо; 3) заохочувати підвищення інформаційної культури учнів профільного класу у процесі формування чотирьох груп інформаційних умінь:

- умінь пошуку необхідної інформації, у тому числі й автоматизованого пошуку за допомогою мережі «Інтернет», що є загальноприйнятим у багатьох бібліотеках світу;
- умінь переробки і фіксації інформації шляхом логічної обробки тексту: анотування, складання плану, тез, конспекту вилученої інформації [5, 9].

В дидактичних матеріалах для організації навчання на білінгвальній основі мають отримати своє відображення такі підходи:

- інтегративний підхід до навчання всіх предметів;
- особистісно-діяльнісний підхід при збереженні принципу самостійної особистісно орієнтованої роботи, що уможливорює особистісну значущість ІМ в різних галузях знань;
- єдиний підхід до оволодіння учнями мовними дисциплінами;
- соціокультурний підхід до мовної освіти.

Застосування цих підходів відкриває широкі перспективи для забезпечення полікультурного і білінгвального розвитку учнів старшої школи.

У цьому напрямі значення набуває підготовка школярів до представлення своєї країни, свого краю, регіону, міста, традицій і стилю життя громадян України, наукові і культурні досягнення нашої країни, її внесок у

світову культуру тощо в умовах іншомовного спілкування, а також оволодіння іншомовними вміннями щодо надання допомоги зарубіжним гостям у ситуаціях щоденного спілкування під час їх перебування в Україні.

Зазначимо орієнтовну тематику навчального спілкування для підготовки школярів до представлення своєї країни та її культури (на матеріалі англійської мови), а саме:

1. Historical background and cultural meaning of the symbols and national holidays of Ukraine.

2. The profile of Ukraine: area, population, capital, physical features and geographical regions, head of state (government), political system, ethnic groups, natural resources, major political parties and movements? Religions? Who is who in Ukrainian culture and science. Famous sportsmen.

3. The Ukrainian language and its history. Peoples and languages in Ukraine.

4. The Ukrainian cultural heritage:

- Key people and key issues in Ukrainian literature and poetry;
- Key people and key messages in Ukrainian art / theatre / cinema.

5. The past and present of Ukrainian education.

6. Ukrainian historic memory as a part of European memory and history.

7. Styles of life of people belonging to different social strata in Ukraine.

8. How do foreigners see Ukraine and why? What positive and negative stereotypes of Ukraine may one come across in foreigners' interpretation of Ukrainians and other nations? Do they help or destroy communication between Ukrainians and other nations? Ukrainians beliefs and values through age. What century-based traditions may be identified in today's Ukrainian values and behavioral etiquette?

9. What do Ukrainians have in common with other Europeans? [1].

Висновки. Провідна освітня-виховна роль подібних завдань – виховувати учнів як типових носіїв української національної культури, зміцнювати їх національну свідомість в ході організації англomовної взаємодії за принципом діалогу культур.

Передбачається, що після закінчення старшої школи учні (особливо випускники профільних лінгвістичних класів) будуть підготовлені в комунікативному і соціокультурному плані надати допомогу зарубіжному гостю в наступних ситуаціях, як, наприклад:

- how to get to Ukraine and particular places by air, by sea, by train (or bus), or by car. Youth travel in Ukraine, visas and passports, money matters and Ukrainian currency and changing money;
- emergencies (fire guards number (01), police number (02), ambulance number (03) and gas emergency number (04), medical services and pharmacies;
- getting around town or city (public transport and how to use it, taxi services, how to find a particular place in the town / city / country);

- going to the theatre / cinema, concert, night club and other places of entertainment.... [1].

Список використаних джерел

1. Гапонова С. В., Шерстюк О. М. Світоч України. Збірник текстів англійською і французькою мовами для навчання читання учнів старших класів. Київ : Ленвіт, 2004. 64 с.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / ред. С. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
3. Зєня Л. Я. Навчання іноземних мов у старшій профільній школі: Лекційно-практичний курс: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Горлівка : Вид-во ГДПІІМ, 2008. 240 с.
4. Зєня Л. Я., Чобітько В. І. Проектна діяльність у навчанні німецької мови (Економічний профіль). *Німецька мова в школі: Науково-методичний журнал*. 2012. № 6. С. 3–6.
5. Про затвердження Концепції профільного навчання у старшій школі : Наказ МОН України від 21.10.2013 р. № 1456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1456729-13#Text>.
6. МОН України. Навчальна програма з іноземних мов (рівень стандарту, профільний рівень) для 10-11 класів загальноосвітніх шкіл. 2017. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58921/>.
7. Професійно орієнтоване навчання іноземних мов у старшій профільній і вищій школі: проблеми та перспективи : Колект. монографія / ред. Л. А. Сажко. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2015. 225 с.
8. Роман С. В. Наступність і безперервність освіти в школі і мовному виші (у навчанні іноземних мов). *Німецька мова в школі: Науково-методичний журнал*. 2012. № 6. С. 7–10.
9. Сажко Л. А. Профільне навчання іноземної мови в старшій школі. *Іноземні мови*. 2011. № 2. С. 5–9.
10. МОН України. Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти III ступеня. 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/typovi-programu-2-11/Typova.osv.prohr.ZZSO-III.stupenya.pdf>.

ІВОНЧАК Н. Д.

лаборант кафедри журналістики

ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»

ОСОБЛИВОСТІ ОНЛАЙН-ЩОДЕННИКА ЯК ЖАНРУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Актуальність дослідження обумовлена тим, що швидкі темпи розвитку комп'ютерної мережі «Інтернет» спричинили появу нових жанрів щоденникової літератури – online щоденників, блогів і мікроблогів. Оскільки з часом лише зростає вплив інтернету на психіку людей і суспільства загалом,

проблема ведення нотаток в інтернеті цікавить науковців різних сфер – педагогів, психологів, соціологів. Об'єктом наукового інтересу в них стають структура інтернет-щоденників, їхня класифікація, функції і роль у житті автора. Водночас малодослідженим залишаються актуальні питання аналізу віртуального середовища як одного з чинників розвитку сучасної літератури, зокрема, покращення взаємодії автора із читачем, зміни чи доповнення мотивації, яка спонукає до ведення нотаток у мережі і визначення спромож жанру віртуального щоденника в контексті сучасної літератури.

Метою нашого дослідження є аналіз особливостей онлайн-щоденників та мотивів, що спонукують до їх написання на відміну від традиційних паперових щоденників, і визначення на їх основі можливостей жанру в українській літературі.

Огляд джерел. З літературознавчого погляду до царини щоденникової творчості зверталися багато науковців – О. Галич, Д. Затонський, В. Здоровега, М. Михеєв, Н. Момот та ін. Питання перетворення онлайн-щоденника на віртуальний через включення та сплутування різних мікрожанрів і наявність гіпертекстових зв'язків вивчали В. Волохонський, О. Горошко, Ю. Завадський, Л. Компанцева, Л. Пиваварова. Дискусійним на сьогодні є визначення жанрової природи щоденника, що є підтвердженням приналежності щоденника до метажанрового утворення.

Результати дослідження. Щоденникові записи з незапам'ятних часів зберігали хронологію подій і таємниці внутрішнього й зовнішнього життя своїх власників. За літературознавчим словником, щоденник – «літературно-побутовий жанр, фіксація побаченої, почутої, внутрішньо пережитої події, яка щойно сталася. Щоденник пишеться для себе і не розрахований на публічне сприймання, у ньому нотуються переважно явища особистого життя, здебільшого у монологічній формі, хоча може бути й внутрішньо діалогічна (полеміка із собою, з уявним опонентом тощо)» [5, с. 731]. Відомий дослідник документалістики О. Галич визначає щоденник як жанр мемуарно-документальної літератури, який має власні ознаки й типологію.

За останні десятиліття щоденник зазнав серйозних трансформацій, перемістившись із паперових варіантів у віртуальне середовище. Такі записи спочатку велися на особистих або спеціалізованих сайтах мережі «Інтернет», а згодом перетворились на блоги – мережеві щоденники, що ведуться на спеціальних інтернет-сайтах і є сукупністю особистих записів в хронологічному порядку (від останньої за часом до першої) й можуть супроводжуватися фотознімками і мультимедіа. Людей, що ведуть блоги, називають блогерами, а сукупність усіх блогів в мережі прийнято називати блогосферою. З часу появи американської соціальної мережі «Twitter» значного поширення набули мікроблоги – короткі місткі записи на будь-яку тему, що інколи супроводжуються фото або відео [1].

Отже, можна говорити про три окремі види записів – онлайн-щоденники, блоги та мікроблоги. На відміну від блогів новин чи коментарів,

блоги за типом журнал – це звичайні онлайн-щоденники [6, с. 220]. Саме вони стали об'єктом нашої уваги.

І. Дьяченко визначає віртуальний щоденник як «інший первинний спосіб донесення “живих” текстів до читача, текстів незавершених, фрагментарних, однак цілісних в межах авторської свідомості, у якій виник первинний імпульс до їх створення, і специфічне середовище, у якому відбувається їхня фіксація» [4, с. 159–160]. Текст віртуального щоденника стає макрокомунікативним актом, під час якого відбувається «публічний процес створення себе на очах у публіки» [4, с. 160]. За словами науковиці, попри типологічну подібність із класичним щоденником та опертя на вже наявні жанрові структури, віртуальний щоденник має свої особливості, зумовлені передусім настановами авторів-блогерів на пошук людей, які поділяють їхні життєві позиції, на активне спілкування з ними. Автори обох типів щоденників (і класичного, і мережевого) створюють комунікативний текст, однак інтернет-щоденник розрахований на миттєву реакцію, що посилює його публіцистичність.

Адресатами блогу, з одного боку, є постійні читачі, особисто знайомі автором люди, близькі друзі та інші блогісти, яких читає сам автор і яким зрозумілий його внутрішній діалог. З іншого боку, записи автора доступні зовсім незнайомим людям, які не входили від самого початку в його аудиторію, а їхня кількість може збільшуватися до всіх користувачів інтернету, які цікавляться тематикою його висловлювань. Завдяки цьому «формат інтернет-щоденника якнайкраще допомагає автору розкрити себе аудиторії та сформувати в уявленні читачів правильний образ для подальшого сприйняття власної творчості» [2, с. 250].

Функції традиційного щоденника детально розглядає польський дослідник П. Родак. Він ділить загальнолюдські, екзистенційні функції щоденника на два основні типи: ті, що мають чітко виражений перформативний характер, коли практика ведення щоденника безпосередньо і суттєво впливає на життя щоденникаря, і ті, що не є такими (що не означає, що вони зовсім позбавлені перформативності). Серед перформативних найважливішими є функція, пов'язана з конструюванням ідентичності, терапевтична функція та функція організації і дисциплінування; дещо менший вплив на життя автора мають функція запису (свідчення), меморіальна функція, бухгалтерська функція (рахунки, інвентаризації, таблиці), самоаналітична функція (пізнання себе) і, нарешті, медитативна та молитовна функції.

Не всі з цих мотивів можна виділити при написанні онлайн-щоденника. Оскільки, як ми уже зазначали, онлайн-щоденник більшою мірою орієнтований на миттєву взаємодію з читачем, то він зберігає переважно перформативні функції та ті, які можуть бути обговорені з потенційними читачами. У віртуальному просторі через блоги людина може зреалізувати різні особисті аспекти, які не були задіяні в реальному житті, мати можливість виходу з кризових ситуацій через інтернет-спілкування, виробити певний

сценарій поведінки, перейти до полілогу, розширити культурний фон комунікації.

Не менш важливою вважаємо і функцію подолання самотності. Її часто виділяють при розгляді традиційних щоденників. Наприклад, за словами Н. Видашенко, щоденники О. Довженка та А. Любченка характеризує «внутрішня, зовнішня, родинна, творча й ідейна самотність». Мотив самотності у записах цих митців пов'язаний із екзистенційною проблемою відчуття людиною, нацією присутності себе у світі та своєї відчуженості у ньому, а також проблемою особистості, яка «випала» із соціуму та перебуває на самоті серед ворожого світу [3, с. 10]. Віртуальний щоденник також допомагає долати самотність, проте робить це доланням відчуженості, а не її утвердженням, допомагає розширити кола спілкування і впливу.

Окремим аспектом такої ролі онлайн-щоденника виділяє І. Пивоварчик. За її дослідженням, ведення онлайн-щоденників впливає на розкриття комунікативного потенціалу особистості у чотирьох аспектах. Перший – пізнавальний – потенціал особистості у блогах розкривається через отримання максимального об'єму нової, актуальної інформації про події, що відбуваються, і її швидкість за мінімальний проміжок часу. Другий – моральний – потенціал реалізується у блогах через конструювання нової ідентичності, усвідомлення своєї поведінки. Автори щоденників постійно перебувають у пошуку нових ідей, з метою аналізу і розуміння того, що може допомогти їм або читачам на життєвому шляху. Ведення онлайн-щоденника також спонукає авторів до здобування нового життєвого досвіду. Третій – творчий – потенціал включає в себе як креативний, так і естетичний аспекти. Він отримує розвиток через самовираження, шанс бути відомим. Блогери викладають свої роботи (вірші, розповіді, малюнки, фото), відразу мають можливість отримати реакцію читачів у вигляді коментарів. Завдяки різним тематичним спільнотам автори щоденників можуть задовольнити власні естетичні потреби, а з іншого боку, отримати багато поціновувачів власної творчості і читачів щоденника. І нарешті, комунікативний потенціал особистості у блогах реалізовується через спілкування, встановлення нових контактів, пошук однодумців, опонентів чи критиків.

Ще кілька причин ведення віртуальних щоденників виділяють І. Барбукова та С. Шпетна – інтернет-залежність, пошук уваги, прагнення й бажання самовираження, прагнення бути цікавим для інших і знайти співрозмовника; економія паперу; своєрідний метод рефлексії, нудьга; відсутність друзів; лень; стимул життя; закритість інформації (спілкування з комп'ютером), відкритість – спосіб презентувати себе. Як і у випадку з паперовим щоденником, зберігається прагнення до самоідентифікації й самореалізації.

Висновки. Отже, віртуальний щоденник розширив функції традиційного щоденника, більшою мірою спрямовує автора на досягнення комунікаційних цілей, задоволення пізнавальних, моральних, психологічних, творчих потреб. Як і традиційний щоденник, віртуальний може бути

доповнений іншими жанрами – сповіддю, афоризмами, анекдотами, замальовками, а також візуальними матеріалами. Важливим є подолання самотності через спілкування з читачами. У цьому найбільший потенціал онлайн-щоденника – у більшій комунікації з читачем та пізнавальному, полемічному ресурсі, можливості постійно знаходити нових читачів і критиків.

Список використаних джерел:

1. Баган Х. В. Автобіографія, мемуари, щоденник: типологічні відмінності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філологічна. 2015. Вип. 52. С. 33–35.
2. Барбукова І. С., Шпетна С. А. Віртуальна самопрезентація людини в Інтернет-щоденниках. *Феномен української інтелігенції в контексті глобальних трансформацій: матеріали Всеукр. наук.-практ. конфер. Красноармійськ: ДВНЗ «ДонНТУ», 2016. С. 17-21.*
3. Белова Ю. С. Інтернет-щоденник як засіб інтерпретації образу автора (на матеріалі книги Є Гришковця «рік життя»). *Наукові записки ТНПУ*. Серія: Літературознавство. №44. 2016. С. 247–250.
4. Видашенко Н. І. Щоденники О. Довженка та А. Любченка як феномен української мемуаристики ХХ століття (змістова парадигма і жанрова природа): автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2014. 19 с.
5. Дьяченко І. С. Онлайнвий щоденник у віртуальному просторі INTERNET. *Вісник Луганського національного університету ім. Т.Шевченка*. 2009. № 18 (181). С. 158–162.
6. Літературознавчий словник-довідник. 2-ге вид., випр., допов. Київ: Академія, 2007. 751 с.
7. Пивоварчик І. М. Вплив ведення онлайн-щоденників на розкриття комунікативного потенціалу особистості. *Вісник Одеського національного університету*. 2010. Т. 15. Ч. І. Вип. 11. Психологія. С. 318–325.
8. Шпетна С. А. Інтернет-щоденник як інструмент зміни в авторській і читацькій свідомості. *Слобожанська бесіда–12. Лінгвістика тексту і вивчення української ментальності*. 2019. Старобільськ. С. 222–228.
9. Rodak P. Dziennik pisarza: między codzienną praktyką piśmienną a literaturą. *Pamiętnik Literacki*. 2006. Z. 4. S. 29–49.

КЛІМУК В. В.

*магістр освітніх наук,
викладач кафедри германської філології
ДВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

ФУНКЦІОНУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ ПАТОСУ В ЖАНРІ ЕПІДЕЙКТИЧНОЇ ПРОМОВИ

Актуальність дослідження питань, що пов'язані ефективним проголошенням епідейктичних промов, посилюється у зв'язку із потужними

трансформаційними процесами, через які проходить сучасне суспільство [3]. Одним із ключових критеріїв якісної епідейктичної промови є компетентне застосування риторичної категорії патосу як засобу ефективного впливу на реципієнтів. Здатність ратора проголошувати епідейктичні промови, що мають на меті цілеспрямовану апеляцію до емоційної сфери особистості, є вагомим компонентом трагічних та святкових подій.

Мета дослідження: охарактеризувати роль риторичної категорії патосу, окреслену рамками епідейктичної промови.

Огляд джерел. Риторика як наука та її вихідні елементи є об'єктом дослідження сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців. Наприклад, риторичні категорії та жанри промов розглядають С.Д. Абрамович, Д. Кенеді, С.Кондіт, Л.І. Мацько, О.М. Мацько, Г.С. Онуфрієнко тощо. Однак, як зазвичай про це вказується в наукових публікаціях, незважаючи на значний інтерес до функціонування риторики в цілому та епідейктичних промов зокрема, теоретичні та прикладні аспекти категорії патосу є мало дослідженими і потребують ампліфікаційного розвитку.

Результати дослідження. Відповідно до античних уявлень про риторику, які були вказані та систематизовані давньогрецьким філософом Аристотелем у однойменній праці «Риторика», зазначаються 3 основні риторичні категорії: логос, патос та етос, серед яких вагоме місце відводиться саме категорії патосу, що передбачає емоційне проголошення промови з метою викликати співпереживання у слухачів до виступу та особистості ратора та зробити їх більш сприятливими для впливу з боку останнього [4]. Таким чином, для того, щоб промова була ефективною, тільки раціональних посилів недостатньо, а важливою є також наявність у ній ірраціональних, емоційних посилів, тобто імплементації категорії патосу, особливо в контексті проголошення епідейктичних промов.

Епідейктична промова як жанр риторичних промов виокремлюється на тлі дорадчих та судових промов, охоплюючи актуалізацію значущих подій як урочистого, так і трагічного характеру. Для того, щоб епідейктична промова мала успіх, необхідно враховувати базові цінності аудиторії, для якої буде проголошуватися відповідна промова. Варто зазначити, що базові цінності містять в собі глибоке емоційне підґрунтя, і тому риторична категорія патосу в цьому аспекті має застосуватися із ретельною майстерністю, інакше епідейктична промова потенційно може мати негативні наслідки. Наприклад, якщо спікер буде неправильно транслювати ідеї, що пов'язані із цінностями аудиторії, тобто ігноруватиме, висміюватиме, показуватиме вдавану прихильність, то цим самим він може спровокувати аудиторію на антагоністичне ставлення як до позиції, що проголошується у його промові, так і до своєї особистості в цілому [2].

Одним із важливих компонентів епідейктичної промови є формування колективної ідентичності у корелятивно-адаптивному середовищі, оскільки, прослуховуючи виступ, реципієнт ототожнює себе із спікером, колективом, змістом промови та здебільшого відчуває свою приналежність до конкретного

суспільства. Аналізуючи особливості подачі змісту та форми, пріоритетного значення в епідейктичній промові набуває саме форма, тобто функціонування риторичної категорії патосу у цій промові. Саме це й окреслює завдання, які мають досягатися завдяки цій промові [1].

Таким чином, епідейктична промова не має пріоритетним завданням когось у чомусь переконати, проінформувати, насмішити тощо (це додаткові аспекти, але вони не є обов'язковими), найважливішим для неї є створення відповідного емоційного фону, пов'язаного із певним ритуалом, чи то трагічним, чи то святковим.

Важливо також зазначити, що дозованість епідейктичної промови має безпосередній вплив на її ефективність відштовхуючись від двох ключових аспектів: часової регламентації та кількості риторів, що будуть виступати із відповідними промовами. Розглядаючи часову регламентацію, варто враховувати, що епідейктична промова є допоміжним, а не основним елементом певної урочистості, тому рекомендована тривалість проголошення цієї промови не повинна перевищувати п'яти хвилин. Також існує ризик перенасичення програми ритуального заходу з трагічним чи святковим бекграундом епідейктичними промовами, через що відбудеться редукція та девальвація риторичної категорії патосу, оскільки у реципієнтів складеться враження, що багато риторів різними словами говорять про одне і те ж саме.

Немає строгих обмежень щодо того, хто може проголошувати епідейктичні промови. Однак ключова закономірність полягає в тому, що люди, які мають вищий соціальний статус, є пріоритетними для цього. В такому разі риторична категорія патосу буде ретранслюватися скоріше через власне статусність спікера, а не застосування прийомів ораторського мистецтва. Але для цього аудиторія має дійсно визнавати легітимність авторитету ритора, який виступає із епідейктичною промовою, інакше статусна перевага не матиме великого значення та впливу.

Висновки. На підставі дослідження можна зробити наступні висновки. Епідейктична промова як один із класичних жанрів публічних виступів набуває значної актуальності через трансформаційні процеси сучасного суспільства. Риторична категорія патосу відіграє ключову роль на етапі проголошення епідейктичної промови, оскільки форма її подачі із яскраво вираженою емоційною складовою має значно більшу вагу, ніж її зміст.

Список використаних джерел:

1. Куньч З.Й., Городиловська Г.П., ІШмілик Д.І. Риторика:навч.посіб. 2-е вид., допов. Львів: Львівська політехніка, 2018. 496 с.
2. Колотілова, Н.А. Специфіка побудови аргументації в ораторських промовах у Ф. Прокоповича. В: А.Є. Конверський, ред. Міжнародна наукова конференція „Дні науки філософського факультету - 2015”. Київ, Україна, 21-22 квітня 2015. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». Ч. 4. С. 129- 130.

3. Мацько Л.І., Мацько О. М. Риторика: навч. посіб. 2-ге вид., стер. Київ: Вища шк., 2006. 242 с.
4. Онуфрієнко Г.С. Риторика: навч. посіб.. Київ, 2008. 592 с.

КЛІМУК О. С.

*викладач кафедри германської філології
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

ЗАСТОСУВАННЯ ПРАГМАТИЧНОЇ АДАПТАЦІЇ З МЕТОЮ ВІДТВОРЕННЯ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ У КІНОПЕРЕКЛАДІ

Актуальність дослідження. 21 століття стало століттям швидкого розвитку технологій, доступу до інформації та всесвітньої діджиталізації. Як наслідок, має місце так званий діалог культур, що відбувається на рівні особистої взаємодії представників різних культур, а також у рамках кіно- та аудіопродукції. З огляду на вищесказане, виникають певні труднощі у порозумінні представників різних країн, що пояснюються асиметрією культур, яка проектується на мовне вживання та знаходить відображення у комунікації. Однією з типових труднощів такого типу є безеквівалентна лексика, зрозуміти яку без певних фонових знань практично нереально. Саме тому в сучасному перекладознавстві досліджуються та вивчаються нові шляхи і патерни відтворення безеквівалентної лексики, що сприяє кращому розумінню висловлювань представників інших культур, а отже, поглиблює і розширює діалог культур. Одним із варіантів відтворення безеквівалентної лексики є використання прагматичної адаптації, що має широке застосування та значну практичну цінність.

Метою нашого дослідження є аналіз особливостей застосування прагматичної адаптації під час відтворення безеквівалентної лексики у кіноперекладі.

Огляд джерел. Питання дослідження поняття безеквівалентної лексики знаходилося в центрі уваги багатьох дослідників, що пояснюється його актуальністю. Зокрема, Кочерган М.П. [5] дає визначення цьому поняттю та виділяє три окремі групи, на які можна поділити цю лексику. Спроби визначити та класифікувати безеквівалентну лексику знаходимо і у працях Л.С. Бархударова [1], С. Влахова і С. Флоріна [2]. Чудову ідею визначити безеквівалентну лексику через поняття реалії запропонувала Р.П. Зорівчак [3]. Висвітлення проблеми прагматичної адаптації має місце у роботах В.Н. Комісарова [4] та О.Д. Швейцера [6].

Результати дослідження. Культурні особливості і традиції народу знаходять свій прояв та вербалізуються у безеквівалентній лексиці. Такі лексеми мають дуже глибоку фонову семантику та національне забарвлення. Наразі немає однастайності у визначенні цього лексичного явища. М.П.Кочерган стверджує, що серед лексем, які є безеквівалентними, можна виокремити три групи, а саме: лексеми на позначення національно-

маркованих реалій певної культури, відсутні в одній з мов; відсутність лексеми на позначення наявних понять, предметів чи явищ; а також відсутність певних лексем у одній з мов, що зумовлюється мовними причинами. Першу групу слів він пропонує вважати словами-реаліями, а другу і третю, які пов'язані із відсутністю певних лексем у іншій мові, доречно вважати лакунами [5, с. 327–330].

Р.П. Зорівчак також розглядає поняття безеквівалентної лексики через призму поняття реалії, що розуміється як моно- або полілексемна одиниця, основним лексичним значенням якої є зафіксований у традиціях блок чужої для інших народів етнокультурної інформації [3, с. 59]. Виникнення та функціонування реалій у мові є результатом суспільної необхідності та екстралінгвальних чинників.

С. Флорін і С. Влахов також потрактовують безеквівалентну лексику з точки зору реалій та зазначають, що вона включає лексичні одиниці, які називають звичайні для однієї культури і чужі для іншої об'єкти. Такі слова є носіями національно-маркованого колориту і не мають еквівалентів, тобто відповідників, у інших мовах [2, с. 35-47]. Саме тому такі лексичні одиниці викликають певні труднощі у перекладі та належать до категорії безеквівалентної лексики. Л.С. Бархударов розуміє реалію, зокрема і безеквівалентну лексику, як слова на позначення предметів, об'єктів, явищ, ситуацій, які не є частиною щоденного практичного досвіду іноземців, на противагу носіям певної мови [1].

Беручи до уваги той факт, що переклад реалізує міжкультурну комунікацію, перед перекладачем стоїть ціль – подолати лінгвокультурний бар'єр для того, щоб відтворити комунікативний потенціал тексту оригіналу в тексті перекладу. Існування безеквівалентної лексики має певні труднощі у процесі перекладу, адже зрозумілі для аудиторії тексту оригіналу лексеми можуть бути абсолютно незнайомими для аудиторії тексту перекладу. Саме тому для досягнення комунікативної рівноцінності текстів оригіналу і перекладу доцільно застосувати прагматичну адаптацію. Ця трансформація передбачає внесення певних поправок щодо соціальних, культурних, психологічних та інших відмінностей у мовній картині світу між реципієнтами оригінального і перекладеного текстів [6, с. 242]. Перекладач вдається до прагматичної адаптації тексту, коли відтворює прагматичний потенціал вихідного тексту або ж закладає у текст перекладу нову прагматику [4].

Якщо говорити про кінопереклад, прагматична адаптація має досить широке застосування, адже завдяки цьому кінопродукт стає зрозумілішим та цікавішим для глядача. Крім того, саме прагматична адаптація дає змогу домогтися вищезазначеного ефекту без порушення часових меж, які у кіноперекладі є досить жорсткими. Застосування прагматичної адаптації є особливо частим для відтворення безеквівалентної лексики (реалій) через неможливість адекватного застосування інших перекладацьких трансформацій.

Під час проведення дослідження було виокремлено кілька частих патернів застосування прагматичної адаптації у кіноперекладі. Заміна безеквівалентної одиниці на загальноновживану лексему має місце і є доречною, якщо при цьому зберігається образність висловлення та розкривається його прагматичний потенціал. Наприклад: *Holmes: So we go round the Sun! If we went round the Moon, or round and round the garden like a teddy bear, it wouldn't make any difference. All that matters to me is the work.* [7]. *Шерлок: Ну літаємо ми навколо Сонця! Та хоч би ми літали навколо Місяця чи бігали по саду, як курчата, нічого не змінилося б. Для мене важлива лише робота.* [8]. Оригінальну лексему *round and round the garden like a teddy bear*, яка є уривком із відомої для носіїв англійської мови дитячої пісеньки, замінили на лексему *бігали по саду, як курчата*, завдяки чому розкрито прагматичний потенціал: закладений автором комунікативний ефект збережено, при цьому репліка стає абсолютно зрозумілою для цільової аудиторії перекладеного тексту. У площині прагматичної адаптації мають місце родо-видові заміни, внаслідок яких безеквівалентна лексема (гіпонім – слово з вузкою семантикою, нерідко – власна назва) замінюється на загальноновживану лексему (гіперонім – слово з ширшою семантикою). Таким чином, говоримо про реалізацію перекладацької трансформації генералізації у межах прагматичної адаптації. Наприклад, *Tony stark: Finally, someone who speaks English.* [9]. *Тоні старк: Нарешті, зрозуміла мова.* [10]. Нерідко такі заміни мають місце, коли йдеться про власні назви в оригіналі, які не є широковідомими для потенційної аудиторії тексту перекладу. З іншого боку, безеквівалентні лексеми можуть замінюватися на подібні за конотацією культуроніми цільової культури. Такі заміни цілком правомірні та дозволяють перекладачу реалізувати прагматичні адаптації у кіноперекладі. Наприклад, *Tony stark: That man is playing GALAGA!* [9]. *Тоні старк: Той покер розкладає!* [10].

Висновкові результати проведеного дослідження:

1. Безеквівалентна лексика має глибоку фонову семантику і вербалізує поняття, предмети та явища, що є притаманними для однієї культури і відсутніми в інших. До безеквівалентної лексики відносимо, зокрема, реалії.
2. Відтворення безеквівалентних одиниць викликає низку труднощів, адже вони не мають еквівалентних відповідників при перекладі. У кіноперекладі адекватна передача таких лексичних одиниць допомагає глядачу зрозуміти задум автора, а тому перед перекладачами стоїть проблема відтворення комунікативного ефекту, закладеного автором у оригінальний текст.
3. З метою досягнення комунікативної рівноцінності текстів оригіналу і перекладу доцільним є застосування прагматичної адаптації. Вона реалізовується у таких патернах: заміна безеквівалентної одиниці на загальноновживану лексему, родо-видові заміни, трансформація генералізації.

Список використаних джерел

1. Бархударов Л. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). Москва : Международные отношения, 1975. 240 с.
2. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. Москва : Международные отношения, 1980. 340 с.
3. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. 216 с.
4. Комиссаров В. Современное переводоведение. Москва : ЭТС, 2002. 424 с.
5. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник. 2-ге вид. Київ : Акад., 2006. 464 с.
6. Швейцер А. Перевод и лингвистика. О газетно-информационном и военно-публицистическом переводе. Москва : Воениздат, 1973. 280 с.
7. «Sherlock» / Hartswood Films. BBC Wales. GBH. 2010. URL: <https://english-films.com/british-films/326-sherlock-2010-eng.html>.
8. Шерлок. UASerials. 2010. URL: <https://uaserials.pro/383-sherlok.html>.
9. Мстители / The Avengers. Учим английский онлайн. 2012. URL: <http://eng-films.site/action/148-mstiteli-the-avengers-2012-hd-720-ru-eng.html>.
10. Месники. КіноБаза. 2012. URL: <https://kinobaza.com.ua/titles/the-avengers>.

КОВАЛЬ А. Г.

*аспірант Київського університету культури,
викладач кафедри журналістики
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

ОБ'ЄКТИВНІСТЬ ЯК ГОЛОВНИЙ ФАКТОР ЖУРНАЛІСТИКИ У ВИСВІТЛЕННІ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

*...Словесне насильство призводить до фізичного насильства.
Марк Томпсон «Ковка війни»*

Актуальність дослідження зумовлена потребою в підвищенні рівня об'єктивності висвітлення збройних конфліктів в матеріалах сучасних українських мас-медіа. В цьому контексті варто розкрити важливість дотримання принципу об'єктивності у висвітленні журналістами збройних конфліктів. Нам необхідно визначити значення об'єктивності – одного з головних принципів журналістики – та з'ясувати особливості вживання цього принципу в журналістській діяльності при висвітленні збройних конфліктів з точки зору українських та зарубіжних дослідників.

Огляд джерел. Науковців, які торкалися у своїх дослідженнях питань принципів об'єктивності в журналістиці, чимало. Серед них багато як зарубіжних, так й українських відомих імен. Це Д. МакДональд, Д. Мерріл, Е.Денніс, Д. Гілмор та багато інших. У лавах дослідників об'єктивності

журналістських матеріалів є й українські вчені. Поміж багатьох можна виокремити таких журналістикознавців, як В. Владимиров, В. Іванов, В. Різун, В. Карпенко, Г. Корконосенко, Г. Лазутіна, І. Михайлин, Є. Прохоров, В. Шкляр та інші. У той же час, досліджень щодо об'єктивності висвітлення журналістами збройних конфліктів, на наш погляд, поки що недостатньо.

Результати дослідження. На фоні вивчення об'єктивності як головного фактору журналістики у висвітленні збройних конфліктів варто зважати на те, який вплив на аудиторію мають такого штибу матеріали, адже взагалі важко переоцінити роль ЗМІ у формуванні громадської думки щодо війн та конфліктів.

Оксана Романюк, виконавча директорка Інституту масової інформації (ІМІ) у своїй статті «Вежа чорного дерева: як українські друковані та інтернет-ЗМІ висвітлюють чутливі теми», пише: «Є журналістика війни, є журналістика миру. «Вежа з чорного дерева» і «вежа зі слонової кістки». Журналістика війни апелює до базових потреб людини — безпеки, потреби належати до якоїсь спільноти, потреби у захисті, до страху. За словами пані Романюк, аргументом проти “журналістики війни” є те, що мова ворожнечі наносить емоційну шкоду абсолютно всій аудиторії, а не тільки гіпотетичним “мешканцям окупованих територій”. Адже останні, зауважує журналістка, «можуть і не мати жодного доступу до українських ЗМІ». Оксана Романюк вважає, що «забороняти “журналістику війни”, і використовувати виключно “журналістику миру” в умовах активної військової агресії проти країни, на жаль, означатиме платити свою ціну». Тому, на переконання директорки Інституту масової інформації, “дорослим підходом” буде... дотримуватися золоті середини» [4, с. 90]

На думку експертів ІМІ, такою “золотою серединою” в українській журналістиці є «прагнення до максимальної точності назв і формулювань, до перевірки джерел інформації, відмова від недостовірних джерел, а також відмова від химерних і логічно неоконкретних словоформ на кшталт “російсько-терористичні найманці», - стверджує у вказаній вище статті пані Романюк [4, с. 92]

У своєму аналітичному матеріалі «Особливості висвітлення збройних конфліктів» Олена Голуб, керівниця моніторингового відділу Інституту масової інформації, зауважує, що «при висвітленні збройних конфліктів журналіст зобов'язаний більш ретельно перевіряти інформацію, розповсюджувати лише точну інформацію, недопустимо оприлюднювати матеріали, що основані на чутках або ж постах у соціальних мережах» [4, с. 83].

При написанні матеріалу, пояснює експертка, який стосується воєнних конфліктів, необхідно передусім дотримуватися журналістських стандартів, ретельно перевіряти інформацію мінімум у двох джерелах. За словами Олени Голуб, потрібно залучати альтернативні точки зору, щоб матеріал виглядав збалансовано, незаангажовано.

«...Коли в боротьбі за увагу публіки деякі «нашіптувачі» використовують будь-які засоби, журналістам, які в розслідуваннях стикаються з підозрами і чутками, треба бути особливо ретельними, обережними і зберігати дистанцію», - вважає керівник курсів преси магістерської програми Майнцького (Німеччина) університету Вольфф Фолькер [5, с. 43].

При створенні журналістського матеріалу щодо збройного конфлікту, вважає вищезгадана співробітниця Інституту масової інформації, журналіст повинен намагатися висвітлювати події максимально неупереджено, як би важко це не було. Варто пам'ятати, продовжує пані Олена, що матеріал читатимуть, бачимуть/чутимуть люди з різними поглядами, і він не має ображати їхні почуття через погляди.

Принцип об'єктивності взагалі, і зокрема у висвітленні збройних конфліктів, у журналістській діяльності є одним із найактуальніших і водночас найбільш дискусійних питань, які обговорюють як експерти у сфері журналістики, так і журналісти-практики. Проблему можна сформулювати так: чи можлива об'єктивність у журналістиці?

Тому розберемо характерні риси журналістської об'єктивності як принципу журналістики взагалі та журналістської діяльності у висвітленні певних тем зокрема.

Володимир Різун, директор Навчально-наукового інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, вважає, що основним міфом, який торкається принципу об'єктивності в журналістиці, можна сформулювати так: оцінка суб'єктивна, а факт – об'єктивний. Як зазначає вчений-журналістикознавець, «сучасному теоретичному мисленню в журналістиці властивий наївний матеріалізм: якщо відокремити оцінку від факту, то об'єктивність забезпечена» [1, с. 43].

Оскільки журналістський матеріал не передбачає відокремлення факту від оцінки, науковець пропонує досягати об'єктивності іншим шляхом – за допомогою серйозного й виваженого підходу до відбору фактів та їх викладу та пошуку закономірностей у їх розвитку [1, с. 63].

На думку вченого, ідеальний журналіст мусить бути «об'єктивним і незалежним спостерігачем з достатнім інтелектом для неупередженого та ретельного аналізу фактів, який здатний передати аналізовані факти у формі змістовного повідомлення та отримати результат запланованого спілкування» [1, с. 65]. На його думку, позиція професіонала має бути об'єктивною та незалежною, а сам журналіст мусить мати здатність до неупередженого та ґрунтовного аналізу.

Володимир Владимиров, доктор філологічних наук (журналістика), професор, називає об'єктивність разом із гуманізмом визначальними принципами журналістики, в яких панує «закон нерозривної єдності та взаємозбагачення» [2]. Принцип об'єктивності дослідник виводить із функції журналістики як поширення суспільно значущої інформації, яка, згідно з

визначенням, має бути об'єктивною, тобто максимально наближеною до оригіналу, відображати життя в усій його різноманітності.

Валерій Іванов, президент Академії української преси, пов'язує об'єктивність ЗМІ з впливом, що межує з небезпекою використання інформації в пропагандистських цілях [3, с. 81]. Крім того, вчений звертає увагу на поширену думку про те, що новина вважається інформацією «в чистому вигляді». Однак новини також не відображають реальність на сто відсотків, оскільки під час їх відбору, створення, оформлення (що має основну вагу, а що – другорядне), виявляється позиція комунікатора, привносячи ознаки суб'єктивності. Тобто, факт і новина містять суб'єктивні елементи. Окрім того, більшість науковців сходяться на думці, що інформація створюється з певною метою, оскільки «той, хто думає інформувати без мети і розглядає можливі зв'язки такого характеру, тим самим уже проголошує мету» [3, с. 81]. Таким чином, «в чистому вигляді» інформація не може бути гарантією об'єктивності з ідеалістичної точки зору.

Адже журналісти не є роботами чи машинами, які просто всотують інформацію, і, не аналізуючи, просто видають її «на-гора» в незмінному вигляді. У кожного журналіста є свої цінності, пристрасті, уподобання, своє життя.

З цієї точки зору, актуальною є думка американського науковця Д.Макдональда про цінності журналіста: «Оцінка цінностей, яка вимагається від журналіста в ході його розслідування або його інтерпретації фактів, повинна відображати цінності, які він сам вірить. Ці цінності були набуті ним за життя. Він здобув їх під час навчання, на нього вплинула релігія, дитинство, сімейне життя, походження, друзі та оточення, національність і пов'язана з нею культура, життєвий досвід і здоровий глузд [5, с. 184].

Ще один американський журналістикознавець Д. Гілмор вважає, що перша частина принципу об'єктивності перетинається з принципом гуманізму - неупередженого ставлення до всіх причетних до ситуації, що транслюється ЗМІ. Якщо негативний герой – це рейтинг активності, а не мітка. Друга частина представляє повну і чесну картину. Чесність є принципом журналістської етики, тобто об'єктивність як принцип журналістики змішується з принципом журналістської етики – чесністю. Так Д. Гілмор підкреслює зв'язок між об'єктивністю та чесністю.

Висновки. Підсумовуючи, скажемо: об'єктивність у журналістиці реальна, але це поняття не тотожне ідеалістичному його розумінню. На наше переконання, на основі аналізу спостережень вітчизняних та закордонних дослідників, а також поглядів експертів та журналістів, вимальовується така характеристика: а) об'єктивності як принципу журналістики: ретельно відібрані й подані факти, встановлені закономірності їх розвитку; висловлена власна думка журналіста й подана оцінка зображуваного; проведений неупереджений і глибокий аналіз; дотримані достовірність, точність і правдивість висловлення; б) об'єктивності як принципу діяльності журналіста: об'єктивність залежить від позиції журналіста, від його зацікавленості в

правдивості висвітлюваних подій, врешті-решт, від його морального вибору, на який «тиснуть» цензура, самоцензура, сенсаційність та інші чинники.

Список використаних джерел

1. Різун В. Журналістська діяльність і парадокси масового спілкування. *Університети Володимира Різуну : Слово на пошану з нагоди 60-річчя* / ред.: Ю. В. Бондар, В. М. Корнєєв. Одеса, 2017. С. 328–335.
2. Владимиров В. Вступ до журналістики : навч. посіб. Київ : Вид-во НАУ, 2015. 212 с.
3. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник / ред.: В. Іванов, О. Волошенюк, В. Різун. 2-ге вид. Київ : ЦВП, АУП, 2013. 352 с.
4. Голуб О. Медіакомпас: путівник професійного журналіста. Практичний посібник. Київ : ТОВ «Софія-А», 2016. 184 с.
5. Вольф Ф. Журналістика газет і журналів. 2-ге вид. Київ : Центр вільн. преси, 2017. 377 с.
6. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості : підручник. 2-ге вид. Львів : ПАІС, 2004. 268 с.
7. Лильо Т. Я. Світоглядна журналістика : навч. посіб.. Львів : ПАІС, 2010. 152 с.
8. Лось Й. Д. Бачити великі істини. *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*. 2001. № 21. С. 26–40.
9. Лось Й. Д. Журналістика перед новим викликом. *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*. 2004. № 25. С. 18–43.
10. Лось Й. Д. Віднині й докрайвіку. Листи до приятелів : журнал думки і чину. *Листи до приятелів*. 2016. URL: <https://lysty.net.ua/vidnyini-i-dokrayviku/>.
11. Михайлин І. Л. Природа факту в площині журналістики. *Збірник Харківського історико-філологічного товариства*. 2011. № 14. С. 120–138.
12. Москаленко А. Свобода преси – одна з основних цінностей демократії. *Вісник Київського університету. Журналістика*. 1997. № 5. С. 3–11.

КОЛІСНИК О. П.

*кандидат економічних наук, доцент
в.о. завідувача кафедри обліку та консалтингу
Державний податковий університет*

САКВА Д. М.

*здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти, ФПСОА
Державний податковий університет*

ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Структура оборотних активів підприємства впливає на ефективність використання оборотних коштів. Саме ефективна організація розрахунків повинна активно сприяти зміцненню договірної дисципліни, підвищенню відповідальності підприємств за своєчасне і в повному обсязі здійснення платежів за всіма зобов'язаннями; прискоренню обороту коштів; ефективному використанню тимчасово вільних коштів. Тому однією з важливих задач є організація і методика обліку дебіторської заборгованості, оскільки недбале ставлення до дебіторської заборгованості приводить до уповільнення розрахунків, затримання виплат по заробітній платі і взагалі до погіршення фінансового стану підприємства.

Метою дослідження є визначення проблемних аспектів та напрямів удосконалення щодо організації і методики бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості.

Огляд джерел. Дослідженням обліку дебіторської заборгованості та розрахункових операцій займалися у своїх працях Ф. Бутинець, І. Бланк, Л. Гуцаленко, Л. Жидєєва, В. Костюченко, З. Левченко та інші.

Результати дослідження. Розрахунки з дебіторами є важливою частиною господарської діяльності підприємства, вони виникають у процесі реалізації товарів, робіт чи послуг. Після цього така дебіторська заборгованість займає певну частку у структурі оборотних активів підприємства.

Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності визначено Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», який застосовується з урахуванням особливостей оцінки та розкриття інформації щодо дебіторської заборгованості, встановлених іншими положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Згідно з п. 4 цього НП(С)БО дебітори — це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми коштів, їх еквівалентів або інших активів. А дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату [1].

Для організації бухгалтерського обліку розрахункових операцій необхідно класифікувати контрагента як дебітора заздалегідь, до укладення угоди, або під час цих дій. Особливо це важливо для підготовки змісту контракту, для узгодження не лише змісту договору та форм розрахунків, а визначення штрафних санкцій у разі порушення умов виконання угоди, виплати неустойки, способів примусового стягнення боргу дебітора, вибору можливих економічних шляхів ліквідації сумнівних боргів [2].

Бухгалтерський облік дебіторської заборгованості здійснюється на підставі первинних документів. Основним первинним документом, що використовується для обліку дебіторської заборгованості, є накладна, реквізитами якої є: одиниця виміру, найменування продукції, ціна, кількість та сума. На документі повинно бути чотири підписи: керівник, головний бухгалтер, хто відпустив і хто прийняв. Підприємство заповнює накладні згідно з вимогами чинного законодавства.

Проте при здійсненні бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості виникають певні проблемні аспекти, а саме:

- недостовірність даних щодо сумнівної дебіторської заборгованості;
- фіктивна інформація про покупця-контрагента;
- значне перевищення дебіторської заборгованості;
- недостатність проведення інформації;
- відсутність управлінського обліку щодо дебіторської заборгованості.

Для запобігання проблем, які можуть виникнути при організації обліку дебіторської заборгованості, необхідно проводити оцінку стану дебіторської, яка включає такі етапи:

- аналіз складу і руху дебіторської заборгованості;
- аналіз стану дебіторської заборгованості;
- аналіз оборотності дебіторської заборгованості;
- співставлення дебіторської і кредиторської заборгованості, їх темпів росту та оборотності [3].

Тому якісно розроблена єдина система щодо організації і методики бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості дасть змогу зменшити ризик несплати заборгованостей по договорах і вчасно приймати ефективні управлінські рішення.

Висновки. Для вдосконалення організації і методики бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості можна розробити низку заходів, а саме: здійснення контролю за платежами з погашення заборгованостей, здійснювати постійний моніторинг потенційних дебіторів, оцінювання їх фінансового стану, створювати резерв сумнівних боргів.

Правильно організований бухгалтерський облік дебіторської заборгованості повинен мати таку систему рахунків, яка б достатньою мірою відображала і характеризувала всю господарську діяльність з вимушеною

конкретизацією і забезпечувала отримання об'єктивної та своєчасної інформації для прийняття оптимальних управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.99р. №247: Про затвердження Положення (стандарт) бухгалтерського обліку. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>.

2. Левченко З.М. Організація бухгалтерського обліку розрахунків з дебіторами. Економіка і суспільство. 2017. С.1167–1171.

3. Жидєєва Л.І., Колісник О.П. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством (організацією, установою): навч. посіб.. Ірпінь. Університет ДФС України. 2020. 178 с.

КОЗЛОВА К. П.

викладач кафедри

фізичної терапії, ерготерапії та фізичного виховання

ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Актуальність дослідження. Потреба у збереженні здоров'я та формування здорового способу життя студентської молоді особливо гостро постає в період переходу на дистанційну систему освіти. Здоровий спосіб – це важливий чинник забезпечення тривалості активного життя, соціального, біологічного та психічного благополуччя громадян. Він передбачає достатню рухову активність, раціональне харчування, здоровий сон, дотримання гігієнічних правил, обґрунтоване чергування роботи і відпочинку, періодичні медичні профілактичні огляди та консультації, відмова від тютюнопаління, вживання наркотиків і зловживання алкоголем. У поняття «здоровий спосіб життя» входять елементи, що стосуються всіх аспектів здоров'я – фізичного, психічного, соціального та духовного [1]. Регулярна фізична активність завжди вважалася важливим компонентом здорового способу життя.

Проблема формування здорового способу життя студентської молоді в Україні набуває особливої гостроти, оскільки сучасна ситуація пов'язана з воєнним станом в країні, проведенням занять з фізичного виховання в дистанційній формі, погіршенням стану здоров'я молоді [2].

Мета статті – аналіз проблеми формування здорового життя студентів засобами фізичної культури.

Методи дослідження. Аналіз наукових та методичних джерел, опитування, анкетування, педагогічне спостереження.

Результати дослідження. В основі здорового способу життя людини є індивідуальна система поведінки й звичок, що забезпечує потрібний рівень життєдіяльності. Тобто, здоровий спосіб життя - це практичні дії, спрямовані на запобігання захворювань, зміцнення всіх систем організму та покращення

загального самопочуття. Навчання в системі вищої освіти формує свідоме ставлення студентів до свого здоров'я як найвищої цінності [3].

Здоровий спосіб життя студентів є важливим компонентом їх загальної культури. Він містить такі компоненти: оптимальний руховий режим, раціональне харчування, раціональний режим праці й відпочинку, психофізіологічну регуляцію, психосексуальну та статеву культуру, тренування імунітету й загартовування, відсутність шкідливих звичок та ін. [4]. Здоровий спосіб життя цілеспрямовано й постійно формується протягом життя людини, він не повинен залежати від життєвих обставин і ситуацій, є ключовим елементом первинної профілактики, збереження та покращення стану її здоров'я, забезпечує успішне виконання соціальних та професійних функцій [5].

Провідна роль у формуванні індивідуальної системи ведення здорового способу життя студентів належить фізичному вихованню. Фізичні вправи є основним засобом фізичного виховання, які використовуються з метою формування фізичної культури молоді та ведення здорового способу життя [6]. Велика кількість та різноспрямованість фізичних вправ визначає необхідність їх класифікації для подальшого відбору відповідно до мети та завдань, що ставлять перед собою студенти. У практиці формування здорового життя засобами фізичної культури доцільно користуватись класифікацією, у яких фізичні вправи діляться на групи за такими ознаками:

- спрямованістю використання (загально-розвивальні, для розвитку окремих груп м'язів, професійно-прикладні, відновлювальні);
- відмінністю педагогічних завдань (освітні, виховні, оздоровчі, реабілітаційні, розвивальні, тренувальні, змагальні);
- впливом на організм (розвиток скелетної мускулатури, рухового апарату, органів дихання, кровообігу, уваги, координації);
- функціональним ефектом (виховання фізичних якостей, формування рухових навичок);
- предметними формами застосування (гімнастика, атлетика, спортивні ігри);
- видом рухової діяльності (переміщення, стрибки, метання, єдиноборства, технічні види);
- умовами їхнього здійснення (природні, у залі, на місцевості, на воді);
- спрямованістю виховання фізичних якостей (сила, спритність, швидкість, витривалість, гнучкість);
- рівнем активності (пасивні, вправи малої рухливості, активні, інтенсивні, змагальні);
- способом оцінки результатів (виконання тестів та контрольних нормативів, порівняльний аналіз зміни показників фізичного розвитку) [7].

В молоді роки відбувається усвідомлення та сприйняття певних норм та зразків поведінки, формування потреб та мотивів, визначення ціннісних орієнтацій, інтересів та уявлень. Поведінкові чинники можуть бути як сприятливими, так і шкідливими для здоров'я, що залежить від вибору

способу життя конкретною особою. Навчання у закладах вищої освіти повинно сприяти вирішенню цих проблем. Заняття з фізичного виховання безпосередньо вирішують проблеми формування культури здоров'я студентської молоді, надають знання з основ методики оздоровлення і фізичного вдосконалення традиційними та нетрадиційними засобами, формують уміння застосовувати на практиці фізкультурно-оздоровчі технології ведення здорового способу життя [8].

Висновки. Отже, без спеціальної, цілеспрямованої роботи щодо формування культури здоров'я, знання про здоровий спосіб життя ніколи не стануть ціннісними орієнтаціями, не розвиватиметься мотивація до турботи про власне здоров'я. Провідна роль в формуванні здорового способу життя студентської молоді належить фізичному вихованню. Показниками оволодіння необхідним рівнем знань і вмінь з фізичної культури студентів може служити рівень сформованості навичок ведення здорового способу життя.

Список використаних джерел:

1. Футорный С. М. Здоровьесберегающие технологии в процессе физического воспитания студенческой молодежи: монография. Киев: Саммит-кн., 2014. 296 с.
2. Мозолев О. М. Фізичне виховання студентів в період впровадження дистанційної та змішаної форм навчання. *Scientific Collection «InterConf»*. 2022. № 118. С. 339–344.
3. Борщенко В. В., Борщенко В. В., Стришко А. І. Можливості фізичної культури та спорту у формуванні здорового способу життя студентів. *Адаптаційні можливості дітей та молоді*: зб. наук. пр. XIV міжнар. науково-практ. конф., присвяч. 205-річчю з дня заснування Держ. закл. «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Уш.», м. Одеса, 15–16 верес. 2022 р. Одеса, 2022. С. 24–29.
4. Кенсицька І., Пальчук М. Компоненти здорового способу життя студенток вищих навчальних закладів. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2016. № 2. С. 29–33.
5. Мозолев О. Організація фізичного виховання студентів педагогічних спеціальностей: навч.-метод. посіб. Хмельницький: Вид. ФОП Цюпак А. А., 2022. 99 с.
6. Influence of Physical Education Classes on the Level of Health and Fitness Competencies of Students / G. Griban et al. *International Journal of Applied Exercise Physiology*. 2020. Vol. 9, no. 12. P. 107–118. URL: <https://doi.org/10.26655/IJAEP.2020.12.1>.
7. Заболотна Т. М. Формування здорового способу життя студентської молоді як складова «Сімейно-побутової культури». *Вісник Сумського національного аграрного університету: наук. журн. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2015. Т. 4, № 63.

8. Мозолев О. Інноваційні форми фізичного виховання студентів в період дистанційного навчання. *Grail of Science*. 2022. № 12–13. С. 676–683. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.29.04.2022.123>.

КОЛОМІНОВА О. О.

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри германської філології
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

РОМАН С. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
науковий консультант кафедри германської філології
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

ЛІНГВОДИДАКТИЧНЕ ТЕСТУВАННЯ У МОВНОМУ ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ КОНТРОЛЮ В ШКОЛІ

Актуальність дослідження. Інтеграція України у загальноєвропейський і світовий освітній простір підвищує увагу до лінгводидактичного тестування у мовному закладі вищої освіти як до засобу підготовки майбутніх учителів до організації контролю в школі.

Адже у сучасному багатомовному, полікультурному, інформаційно насиченому світі володіння іноземною мовою стає не лише ознакою освіченої людини, але й необхідною складовою професійної компетенції фахівця будь-якої галузі, в тому числі вчителя іноземних мов. Вчителя, який не лише має високий рівень сформованості іншомовної комунікативної компетентності, але й спроможний ефективно навчати цієї іноземної мови.

Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, поняття компетентність і компетенція розмежовують так: компетентність – набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися наприкінці; компетенція – суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері навчальної діяльності [1].

За умов обмеження годин, що виділяються на оволодіння професійно-орієнтованими дисциплінами у закладах вищої освіти (ЗВО), підсилюється важливість до викладання іноземних мов на практичних заняттях з іноземної мови, до тих методів, прийомів, форм роботи, що реалізуються на заняттях. Йдеться про таку модель навчання іноземної мови (ІМ) на практичних заняттях, що слугуватиме певним взірцем, шаблоном викладання у подальшій професійній діяльності майбутніх учителів. Адже вивчення одного теоретичного курсу методики викладання іноземної мови, яким би ґрунтовним воно б не було, неспроможне повноцінно підготувати студентів до практичної роботи у школі.

Жодним чином не зменшуючи роль професійно-орієнтованих дисциплін (педагогіки, методики викладання іноземних мов і т.ін.), відзначаємо важливість практичних дисциплін філологічного спрямування, зокрема практичному курсу ІМ для формування професійної компетентості майбутніх учителів. Йдеться не лише про формування іншомовної комунікативної компетентості, але й про ознайомлення із певним «золотим стандартом» засобів, прийомів, технологій, стилю викладання, націлених на формування зазначеної компетентості у процесі навчання ІМ в ЗВО. Не секрет, що роки навчання у школі, університеті становлять підґрунтя для майбутньої професійної діяльності студента, а кожен вчитель/ викладач залишає певний відбиток у житті студента, він слугує певною моделлю, еталоном, чий стиль, прийоми, види діяльності вони наслідують у своїй майбутній роботі.

І це підсилює вимоги як до професійного рівня викладачів мовних ЗВО, так і безпосередньо до організації самого процесу навчання ІМ. Оскільки пасивне, опосередковане опанування тим чи іншим видом навчальної діяльності, методом, прийомом або формою навчання відбувається саме у процесі вивчення ІМ на практичних заняттях. Навіть стиль викладання, притаманний тому чи іншому викладачеві-мовнику, з великою долею вірогідності буде дуплікований у майбутньому його теперішніми студентами в їх професійній діяльності.

Тому конче важливо, щоб під час навчання у мовному ЗВО студенти мали можливість ознайомитись й опанувати на практиці якомога більшим репертуаром сучасних технологій навчання, в тому числі технологією лінгводидактичного тестування. Як справедливо відзначає український дослідник компетентності у контролі та оцінюванні (assessment literacy) О.Г.Квасова, «здатність вчителів/викладачів до якісного здійснення контрольної-оцінювальної функції суттєво впливає на якість оволодіння учнями/студентами іноземних мов, підвищуючи його ефективність» [4, с. 4].

Зазначене вище визначає **актуальність** нашої роботи і обумовлює її **мету**, яка полягає в дослідженні потенціалу лінгводидактичного тестування на практичних заняттях у мовних ЗВО для формування професійної компетентності майбутніх вчителів.

Огляд джерел. Основи лінгводидактичного тестування досить повно проаналізовані в роботах вітчизняних та зарубіжних тестологів (В.А.Кокотта, А.А.Леонтьєв, С.Ю.Ніколаєва, О.П. Петрашук, І.А.Рапопорт, М.В.Розенкранц, Р.Сельг, І.Соттер, С.Ж. Alderson, L.F.Bachman, M.Chalhoub-Deville, N.E.Gronlund, A.Hughes, B.Spolsky).

Дослідниками України зроблено певний внесок у підготовку тестів для визначення рівня і динаміки успішності студентів мовних ЗВО з різних видів іншомовної мовленнєвої діяльності (О.Г.Квасова, О.О.Коломінова, С.В.Роман, Г.В.Поліна) та розробці спеціалізованих курсів у межах вивчення методики навчання іноземних мов та культур «Контроль та оцінювання у навчанні іноземних мов», «Укладання тестових завдань», «Тестологія» (О.Г.Квасова).

Результати дослідження. Основними методологічними питаннями лінгводидактичного тестування є критерії відбору змісту для тесту, методи експериментальної перевірки тестів для визначення трудності завдань, валідність та надійність і методи їх визначення, принципи інтерпретації отриманих характеристик. Однак проблеми використання лінгводидактичних тестів у формуванні професійної компетентості майбутніх вчителів ІМ поки ще не отримали належної інтерпретації.

На думку методистів, головною ознакою лінгводидактичного тесту є його надійність, прозорість та об'єктивність, гарантовані вимірюванням, функція якого полягає в тому, щоб надати кількісну інформацію [5, с. 9]. Тестування характеризується цілеспрямованістю, оскільки націлене на певні навички і вміння, практичністю, відрізняється простотою проведення тестування великої кількості тестованих, простотою перевірки та оцінки відповідей та об'єктивністю, яка забезпечується за рахунок використання ключів відповідей та шкал оцінювання.

Тести з великою кількістю завдань (більше 40-50) називаються комплексними тестами або тестовими батареями (test batteries) і складаються із частин (parts) і субтестів (subtests).

Субтест складається з однотипних завдань і спрямований на один конкретний об'єкт тестування (test task). Під останнім мається на увазі певний компонент іншомовних знань, навичок і вмінь, що відповідає меті тестування.

Частина тесту складається з орієнтацією на більш широкий об'єкт тестування, наприклад, на читання, аудіювання тощо.

Тестовим завданням або завданням тесту (item) називають ту мінімальну одиницю тесту, яка вимагає певної вербальної або невербальної реакції (answer, response) учасника.

За **метою застосування** тести розподіляються на констатуючі, діагностичні і прогностичні. Констатуючі тести включають тести навчальних досягнень (achievements tests), тести загального володіння іноземною мовою (proficiency tests).

При цьому **тести навчальних досягнень** складаються відповідно до вимог програми, підручника, засвоєного мовного матеріалу і використовуються для організації поточного, рубіжного і підсумкового контролю.

Як свідчить вітчизняний і зарубіжний досвід, найбільш ефективним шляхом у якісному навчанні іноземної мови і достовірній перевірці рівня володіння нею, забезпечення об'єктивності, прозорості і надійності результатів оцінювання є використання тестової форми контролю рівня сформованості іншомовної комунікативної компетенції, який, у відповідності до Рекомендацій з мовної освіти експертів Ради Європи [2] та вітчизняних нормативних документів [3; 7] має дорівнювати рівню «Досвідченого користувача» (C1). Приєднання України до загальноєвропейської зони вищої освіти надало цьому питанню нового звучання і посилило необхідність у розробці ефективних, методично корисних тестів з іноземної мови, зокрема

англійської, прикладом чого може служити посібник «English Tests For University Students (Тести з англійської мови для студентів вищих навчальних закладів)» авторів О.О.Коломінова, С.В.Роман, Г.В.Поліна [6]

Призначення цього посібника – допомогти студентам і викладачам у підготовці до тестування з англійської мови.

Запропоновані тести укладено відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання; вимог типової програми з англійської мови для університетів/інститутів, робочих програм навчальної дисципліни англійська мова для студентів III-IV курсів, власного досвіду укладачів в організації та проведенні лінгводидактичного тестування у ПВНЗ «ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»».

За своїм призначенням вони є лінгводидактичними, діагностичними тестами загального володіння англійською мовою. Джерелом відбору для тестових завдань послуговувалися автентичні газети, журнали, путівники, брошури, сучасні британські посібники та підручники.

Висновки. Регулярне використання лінгводидактичних тестів на заняттях з ІМ, окрім реалізації важливої функції контролю та оцінювання рівня сформованості іншомовної комунікативної компетентності, опосередковано відіграє важливу роль у формуванні професійної компетентності майбутніх вчителів ІМ. Воно:

- дозволяє ознайомитись з розмаїттям сучасних тестів, їх структурою, видами;
- надає можливість оцінити та усвідомити переваги тестової форми контролю;
- знайомить із «культурою» (тобто певною процедурою) організації та проведення лінгводидактичного тестування;
- є джерелом соціокультурної інформації, оскільки матеріалом для тестів послуговуються лише сучасні автентичні джерела;
- слугує моделлю та вмотивовує до організації подібних форм контролю у майбутній професійній діяльності.

Наш практичний досвід роботи свідчить, що студенти досить позитивно ставляться до тестової форми контролю, відзначаючи її об'єктивність та валідність. Водночас викладачі відмічають її практичний, зручний характер, економічність.

Проте, незважаючи на зазначені переваги лінгводидактичного тестування, його організація потребує досить високого рівня підготовки викладачів, їх обізнаності у цій сфері й готовності до його систематичної організації на практичних заняттях ІМ. До того ж, все ще залишається проблемою підготовка самих тестів, оскільки вона є трудомісткою і потребує відповідних теоретичних і практичних знань, навичок і досвіду. Тому не дивно, що часто просто бракує достатньої кількості якісних тестів. Вивчення та аналіз зазначених проблем стане предметом нашого подальшого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011. № 1392 (з останніми змінами згідно з постановою КМУ від 07.08.2013 № 538). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011>.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю.Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.
3. ЗАКОН УКРАЇНИ Про вищу освіту (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18?lang=uk#Text>
4. Квасова О.Г. Workshops on Language Testing and Assessment/ Навч. посіб. з укладання тестових завдань (англійська мова) / О.Г.Квасова. Київ: ТОВ «Видавництво «Ліра-К», 2022. 112 с.
5. Квасова О. Г. Основи тестування іншомовних навичок і вмінь: навч. посіб.. Київ : Ленвіт, 2009. 119 с.
6. Коломінова О.О., Роман С.В., Поліна А.В. Посібник English Tests For University Students (Тести з англійської мови для студентів вищих навчальних закладів). Київ: Міленіум, 2021. 136 с.
7. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання) : проект / кол. авт. : С. Ю. Ніколаєва, М. І. Соловей, Ю. В. Головач та ін.. Вінниця : Нова книга, 2001. 246 с.

КОПАНИЦЯ Л. М.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри фольклористики ННІ філології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

ПАВЛОВА А. К.

*кандидат філологічних наук, доцент,
докторантка кафедри фольклористики ННІ філології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

ІМПЕРАТИВ ЦІННОСТІ ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ В НЕОБРЯДОВИХ ЛІРО-ЕПІЧНИХ ПІСНЯХ

Актуальність дослідження. На прикладі уснопоетичного твору можна виявити, що в основі фольклорної свідомості постають категорії екзистенційного характеру. В плані розуміння імперативності ліро-епічної пісенності актуалізується потреба осмислення моральних цінностей. З одного боку, такі цінності нічим і ніким не обумовлені, тобто вони є абсолютними, без раціонального обґрунтування, але виокремлюються як основа диференціації добра і зла, сприяють реалізації базових функцій традиційної культури. Завдяки цінностям та моральним імперативам розпізнається сенсотворчий характер самого життя, його духовний вимір.

Мета праці - дослідити об'єктивацію сутності імперативу цінності життя в необрядових ліро-епічних піснях.

Результати дослідження. В українській необрядовій ліро-епічній поезії представлено низку магістральних моральних імперативів, зокрема, цінності життя, вірності, справедливості, добра, свободи. Імператив цінності людського буття відкриває важливу проєкцію фольклорної свідомості: базові критерії життєвого вибору, сутнісної оцінки концентруються навколо етичної категорії добра, адже добро є перетворювальною, дієвою силою, яка пронизує всі сфери життєдіяльності.

Для прикладу, формою імперативу «цілуй життя» у родинно-побутовій ліриці є звертання до природи плекати красу й добро у людському бутті:

Розвий, вербо, сімсот квіток

Рано, рано.

Розвий, вербо, сімсот квіток

Та ранесенько.

Щоб всім хлопцям по квітоньці,

Рано, рано [2, с. 242].

Така своєрідна метафоричність оприявнює нерозривний зв'язок імперативу цінності людського життя та цінності світу як сфери існування людини. Різні природні об'єкти, які вступають у взаємодію з певними елементами світу та з самою особистістю, сприяють реалізації буття як такого та його магістральної мети в певній визначеній проєкції «життя для себе» та «життя для іншого». Ліро-епічна пісня в художньо-концептуальній формі розкриває ймовірність наявності в бутті того первинно закладеного ядра, яке сприяє осмисленню себе та іншого, уможлиблює власний духовний розвиток через переживання всього, що відбувається й відбуватиметься.

Закладене у фольклорній свідомості розуміння такої взаємодії ретранслює імператив цінності життя через засвоєння синтезу багатьох елементів цілісної моделі світу, його цінностей, що є пріоритетними і для транслятора, і реципієнтів. На прикладі художньої структури ліро-епічного фольклору можна досягнути важливий момент розвитку етносвідомості з пошуку творчого першоджерела буття, що виявляється в ситуативному прийнятті або неприйнятті певних його аспектів.

У творах усної необрядової поезії розкривається активний вияв морального та естетичного переживань. Наприклад, у баладі «Що буду робити» передано комплекс емоційних переживань нещасливої в подружньому житті жінки. Наративний компонент ліро-епічної пісні виводиться з емотивного осередку «Жодна родиночка мя не жалує», і героїня тричі звертається до членів родини з проханням заступництва: до неньки, мамки та брата. Утвердження імперативу цінності людського життя відбувається не через образи батька та матері, а через образ брата, який прагне відстояти гідність своєї стражденної сестри:

– Ой ти, шваґре недорослий,

Не бий сестру, – не будь злосний –

То сестра моя! [1, с. 215].

Завдяки текстуальному аналізу ліро-епічного твору проступає також філософсько-антропологічна проблема ролі одиничного елемента в творенні повноти буття, його цілісності. Поряд із тим, постає проблема цілісності самої особистості, яка не може відбутися без реалізації моральних імперативів. На нашу думку, використання в наведеному уснопоетичному творі метафоричних компонентів, зокрема, «шапочка з самого злата», «хусточка з самого злата» використовується задля проєкції на осмислення ролі кожного суб'єкта чи об'єкта в структуруванні моделі світу як цінності та блага. Цінністю для особистості виступає не лише власне життя, але і той нерозривний взаємозв'язок із іншими суб'єктами чи об'єктами, від яких вона залежить і які, водночас, залежать від неї. Цілісність буття, поряд із цим, надає сенсу кожному його структурному компоненту, а також стає умовою формування цілісної індивідуальності, її зовнішньої та внутрішньої цінності [3].

Імператив цінності в ліро-епічному фольклорі стає магістральним принципом творення художньої макросфери. Уснопоетичний твір, попри демонстрацію складної сутності цілісного буття, виводить на поверхню трансформаційні процеси людської природи, деструктивний характер певних її елементів. Ідеологема твору «життя – то найбільша цінність» окреслюється також у піснях про національно-визвольні змагання ХХ ст.:

Наших хлопців позбирали,
Вже мертвих зв'єзали.
До Зеленого за кіньми
Усіх постегали.
З Зеленого партизанів
На авто забрали.
Тай у Жеб'ю до каплиці
Всіх поприперали [4, с. 129].

На рівень антиномій цілісності буття виходить передціннісне неприйняття певних суб'єктів чи об'єктів зовнішнього світу, зокрема ворогів українського народу (у пісні «Про Жаб'євський провід вояків УПА» – «більшовиків», «москалів», «кагебістів») [4, с. 128–129].

Висновки. Таким чином, імператив цінності життя нерозривно пов'язаний із особливостями формування моральної оцінки. Долучаючись до пошуку істини, справедливості, сенсу існування та Абсолюту загалом, людина виокремлює власну позицію стосовно характеристик зовнішнього світу. Ліро-епічний фольклор у розгортанні всебічних атрибутів світу як цінності самого буття ретранслює величезний континуум усвідомлень та почуттів, а також численні сутнісні оцінки вчинків, подій та явищ. Порівняння певного морального вчинку з критеріями індивідуальної та суспільної моралі, уможливорює здійснення оцінки відповідно до наявного епізоду, представленого в сюжеті уснопоетичного твору.

Список використаних джерел:

1. Балади / упор. і прим. О. І. Дея та А. Ю. Ясенчук. Київ : Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1987. 319 с.
2. Бойківські народні пісні / записи та впорядкування Василя Сокола. Львів, 2020. Т. 2. 592 с.
3. Копаниця Л. М. Павлова А. К. Концептуальне поле дилеми людина – світ в українській усній поетичній традиції. *Закарпатські філологічні студії*. Випуск 21. Т. 2. Видавничий дім «Гельветика» 2021. С. 269–274.
4. Кумлик Р. П. Гуцульські співанки / упоряд. В. Нагірняк; ред. Л. Звенигородська. Чернівці : Друк Арт, 2015. 215 с.

КОРЧУК О. С.

*старший викладач кафедри педагогіки та психології
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

ВТОРИННА ТРАВМАТИЗАЦІЯ ЧЛЕНІВ СІМЕЙ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Актуальність дослідження обумовлена тим, що в результаті війни, яка є потужним стресогенним фактором, збільшується кількість військовослужбовців з психічними травмами та посттравматичним стресовим розладом (ПТСР). Ми думаємо, що повернутися додому живим, - це головне, але війна суттєво змінює людину, і вона може бути джерелом травматизації в своїй родині.

Метою праці є аналіз особливостей вторинної травматизації та надання практичних рекомендацій щодо профілактики та зменшення рівня вторинної травматизації в членів сімей військовослужбовців з ПТСР.

Огляд джерел. Поки важко оцінити масштаби психотравматизації населення України. Тривала війна призводить до збільшення кількості розладів психічної сфери і потрібно бути готовими до їхнього піку після перемоги України. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) являє собою комплекс психофізіологічних реакцій на фізичну або психологічну травму, де травма визначається як переживання, потрясіння, яка у більшості людей викликає страх, жах, відчуття безпорадності. Це ситуації, в яких людина сама пережила загрозу власного життя, а також смерть, поранення іншої людини (особливо близької людини), що відбулися за надзвичайних обставин.

Виокремлюють наступні клінічні симптоми при посттравматичних стресових розладах: підвищена пильність, яка проявляється в тому, що людина в очікуванні небезпеки постійно стежить за всім, що відбувається навколо; перебільшене реагування на подразники, це стрімкі рухи, здригання, крик, кидається бігти; притуплення емоцій як нездатність відчувати сильні емоції і почуття; агресивність, напади люті; порушення пам'яті та концентрації уваги; депресія; загальна тривожність, яка проявляється на фізіологічному та психічному рівні; зловживання наркотичними та лікарськими речовинами, алкоголізм; нав'язливі спогади та галюцинаційні переживання; уникнення подразників, пов'язаних з травматичною подією; ретроспекції; проблеми зі

сном; думки про самогубство; почуття провини. ПТСР діагностується в період, як мінімум, одного місяця після травматичної події.

В Міжнародній класифікації хвороб Всесвітньої організації охорони здоров'я (МКХ-11) визначено два споріднені розлади – посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) та комплексний посттравматичний стресовий розлад (КПТСР). ПТСР відрізняється від комплексного ПТСР тим, що може виникнути від однієї значущої травми, що сталася один раз. КПТСР розвивається внаслідок тривалих, повторюваних, множинних травматичних подій (участь у тривалих бойових діях, перебування у полоні, тривале насилля і тортури, ув'язнення в одиночних камерах протягом тривалого періоду часу).

При комплексному ПТСР виокремлюють дві групи симптомів, пов'язані з ПТСР, та симптоми, пов'язані з порушенням самоорганізації (міжособистісні проблеми, негативна самооцінка і проблеми в регуляції афекту). Комплексний ПТСР з плином часу може призвести до кримінальної поведінки, суїциду, дезінтеграції і спричинити зміну особистості. Все це може бути важким тягарем для сім'ї, дітей і бути джерелом вторинної травматизації, коли вони можуть бути травмовані досвідом іншої людини.

Вторинна травма, вікарна травма або вторинний травматичний стрес виникає, коли людина безпосередньо не брала участі в травматичній події, але може переживати стресову реакцію, коли передивлялася новини, займалася волонтерською діяльністю при професійній допомозі психологів, лікарів, соціальних працівників.

Доктор Charles Figley, засновник і редактор журналу «Щоденник травматичного стресу», а також президент Міжнародного співтовариства з дослідження травматичного стресу дає таке визначення вторинного травматичного стресу: «Це природна реакція на знання про травмуючу подію, пережиту значимою людиною. Це стрес, що виникає в результаті надання допомоги чи бажання допомогти людині, яка страждає, або людині, яка пережила травму».

Члени сім'ї особливо схильні піддаватися ризику вторинної травми. Вони з нетерпінням очікують свого бійця додому, уявляють довгоочікувану зустріч. Однак, повернення додому військовослужбовця може ускладнити їхнє життя. Близькі психічно травмованої людини можуть набути вторинний травматичний стрес як реакцію на почуту розповідь про пережиті травматичні події. Причиною вторинної травматизації також може бути звістка про смерть, полон або серйозне поранення. Члени родини можуть отримати і первинний травматичний стрес внаслідок поведінки травмованої людини. Природна реакція, коли сім'я хоче допомогти і підтримати травмовану близьку людину. Вони піддаються надмірній емпатії, у них з'являються ті ж симптоми, і їм самим буде потрібна допомога.

Запобігти виникненню вторинного стресу в сім'ї складно. Близькі люди, зазвичай, надто сильно переймаються травмованою ситуацією й не завжди можуть допомогти іншим. У родині можуть змінитися ролі і взаємини,

втрачати довіра, виникає надмірний контроль або опіка, вони стають надзвичайно чутливими, прагнуть тримати все під контролем. Тому родині потрібно пояснити причину такої поведінки, щоб зменшити рівень тривожності та напруження.

У своїй книзі «Мужність після вогню» автори Армстронг, Бест і Доменіці пишуть: «Якщо воєнний досвід і досвід бойових дій сильно змінив вашого чоловіка, у вас може з'явитися відчуття, що ви живете з чужою людиною. Постарайтеся заново пізнати одне одного з розумінням того, що жоден з вас може ніколи більше не стати тією людиною, з яким ви познайомилися спочатку. Призначте собі побачення на один з вечорів, щоб познайомитися заново. Можливо, вам доведеться переглянути свої базові цінності й пріоритети, якщо в одного з вас або у вас обох вони змінилися з моменту участі вашого чоловіка в бойових діях».

Важливо, щоб члени сім'ї були обізнані щодо психологічних особливостей ситуації, навчилися говорити про власні переживання, визначили тригери та ситуації, що викликають додаткову травматизацію, відпрацювали стратегію подолання кризи (використовуючи потенціал родини).

Висновки. Війна в Україні показала актуальність проблеми збереження психологічного здоров'я військовослужбовців, так як участь у бойових діях практично завжди викликає ПСТР. Ненадання своєчасної кваліфікованої допомоги може призвести до несприятливих наслідків як для самих учасників бойових дій, так і для їхніх сімей. Вторинна травматизація - це реакція на знання про травмуючу подію, пережиту значимою людиною. Військовослужбовці з ПТСР можуть бути джерелом вторинного травматичного стресу для своєї сім'ї. Важливим чинником психологічної допомоги, а також адаптації до мирного життя учасників бойових дій є підтримка, розуміння і прийняття в родині. Члени родини мають бути обізнаними щодо психологічних особливостей вторинного травматичного стресу. Якщо їхніх зусиль буде недостатньо для подолання кризи, то звернутися за професійною допомогою.

Список використаних джерел:

1. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Олійник В.О., Хоружий С.М., Ларіонов С.О., Сириця М.В. Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам та членам їхніх сімей цивільними психологами :метод. посіб. Київ : 7БЦ, 2023. 175 с.
2. Туриніна О. Л. Психологія травмуючих ситуацій: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 160 с.
3. Кокун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Остапчук В.В. Психологічна робота з військовослужбовцями-учасниками АТО на етапі відновлення: методичний посібник. Київ:НДЦ ГП ЗСУ, 2017. 282 с.
4. Герман Д. Психологічна травма та шлях до видужання. Львів : Видавництво Старого Лева. 2015. 416 с.

5. Figley C. R., Figley K. R. Stemming the Tide of Trauma Systemically: The Role of Family Therapy. *Australian & New Zealand Journal of Family Therapy*. 2009. Vol. 30, no. 3. P. 173–183.

6. Armstrong K., Best S., Domenici P. *Courage After Fire: Coping Strategies for Troops Returning from Iraq and Afghanistan and Their Families*. Ulysses Press, 2005. 239 p.

КУТЕНКО В. О.

к. психол. н., доц.

доцент кафедри психології та педагогіки

Український гуманітарний інститут

ОСОБИСТІСНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСІБ ІЗ СЕРЦЕВО-СУДИННИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ

Актуальність дослідження В даний час серцево-судинні захворювання вважаються найголовнішою причиною смертності, зокрема розвинених країн світу. За даними у світі щороку помирають від хвороби серцево-судинних захворювань близько 17 мільйонів чоловік, і найчастіше причина смерті – це ішемічна хвороба серця. За експертними даними ВООЗ, майже 50% стаціонарних лікарняних ліжок у світі зайняті хворими на психосоматичну патологію. Підраховано, що на 22% людей зі скаргами психосоматичного характеру витрачається до 50% робочого часу лікарів (Lunn, 1984) [1]. Показники смертності від ССЗ в Україні серед чоловічого та жіночого населення, різного віку становлять понад 487,9 тис. Кардіологія вивчає такі захворювання як, ішемічна хвороба серця, вроджені вади серця, гіпертонічна хвороба, порушення серцевого ритму тощо. Психічні розлади (депресивні та тривожні розлади) у хворих на серцево-судинні захворювання можуть розглядатися як психосоціальні умови ризику для хворих на ішемічну хворобу серця.

Метою нашого дослідження вважається аналізу літературних джерел та емпіричного психологічного дослідження серед осіб, які мають серцево-судинні захворювання та виявити особистісні якості, що сприяють розвитку захворювань серцево-судинної системи.

Огляд джерел. Оскільки в даний час серцево-судинні захворювання дуже популярні, то психологи почали вивчати соматичні захворювання, і в даний час це вважається актуальною темою. До відомих зарубіжних психологів належить Йоганном-Християном Хайнротом, в 1818 році був вперше введений термін "психосоматичний" [2]. Однак лише через століття цей термін став загальноприйнятим у медичній практиці, в основному завдяки психологам-психоаналітикам; У цю епоху психосоматична терапія іноді називалася «прикладний психоаналіз у медицині».

Зокрема, Зігмунд Фрейд, спільно з Йозефом Брейєром, припустив, що пригнічені емоції та психічні травми шляхом захисного механізму, званого

«конверсією», можуть виявлятися у формі соматичних симптомів. Фрейд вказував, що при цьому необхідна так звана "соматична готовність" - фізичний фактор, який має значення для "вибору органу", в якому проявить себе хворобу [3].

Великим стрибком у розвитку фізіологічних знань та вивчень стала Вільяму Гарвею (1578 - 1657), він був англійським лікарем, який вивчав кровообіг. Він перший довів існування кровообігу. На собі провів ряд дослідів, а потім на собаці, які довели, що кров у венах рухається лише в одному напрямку. Він вперше зміг математично розрахувати, що загальний обсяг крові проходить через серце за 2 хвилини, а протягом 30 хвилин важливий і головний «насос життя» перекачує кількість крові, яка дорівнює вазі нашого тіла. Але у його вивченні не вистачало важливої та головної ланки – капілярів, оскільки він не скористався мікроскопом.

У діалозі «Хармід» Платон говорив Сократу про одного молодого чоловіка, який мучився головним болем: «Якщо стане добре з очима, то добре піде і з головою, а якщо буде добре з головою, то буде добре всьому тілу, а тіло не можна лікувати без душі. Тому що від душі йде все – добре, так і зло, як на тіло, так і на саму людину. А душа повинна лікується спеціальними лікувальними розмовами» [4].

Лише в 19 столітті вчені знову повернулися до давньогрецької ідеї єдності організму і з того, що вимагає лікувати хворих, а не хворобу. Вже після 1920 р. у різних регіонах Німеччини виник величезний інтерес до психофізіологічних досліджень. У експериментах з гіпнозом Густавом Хейером і Еге. Вітковером було знайдено порівняно своєрідний вплив психологічних подразників і уявлень на соматичні функції, наприклад діяльність шлунка і жовчного міхура. З половини 19 століття вивчення співвідношень психіки та соматики продовжилися вже в рамках психології: вже до кінця 50-х років американській академічній літературі було опубліковано приблизно 5000 статей про соматичну медицину очима фахівців з психології, а в 1950 р. Олександр Мічерліх розкрив у Гейдель клініку у присутності інституту. У вітчизняній науці численні експерти, застосовуючи концепцію Павлова, також займалися завданнями психосоматики. Бехтерев В.М. як оголошував, а й обґрунтовував у працях можливість появи соматичних розладів під впливом психологічних змін, більше, він був упевнений, те, що у наукове визначення організму вступає середовище, що впливає на нею.

«Теорії психосоціального стресу» (Ф. Бассін) показує, те, що лише «значні» особистості у цій ситуації переживання здатні глибше впливати на фізіологічні механізми в організми [5]. Здатність стримати ці хвилювання також психологічно їх перетворити, щоб вони втратили власну виняткову гостроту і стимулювали патогенно стан складається єдиний з основних шляхів психологічної допомоги і саморегуляції.

"Кортико-вісцеральна теорія". У 1960 р. Биков і І. Т. Курцин сформуvalи гіпотезу про кортико – вісцеральному походження психосоматичних хвороб.

Їхня поява пов'язана з початковим порушенням кіркових елементів управління вісцеральними органами, зумовленим перенапругою збудження та гальмування в корі мозку.

Власне визначення психосоматичних розладів було в перші дано психоаналітиками, наприклад, S. Halliday у 1943 році: «Психосоматичне захворювання слід вважати таке, природа, яка може стати усвідомлена виключно із встановлення безперечного впливу емоційного фактора на фізичний стан» [6].

Соматопсіхічеській напрямком було закладено працями С. Ганнушкіна, В. Гіляровського, І.К. Краснушкіна. У центрі уваги було питання впливу соматичної хвороби на особистість. У зв'язку з появою робіт з дослідження індивідуальної сторони захворювання було запроваджено низку термінів, що встановлюють відображення хвороби у психіці людини. Внутрішнє зображення картини (Р. Лурія) - «все те, що відчуває і відчуває хворий, вся маса його відчуттів ... його загальне самопочуття, самоспостереження, його уявлення про хворобу, її чинники. Весь той великий світ хворого, які складаються з дуже важких поєднань сприйняття та відчуття, емоцій, афектів, конфліктів, психічних заворушень та травм» [7].

В.В. Ніколаєва та Є.І. Іонова (1989) провели дослідження індивідуальних відмінностей пацієнтів ІХС, які винесли операцію аортокоронарного шунтування. Підсумки вивчення виявили, що подібний характер самооцінки обумовлений впливом елементом психологічного захисту. Більш цінні для хворих критерії оцінки самопочуття та зв'язок параметрів «здоров'я», «щастя», «робота», те, що вважається прогностичним.

Вивчення заключного серед перерахованих моментів пов'язується з розробками М. Хананашвілі (1978), який є творцем концепції "інформаційного неврозу" та обґрунтував її експериментальними даними. Він встановив, що у тварин з'являються багатофункціональні зриви в умовах укладання ними проблемних проблем в умовах нестачі часу.

Г. Сельє ввів поняття "перехресної резистентності": під впливом стресора, спрямованого на обумовлену функцію організму, вона, як і весь організм в цілому зможе стати більш резистентною по відношенню до негативних впливів середовища.

Розвиток думок З. Фрейда у сфері психосоматики було реалізовано Ф. Александером, який помітив ставлення психічних зіткнень зі специфічними емоційними фізичними способами їх вирішення. Відповідно до його концепції "специфічності конфлікту", конфлікти орального, анального або фалічного характеру виявляються в захворюваннях певних систем організму. На його думку формування соматичного захворювання обумовлено трьома чинниками: персональними специфіками особистості, і натомість яких створюються интрапсихические несвідомі конфлікти; факт психотравмуючих ситуацій; конституційно зумовлена чутливість обумовлених органів

вегетативної системи, тобто. наявність у структурах тіла генетично зумовленого "слабкого органу".

Таким чином висновкові результати проведеного дослідження наступні:

Психосоматика - це сучасний напрямок у психології і так само в медицині. По-перше, воно вивчає два механізми систем людського організму і це перше психічне, яке має неінерційну структуру і друге, фізичне тобто. матеріально виявляє себе. А, по-друге, психологічні чинники виникнення та розвитку тілесного захворювання. Нині психосоматику вважають остаточним науковим напрямом.

Робота серцево-судинної системи дуже близько пов'язана з нашим психічним станом. В даний час в осіб серцево-судинних захворювань спостерігаються психологічні розлади (депресія, страх смерті тощо), які найчастіше впливають на здоров'я хворих. Також серцево-судинні захворювання при психічних захворюваннях можуть перейти в практично будь-яке захворювання пов'язане з системою кровообігу.

На жаль, на сьогоднішній день психосоматику тлумачать неправильно. Багато хто заплющує на це очі, думаючи, що воно пройде все саме. Постійні стреси можуть призвести до хронічних захворювань серця (аритмія, гіпертонія, ішемічна хвороба серця і т.д.).

Список використаних джерел:

1. Александер Ф. Психосоматична медицина. Принципи і практичне застосування / пер. з англ. С. Могилевський. Москва : Изд-во ЕКСМО-Прес, 2002. 352 с.
2. Вітенко І. С. Загальна та медична психологія. Київ : Здоров'я, 1994.
3. Вітенко І. С. Зміни психіки при соматичних розладах актуальна проблема медичної психології. *Медична освіта*. 1999. №1. С. 48–50.
4. Гуляровський В. А. Про взаємовідношення соматичного і психічного в медицині. *Лікувальна справа*. Т. 47, № 8.
5. Дідковська Л. І. Психосоматика: основи психодіагностики та психотерапії: навч. посіб. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. 264 с.

КУШНІР Г. О.

*кандидат наук із соціальних комунікацій,
завідувач кафедри журналістики,
старший викладач кафедри журналістики
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

БОГДАНОВ О.О.

*студент 4 курсу спеціальності «Журналістика»
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

ІСКРЕНКО М.М.

*студент 4 курсу спеціальності «Журналістика»
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

ВИСВІТЛЕННЯ МЕДИЧНОЇ ТЕМАТИКИ В УКРАЇНСЬКИХ ІНТЕРНЕТ-ВИДАННЯХ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ (2021-2023 РР.)

Актуальність дослідження полягає в тому, що, починаючи з 2016 року, за нашими спостереженнями, в українських ЗМІ тема медицини є однією із насущних, яка привертає увагу все більшу кількість аудиторії. Вона перестає бути другорядною рубрикою (як, наприклад, поради, як поліпшити здоров'я, на останніх шпальтах газет) чи такою, яка принагідно з'являється в ЗМІ у зв'язку з певними датами (як-от Всесвітній день боротьби зі СНІДом 1 грудня). З 2016 року медична тематика висвітлюється ЗМІ як така, що може призвести до трансформації українського суспільства і як різновид служіння суспільству. Інколи вона постає як самостійна рубрика, інколи змішується з політичною, економічною, соціальною темами. Така увага до медицини пов'язана з тим, що з 2016 року в Україні впроваджується реформа охорони здоров'я під керівництвом У. Супрун. Так, в невеликій редакції газети Харківської області «Час» доручили одразу двом журналістам стежити за цією тематикою в інформаційному просторі. На всеукраїнському християнському телеканалі «Надія» є програма «Медреформа: реалії», пізніше ще одна — «Палата здоров'я».

Другий пік популярності медичної тематики збігається з пандемією коронавірусної хвороби, починаючи з 2019 року. Тоді у ЗМІ з'являлися окремі рубрики, присвячені саме коронавірусу, навіть поза рубрикою «Медицина». Третій сучасний виклик для медицини — це війна в Україні. Найбільш популярні теми — військова медицина, медичне волонтерство, зміни в охороні здоров'я під час війни.

Потреба порівняти аспекти висвітлення медичної тематики до війни і зараз обумовлюють актуальність цієї роботи.

Мета дослідження — зробити порівняльну характеристику висвітлення тем медицини і здоров'я в інтернет-виданнях України до повномасштабного вторгнення росії в Україну та після 24 лютого 2022 року задля виокремлення спільних та відмінних рис, визначення проблем сучасної медичної журналістики.

Об'єкт дослідження — репрезентація теми *медицина та здоров'я* в

українських ЗМІ.

Предметом праці є публікації з теми медицина і здоров'я в інтернет-виданні «BBC News Україна» протягом року до повномасштабного вторгнення росії в Україну (24 лютого 2021 року до 23 лютого 2022 року включно) та рік після початку вторгнення (тобто з 24 лютого 2022 до 23 лютого 2023 року). Робота здійснена в межах моніторингу, який виконували студенти четвертого курсу кафедри журналістики Приватного вищого навчального закладу «ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»» у межах вибіркової дисципліни «Медицина і здоров'я в ЗМІ». Студенти самі обрали для моніторингу інтернет-медіа «BBC News Україна» із декількох запропонованих як відомий бренд, як престижне та привабливе для молоді ЗМІ, адже BBC – це «новинна агенція, якій довіряють у Великій Британії та у світі» [1].

Огляд джерел. Для написання цього дослідження були використані праці С. Козиряцької про медичну журналістику як різновид наукової [2] та її місце в системі масової комунікації [3]. Науковиця виокремлює такі принципи медичної журналістики, як об'єктивне та багатогранне висвітлення теми, соціальна відповідальність, професіоналізм [3, с. 233]. Із здобутків української медичної журналістики називає створення Школи медичної журналістики в Києві в 2013 році за підтримки Міністерства охорони здоров'я України та Національної спілки журналістів України та випуск посібника «Медична журналістика. Як писати про онкологію» [3, с. 233; 4].

Результати моніторингу студентами кафедри журналістики медичної тематики на сайті «BBC News Україна».

Кількість. У ході дослідження студенти нарахували, що з 24 лютого 2021 року до 23 лютого 2022 року інтернет-видання опублікувало 51 матеріал про медицину та здоров'я. Потім до 24 квітня 2022 року взагалі не було публікацій з цієї теми. Можна зробити висновки, що це пов'язано з кризою в редакції через війну, необхідністю переналаштувати роботу української філії BBC, зміною кадрів, злободенністю інших новин у перші тижні війни (політичних, соціальних, економічних).

За такий же проміжок часу з 24 лютого 2022 року до 23 лютого 2023 року на сайті налічується 42 медичні матеріали.

Теми. До повномасштабної війни в Україні привелює тема коронавірусу (наприклад, Ш. Менон «Короніл: Чи діють індійські "ліки" проти коронавірусу»), про загальну вакцинацію («Чому Індія серед лідерів на ринку вакцин у світі та в Україні»; «Симптоми після вакцинації. Що кажуть лікарі»), трансплантація органів (О. Швед «На цю нирку сподівалися 10 людей. Підійшла лише я. Історії українців, яким пересадили органи»). За цей час виходила велика кількість матеріалів про сенсації та курйози: (К. да Коста «Операція в утробі: "Я зробила для доньки все, що могла"»; «В Австрії чоловіку ампутували не ту ногу. Хірурга оштрафували»). Причому сенсаційність виявляється навіть у висвітленні такої серйозної теми, як коронавірус (наприклад, «Ковідна вечірка. В Іспанії 70 медиків заразилися на різдвяному святкуванні»).

Крім звичайних публікацій, на сайті «BBC News Україна» є теленовини в рубриці «Медицина» («Найбільша кількість смертей та інфікованих коронавірусом в Україні. Чи витримають навантаження лікарні, і коли чекати нового загальнонаціонального локдауну»; «Прорив у лікуванні раку грудей. Вчені знайшли спосіб не видаляти молочні залози, якщо у пацієнток виявили мутований ген»).

Останній матеріал з медицини до початку повномасштабної війни росії в Україні з'явився на інтернет-ресурсі «BBC Україна» 15 лютого 2022 року під назвою «Вчені знайшли нові ефективні ліки від мігрені: зелене світло».

Публікації, які з'явилися з початком війни, було класифіковано так. Першу групу становлять тексти про медиків на війні (Д. Фолкнер «Як британський військовий хірург допомагає рятувати життя в Україні» від 24 квітня 2022 р.; І. Громлюк «Коли врятувати не вдається, я біля них молюся. Життя і смерть у шпиталі біля фронту» — про операційну медсестру від 30 серпня 2022 року). Друга група — це матеріали про медичне волонтерство (наприклад, «Волонтер Денис - янгол-охоронець від "Градів" у Харкові»). В третій групі — сенсаційні матеріали (тільки деякі приклади: «Мавпяча віспа шириться світом. Що це за хвороба?», «Смертоносний вірус Марбург. Що це за хвороба і які симптоми», «Сіамських близнюків роз'єднали за допомогою віртуальної реальності»). Є матеріали про герпес, пневмонію та інші хвороби з елементами сенсаційності. До третьої групи належать також матеріали із сенсаційністю під ракурсом війни (Є. Ковалевська «Він загинув, але в мене є надія мати від нього дітей. Як кріоконсервація допоможе під час війни»; А. Сорока «Довгий шлях до закону. Чи легалізує Україна медичний канабіс під час війни»).

Під час моніторингу його учасники відзначили схильність BBC News Україна до гучних заголовків, як-от «Історичний момент. Успішно випробували ліки від хвороби Альцгеймера» Д. Галлахера. Також журналісти BBC висвітлюють скандали: Ш. Менон «Смерть майже 70 дітей від індійського сиропу проти кашлю. Як він потрапив в аптеки».

Хоча з початком війни тема коронавірусу перестала бути найрейтинговішою на сайті «BBC News Україна», вона повністю не зникла з інформаційного простору. Тому їй присвячено декілька публікацій («Першу у світі інгаляційну вакцину проти COVID-19 схвалили у Китаї»; Д. Робсон «Іпохондрія. Чому тест на ковід може змусити вас почуватися гірше»).

На сайті учасники моніторингу помітили недоліки. Наприклад, публікацію К. Соммервіля «Чи зробить Україна великий прорив на фронті. Репортаж з Донбасу» безпідставно віднесено до рубрики «Медицина».

Серед авторів медичних публікацій на інтернет-ресурсі «BBC Україна» є журналісти з іноземними прізвищами (Ш. Менон, К. да Коста, К. Соммервіль, Д. Робсон, Д. Галлахер, Д. Фолкнер), а є і українські (О. Швед, А. Сорока, Є.Ковалевська, І. Громлюк).

Висновки. Отже, під час моніторингу медичних публікацій на сайті «BBC News Україна» за означений період було виявлено, що з початком війни

кількість матеріалів про медицину зменшилася. Тема коронавірусу перестала бути топовою. Натомість з'явилися матеріали про медицину на фронті та в тилу, хоча кількість таких матеріалів мізерна. Причому, попри наявність якісних, професійних публікацій, на сайті кількісно переважають тексти про медицину з елементами сенсаційності, втім як і до війни, що говорить про схильність до жовтизни. Цей факт розчарував у виданні і нагадав, що варто критично підходити до кожного матеріалу в ЗМІ, яким би відомим не був медіабренд. Тема висвітлення медичної тематики в різних ЗМІ, як в Україні, так і в світі, є перспективною для подальших наукових студій. Зокрема, можна було б брати інший часовий проміжок, інші ракурси, вивчати дієвість та ефективність медіаматеріалів про медицину та здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Що BBC робить для того, щоб зміцнити прозорість і довіру до новин в Інтернеті?. *BBC*. 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/institutional-50193015>.
2. Козиряцька С. Медична журналістика в контексті наукової. *Психолінгвістика*. Запоріжжя, 2015. С. 257–264.
3. Козиряцька С. Медична журналістика в системі масової комунікації. *Вісник Харківської державної академії культури. Соціальні комунікації*. 2014. № 43. С. 227–234.
4. Воевська К. Школа медичної журналістики почала навчати правильно писати про медицину. *Детектор медіа*. 2013. URL: <https://detector.media/withoutsection/article/78763/2013-02-04-shkola-medychnoi-zhurnalistyky-pochala-navchaty-pravylno-pysaty-pro-medytsynu/>.

ЛОЗЕНКО А. П.

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова*

ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПОЧАТКОВА ОСВІТА» ДИДАКТИЧНИХ АНАЛІТИЧНИХ УМІНЬ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Актуальність дослідження. Професійний стандарт за професією «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» серед низки трудових функцій містить і управління освітнім процесом. Здатність якісно реалізувати цю функцію включає прогностичну, організаційну, та оцінювально-аналітичну професійні компетентності. Формування у майбутніх учителів початкових класів дидактичних аналітичних умінь є актуальною та сучасною проблемою їх підготовки до професійної діяльності [4].

Організація навчально-виховного процесу в умовах Нової української школи надає вчителю суттєвої свободи у виборі форм, технологій, методів

та засобів дидактичної діяльності. Вчителі можуть навіть обрати варіант – не готувати конспект або проєкт уроку. Головна увага та вимога до вчителя – досягнення якісних високих результатів навчання учнів. Але, на наше переконання, ми можемо у подальшому стикнутись із ознаками дидактичної безграмотності педагогів. Відсутність будь-якої підготовки до уроку знижує здатність вчителя дидактично грамотно й свідомо проєктувати урок як систему із подальшим професійним аналізом його результатів.

Тому ми переконані в тому, що процес підготовки студентів спеціальності «Початкова освіта» потребує цілеспрямованої та спеціально організованої роботи з розвитку у них дидактичних аналітичних умінь впродовж навчання у закладі вищої освіти (ЗВО).

З огляду на це, **метою** наших наукових пошуків є дослідження проблеми формування у студентів спеціальності «Початкова освіта» дидактичних аналітичних умінь в психолого-педагогічних джерелах.

Огляд джерел. Дидактична підготовка майбутніх вчителів є одним із компонентів їхньої педагогічної освіти, яка покликана забезпечити засвоєння дидактичних знань, виробити уміння використовувати їх у практичній діяльності. Дидактична підготовка як складова загальнопедагогічної є фундаментальною основою навчання студентів у педагогічному університеті та роботи вчителя у загальноосвітньому навчальному закладі. Дидактична компетентність учителя виявляється через дидактичні уміння, які засновані на теоретичних знаннях і спрямовані на вирішення педагогічних завдань. Таким чином, проблема формування цих умінь набуває актуальної значущості для здобувачів ЗВО. Формування у майбутніх вчителів початкової школи умінь аналізувати урок як дидактичну систему є актуальним науково-практичним завданням, від розв'язання якого значною мірою залежить підвищення рівня дидактичної компетентності молодого вчителя.

Дидактами (А.М. Алексюк, В.І. Бондар, А.А. Кендюхова, І.Я. Лернер, В.О. Онищук, В.Ф. Паламарчук, О.Я. Савченко І.М., А.П. Лозенко та ін.) зроблений значний внесок у галузь теорії навчання з питань дидактичної підготовки майбутніх вчителів початкової школи.

Певним аспектам дидактичної підготовки вчителя, зокрема і формуванню дидактичних умінь, присвячено ґрунтовні докторські і кандидатські дисертаційні дослідження відомих науковців, перш за все: В.І. Бондаря, О.І. Бульвінської, Н.В. Воскресенської, П.М. Гусака, О.Є. Коваленко, І.В. Колеснікової, А.П. Лозенко, Л.А. Мартіросян, С.І. Тадіян, В.М. Чайки та ін.

Складні й відповідальні завдання щодо забезпечення якості освіти, виховання і розвитку особистості значною мірою покладаються на вчителів загальноосвітніх навчальних закладів. Вони покликані забезпечити максимально можливу реалізацію потенціалу кожного учня на основі підвищення ефективності кожного уроку. Для цього педагогам необхідно ретельно, на наукових засадах, готуватися до навчального заняття і вміти аналізувати його ефективність. Так, у сучасних умовах реформування освіти,

пошуку нових нестандартних шляхів навчання і розвитку учнів педагогічна праця передбачає аналітичну діяльність. У зв'язку з цим виникла потреба у вдосконаленні процесу оволодіння студентами – майбутніми вчителями початкової школи – дидактичними вміннями, зокрема щодо аналізу уроку як дидактичної системи взаємопов'язаних та взаємозумовлених компонентів процесу навчання.

Аналіз педагогічної літератури дозволяє зробити висновки про те, що підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів до роботи у школі залежить від рівня сформованості у них цілісного «бачення» навчального процесу, що обумовлено, зокрема, наявністю у студентів системи дидактичних знань та умінь (В.І. Бондар, А.П. Лозенко, О.Я Савченко та ін.), зокрема і умінь аналізувати урок як дидактичну систему.

Розробкою концептуальних засад аналізу уроку в сучасній школі та проблемою підготовки майбутніх учителів до здійснення його аналізу займалися В.М. Бегей, В.І. Бондар, Н.Г. Дайрі, Ю.А. Конаржевський, А.П. Лозенко, Т.І. Шамова та ін.).

На рівні теоретичного узагальнення, ми розглядаємо «дидактичні вміння» майбутнього вчителя початкової ланки освіти як певні складні інтегративні комплексні утворення студентів осмислено та усвідомлено здійснювати планування, проєктування, організацію, контроль, оцінку й аналіз процесу навчання у початковій школі. Спираючись на класифікацію дидактичних умінь, нами було встановлено, що вміння майбутніх учителів початкової школи аналізувати урок належить до групи аналітичних, що обумовлені здатністю надавати об'єктивну оцінку ефективності власної дидактичної діяльності та інших студентів - майбутніх учителів - діяльності учнів, аналізувати помилки, визначати їх причини з метою подальшої корекції [2].

Результати дослідження психолого-педагогічних джерел, здійснених нами, засвідчили, що сформованість умінь аналізувати урок як дидактичну систему - один з критеріїв професійної компетентності педагога. Це комплексне, інтегративне вміння входить до групи дидактичних аналітичних умінь. На нашу думку, вміння аналізувати урок як цілісну дидактичну систему поєднує в собі комплекс таких прийомів, дія та операцій, як-от:

- здатність розчленовувати педагогічну систему на складові елементи, зокрема і дидактичну систему;
- здатність встановлювати склад елементів дидактичної системи уроку;
- здатність визначати місце кожного елемента в конкретній системі та проникати в його сутність;
- здатність осмислювати кожен компонент уроку як дидактичної системи у взаємозв'язку та взаємозалежності з іншими компонентами;
- здатність виокремлювати основну проблему і визначати способи її оптимального рішення;
- здатність коригувати виявлені недоліки згідно з умовами, в яких вони перебувають у дидактичній системі.

Висновки. Аналіз уроку як дидактичної системи - це метод визначення наявності чи відсутності закономірних зв'язків і залежностей між всіма дидактичними компонентами процесу навчання, що функціонують в межах уроку. Дослідивши теорію і практику формування цих умінь, ми дійшли до висновку, що найдоцільнішими, на нашу думку, для дидактичної підготовки майбутніх учителів початкової школи щодо аналізу уроку як цілісної дидактичної системи є вказівки алгоритмічного типу для системного аналізу уроку, розроблені В.І. Бондарем та запропонована ним схема аналізу уроку.

Список використаних джерел:

1. Бондар В. І. Дидактика: теорія і технологія її вивчення : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. спец. Початкова освіта. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоман., 2012. 145 с.
2. Лозенко А. Структура, функції та види дидактичних умінь майбутніх учителів початкової школи. *Збірник наукових праць державного педагогічного університету*. 2012. № 1. С. 176–181.
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 27.10.2016. 2016 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
4. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Nakaz_2736.pdf.

МАКАРЕНКО І. П.,

*к.е.н., професор кафедри інформаційних систем і технологій,
фінансів та менеджменту
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»,
с.н.с. ЦІТР ДУ «ІДНТПІН ім. Г.М. Доброва» НАН України,
директор Інституту еволюційної економіки*

ШТАНЬКО Л. О.,

*к.е.н., доцент, професор кафедри інформаційних систем і
технологій, фінансів та менеджменту
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

**ПРОТЕСТАНТСЬКА ЕТИКА І БАЛАНС ЕКОНОМІЧНИХ
ТА ГУМАНІТАРНИХ ЧИННИКІВ**

Актуальність дослідження. Інститути (за Д. Нормом, - сталі поведінкові практики людей) в економіці є новим напрямом для вітчизняної науки. Попри це, вони швидко ввійшли в науковий та політичний простори.

Разом і з цим, навіть у розвинених країнах існує прошарок інституційних проблем, на які тривалий час не була звернена увага дослідників. Йдеться про вивчення сталих впливів гуманітарних чинників певної релігійної культури

шляхом утворення відповідних цим чинникам інститутів економічного типу, що висуває перед суспільством нові вимоги, в т.ч. зміна парадигми освіти та науки, що має бути спрямована на вирішення економічних та соціальних проблем, формування інститутів, в основі яких лежать гуманітарні чинники чесності та справедливості.

Вплив гуманітарних чинників, в т.ч. релігії та її інститутів на формування характеру економічного розвитку, можна прослідкувати на прикладі різних економік: північноєвропейська та північноамериканська відрізняються від латиноамериканської та латиноєвропейської (Італія, Іспанія, Португалія, Польща), не кажучи вже про азійську. В цьому контексті Україна і низка інших країн із ринками, що розвиваються, щиро прагнуть подолати розрив у розвитку гуманітарних чинників, наблизитися до цінностей північноєвропейської цивілізації, що й обумовлює актуальність теми дослідження.

Метою роботи є дослідження гуманітарних чинників, їхніх аспектів в контексті їх здатності не тільки прискорити розвиток, але й загальмувати його, стати причиною застою, кризи економічного розвитку.

Завдання, що вирішуються для досягнення мети:

- визначити зміст гуманітарного чинника та його вплив на характер економічного розвитку;
- окреслити зміст балансу між економічними та гуманітарними чинниками.

Огляд джерел. Хоча в загальних рисах значення гуманітарного чинника торкалися багато дослідників, його роль як чинника економічного розвитку досліджено недостатньо. Розвідки у цьому напрямі здійснювали Макс Вебер [1] та Фернан Бродель [2], також Пол Ромер [7], який за дослідження ролі людського чинника в інноваційних процесах (моделях) отримав Нобелівську премію в галузі економіки. Але дослідження П. Ромера торкнулися лише ролі ідей та людського капіталу, результати яких він реалізував у розробленні Індексу людського капіталу на запрошення Світового банку (2019). Він торкнувся певного аспекту гуманітарного чинника, що є предметом нашого дослідження.

Більшість дослідників розуміє гуманітарні чинники у традиційному значенні людських цінностей. Йозеф Шумпетер в своїй «Теорії економічного розвитку» [6] в частині опису механізмів інновації відокремлює від капіталіста підприємця, що, фактично, є філософським очищенням категорії «капіталіст» від соціології Карла Маркса в «Капіталі» й формулювання категорії «підприємець». З цієї причини й лише в цій частині «Теорія...» Й. Шумпетера торкається філософського аспекту підприємництва. А ми схильні до проведення межі між підприємництвом та бізнесом.

Результати дослідження. Для того, щоб зрозуміти вплив гуманітарних чинників на економічний розвиток, необхідно розпочати з економічних чинників. Зважаючи на історичні обставини, вони є більш дослідженими,

тому, з точки зору послідовності викладення матеріалу, перехід від них до гуманітарних дещо спрощуватиме завдання.

Зазвичай в дослідженні економічного розвитку беруть до уваги економічні чинники – капітал та працю – класичної виробничої функції. Науково-технічний прогрес чи інновацію розглядають в моделях економічного зростання відносно впливу на них (на чинники, переважно – на капітал). Тобто в цьому підході інновація є ендогенним процесом, а економічні чинники покладені в теорію класичної виробничої функції:

$$Y = f(K, L), \quad (1)$$

де: Y – рівень випуску продукції певного виробництва – класична виробнича функція, що показує залежність рівня випуску продукції від факторів виробництва;

K і L – фактори виробництва – капітал та праця.

Гуманітарні чинники ми не можемо таким же чином виразити через певну функціональну залежність не тому, що така функціональна залежність відсутня. В теорії вона поки що не визначена. І, все ж таки, у самому загальному вираженні відносно впливу на економічну функцію їх визначити можна. Наприклад:

$$Y = f(E, G), \quad (2)$$

де: Y – класична виробнича функція;

E і G – фактори – економічні та гуманітарні.

Економічні – капітал та праця з виразу (1). Гуманітарні – предмет нашої розмови в загальному вигляді.

Гуманітарні чинники – це чинники людського капіталу, що в нашому розумінні мають складну структуру, до якої входять:

- власне людський капітал;
- соціальний капітал;
- духовні чинники впливу на економічні відносини;
- базові людські цінності.

Під людським капіталом, за П. Ромером, розуміють якість робочої сили за рівнем грамотності, кваліфікованості, досвіду, навичок, стану здоров'я. Під соціальним капіталом, за Ф. Фукуямою – капітал взаємної довіри. Духовні чинники впливу на економічні відносини – релігійні, культурні – християнська протестантська економічна етика, витвори культури та мистецтва – за М. Вебером та Ф. Броделем. Базові людські цінності – життя та здоров'я людини, її свобода, життя, здоров'я та свобода її рідних та близьких – за Дж. Мілем та Е. Кантом [3], [4].

В інших контекстах гуманітарні чинники можуть розглядатися як загальнолюдські базові цінності в контексті допомоги людям у збереженні та захисту цих цінностей, а також у контексті десяти основних Біблійних заповідей.

Важливість гуманітарних (духовних) чинників, що мають розглядатися в парі з економічними (владними), показано в наших досліджень [5]. Чинники соціально-економічного розвитку (як гуманітарні, так і економічні) мають бути

узгоджені та збалансовані між собою. Їх не можна розглядати окремо, не порушивши змісту сталого розвитку та національної безпеки. Тобто, збалансованість економічного та гуманітарного чинників забезпечує максимально можливий рівень розвитку економіки. І, відповідно, навпаки: розбалансованість чинників як за рахунок низького рівня економічного, так і гуманітарного чинника, призводить до провалу (кризи, застою) економіки. Для економіки важливі обидва чинники: й економічний, і гуманітарний. Недостатня розвиненість (або пригніченість чи т.і.) будь-якого з них чи одразу обох викликає однакові негативні наслідки. Ця схема взаємодії побудована на основі синтезу наявного теоретичного матеріалу, тобто результатів наукових досліджень, але все ще є гіпотезою.

Висновки. Підсумовуючи, конкретизуємо, що ми розуміємо під економічним та під гуманітарним чинниками впливу на розвиток економічної системи. Існують точки зору про певну кількість економічних чинників: інвестиції, накопичення капіталу; зростання чисельності населення (за Р. Солоу) тощо. При детальному аналізі нескладно прийти до висновків, що зрештою все зводиться до інновації. Під гуманітарним чинником ми розуміємо духовність, розуміння справедливості, певну етику – практичний бік філософії та певного віросповідання, якість людської спільноти (суспільний дух за Гегелем), що інституціалізується або в колективних, суспільних правилах поведінки людей, або нав'язується згори лідером та його режимом.

Список використаних джерел:

1. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / пер. з нім. О. Погорілий. Київ : Наш Формат, 2018.
2. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація і капіталізм. Т. 2. Игры обмена / 2-е изд.; пер. с фр. Л.Е. Куббеля. М.: Издательство «Весь Мир», 2006. 672 с.; Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV—XVIII вв. Т. 1. Структуры повседневности: возможное и невозможное / 2-е изд.; пер. с фр. Л.Е. Куббеля; вступ. ст. Ю.Н. Афанасьева. М.: Издательство «Весь Мир», 2006. 592 с.
3. Кант И. Основы метафизики нравственности. *Сочинения в шести томах*. М.: «Мысль». Т. 4. Ч. I. С. 211—310.
4. Мілль Дж. С. *Утилітаризм*. Донс. издат. дом, 2013. 240 с.; Мілль Дж. С. *Утилітаризм. О свободе*. СПб., 1900.
5. Національна інноваційна система України: проблеми і принципи побудови/ І.П. Макаренко, П.М. Копка, О.Г. Рогожин, В.П. Кузьменко. Київ: Інст. пробл. нац. безпеки, Інст. еволюційної економіки, 2007. 520 с.
6. Шумпетер Й. Теория экономического развития. М.: Прогресс, 1982. 455 с.; Шумпетер Й. Капіталізм, Соціалізм і Демократія /Пер. с англ. Предисл. и общ. ред. В.С. Автономова. М.: Экономика, 1995. 540 с.
7. Romer, Paul. Endogenous Technological Change. *Journal of Political Economy*. 1990. Vol. 98, No. 5, Part 2: The Problem of Development: A Conference of the Institute for the Study of Free Enterprise Systems.

МИЧАК А. Г.

*кандидат геологічних наук,
доцент кафедри педагогіки та психології
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

МИЧАК Н. Г.

*старший викладач кафедри педагогіки та психології
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

СУЧАСНІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ РІК ПРИРПІННЯ

Актуальність дослідження. В останні десятиліття антропогенне навантаження на екосистеми річок Приірпіння різко зросло. Це стало можливим завдяки таким основним чинникам:

- надзвичайно інтенсивна міська забудова нових територій, особливо використання заплачних територій рік Ірпеня, Бучі, Рокача та їх притоків;
- інтенсивного господарського використання наявних земельних угідь;
- катастрофічного зменшення площ лісового господарства, міських лісових масивів;
- недостатня кількість централізованих систем водовідводу, каналізації, наявність значної кількості приватних вигрібних ям тощо.

Це призвело до суттєвого зростання виробничої та комунальної діяльності в басейнах річок, різкого збільшення потрапляння і накопичення токсичних речовин у водних артеріях, внаслідок чого зменшилась їх водність, активізувались процеси обміління, подекуди збільшились площі заболоченості, різко погіршився санітарний стан ґрунтових вод. Нині водні екосистеми Приірпіння є суттєво трансформовані і майже повністю втратили свій природний стан внаслідок впливу багаторічної господарської діяльності людини. На забудованих та нових освоєваних територіях активізувались і стали інтенсивно проявлятися процеси підтоплення житлових та виробничих територій. Моніторинг підтоплених міських, сільських територій не ведеться.

Для збереження, подальшої охорони та раціонального використання довкілля, в першу чергу, заплачних територій рік Приірпіння, надзвичайно актуальним є проведення детальних моніторингових екологічних досліджень їх стану на основі професійних, в т.ч. і громадських засад для прийняття відповідних управлінських рішень з метою запобігання подальшого розвитку небезпечних явищ і процесів підтоплення.

Метою наших досліджень є вивчення екологічного стану долин рік Ірпінь, Буча, Рокач, виявлення в їх межах негативних екологічних процесів (зокрема процесів підтоплення), і, цим самим, звернути увагу державних та громадських організацій на необхідність прийняття відповідних управлінських рішень щодо мінімізації (ліквідації) цих явищ.

Методи дослідження. Наші дослідження з аналізу екологічних проблем річкових систем Приірпіння базувались на основі багаторічних власних польових спостережень з використанням ретроспективних картографічних матеріалів (топографічних карт 1930-х, 1980-х років), даних сучасних космічних зйомок (2010–2023 рр.), а також опублікованих літературних даних з цієї проблематики [1–3 і т.д], а також інформації місцевих ЗМІ.

Вивчення літературних матеріалів стану річкових систем Ірпінського регіону свідчать про досить складну екологічну ситуацію, яка склалась і стала наслідком багаторічної господарської діяльності на досліджуваних територіях. Особливо техногенно трансформованими є екологічні системи заплавної території. Висновки дослідників екологічних проблем Приірпіння в цілому об'єктивно оцінюють стан довкілля, але подекуди є дискусійними і часто носять лобістський характер.

Результати дослідження. Гідромережа долин рік Ірпеня, Бучі, Рокача за останні сто років зазнала корінних змін. Зникали природні водотоки, осушувались болотні масиви, будувались водосховища, створювались ставки, змінювались річкові ландшафти. Розвиток долин рік відбувався під впливом господарської діяльності, зокрема видобутку торфу, таким чином порушувались природні умови залягання торфових та болотних відкладів заплавної річки. Створювались нові зони інфільтрації за рахунок переміщення поверхневих вод у підземні. Зокрема, це стосується верхів'я долини р.Рокач, рік Бучі та Ірпеня.

Катастрофічним для природного розвитку рік Ірпеня та Бучі було створення у 1947–1953 р.р. Ірпінської та Бучанської осушувально-зволожувальних меліоративних систем. Кінцевим перетворенням природного стану долин рік Ірпінь, Буча та Рокач на техногенне утворення було завершення будівництва греблі водосховища Київської ГЕС (1965 р.). Після створення греблі природний режим р.Ірпінь був порушений, стік став зарегульованим.

За останній рік (2022–2023 рр.) в результаті військових дій росії проти України в нижній частині долини р.Ірпінь проявилась ще одна регіональна екологічна проблема – прорив (пошкодження) дамби в місці впадіння русла р.Ірпінь у Київське водосховище. В результаті цієї гідродинамічної аварії відбулось аварійне затоплення долини річки Ірпінь, були затоплені селища Демидів та Козаровичі (Рис.1). У наступні дні, тижні та місяці паводкова вода накопичувалася, що призвело до підняття ґрунтових вод на значних заплавної території. Затоплення сягнуло окремих ділянок околиць смт. Гостомеля, проявилось і в північній частині м.Ірпеня. В цілому, техногенна гідродинамічна аварія на ірпінській дамбі спричинила лихо для цивільного населення всього регіону, наслідки якої не ліквідовані до тепер.

Таким чином, на сьогодні однією із актуальних екологічних проблем долин рік Приірпіння є проблема підтоплення і затоплення, яка в нашому регіоні відома здавна. Це відбувалось періодично під час весняних та

дощових повеней. Зростання поселень Ірпеня, Бучі, Гостомеля, Ворзеля, забудова понижених частин долин – заплав та низьких надзаплавних терас рік Ірпеня, Бучі, Рокача, розміщення там промислових підприємств значно збільшив масштаби впливу підтоплення на господарську та побутову діяльність. Так, навіть невеликі, низькі повені на р.Ірпінь, Буча та їх припливах спричиняли перезволоження чи появу води у льохах, підвалах, цокольних поверхах у прирічковій частині та у селах, близьких до долин. За сучасними поняттями, це погіршувало екологічний стан довкілля та стійкість фундаментів будівель та споруд. Тут варто відзначити, що розуміється під поняттям підтоплення, затоплення.

Рис. 1. Селище Демидів. У результаті пошкодження дамби були частково підтоплено близько 50 приватних садиб. 28.06.2022 р. Фото: The New York Times.

Підтоплення території – комплексний процес, коли порушується водний режим і баланс території і підвищується рівень підземних вод, що порушує прийняті умови будівництва та експлуатації об'єктів та вимагає інженерного захисту територій, будівель і споруд [4; 5]. Види підтоплення залежать від *режиму ґрунтових вод*: природного та техногенного. *Природний режим* формується в межах конкретної території під впливом переважно природних факторів – протікання водного циклу в конкретних геологічних умовах. *Техногенний режим* формується на фоні природного режиму при забудові та експлуатації забудованих територій (проживання населення та функціонування промислових підприємств) внаслідок порушення природного водного циклу та геологічних умов.

Згідно з довгостроковим прогнозом циклічності природної водності, практично на всій території України, в т.ч. і Приірпінні, очікується подальше

підвищення рівня ґрунтових вод. Відповідно до нормативних документів [6; 7], зарегульованість стоку р. Дніпро і більшої частини середніх і малих річок та регіональний підпір водоносного горизонту за минулі 20-40 років призвели до сталого підвищення рівня ґрунтових вод у басейнах р. Дніпро до 6-10 метрів, середніх і малих річок - до 2-5 метрів. У цих зонах підвищення рівня ґрунтових вод досі триває. Згідно з довгостроковим прогнозом циклічності природної водності, практично на всій території України очікується подальше підвищення рівня ґрунтових вод, що триватиме до 2035 року. Це ще більше погіршить ситуацію, особливо на територіях з техногенним підтопленням, що має постійний невідворотний характер.

З іншого боку, Ірпінь, Буча продовжують переживати будівельний бум і очікується, що темпи будівництва будуть у найближчі роки тільки зростати [8; 9; 10], і зокрема, на заплавах територіях. Це означає підвищення тиску на довкілля та збільшення взаємодії з ним техногенних об'єктів, що потенційно може викликати збільшення площ підтоплення.

Затоплення території – утворення вільної поверхні води на ділянці території в період паводку, будівництва водопідпірних споруд або їх аварій у результаті підняття рівня водотоку, водоймища або підземних вод.

Відзначим деякі найбільш показові ділянки долин річок, які часто підтоплюються в періоди весняного водопілля. До таких територій, в першу чергу, належить долина р.Ірпінь вище на північ від «гостомельського» мосту (Рис.2). Тут під час весняного водопілля рівень води різко піднімається, що призводить до затоплення заплавної ділянок та підтоплення значних територій.

Рис. 2. Долина р.Ірпінь. В центрі фото затоплене русло р.Ірпінь, довкола підтопленні території. Погляд з «гостомельського» моста на південь. квітень 2013 р. Фото автора.

Напруженою екологічною ситуацією щодо підтоплення відзначається і

кілька ділянок в районі залізнодорожного мосту через р.Ірпінь (Рис.3, 4) з проблем в долині р.Буча слід відзначити підтоплення заповни в районі між торговими центрами «Новус» і «Жираф», яке зазнають прибережні території вище мостового переходу вздовж течії річки. Тут ділянка русла потребує широкомасштабної розчистки. Проблема цієї ділянки ускладнюється і тим, що на правому березі Бучі вище бензозаправки КЛО знаходиться звалище будівельних матеріалів (Рис.5), яке надзвичайно ускладнює геоекологічну ситуацію. Більше того, нами в процесі польових спостережень біля цього мосту з північної сторони безпосередньо в руслі р.Буча виявлено активні масові скиди каналізаційних міських (промислових ?) стоків (фото 6).

Рис. 3. Підтоплення ділянки заповни р.Ірпінь в місці планової забудови нового Ірпінського центрального ринку. 18.04.2023р. Фото автора.

Рис. 4. Підтоплення заповної території долини р.Ірпінь в районі залізнодорожного мосту. На задньому плані новий житловий мікрорайон, який зводиться згідно з Генеральним планом

**розвитку міста.
Фото автора 18.04.2023 р..**

Рис. 5. Підтоплення долини р.Буча в районі бензозаправки КЛО, погляд з мосту. Русло ріки потребує розчистки (фото зліва). Безпосередньо в заплаві р.Буча на правобережжі є звалище будівельних матеріалів. Фото автора. 19.04.2023 р.

Рис. 6. Активні масові скиди каналізаційних міських (промислових ?) стоків в руслі р.Буча, біля бензозаправки КЛО, погляд з мосту на південь. Фото автора. 19.04.2023 р.

Тепер коротко повернемося до проблеми затоплення заплави р.Ірпінь

внаслідок порушення дамби в місці впадіння ріки у Київське водосховище (за матеріалами дослідників [11]).

Масштаб повені було видно на космічних знімках (Рис.5). Він швидко зростав, досягнувши приблизно 24 км² до 11 березня 2022 р. Станом на 21 березня в Демидові затопило майно, зокрема підвали, в яких ховалися люди, що спонукало спроби відкачати воду назад у Київське водосховище. Повенева вода зросла до максимального розміру - приблизно на 46 км², сягнувши «гостомельського» мосту. Паводкові води дещо відійшли від свого максимального обсягу до більш стабільного рівня – 28 км² станом на 18 серпня 2022 р.

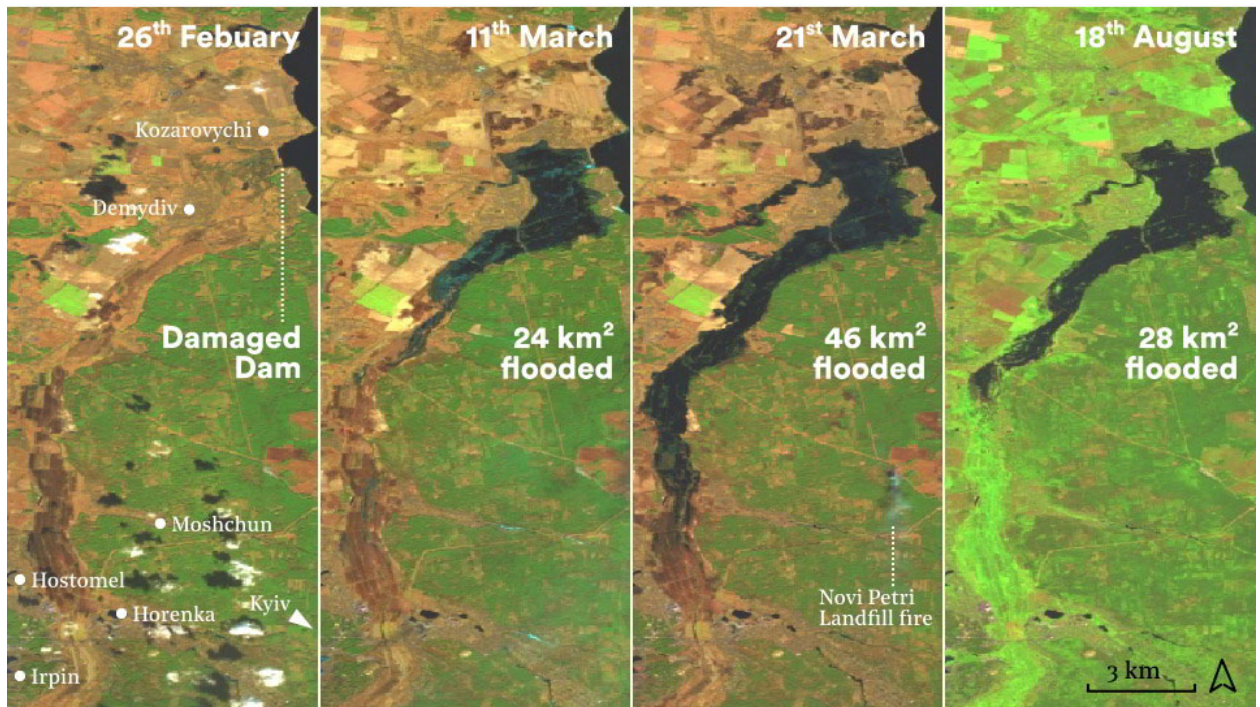

Рис. 5. Динаміка повеневого затоплення долини р.Ірпінь внаслідок пошкодження дамби в місці впадіння ріки у Київське водосховище 26.02.2022 р.. За матеріалами космічної зйомки Sentinel 2. [11]

Висновки та пропозиції. В результаті екологічних досліджень стану річкових долин Приірпіння можна зробити наступні висновки:

1. Екосистеми долин рік Приірпіння в кінці XIX ст. поч. XX ст. зазнали суттєвих антропогенних змін в результаті збільшення житлової міської забудови Ірпеня, Бучі, Гостомеля, зростання кількості промислових об'єктів, активної експлуатації водороздільних просторів, прокладання залізниці, нових доріг, освоєння заплавних територій, будівництва осушувально-зволожувальних меліоративних систем тощо. Окремі заплавні території зазнали значних трансформацій, які є на межі незворотних техногенних змін.

Для збереження, подальшої охорони та раціонального використання довкілля Приірпіння необхідно подальше детальне вивчення екосистем, водних об'єктів, особливо в межах міських територій.

2. У наш час спостерігається погіршення геоекологічної ситуації заплавних територій, що розташовані в межах міських територій або поруч з

ними. Спостерігається будівництво нових житлових масивів та промислових об'єктів, які шкодять природним гідрологічним ландшафтам, болотним масивам, ґрунтовому покриву. Відбуваються забруднення стічними водами, побутовими відходами, будівельним сміттям заплавної території.

3. Підтоплення значних ділянок долин рік під час водопілля призводить до розвитку небезпечних процесів, наносить суттєву шкоду населенню та сільському господарству.

Рекомендуємо. Для оздоровлення річкових екосистем, охорони заплавної території необхідно провести заходи:

підтримати створення заповідних зон рік Ірпеня, Бучі, Рокача на відрізках впливу міського середовища, зон інтенсивніших техногенних впливів з наданням їм заповідного державного статусу;

встановити водоохоронні зони уздовж русла та приток (хоча б там, де це можливо);

встановити очисні споруди в частинах рік, де спостерігається найбільша інтенсивність забруднення;

прибрати вздовж русел рік, каналів захаращеність, замуленість, засмічення побутовими та промисловими відходами русел та ставків, що веде до порушення дренажу та викликає санітарно-епідеміологічну загрозу;

здійснити заходи з ліквідації каналізаційних стоків в русло р.Буча в районі моста біля заправки КЛО;

здійснити заходи з ліквідації звалища будівельних матеріалів в заплаві р.Буча біля заправки КЛО;

проводити моніторингові екологічні професійні та громадські дослідження території Приірпіння;

розпочати роботи з проектування та будівництва централізованого водовідводу з приватної та малоповерхової забудови призаплавних територій з метою ліквідації вигрібних ям;

провести інвентаризацію та контроль очисних споруд.

Список використаних джерел:

1. Екологічний паспорт Київської області 2015-2019 рр., 2020-2021 рр. *Департамент екології та природних ресурсів КОДА*. URL: <https://ecology-kievoblakst.com.ua/>.

2. Ладика М., Корх О. Системний підхід при оцінці екологічного стану водозборів малих і середніх річок (на прикладі басейну р. Ірпінь). 2014. URL: <https://www.sworld.com.ua/konfer37/778.pdf>.

3. Заплавні ґрунти басейну р. Ірпінь: профільна характеристика, еколого-меліоративний стан та родючість / М. Ладика та ін. *Сучасні проблеми збалансованого природокористування* : Матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 10-ї річниці підготов. професіоналів-екологів у ПДАТУ, м. Кам'янець Подільський, 28–29 листоп. 2013 р. Кам'янець Подільський, 2013. С. 125–128.

4. ДБН В.1.1-24:2009 Захист від небезпечних геологічних процесів. URL: <http://online.budstandart.com/>.

5. ДБН В.1.1-25-2009 Інженерний захист територій та споруд від підтоплення та затоплення. URL: <http://online.budstandart.com/>.
6. Про затвердження Комплексної програми ліквідації наслідків підтоплення територій в містах та селищах України : Постанова КМУ від 15.02.2002 р. № 160. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.
7. Про затвердження Державної програми запобігання і боротьби з підтопленням земель : Постанова КМУ від 29.04.2004 р. № 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.
8. Генеральний план розвитку м.Ірпеня. URL: <http://imr.dov.ua>.
9. Генеральний план розвитку м.Бучі. URL: <http://bucha-rada.dov.ua>.
10. Генеральний план розвитку смт.Гостомель. URL: <http://gostomel.rada.dov.ua>.
11. Журнал про екологічні наслідки війни. Ukraine War Environmental Consequences Work Group / О. Vasyliuk та ін. 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/363949656_Zurnal_pro_ekologicni_naslidki_vijni_Ukraine_War_Environmental_Consequences_Work_Group_Vipusk_5_Ukrainskou.

КУЦЕПАЛ С. В.

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри теоретико-правових дисциплін
Полтавський юридичний інститут*

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

МЕТАМОДЕРНІЗМ: ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ РИСИ

Актуальність дослідження. Домінантною філософемою другої половини ХХ ст. можна сміливо назвати постмодернізм - суперечливий, неоднозначний, іронічний, проте надзвичайно звабливий спосіб осягнення світу. Бунтівний пафос постмодернізму вдало підкреслив І.Хасан, репрезентувавши останній як бажання зривати маски зі звичних феноменів та явищ, як свято мовчання та маніфестації Іншого/Відмінного, Пригніченого, що завжди був на маргінесі культури та ідеології Заходу.

Проте триумф постмодернізму був недовгим, почали «звучати» нові голоси при описі світу третього тисячоліття, і вже у 2002 році канадська дослідниця Лінда Хатчеон оголосила про «кінець постмодернізму» у своїй книзі «Політика постмодернізму» (The Politics of Postmodernism») [1, с. 165–166]. Проте, на думку англійського дослідника Едварда Докса, офіційним «днем смерті» постмодернізму можна вважати 24 вересня 2011 року, коли відкрилась виставка «Postmodernism—Style and Subversion 1970–1990» [2].

Як зауважили канадські дослідники Дж.Тот ті Н.Брукс, постмодернізм перетворився на примару, на явище, що вже минуло або померло, проте ми все ще влаштовуємо його поминки [3]. У ХХІ столітті з'явилося багато

«нащадків» постмодернізму, одним з найвизнаніших серед яких є метамодернізм.

Метою нашого дослідження є здійснення аналізу сутності та основних рис філософії метамодернізму.

Огляд джерел. Зазначена проблематика досліджувалася С.Абрамсоном, Р. ван ден Аккером, Л. Бруксом Хатчеон, Е. Доксом, Н.Т.Вертмюленом, Л.Тернером та ін.

Результати дослідження. Варто коротко зупинитися на атрибутивних ознаках постмодернізму. Це, перш за все, поклоніння знаку, але не в класичному сосюрівському потрактуванні, а в якості симулякра, позбавленого зв'язку з реальністю, наділення знаку креативною силою, адже саме процесії знаків-симулякрів конструюють соціальну реальність. Більше того, світ загалом репрезентується як глобальний текст. Ще один важливий концептуальний момент – створення нової концепції суб'єкта, що являє собою множину біологічних та соціальних детермінант і геть позбавленого такого рудименту модерну як субстанціальна сутність.

Прогресивним пафосом відрізняється постмодерна теза про рівноважність будь-яких дискурсів, наслідком чого стає легітимація відмінності, визнання маргіналізованих груп та верств суспільства, перегляд відношення до раси, статі, гендеру тощо.

Онтоко-онтологічним тлом постмодернізму була стихія децентрування, породжена онтологічними та епістемічними сумнівами, «розсіяним сприйняттям» (В.Беньямин), які стали наслідком знайомства та захоплення креативними можливостями хаосу (тому закономірною є навіть поява спеціального евристичного конструкту «хаосмос», створеного та розтиражованого Ж.Дельозом та Ф.Гваттарі).

Усі ці особливості певною мірою відбиваються і у численних інтелектуальних напрямках, що оголошують себе послідовниками постмодернізму. Серед послідовників - перформатизм (Р.Ешельман), гіпермодерн (Ж.Ліповецьки), автомодерн (Р.Семюельс), діджімодерн (А.Кірбі), альтермодерн (Н.Бурріо), трансмодерн (Е.Дуссель), планетаризм (К.Морару), мегамодерн (Вермюлен, Аккер). Спільною рисою усіх перерахованих концепцій є прагнення маркувати нову культурну та світоглядну ситуацію на основі переосмислення ідеалів модерну, використовуючи напрацювання постмодерну.

Найбільш успішною варіацією постмодернізму можна вважати метамодернізм, створений Т.Вертмюленом та Р. ван ден Аккером у 2010 році. Вони стверджують, що термін *метамодернізм* використовується ними у двох сенсах: як «евристична мітка», що дозволяє розібратися з набором естетичних та культурних домінант сучасної епохи, а також як поняття, що уможлиблює класифікацію цих домінант. «Метамодерн, переступаючи через постмодерністський релятивізм і концептуальну плюральність, прагне зафіксувати і створити новий опис сучасної реальності. Це дає підстави сподіватися, що метамодерн – не новомодний чи черговий «ізм», а

принципово нова філософська позиція, що відповідає сучасним світоглядним запитам»[4, с.16].

Метамодернізм представляє собою структуру почуття, не лише ту, що виникає як реакція на постмодерн, але й ту, що являє собою культурну логіку сучасної стадії глобального капіталізму. У цьому розумінні метамодерн просякнутий продуктивними суперечностями, кипучою напругою, ідеологічними утвореннями сучасної стадії капіталізму. Метамодернізм розвивається через систематичне прочитання тенденцій, які домінують у сучасних творах мистецтва та культури, а не через вивчення ізольованих явищ [5]

Метамодернізм запозичує у постмодерну дві основні категорії – плюралізм та іронію, але суттєво змінює їх. Тепер вони покликані протистояти надіям та прагненням постмодернізму, тому «дискурс про сутність метамодернізму охоплюватиме процес відродження щирості, надії, романтизму, афекту й відкритості до загальних концепцій і універсальних істин, аж поки ми не позбудемося всього, чого нас навчив постмодернізм» [6].

Основні ознаки метамодернізму класифікує Сет Абрамсон. Він виділяє наступні ознаки зазначеної філософії:

1. Реалізація конвенційних стосунків між модернізмом і постмодернізмом.
2. Пріоритет діалогу над діалектикою.
3. Парадоксальність, можливість одночасного існування суперечливих феноменів.
4. Нівелювання поняття відстані завдяки можливостям сучасних гаджетів та технологій.
5. Варіативність суб'єктивностей, здатність поділяти суб'єктивність віртуального співрозмовника в Інтернеті.
6. Орієнтація на співпрацю.
7. Одночасність і генеративна невизначеність.
8. Повернення до генерування метанаративів задля оптимістичної оцінки трагедії.
9. Інтердисциплінарність [7].

«Лейблом» метамодернізму стає нова чуттєвість, своєрідний синтез іронії, яка пронизує сучасну культуру, замінюючи цинізм та відстороненість постмодернізму на щирість та (спів)переживання метамодернізму, а іронію - на постіронію. Суттєвою ознакою метамодерну є розхитування, коливання між «ентузіазмом модернізму» й «постмодерністською насмішкою». Більше того, метамодернізм уможливує повернення до метанаративів, щоб урятуватися від нудьги, втрати орієнтації, відчаю або морально-етичної бездіяльності, оскільки «метамодерний метанаратив - це не спроба створити й увічнити універсальні істини або ж нівелювати відмінності між суб'єктами; швидше це спроба створити задовільні в локальних масштабах наративи, які об'єднують дві або більше реальності в метареальність» [8].

Як зауважує Т.Гребенюк, «дослідники вбачають ключові риси метамодернізму в переході від меланхолії до надії, в неоромантичній чутливості, в заміні постмодерністського паратаксісу, з його відсутністю формальних зв'язків, метаксісом як метафорою перебування між чимось і чимось – між модернізмом і постмодерном, між людьми тощо»[9, с.160-161].

У 2011 році британський художник Люк Тернер видає «Маніфест метамодернізму» [10], пасіонарний пафос якого – це заклик до звільнення не лише від «ідеологічної наївності» модернізму, а й від «цинічної нещирості» постмодернізму, засобом такого звільнення оголошується «прагматичний романтизм, що не скутий ідеологічними засадами» [12]. Основою культурної домінанти метамодернізму оголошується створення нової світоглядної парадигми на основі ідей як постмодернізму, так і модернізму.

Таким чином, **висновкові** результати проведеного дослідження такі: будь-яка епоха породжує власні світоглядні матриці, вихід за межі яких детермінується соціальними колізіями та катаклізмами, наслідком чого стає нова соціальна ситуація. Відповідно, актуалізується проблема створення нової світоглядної парадигми, тому модерн змінився постмодерном, а останній цілою низкою різноманітних концепцій, що мають спільну умовну назву постпостмодернізм.

Особливе місце серед них належить метамодернізму, характерною рисою якого є допущення різноманітних світоглядних парадигм, сприйняття всього попереднього філософського досвіду без остаточного заперечення чи ствердження. Це синтез полярностей, коливання між двома протилежностями й одночасність їх врахування.

Список використаних джерел:

1. Hutcheon L. *The Politics of Postmodernism*. New York – London: Routledge. 2002. 232 p.
2. Docx E. Postmodernism is dead: Essay. *Prospect magazine*. L., 2011
3. Brooks N., Toth J. Introduction: A Wake and Renewed? *Supplanting the Postmodern. An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st / Rudrum D., Stavris N. (eds.)*. New York – London – New Delhi – Sydney: Bloomsbury Academic, 2015. P.183–190.
4. Шабанова Ю. Осциляція як вимір філософії метамодерну. *Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences*. 2019. Т. 2, № 2. С. 14–22.
5. *Метамодернізм: історичність, афект и глибина после постмодернізму*. Под ред. Р. ван дер Аккера, Э.Гибссонс, Т.Вермюлена. М.: РИПОЛ-классик, 2020. 289 с.
6. Turner L. *Metamodernism: A Brief Introduction. Notes on Metamodernism*. 2015. URL: <http://www.metamodernism.com/2015/01/12/metamodernism-a-brief-introduction/> (date of access: 03.10.2022).
7. Abramson S. Ten Basic Principles of Metamodernism. The blog. *The Huffington Post*. Jun 25, 2015. URL: <http://www.huffingtonpost.com/seth->

[abramson/ten-key-principles-inmet b 7143202.html](https://www.abramson.com/ten-key-principles-inmet-b-7143202.html). (date of access: 03.10.2022).

8. Abramson S. The Metamodernist Manifesto. The blog. *The Huffington Post*. Apr. 04 2015, Updated Jun 01, 2015. URL: [https://www.huffingtonpost.com/seth-abramson/themetamodernist-manifesto b 6995644.html](https://www.huffingtonpost.com/seth-abramson/themetamodernist-manifesto-b-6995644.html) (date of access: 03.10.2022).

9. Гребенюк Т. В. Свобода в літературі метамодерного світу: український вимір. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. 2018. Вип. 78. С.160–164.

10. Тернер Люк. Маніфест метамодернізму. Переклад укр. Krolikowski Art. URL: <https://thesyncretictimes.wordpress.com/2016/02/22/metamodernist-manifesto-ukrainian/> (дата звернення: 03.10.2022).

НОСОВА О. В.,

аспірантка спеціальності 053 «Психологія»

Український державний університет імені Михайла Драгоманова,

викладач кафедри педагогіки та психології,

ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»

РОЗВИТОК СТРЕСОСТІЙКОСТІ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕМ «ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ» ТА «ПСИХОЛОГІЯ ЕМОЦІЙ» У КУРСІ ЗАГАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Актуальність проблеми. Курс «Загальна психологія» складає основу психологічної підготовки студентів вишу, а вивчення тем «Психологія особистості» та «Психологія емоцій» закладає основи формування професійного психологічного мислення. Ці теми є дуже важливими для розвитку стресостійкості студентів, оскільки при їх вивченні студенти мають змогу краще пізнати самих себе. Вивчення механізмів подолання стресу озброює студентів низкою адаптивних стратегій для ефективного зниження рівня стресу та управління ним. Розвиток емоційного інтелекту та емпатії покращує саморегуляцію та навички міжособистісного спілкування, сприяючи створенню позитивного середовища, яке допомагає зменшенню стресу.

Вивчаючи стресостійкість і адаптивність, студенти вчаться сприймати стресори як виклики, що сприяють адаптивним реакціям і підвищують їхню стійкість до стресу [4, с. 402–417]. Зрештою, розглядаючи питання психічного та емоційного благополуччя та розуміючи їх актуальність, ці теми можуть сприяти цілісному благополуччю студентів та покращенню їхньої академічної успішності.

Огляд джерел. Вивчаючи цю тему, можемо визначити низку видатних вчених, які зробили значний внесок у розуміння стратегій управління стресом, зокрема Р. А. Дакворт, Девідсон, П. Екман, Р. Лазарус, К. Роджерс, Г. Сельє, С. Фолкман, З. Фройд та інші науковці. З українських учених можемо зазначити таких: С. Богданов, С. Бужинська, А. Вербицький, В. Т. Дудка, А. Даніліч –

Скакун, О. Когут О. Кравцова, К. Недря, О. Поліщук, С. Скляр, А. Стеценко, Ю.Тептюк, В. Філіпова, Т. Циганчук, Цимбал, М. Шпак, які займалися дослідженням психології особистості, психології емоцій та психології стресу.

Результати дослідження. Вивчення «Психології особистості» та «Психології емоцій» в рамках курсу загальної психології може надати студентам цінні знання та інструменти для розвитку стресостійкості. Завдяки самосвідомості, механізмам подолання, емпатії, емоційному інтелекту та дослідженню життєстійкості студенти можуть розвинути здатність справлятися зі стресом, що призведе до покращення самопочуття та академічної успішності. Ці теми дають студентам можливість глибше зрозуміти себе та інших, а також фактори, що впливають на особистість та емоційні процеси. Розвиваючи самосвідомість, студенти можуть визначити фактори, що викликають у них стрес, і розробити ефективні механізми подолання стресу, адаптовані до їхніх унікальних потреб. Крім того, вивчення емпатії та емоційного інтелекту сприяє розвитку міжособистісних навичок і здатності орієнтуватися в соціальних відносинах, що може стати цінною системою підтримки під час стресу.

Розвиток стресостійкості розвиває мислення, яке розглядає виклики як можливість для зростання, а не як нездоланні перешкоди. Студенти вчаться адаптуватися та відновлюватися після невдач, розвиваючи стійкість перед обличчям стресів. Інтегруючи ці знання та інструменти у своє життя, студенти можуть розвинути більше відчуття контролю над своїми емоціями та реакціями на стрес, що призведе до покращення психічного благополуччя та академічної успішності [4, с. 402–417].

Крім того, студенти можуть використовувати свої знання та навички в практичних цілях в різних особистих та професійних контекстах, таких як управління конфліктами, прийняття обґрунтованих рішень та сприяння позитивному психічному здоров'ю. Вивчення загальної психології, зокрема тем, у яких розглядається особистість та її індивідуально-психологічні властивості, надає студентам всебічний інструментарій для орієнтації в складних життєвих ситуаціях, підвищуючи їхню загальну стресостійкість та сприяючи їхньому довгостроковому успіху та самореалізації.

Опанування темою психології особистості дозволяє студентам отримати уявлення про власні особистісні риси, тенденції та механізми подолання стресу [2, с. 22–28]. Розуміючи свої унікальні характеристики, студенти можуть визначити потенційні стресори і зрозуміти, як вони особисто реагують на них. Таке самоусвідомлення формує основу для ефективного управління стресом, оскільки студенти можуть розробити індивідуальні стратегії для пом'якшення та подолання стресів, характерних для їхніх особистостей [3].

Дослідження як особистості, так і емоцій озброює студентів широким спектром механізмів подолання стресу. Вони можуть дізнатися про адаптивні стратегії, такі, як вирішення проблем, пошук соціальної підтримки, когнітивна реструктуризація, техніки релаксації та регулювання емоцій. Оволодівши цими навичками, студенти зможуть ефективно управляти стресом і

знижувати його рівень, підвищуючи свою здатність справлятися зі складними ситуаціями зі стійкістю і самовладанням [2, с. 22–28].

Психологія емоцій заглиблюється в розуміння та управління емоціями, а також розпізнавання та співпереживання емоційних переживань інших людей. Розвиток емоційного інтелекту та емпатії сприяє кращій саморегуляції та міжособистісним стосункам, які є життєво важливими для зменшення стресу. Студенти, які володіють цими навичками, можуть вирішувати конфлікти, ефективно спілкуватися і пропонувати підтримку своїм одноліткам, створюючи тим самим позитивне середовище, що сприяє стресостійкості [5, с. 18–30].

Психологія особистості досліджує поняття життєстійкості, яке стосується здатності людини долати труднощі. Вивчаючи риси особистості, пов'язані з життєстійкістю, такі як оптимізм, самоефективність і мислення, спрямоване на зростання, студенти можуть розвивати ці якості в собі. Життєстійкість дозволяє людям розглядати стресори як виклики, а не загрози, сприяючи адаптивним реакціям і підвищуючи стійкість до стресу [4, с. 402–417]»

Вивчення тем «Психологія особистості» та «Психологія емоцій» підкреслює важливість вирішення питань психічного та емоційного благополуччя, яке безпосередньо впливає на академічну успішність. Студенти, які володіють ефективними навичками управління стресом, краще підготовлені до виконання курсових робіт, іспитів та інших академічних вимог. Знижуючи рівень стресу і підтримуючи збалансований емоційний стан, студенти можуть покращити свою увагу, пам'ять і загальне когнітивне функціонування, що призводить до підвищення академічної успішності [5, с. 18–30].

Формування у студентів уявлень про стресостійкість та розвиток у них такої здатності можливе завдяки використанню низки засобів.

У курсі «Загальна психологія» тема стресу вводиться через лекції та семінари, де дається його визначення, досліджуються фізіологічні, когнітивні та емоційні реакції, пов'язані зі стресом. Навчальна програма охоплює різні теорії та моделі стресу, такі, як загальний адаптаційний синдром (GAS) Ганса Сельє та транзакційна модель стресу і подолання стресу Р. Лазаруса і С.Фолькмана [3]. Розлади, пов'язані зі стресом, включаючи тривожні розлади та посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), обговорюються, щоб допомогти студентам зрозуміти згубний вплив хронічного або надмірного стресу.

Курс також заглиблюється у вивчення механізмів подолання, які люди використовують для управління стресом. Теоретично розглядаються адаптивні стратегії подолання стресу, включаючи вирішення проблем, регулювання емоцій, пошук соціальної підтримки та техніки релаксації. Підкреслюється зв'язок між рисами особистості та стресом, що дозволяє студентам зрозуміти, як індивідуальні відмінності впливають на реакцію на стрес і стилі подолання стресу.

Крім того, курс інтегрує концепцію емоційного інтелекту в навчальну програму, щоб підкреслити його роль в управлінні стресом. Студенти знайомляться з розвитком емоційного інтелекту, який покращує здатність людини ефективно справлятися зі стресом і адаптуватися до нього [1].

Практичні вправи та дискусії включені в курс, щоб допомогти студентам визначити механізми, через які хронічний стрес впливає на психічне та фізичне здоров'я. Акцент робиться на важливості управління стресом для загального благополуччя [3].

Також вивчається ефективність різних механізмів подолання стресу та їхній вплив на стресостійкість. Завдяки цим вправам студенти отримують розуміння того, як певні риси особистості, такі, як стійкість, оптимізм і самоефективність, можуть сприяти формуванню стійкості до стресу. Вони розвивають розуміння важливості управління стресом як превентивного заходу та вивчають ефективні механізми подолання стресу. Крім того, вони отримують уявлення про те, як певні риси особистості та емоційний інтелект можуть підвищити стресостійкість і загальне благополуччя.

Висновки. Вивчаючи в курсі «Загальна психологія» тем «Психологія особистості» та «Психологія емоцій», студенти навчаються легше управляти стресом, визначити свої унікальні стресогенні фактори, розробити індивідуальні стратегії управління стресом, розвинути практичні навички та виховати життєстійкість, щоб ефективно справлятися зі стресовими факторами, пов'язаними з війною, невдачами у навчанні та іншими складними життєвими ситуаціями у своєму житті.

Список використаної літератури:

1. Богданов С. Підготовка вчителів до розвитку життєстійкості / стресостійкості у дітей в освітніх навчальних закладах / ред.: В. М. Чернобровкін, В. Г. Панок. Київ: Пульсари, 2017. 208 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e6af232b-09e6-43d9-8ddc-d3b834aa8c60/content>.
2. Кудінова М. Порівняльний аналіз понять «стресостійкість» та «емоційна стійкість». *Вісник Запорізького національного університету. Теорія і практика сучасної психології*. 2016. № 1. С. 22–28. URL: http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2016/7.pdf.
3. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: підручник. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2015. 324 с.
4. Психологічні технології ефективного функціонування та розвитку особистості: монографія / ред.: С. Д. Максименко, С. Б. Кузікова, В. Л. Зливкова. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2019.
5. Циганчук Т. В. Підвищення стресостійкості у студентів ВНЗ. *Практична психологія та соціальна робота*. 2010. № 8. С. 18–30.

ОРЛОВСЬКИЙ Р. В.

*аспірант Навчально-наукового інституту
соціально-гуманітарного менеджменту
Національний університет «Острозька академія»*

«АДВЕНТИСТИ ПЕРШОГО ДНЯ» ТА ОЧІКУВАННЯ ДРУГОГО ПРИХОДУ ХРИСТА У 1850–1870-Х РР.

Кульмінація діяльності руху Вільяма Міллера припала на дату 22 жовтня 1844 року. Саме у цей день, ґрунтуючись на власній інтерпретації біблійних пророцтв, зокрема книги пророка Даниїла, міллерити очікували другого приходу Ісуса Христа. Після пережитого розчарування міллерити розділилися на низку адвентистських спільнот.

Одним з перших авторів, який описав історію міллеритського руху та наступний розвиток релігійних груп, які з нього утворилися, був Ісаак Велком. Його 700-сторінкова книга під назвою «Історія вістки Другого приходу і місія, доктрина та люди», опублікована у 1874 році, є історично цінною, оскільки сам автор був активним учасником тих подій, а також сучасником розвитку різних адвентистських груп.

Важливо відмітити у його праці часте вживання терміну «другі адвентисти» до нащадків міллеритського руху, з якими автор себе ототожнював. Цей термін Велком правомірно використовує саме до адвентистів, які не ідентифікували себе як суботні адвентисти чи адвентисти сьомого дня. До піонерів суботнього адвентизму, Джеймса та Еллен Вайт, автор ставиться досить критично, наголошуючи, що вони серед «тих, хто вірить у Прихід», створили «секту», якій вони дали назву «адвентисти сьомого дня» [1, с. 406].

Тому, для кращого розуміння теми представникам другого адвентизму можна надати описову назву – «адвентисти першого дня». Однією з особливостей деяких «адвентистів першого дня» було призначення дат повернення Христа у наступні десятиліття після Великого розчарування міллеритів. Звернемо увагу на більш визначні дати повернення Христа, які стали дуже значущими серед других адвентистів у період 50-ті – 70-ті рр. XIX століття. Так, наприклад, Джонатан Каммінгс та Ф. Х. Беррік наголошували на даті 1854 рік [1, с. 471]. Також В. Ч. Турман зі штату Вірджинія почав вказувати, що пророчі «1335 днів», згадані у книзі Даниїла, закінчуються у 1868 році, і того часу відбудеться другий прихід Христа і воскресіння померлих святих [1, с. 486].

Також Ісаак Велком зазначає, що згодом деякі другі адвентисти почали вказувати на 1873 р. як дату повернення Христа. Тут Велком наголошує, що схильність «адвентистів першого дня» до призначення дат другого приходу Христа хоча й існувала, однак не була всеосяжною. Винятком з цього правила він називає дату – 1868 р., оскільки ця тема очікувань, пов'язаних з цим роком, широко висвітлювалась у головних періодичних виданнях «адвентистів

першого дня». В інших випадках автор підкреслює, що ті, хто призначав дати, здебільшого не отримували можливості публікувати свої ідеї у авторитетних виданнях других адвентистів. Натомість вони були змушені публікувати власні періодичні видання і з вказаним у них тлумаченнями пророцтв та розрахунками очікуваних дат повернення Христа. Цих других адвентистів, які мали схильність призначати дати Приходу, називали «timists» та «time expositors» (тлумачі часу) [1, с. 486–487].

Ісаак Велком підкреслив, що ідеєю, пов'язаною з 1873 р., зацікавилась невелика кількість других адвентистів [1, с. 486]. Серед них був Джонас Венделл, який у 1870 р. опублікував працю, яка висвітлювала його варіант тлумачення біблійних пророцтв та вказувала на 1873 р. У своїй брошурі він наводить схему пророчих періодів і порівнює її із пророчою схемою Вільяма Міллера (Рис. 1).

1. Mr. Miller's calculation :

	A. D. 538.	1260 years.	1798.
A. D. 508.	30	1290 years.	45
	1335 years.		1843.

2. A diagram in harmony with the angel's instructions :

	1260 years.	1798.
A. D. 538.	1290 years.	1828.
	1335 years.	1873.

Рис. 1. Графічне зображення порівняння пророчих схем Джонаса Вендела (знизу) та Вільяма Міллера (зверху) [2, с. 18].

Подібним чином вказував на 1873–1874 рр. колишній міллерит, другий адвентист, Нельсон Барбур, який також у 1871 р. опублікував брошуру «Докази приходу Господа в 1873 році або Північний крик» [3]. Також примітним є факт, що Велком зазначає, що серед других адвентистів лунали публічні заяви, та публікувалося твердження, згідно з яким Вільям Міллер заявляв, що «якщо Господь не прийде 1843 р., то він не прийде аж до 1873 р.» [1, с. 370].

Однак дослідник Олаф Джонсон висловлює позицію, не згодні з твердженням Ісаака Велкома, що 1873 рік як дата повернення Христа була сприйнята небагатьма другими адвентистами. Він, посилаючись на офіційне періодичне видання *Advent Christian Times*, яке належало церкві адвентистів-християн, однієї з спільнот «адвентистів першого дня», розповідає про великий інтерес серед членів цієї деномінації до вказаної дати. Так, Джонсон розповідає, що з 6 по 11 лютого 1872 року у місті Вустер, штат Массачусетс,

відбувалася спеціальна конференція. Вона була присвячена темі визначення часу Другого приходу Христа. Окремо на цьому заході торкалися питання 1873 р. як важливої дати, вказаної у пророцтвах. Не всі учасники спеціальної конференції були згодні з думкою, що Христос повернеться саме того року, однак було зазначено, що «пункт, за яким, здавалося, існувала загальна однастайність, було закінчення 1335 років (Даниїла 12:11) у 1873 році» [4, с.45].

Отже, другі адвентисти, «адвентисти першого дня» були схильними до призначення дат другого приходу Христа і після Великого розчарування, яке пережили міллерити у 1844 році. Також не варто ототожнювати других адвентистів з церквою адвентистів сьомого дня. Ці групи мають спільне походження від руху Вільяма Міллера, однак згодом кожен релігійний напрямок простував власним шляхом.

Список використаних джерел:

1. Wellcome I. C. History of the Second Advent Message and Mission, Doctrine and People. Boston : Advent Christian Publication Society, 1874. 707 p.
2. Wendell J. The Present Truth: Or, Meat in Due Season, Giving Some of the Evidences for the Coming of Our Lord and Saviour this Year, 1873. E. Wolcott, 1870. 32 p.
3. Barbour N. Evidences For The Coming Of The Lord In 1873 Or The Midnight Cry. 2nd ed. Rochester, N.Y., 1871. 100 p.
4. Jonsson C. O. The Gentile Times Reconsidered. 4th ed. Atlanta : Commentary Press, 2004. 559 p.

ПАЛІЙ О. А.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

БАЗОВІ ПРИНЦИПИ КОНСТРУЮВАННЯ НМК З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ ЗНЗ

Актуальність дослідження обумовлена тим, що в контексті цілісної педагогічної концепції конструювання підручників, навчально-методичні комплекси (НМК) взаємодіють як загальні закономірності в їх специфічному ракурсі згідно з конкретною освітньою практикою, так і більш конкретні власне методичні положення та вимоги, без яких суть концепції кожного окремо взятого НМК залишається нерозкритою.

Метою праці є аналіз базових принципів конструювання навчально-методичних комплексів з іноземної мови (ІМ) для загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ).

Огляд джерел. На вагомості підручника / НМК з ІМ для освітнього процесу, а також його особливостях, наголошували багато провідних учених. Зокрема, І. Л. Бім вважає, що іноземна мова – це діяльнісний навчальний

предмет, а тому НМК з ІМ також має ряд важливих особливостей [2, с. 13]. Є. І. Пассов у своїх роботах з проблем шкільного підручника часто акцентує увагу на методологічній сутності поняття «зміст навчання» [4, с. 40-42]. Теорію підручникотворення у контексті педагогічних систем розробив та опублікував у своїй монографії В. Безпалько [1].

У методичній літературі неодноразово піднімалося питання вимог до підручника ІМ, у зв'язку з цим можна відмітити наявність різних точок зору стосовно його вирішення. Але питання, яким має бути підручник / НМК з іноземної мови для ЗНЗ, досі залишається актуальним. Тривалий час спостерігалось протистояння двох підходів до вивчення ІМ: орієнтація на систему мови та на мовленнєву діяльність. Тому завдання науковців та практиків полягає у пошуку таких теоретичних засад та їх практичної реалізації в НМК, які нівелювали б це протистояння та компенсували недоліки кожного з них.

Без сумніву, підручник / НМК має бути комунікативно спрямованим і базуватися на засадах комунікативно-діяльнісного підходу до навчання ІМ.

В пострадянський період (кінець ХХ ст.) на теренах країн колишнього СРСР в навчальних закладах з'явилася велика кількість зарубіжних підручників / НМК і питання розробки власних НМК дещо відійшло на задній план. Проте потреби суспільства та низка освітніх нормативних документів вимагали переосмислення феномену НМК та практичної реалізації принципів комунікативно-діяльнісного підходу в новому поколінні засобів навчання.

При укладанні НМК з ІМ автори мають дотримуватися як загальнодидактичних, так і власне методичних освітніх принципів. Згідно з теорією методики, принципами навчання є вихідні положення, що в сукупності визначають вимоги до освітнього процесу в цілому та його складових (цілей, завдань, методів, засобів, форм організації тощо). На сьогодні не існує спільної думки стосовно їх загальної кількості та універсальної класифікації. Окремі джерела налічують біля 40 принципів навчання. Взагалі, існування різних класифікацій принципів є закономірним.

Проте на сьогодні немає цілісної картини бачення того, які саме принципи, якою мірою, на якому етапі та яким чином мають бути реалізовані в тому чи іншому типі підручника / НМК з іноземної мови. Зрозуміло, що лише самого врахування цих принципів при конструюванні НМК замало. Тому з розвитком теорії створення підручника в наукових колах ведуться пошуки в цьому напрямі.

Не менш проблемним є питання принципів навчання та конструювання НМК з ІМ², оскільки потребує більшої конкретизації. Додаткових переосмислення та конкретизації потребують також основні принципи навчання другої іноземної мови в загальноосвітній школі вже в призмі трилінгвізма, що має бути сформований у процесі навчання: рідна мова – основна ІМ – ІМ².

Варто зазначити, що ми не маємо не меті створення принципово нової дидактико-методичної концепції, а лише уточнення окремих принципів, що

мають отримати певну модифікацію в конкретних освітніх умовах. Серед детермінантних факторів виділяємо такі, як-от:

- 1) особливості мовного та країнознавчого матеріалу в конкретній парі іноземних мов, що вивчається;
- 2) особливості цільової групи;
- 3) особливості умов навчання та вивчення ІМ2.

Усі визначення й трактування принципів навчання ІМ2 мають право на існування. Спільною для них є необхідність урахування лінгвістичного, навчального, соціокультурного досвіду учнів, набутого ними при вивченні першої ІМ, а також закладення основ для здобуття полікультурної освіти.

Але головна проблема в тому, що принципи навчання не є тотожними принципам створення НМК. Певна річ, що НМК створюється з урахуванням принципів навчання, але самі вони реалізуються різними способами і засобами.

Дотримуючись основних положень системно-функціонального підходу, пропонуємо такі принципи конструювання НМК з ІМ2, як-от:

1. *Принцип цілісності та системності.* НМК є проектом, моделлю цілісної педагогічної системи. Він має сформулювати цілісне уявлення про дисципліну, що вивчається, систему ІМ2, мовних явищ, сприяти засвоєнню знань; формуванню навичок, розвитку умінь, набуттю компетентностей, як на кожному конкретному етапі навчання, так і в цілому після завершення вивчення дисципліни.

2. *Принцип функціональності.* Кожен компонент НМК повинен виконувати ту чи іншу функцію за провідної ролі підручника, що може на різних етапах навчання делегувати окремі свої функції.

3. *Принцип детермінування та організації освітньої діяльності.* НМК втілює цільову програму діяльності учнів та забезпечує відповідними засобами навчання, контролю, самоконтролю та оцінювання їхньої освітньої діяльності, створює умови для самоуправління.

4. *Принцип структурування.* НМК повинен бути сконструйованим таким чином, щоб кожна тема, модуль, урок мали подібну структуру і були логічно завершеним освітнім елементом.

5. *Принцип модульності та циклічності.* Освітній модуль є єдиною структурною одиницею НМК, який повинен бути багаторівневим. Кожен наступний рівень (модуль) має базуватися на попередніх і передбачає певний рівень готовності до сприйняття навчальної інформації. Перехід від одного до іншого, якісно нового рівня, відбувається у міру накопичення учнем знань, формування навичок, набуття компетентностей, розвитку умінь на попередніх рівнях.

6. *Принцип повноти й достатності компонентного складу* [3]. НМК повинен мати достатню кількість компонентів для виконання конкретних завдань та досягнення проміжних та кінцевих цілей на конкретному етапі навчання.

7. *Принцип відкритості НМК та варіативності його компонентів.*

НМК є відносно відкритим утворенням і його компоненти можуть варіюватися, доповнюватися іншими складовими на різних етапах навчання. Для можливості забезпечення вибору та варіювання цей принцип повинен передбачати певну надлишковість компонентів у вигляді факультативних складових. Це забезпечить більшу гнучкість та варіативність освітнього процесу, індивідуальний підхід, урахування зазначених вище детермінантних факторів: особливостей цільової групи та умов навчання ІМ2.

8. *Принцип автономності та співвіднесеності з програмою вивчення ІМ1.* НМК має бути зорієнтованим на автономне навчання, мінімізацію ролі вчителя та акцентованим на ролі учня як суб'єкта освітньої діяльності. Для дотримання порівняльного (контрастивного) підходу, як принципу навчання ІМ2, при розробці завдань на порівняння двох мовних систем, граматичних структур чи явищ автори мають орієнтуватися в програмі з ІМ1 та зважати послідовність подання в ній навчального матеріалу.

9. *Принцип наступності.* Він передбачає наступність НМК в межах однієї серії, дотримання єдиних вимог до структури, оформлення, єдиної методичної концепції, відносної сталості компонентного складу тощо.

Висновки. На основі зазначеного вище можна стверджувати, що для створення якісного НМК з ІМ2 важливим є не лише дотримання принципів навчання, але й те, як вони будуть реалізовані в НМК, що викликало необхідність виокремлення власне принципів конструювання НМК з ІМ2.

Список використаних джерел:

1. Беспалько В. П. Учебник. Теория создания и применения. М.: НИИ школьных технологий, 2006. 192 с.

2. Бим И. Л., Афанасьева О. В., Радченко О. А. К проблеме оценивания современного учебника иностранного языка. *Иностранные языки в школе*. 1999. № 6. С. 13–17.

3. Бориско Н. Ф. Концепция учебно-методического комплекса для практической языковой подготовки учителей немецкого языка (на материале интенсивного обучения): монография. Киев: Изд. Центр КГЛУ, 1999. 268 с.

4. Пассов Е. И. Учебник как феномен сферы иноязычного образования. *Иностранные языки в школе*. 2004. № 4. С. 39–46.

ПАРАСЄЙ-ГОЧЕР А. О.

кандидат психологічних наук, доцент

ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ПСИХОЛОГІЧНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ СТУДЕНТІВ У СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНСЬКОГО ГУМАНІТАРНОГО ІНСТИТУТУ

Актуальність дослідження. Навчання у закладі вищої освіти – один із ключових періодів професійної підготовки майбутніх фахівців, оскільки воно багато в чому визначає майбутнє людини, її особистісне зростання та професійну соціалізацію. Це період інтенсивної роботи людини над собою з

метою гармонізації відносин зі світом та з самою собою. На кожному щаблі навчання студент вирішує найважливіші завдання особистісного та професійного становлення. Успішність цих процесів, формування мотивації до реалізації свого індивідуального досвіду у пізнанні та у соціальній самореалізації обумовлені адаптованістю студента в освітньому просторі закладу вищої освіти.

Найважливішою соціальною вимогою до вишу є орієнтація освіти не тільки на засвоєння студентами певних професійних знань і умінь, а й на розвиток їхньої особистості, формування нового оточення до професії, успішної соціалізації в суспільстві та активної адаптації на ринку праці. Тому для системи освіти в Українському гуманітарному інституті на передній план виходить проблема не тільки навчальної адаптації студентів та підготовці всебічно освічених фахівців різних сфер діяльності, а й в сприянні тому, щоб студенти могли досягти соціальної зрілості, зорієнтуватися і самовизначитися у великій різноманітності духовних і матеріальних цінностей, наданні можливості студентам набути знання та навички здорового способу життя тощо. Від успішності навчальної адаптації студентів Українського гуманітарного інституту багато в чому залежать подальша професійна кар'єра та особистісний розвиток майбутнього фахівця.

Але події останніх років, що відбуваються зокрема в українському суспільстві, а саме: нестабільна соціально-політична ситуація; світова пандемія, що охопила світ і «змусила» українців змінити спосіб життя, дозвілля, спілкування – ізоляцію, що призвела до переходу учасників освітнього процесу до інформаційно-комунікаційних технологій; злочинне повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року, що знищила мирне життя людей по всій країні з неминучими катастрофічними наслідками для цивільного населення, показали необхідність не тільки соціального, а й психологічного захисту і супроводу всім учасникам освітнього процесу.

З огляду на це, проблема психологічного консультування як одного з видів психологічної допомоги, спрямованої на допомогу майбутньому фахівцю в самопізнанні, досягненні адекватної самооцінки, адаптації в життєвих ситуаціях, формуванні ціннісно-мотиваційної сфери, а також подоланні кризових станів, емоційної стійкості тощо виявилася край необхідною.

Об'єктом дослідження є індивідуальне психологічне консультування студентів.

Предметом дослідження є особливості індивідуального психологічного консультування студентів у системі освіти Українського гуманітарного інституту.

Мета праці полягає у теоретичному обґрунтуванні особливостей індивідуального психологічного консультування студентів у системі освіти Українського гуманітарного інституту.

Огляд джерел свідчить про те, що в сучасному науковому просторі проблема психологічного консультування особистості достатньо актуальна і

протягом останніх років активно досліджується. Проблемі психологічного консультування присвячені роботи О. Алімова, Н.Афанасьєвої, І. Булах, С.Васьківської, Л. Опанасенко, В. Панка, Е. Помиткіна, Г. Хомич, І. Цимбалюк, Я. Чаплак та інших.

Результати дослідження. Згідно з Положенням про психологічну службу в Приватному вищому навчальному закладі «ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»» (протокол №5 від 25.03.2021 р.), основною метою діяльності психологічної служби є сприяння у покращенні розвивального середовища, повноцінному особистісному розвитку здобувачів, їх самореалізації та саморозвитку, а також психологічна консультативна допомога студентам, які опинилися в кризових, стресових або травматичних ситуаціях [2].

Поняття індивідуального психологічного консультування.

Термін «консультування» походить від латинського слова «*consultare*» – радитися, дбати. Під цим словом мається на увазі порада, роз'яснення фахівця з будь-якого питання, бесіда з метою розширення та поглиблення знань. Буквально «консультувати» означає давати пораду або радитися з проблеми, що цікавить [3]. Дослідниця Л. Опанасенко стверджує, що особливістю індивідуального психологічного консультування є надання оперативної психологічної допомоги людині у вирішенні проблем психологічного характеру, в усвідомленні і зміні її деструктивних переконань, суджень, почуттів, станів, поведінки, а також у формуванні нових підходів до набуття досвіду для профілактики рецидивів та підвищенні якості життя [3, с. 11].

О. Цільмак [4] виділяє основні ознаки та специфіку індивідуального психологічного консультування. Так, до основних ознак процесу психологічного консультування О. Цільмак відносить: психологічне консультування як один із видів психологічної допомоги; допомога носить практичний процесуальний характер; надається фахівцем, який має відповідну кваліфікацію; бажання клієнта вирішити певну психологічну проблему; цілеспрямовані дії консультанта на усвідомлення клієнтом суті проблеми і способів її вирішення; при наданні психологічної допомоги консультант робить акцент на ресурси, що є у клієнта; консультація проводиться в конфіденційній обстановці [4, с. 2]. Щодо специфіки психологічного консультування, то науковець зазначає, що воно визначається низкою параметрів, а саме: короткочасність особистих контактів клієнта з фахівцем (1–3 зустрічі); практична завершеність кожної зустрічі клієнта з психологом-консультантом; активність клієнта в процесі консультування; самостійність дій клієнта у вирішенні своєї проблеми після консультації відповідно до рекомендацій фахівця [4, с. 2].

Зазначимо, що основою сучасного психологічного консультування зародилося й розвивалося, перш за все, в руслі психотерапії, основних психотерапевтичних напрямків таких, як: психоаналіз, особистісно-центрована психотерапія, гештальт-психологія, екзистенціальна

психотерапія, когнітивно-поведінкова терапія, транзактний аналіз тощо [5]. Наприклад, в класичному психоаналізі (З. Фройд) основна мета консультативної практики полягає в допомозі клієнту пройти через невіршені стадії розвитку, навчитися долати труднощі, адаптуватися. Сутність особистісно-центрованої теорії особистості (К. Роджерс) полягає у тому, що кожна людина розглядається з позиції її ресурсів, які визначають напрямок процесу самоактуалізації. Послідовники екзистенціальної психотерапії (Р. Мей) у консультативній практиці акцентують увагу на індивідуальному життєвому досвіді людини. Підтримка людиною самої себе, встановлювати контакт з власними почуттями, самоактуалізація, розвиток відповідальності за своє життя, здатності робити вільний вибір тощо – основна мета індивідуального психологічного консультування в гештальт-терапії (Ф. Перлз) [3, с. 13–14].

Метою когнітивно-поведінкової моделі в індивідуальному психологічному консультуванні особистості є відновлення у свідомості людини гармонійності вже існуючого світу, цінності власної особистості, почуття гідності, справедливості. В процесі консультування на когнітивному рівні відбувається оцінювання та переоцінювання кризової ситуації, досвіду [6, с. 29]. Таким чином, досвідчений фахівець-консультант, що здатен забезпечити глибоке розуміння сутності проблеми, з якою звертається людина, спирається на оптимальний підбір методів і технік для надання кваліфікованої психологічної консультативної допомоги. До професійно-важливих якостей психолога-консультанта Л.Опанасенко [3, с. 36] відносить такі: особиста і соціальна зрілість (особистісний розвиток консультанта); здатність до емпатії (співчуття, співпереживання); відкритість (прагнення залишатися в особистому спілкуванні з клієнтом самим собою); спостережливість (максимально повно і об'єктивно сприймати іншу людину); безоцінне ставлення (відмова від повчання, нав'язування клієнту своїх порад і особистої думки); рефлексивність (уміння аналізувати свою поведінку); самоконтроль (уміння керувати самим собою); доброзичливість (емоційно позитивне ставлення до клієнта); швидка орієнтація (уміння швидко зорієнтуватися у тій чи іншій проблемній ситуації); конфіденційність (утримання інформації, яка не підлягає розголосу).

Таким чином, індивідуальне психологічне консультування – один із видів професійної діяльності психолога. У цій діяльності взаємодіють між собою лише дві людини: клієнт та консультант. Індивідуальне психологічне консультування розглядається вченими як допомога людині в переживанні її стану, і завдання психолога полягає в наданні допомоги клієнту в переживанні актуальних життєвих труднощів. Тому індивідуальне психологічне консультування завжди носить динамічний характер і передбачає ґрунтовну психологічну підготовку психолога.

Індивідуальне психологічне консультування в освітньому середовищі.

Метою індивідуальних психологічних консультацій студентів у системі освіти Українського гуманітарного інституту є як формування індивідуальних

стратегій адаптації до навчання, так і важкій життєвій ситуації, розвиток особистісної самореалізації.

У дослідженні зробимо спробу проаналізувати запити студентів як денної, так і заочної форм навчання Українського гуманітарного інституту, які звернулися у період навчання 2021 – початку 2023 років (див. табл. 1). Всього по психологічну допомогу звернулися 27 студентів. Більшість з них отримали одноразову психологічну індивідуальну консультацію, решта студентів стали учасниками консультативного процесу.

Таблиця 1

**Типові психологічні проблеми і запити студентів
у період 2021–початку 2023 н.р.**

№	Запити
1.	<p><i>Навчальний процес:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - труднощі в навчанні; - структурування часу; - невпевненість у собі тощо.
2.	<p><i>Міжособистісні відносини:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - з однолітками; - з батьками; - з партнерами протилежної статі - постійне почуття провини у спілкуванні тощо.
3.	<p><i>Особистість студента:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - самовизначення і саморозвиток; - розуміння своїх особистісних особливостей; - самопізнання - подолання шкідливих звичок - деформація «картини світу» - пошук сили і мотивації для відновлення життєдіяльності - цінності, смисли тощо.
4.	<p><i>Психологічні стани студента:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - стрес; - паніка; - почуття незахищеності та безпорадності; - тривога про майбутнє, очікування найгіршого; - страх; - ізолюваність; - почуття провини, що вижив; - почуття провини, що виїхав за кордон; - вимушена еміграція; - ПТСР тощо.

Як свідчать дані таблиці, за допомогою до психолога-консультанта звертаються приблизно в рівній мірі як з проблемами, пов'язаними з процесом навчання, так і з особистісними проблемами, труднощами самовизначення, емоційною нестабільністю. Головною особливістю є те, що

з початком військових дій в Україні 2022 року ми переважно отримували запити про подолання тривоги, панічних атак, стресу, страху, почуття провини, депресивних станів, психосоматичних реакцій на травматичний стрес тощо.

Процес консультування студентів, навіть якщо це єдина зустріч, має свої етапи. Відмінними рисами індивідуального психологічного консультування є його короткостроковість. Необхідно в найкоротші терміни допомогти студенту знайти вихід із ситуації, оскільки психологічна «розгубленість» починає заважати процесу навчання, отже, збільшує первинну проблему, утворюючи відчуття замкнутого кола. Тому первинна зустріч включає в себе відразу кілька етапів: створення доброзичливої атмосфери, виявлення актуальної проблеми студента, психодіагностика, планування подальшої діяльності. Основний етап орієнтований на формулювання бажаного результату і пошук можливих альтернативних рішень. Основними методами індивідуального психологічного консультування стають когнітивно-поведінкова терапія, арттерапія, короткострокова позитивна психотерапія тощо. На наш погляд, саме ці підходи дозволяють відносно швидко допомогти студенту знайти правильне рішення, відчути себе відповідальним за свій вибір, побачити свою проблему більш позитивно.

Заключний етап консультування – узагальнення варіантів виправлення ситуації. На цьому етапі психолог стимулює активність студента самостійно побудувати програму самодопомоги аж до обговорення реальних дій щодо подолання психологічної проблеми. Таким чином, індивідуальне психологічне консультування завжди спрямоване на гармонізацію особистості студента та його психологічний супровід на конкретному етапі його життя. Важливою частиною завершального етапу стає оцінка ефективності консультативного процесу.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що індивідуальні психологічні консультації стають дедалі актуальною і обов'язковою формою допомоги студентам у системі освіти Українського гуманітарного інституту. Теоретичне дослідження виявило особливості індивідуального психологічного консультування з різних питань запитів студентів. Необхідне створення комфортного простору для консультативної допомоги, який сприятиме впевненості в собі в процесі консультування. Також консультативна допомога має здійснюватися за всіма правилами, з використанням сучасних методів та підходів психології.

Список використаних джерел:

1. Місія, бачення, цінності Українського гуманітарного інституту. *Сайт Українського гуманітарного інституту.* URL: <https://ugi.edu.ua/institute/mission/>
2. Положення про психологічну службу закладу. *Сайт Українського гуманітарного інституту.* URL: <https://drive.google.com/file/d/11Q7RSDi9IPfrHNvk8XuGY18brs3kLjeS/view>

3. Опанасенко Л. Основи психологічного консультування. Миколаїв : Іліон, 2019. – 134 с.
4. Цільмак О.М. Психологічне консультування : Лекційний матеріал для здобувачів вищої освіти. Одеса: 2017. 319 с.
5. Хомич Г.О., Ткач Р.М. Основи психологічного консультування: навч. посіб. Київ: МАУП, 2004. 152 с.
6. Туриніна О.Л. Психологія травмуючих ситуацій: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: ДП «Вид. дім “Персонал”», 2017. 160 с.

ПЕТРЕНКО Л.М.,

*к.е.н., доцент,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

ДУБІНІНА А.В.,

*магістрант 1 року навчання
спеціальності «Маркетинг»
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ

Актуальність дослідження. В наш час з розвитком нових технологій та інформаційних систем комерційні відносини більшою мірою переміщуються з традиційних майданчиків в Інтернет. Наразі можливості глобальної мережі для розвитку комерційних проектів мало хто недооцінює, бо Інтернет як канал маркетингових комунікацій між продавцями товарів або послуг і покупцями є не тільки недорогим, але і вигідним. Завдання щодо утримання уваги аудиторії та залучення нових клієнтів сьогодні ускладнені високим рівнем конкуренції, тому маркетологам доводиться докладати зусиль, щоб бренд залишався популярним. Без стратегічного плану домогтися цього неможливо, а тому кожному бізнесу слід розробляти власну маркетингову стратегію. Якщо ви робите ставку на сайт, вам слід мати стратегічний підхід до інтернет-маркетингу. План повинен базуватися на фінансових результатах і відстеженні ефективності на кожному етапі продажів.

Мета. Обґрунтування та розробка інструментарію щодо формування стратегії інтернет-маркетингу на підприємстві.

Огляд джерел. Питання обґрунтування формування маркетингової стратегії підприємства знайшли своє відображення в працях таких науковців, як Л.В. Балабанова, Д. Дей, М.М. Єрмошенко, В.С. Єфремов, Н.В. Карпенко, К.Л. Келлер, Ф. Котлер, Н.В. Куденко, М. Мак–Дональд, К.І. Редченко та інші, але особливостям розвитку маркетингової стратегії в епоху інтернет–маркетингу ними практично не розглядаються, оскільки це відносно нове і

динамічне поняття, яке потребує свого вивчення. Наразі ті компанії, які не включають його до свого маркетингового плану, втрачають можливості залучення ширшої цільової аудиторії, з великими потребами і можливостями.

Результати дослідження. Інтернет — це комунікативне середовище зі своїми законами та умовами взаємодії, і той, хто ставиться до нього з недостатньою увагою, робить велику помилку. При цьому просування товару або послуги в Інтернеті може відбуватися із застосуванням цілком традиційних інструментів та стратегій. Впровадження інтернет-технологій в процес управлінської діяльності компаній відіграє величезну роль. Адже на основі маркетингу, орієнтованого на використання «всесвітньої павутини», формується і розвивається ринок, здійснюється виробничо-збутова діяльність підприємств з орієнтацією на споживача.

Вести бізнес без стратегії можна, проте розвиватися — ні. Якщо підприємство планує розвивати свою діяльність і вкладати гроші в її просування, то в нього обов'язково повинна бути сформована стратегія. Її відсутність призводить до хаотичних і безсистемних витрат. Для початку визначимося, що таке стратегія. У літературі визначено (чи подано), що стратегія – це довгостроковий план, який веде до досягнення мети [1; 2]. Мета інтернет-маркетингу – це зростання продажів. А тому, стратегія в інтернет-маркетингу повинна містити в собі послідовність дій для збільшення прибутковості компанії. Тобто, стратегія в інтернет-маркетингу – це план дій з метою збільшення продажів.

Впровадження інтернет-технологій в процес діяльності компаній є досить важливим на сьогодні, оскільки на основі маркетингу, орієнтованого на використання Інтернету, формується і розвивається ринок, здійснюється виробничо-збутова діяльність підприємств з орієнтацією на споживача. Використання інтернет-технологій у маркетинговій стратегії для підприємства надає такі переваги:

- розширення меж ринку;
- можливість взаємодії відразу з великою кількістю клієнтів;
- можливість ефективно реагувати на потреби ринку;
- більш низька «цінова планка» для реалізації рекламної політики;
- автоматизація обслуговування клієнтів;
- зниження витрат для просування товарів;
- скорочується час пошуку партнерів;
- торгівля через Інтернет потребує менше фінансових і трудових витрат.

На думку науковців, стратегія інтернет-маркетингу, як і будь-якого маркетингу загалом, – це програма компанії для досягнення ключових цілей і завдань, розрахована на певний період з урахуванням всіх наявних коштів. Іншими словами, це детальний план дій компанії з організації та ведення всіх бізнес-процесів. Цей план враховує як внутрішні чинники (вони ж KPI — Ключові Показники Ефективності компанії), так і зовнішні.

До зовнішніх показників належать такі, як: ринок, конкуренти, сезонність, цільова аудиторія і т.д. В ІТ-бізнесі, як і в традиційному, зазвичай прийнято розділяти маркетингову стратегію на два основних напрями діяльності: просування продукту та залучення покупців.

Багато вчених вважають, що застосування ІТ-компаніями класичного стратегічного планування є неадекватним в ситуації швидкоплинного середовища. Саме ця характеристика інтернет-ринків є центральним фактором при розробці підходів до стратегічного планування .

У той час як основні етапи стратегічного планування залишаються без змін (аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища, розробка стратегії, реалізація, контроль), швидкість змін в Інтернеті змушують підприємства діяти і реагувати більш швидко.

Існують два основні підходи до процесу стратегічного планування інтернет-маркетингу: активний і реактивний. Засновником першого напряму стали С. Бредлі і Р. Нолан, які звернули увагу на перехід від підходу «роби і продавай» (make and sell), характерного для традиційного бізнесу, до підходу «відчувай і реагуй» [2].

Основні характеристики підходу: інтуїтивність, дієвість, легкість в здійсненні, фокусування на відстеженні поведінки споживача з метою зниження високого ступеня невизначеності. Використовуючи такий підхід, інтернет-маркетологи уникають «паралічу» прийняття рішень.

Активно сприяючи отриманню зворотної реакції від споживачів, підприємство може отримати краще розуміння того, що необхідно робити.

Засновниками іншого підходу до стратегічного планування взагалі та інтернет-маркетингу зокрема, є К. Ейзенгардт і Д. Сулл [3; 4], суть якого полягає не в розробці складного стратегічного плану, а в проходженні простим правилам, в умовах, коли навколишнє середовище схильне до частих і непередбачуваних змін.

Прості правила прийняття рішень допомагають менеджерам розпізнавати позитивні і негативні тенденції і реагувати на них відповідним чином. Фахівці в сфері прийняття рішень називають застосований когнітивний підхід як «розпізнавання шаблону». Орієнтиром стратегії є використання можливостей.

У рамках класичного підходу, очевидно, що стратегії, засновані на позиціонуванні, фокусуються на зовнішньому середовищі, а стратегії, засновані на ресурсах, на внутрішньому середовищі підприємства. Підхід «прості правила» акцентує увагу на процесі в рамках внутрішнього оточення.

Реактивний підхід є більш вдалим при поступовому поліпшенні конкурентних переваг підприємства або характеристик товару або послуги. Точкою відліку є споживач, потреби якого і формують реакцію комерційної організації.

Отже, у зв'язку з розвитком інформаційних технологій Інтернет став своєрідним майданчиком для створення рекламних каналів. Сьогодні багато продавців різних товарів і послуг почали усвідомлювати, що Інтернет

представляє велику кількість можливостей, що дозволяють досконально вивчити цільову аудиторію, підібрати грамотний підхід до споживача і продати свій продукт. Таким чином, потрібно підкреслити, що вкрай висока мінливість середовища інтернет-маркетингу є серйозною проблемою для розробки і подальшого впровадження стратегії інтернет-маркетингу. Основне протиріччя — це досягнення довгострокового конкурентної переваги в умовах швидкоплинного інтернет-середовища.

Список використаних джерел:

1. Хартман А. Стратегії успіху в інтернет-економіці. Київ: Лорі, 2001. 265с.
2. Dradley S., Nolan R. Sense and Respond. – Cambridge : Harvard Business School Press, 1998.
3. Eisenhardt K., Sull D. N. Strategy as a Simple Rules. *Harvard Business Review*. 2001. P. 120–121.
4. Дональд Н. Сулл. Чому хороші компанії зазнають невдач і як визначні менеджери їх відроджують. Київ. Вид-во: Альпіна Бізнес Букс, 2004.

ПЕТРЕНКО Л.М.,

к.е.н., доцент,

*Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

КРАВЦОВ С.О.,

магістрант 1 року навчання

*спеціальності «Комп'ютерні науки»
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В МАРКЕТИНГУ

Актуальність дослідження. Світ маркетингу постійно змінюється і розвивається, і сьогоdnішній маркетолог постійно стикається з новими викликами і можливостями. В епоху цифрових технологій штучний інтелект (ШІ) виходить на перший план і змінює уявлення про класичні методи роботи. Генеративні моделі в останні роки отримали стрімкий розвиток за рахунок покращення можливостей для тренування більших та складніших моделей. Можемо стверджувати, що генеративні нейромережі впевнено увійшли до повсякденного життя. Результати їх роботи стають все більш популярними та виходять за межі наукового середовища. Генеративні моделі ШІ перетворюються на потужний інструмент створення контенту та налагодження комунікації з клієнтами, проте наскільки вони є насправді ефективними, оскільки разом з перевагами приходять і ризики.

Мета. Дослідити можливості використання штучного інтелекту в маркетинговій діяльності.

Огляд джерел. Останнім часом чимало як зарубіжних, так і вітчизняних учених здійснили відкриття у сфері генеративних нейронних мереж. І.В. Гарячевська та С.Ю. Мовенко [1] дослідили процес розробки та впровадження нейронних мереж для прогнозування. Л.І. Коротка [2] навела визначення функціональної підсистеми раціонального вибору архітектури нейронної мережі. В.М. Мельник, К.В. Мельник і Б.В. Шульга [3] дослідили питання ідентифікації емоцій людини за допомогою нейронної мережі на основі Keras і TensorFlow. Johannes Linder, Nicholas Bogard Alexander, B. Rosenberg, Georg Seelig [5] розкрили моделі глибоких нейронних мереж разом із оптимізацією стилю градієнтного підйому, які демонструють перспективу для проектування послідовностей. Ason Brownlee [6] описав генеративну змагальну мережу (GAN). Автор називає генеративну змагальну мережу типом архітектури нейронної мережі для генеративного моделювання.

Результати дослідження. У сучасному світі маркетингу генеративні моделі ШІ активно використовуються для автоматизації різних аспектів роботи маркетологів, надає можливість створювати контент і взаємодіяти з клієнтами на новому рівні. Штучний інтелект у маркетингу спирається на машинне навчання та програмування, для підвищення оптимізації процесів компанії на основі аналізу даних. ШІ здатний аналізувати надвеликі обсяги даних, перевіряти рішення, спілкуватися з клієнтами та робити якісні прогнози для прийняття рішень.

Інструментами штучного інтелекту в маркетинговій діяльності українських компаній можуть бути: дизайн сайту, створення контенту, чат-боти, CRM-системи.

Найбільш відомі на сьогодні моделі ШІ в маркетинговій діяльності:

- *OpenAI GPT-3* — генерація текстів, відповіді на запитання, складання листів і статей.
- *Jarvis.ai* — створення SEO-оптимізованих текстів, статей і блог-постів на основі ключових слів і тематики.
- *Descript* — автоматична транскрипція аудіо та відео, з можливістю редагування тексту та автоматичної синхронної зміни аудіо.
- *AIVA* — композиція музики на основі заданих параметрів і стилів.
- *RunwayML* — автоматичне створення відео на основі текстових описів сцен.
- *Artisto* — створення художніх відео та фотографій із застосуванням нейромережевих фільтрів і стилів.
- *QuillBot* — рерайтинг текстів, переформулювання речень і абзаців для поліпшення стилю й уникнення плагіату.
- *Adext AI* — автоматична оптимізація рекламних кампаній із застосуванням алгоритмів машинного навчання для збільшення конверсії.
- *Lumen5* — автоматичне створення відеороликів і анімацій на основі текстових статей і блогів.

– *InferKit* — генерація текстів, сценаріїв, ідей для реклами та маркетингових кампаній на основі навчених моделей ШІ.

Перевагами використання генеративних моделей є:

– автоматизація та персоналізація контенту. Сучасний маркетинг вимагає створення великої кількості контенту, адаптованого під різні аудиторії. Штучний інтелект і генеративні моделі можуть значно спростити це завдання, автоматизуючи процес створення текстів, зображень, аудіо, відео. Завдяки аналізу даних і алгоритмам машинного навчання, ШІ може створювати персоналізований контент, здатний привернути увагу цільової аудиторії та підвищити ефективність маркетингових кампаній.

– покращення якості взаємодії з клієнтами. Генеративні моделі можуть бути використані для створення чат-ботів, які обробляють запити клієнтів і взаємодіють з ними в режимі реального часу. Це дає змогу поліпшити якість обслуговування клієнтів, знизити час відповіді, надати їм індивідуальний підхід.

Проте потрібно враховувати також й те, що на практиці штучний інтелект може не завжди давати ідеальні результати. У процесі роботи з генеративними моделями можуть виникнути деякі складнощі:

– необхідність попередньої підготовки і навчання моделей: для ефективного використання ШІ потрібно навчити його на великих обсягах даних, а також регулярно оновлювати цю інформацію.

– великі витрати на обробку даних і обчислювальні ресурси: для роботи з деякими генеративними моделями можуть знадобитися значні обчислювальні потужності та спеціалізовані сервери.

– відсутність інтуїції та креативності: незважаючи на всі досягнення штучного інтелекту, він все ще не здатний на інтуїтивне розуміння і креативний підхід до завдань, як людина.

– етичні питання: використання ШІ для створення контенту може породити обговорення про моральність таких методів, а також викликати побоювання про можливу заміну людської праці машинами.

Використання генеративних моделей у маркетингу також може бути пов'язане з низкою ризиків. Зокрема, це стосується порушення авторських прав, неправильного використання даних і потенційного створення неточного або спотвореного контенту.

Висновки. Отже, генеративний ШІ — це потужна технологія, яку можна використовувати у найрізноманітніших галузях для створення персоналізованого контенту, зокрема в маркетинговій діяльності. Моделі ШІ допомагають автоматизувати контент, покращити якість взаємодії з клієнтами і скоротити час на виконання рутинних завдань. Оскільки технологія штучного інтелекту продовжує розвиватися, цілком ймовірно, що у майбутньому ми побачимо ще більш творче та інноваційне використання генеративного AI.

Список використаних джерел:

1. Горячевська І.В., Мовенко С.Ю. Розробка штучних нейронних мереж для прогнозування споживання електроенергії. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2018. № 3 (1). С. 250–259.
2. Коротка Л.І. Функціональна підсистема раціонального вибору архітектури нейронної мережі. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2017. № 3 (1). С. 55–59.
3. Мельник В.М., Мельник К.В., Шульга Б.В. Дослідження моделювання ідентифікатора емоцій людини за допомогою загортової нейронної мережі з використанням Keras. *Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво*. 2019. № 36. С. 109–122.
4. Мельник К.В., Мельник В.М., Коптюк Ю.Ю. Дослідження методів розпізнавання зображень на основі нейронних мереж. *Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво*. 2019. № 35. С. 161–165.
5. Linder, J., Bogard, N., Rosenberg, A.B., Seelig, G. A Generative Neural Network for Maximizing Fitness and Diversity of Synthetic DNA and Protein Sequences. *Cell Systems*. Vol. 11. Issue 1. P. 49–62.
6. Brownlee J. 18 Impressive Applications of Generative Adversarial Networks (GANs) in Generative Adversarial Networks Tweet Share. 2019. URL: <https://machinelearningmastery.com/impressive-applications-of-generative-adversarial-networks/>.

ПОЛІНА Г. В.

*кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри германської філології
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ КУЛЬТУРНИХ КОНСТАНТ

Актуальність дослідження. Епоха глобалізації характеризується прискоренням процесу взаємного впливу культур одна на одну. Вона може мати позитивний вектор — обмін досягненнями в певних сферах суспільного життя, або негативний, коли замість кооперації одна з країн — носіїв певної культури - вибирає політику домінування, нав'язування, або спроби асимілювання національної самобутності сусіда через політичні, або якісь інші причини, включаючи й особисті впливового політичного діяча.

Тому культурологічні дослідження, особливо лінгвокультурологічні, завжди були актуальними. Це обумовлено тим, що мова, як жодна інша знакова система, може фіксувати різні змістовні відтінки кожної культури, і зокрема, спільні та відмінні риси культур, які довгий час співіснують в одному часовому та географічному просторі та / або мають спільні генеалогічні витоки. У мові зафіксовані як спільні культурно-історичні риси, так і розмежування, які можуть як зникнути, так і перерости у серйозні протиріччя зі зміною зовнішніх умов. І дослідження мовного матеріалу може дати більше

інформації, ніж суто політологічні або соціологічні.

Систематизація методів лінгвокультурологічних досліджень відбулась з виникненням когнітивної лінгвістики, як окремої лінгвістичної дисципліни, що розуміє мову як засіб формування та зберігання знань. Далі, з оформленням лінгвокогнітивних досліджень, базовий термін когнітивної науки — концепт — розуміється не просто як структура певних знань, що стоїть за іменем, а структура знань, що є культуротворчими. А певні концепти культури, які Ю.Степанов називає константами культури, вказують напрямок осмислення культури як такої, і є підґрунтям для розуміння національних ціннісних орієнтирів.

Огляд джерел. Великий внесок в дослідження національних концептосфер зроблено і вітчизняними лінгвістами-когнітологами. Потужні лінгвістичні центри з когнітивних досліджень сформовано на базі Черкаського національного університету (проф. С.А. Жаботинська, проф. О.О. Селіванова), Харківського національного університету (проф. І.С. Шевченко, проф. О.І.Морозова, проф. Є.В. Бондаренко, проф. А.П. Мартинюк). Так, професор С.А. Жаботинська запропонувала схему та алгоритм концептуального аналізу, який дозволяє робити порівняльні дослідження окремих концептів та концептосфер для систематизації змістовного наповнення культурно важливих понять. А харківський професор І.С.Шевченко вивчає діахронічну площину певних культурних концептів на тлі історичних та культурних змін.

Проведення аналізу відповідних культурних концептів на тлі ціннісних установок різних культур набуває особливої актуальності в сучасну історичну епоху, коли швидкими темпами йде руйнування старих міжкультурних зв'язків і налагодження нових. Культуротворчий потенціал певних культурних констант може змінюватись і, відповідно до цього, змінюється змістовне наповнення концептів відповідної культури. Вивчення змістовного наповнення концептів-відповідників таких водночас схожих та відмінних лінгвокультур, як, наприклад, британська та американська, що проходили етапи спільного історичного розвитку, протистояння, конкуренції, кооперації, і на сучасному етапі мають стабільні стосунки, може сприяти формуванню алгоритмів дослідження концептів-відповідників, що належать до культур, відносини між якими проходять певні трансформації.

Тому **мета** нашої роботи — аналіз змістовних характеристик в британській та американській лінгвокультурах на тлі характерних рис цих картин світу.

Результати дослідження. Британська й американська культури відносяться до західного типу цивілізації. Її світоглядні складові формувались під впливом раціоналізму античної філософії та етики західної християнської традиції (католицтва, а потім протестантизму); політичний устрій ґрунтуються на верховенстві закону та цінностях демократії, відокремленні світської влади від релігійної; економіка основана на ринкових відносинах і домінуванні індустріалізації; основною спільною цінністю всіх культур західного типу

вважається соціальний плюралізм, автономність індивіда, цінність громадянських свобод, матеріальний добробут. Тому спільними культурними концептами для культур цього типу будуть *freedom, democracy, family, friendship, love, happiness, justice, law, money*.

Але з іншого боку, особливості історичного розвитку кожної окремої культури західного типу впливають на появу в них як унікальних культурних констант, так і на формування унікальних семантичних характеристик концептів-відповідників. Так, відмінні елементи британської та американської концептосфер сформовані під впливом різних географічних характеристик (розмір територій, материкове та острівне розташування, особливості клімату); та різних історичних умов (Велика Британія — європейська країна, з феодальним минулим, монархічним державним устроєм, багатовіковим впливом католицизму та майже двохтисячолітньою історією, до недавніх часів імперія світового значення; Сполучені Штати — виникли на Американському континенті як багатонаціональне політичне утворення зі статусом колонії, кожен мешканець якої зник сам «забезпечувати собі місце під сонцем», «державна без папи і короля», мультикультурне суспільство, орієнтоване на науково-технічний прогрес, держава, яка за свою менше ніж трьохсотлітню історію пройшла через війну за незалежність, громадянську війну, дві світові війни, холодну війну та здобула статус світового політичного та економічного лідера).

Різницю в менталітетах двох культур, що користуються однією мовою, неодноразово підкреслювали і самі представники цих культур у різних наукових та художніх творах. Так, британський письменник Г.К. Честертон озвучив через одного зі своїх героїв таке спостереження:

*І тут отець Бравн зрозумів, що опинився на чужині, він — англієць. Усі ці люди — йому чужі, хоча й приятелі. Йому не збагнути ті невідомі пристрасті, які киплять у цьому середовищі чужинців, не зрозуміти нестримний дух Заходу, країни бунтарів і лінчувальників, які можуть співіснувати в одній особі ... Вибирайте, що вам більше до вподоби, ваш стихійний самосуд чи наше нудне правосуддя, але, заради Всемогутнього Бога, нехай це буде одне беззаконня або одне правосуддя на всіх (Г.К. Честертон. *Небесна стріла*)*

А головний герой твору Марка Твена так описав особливості британської культури:

... я розумію вірність як вірність батьківщині, а не її установам та правителям. Батьківщина – це справжнє, міцне, вічне; Батьківщину треба берегти, треба любити її, треба бути їй вірним; установи ж – щось зовнішнє, на зразок одягу, а одяг може зноситися, порватися, стати незручним, перестати захищати тіло від зими, хвороб та смерті. Бути вірним ганчіркам ... – це дурна вірність, монархіями винайдена; нехай вона й залишиться за монархію. А я родом із Коннектикуту, у конституції якого сказано, що «вся політична влада належить народу і всі вільні уряди засновуються на благо народу ... народ має незаперечне і невід'ємне право

у будь-який час змінювати форму правління, як знайде потрібним (Марк Твен «Янки з Коннектикуту при дворі короля Артура»)

Згідно з сучасними дослідженнями, спільні концепти лінгвокультур та унікальні для кожної з культур можна узагальнити наступним чином:

Концепти британської культури	Спільні концепти (як представників західної культури)	Концепти американської культури
Insularity , reservedness, traditions (heritage, monarchy), ethnic identity (British humor, uniqueness), non-interference, gentleman, fair play, common sense	freedom, democracy, family, friendship, love, happiness, justice, law, money	American dream , American spirit, liberty, super-hero, self-made man, privacy, independence, efficiency

Статус константи британської лінгвокультури більшість дослідників віддає концепту *insularity* / *острівність*, або «острівний імперський менталітет». Він включає в себе впевненість у винятковості британської нації, вкорінену в її славній історії, силі духу, вірності традиціям (принципам). Проявляється в таких ціннісних орієнтирах, як упереджене і злегка зверхнє ставлення до материкової Європи та США, соціально-національна активність, цінування власних традицій та культури, законслухняність та порядність, стриманість в словах та емоціях, культивування хороших манер, сарказм, здоровий глузд та поміркованість, невтручання в особистий простір інших людей і збереження власного простору.

Висновки. Статус константи американської лінгвокультури більшість дослідників віддає концепту *American dream* / *Американська мрія*. В основі своєї цей концепт відображає схильність до прагматизму і відстоювання власної життєвої позиції (активізм). Він проявляється в цінуванні власної особистої свободи та політичної незалежності, що дає американцю право здійснити в своїй країні будь-яку мрію (будь-який американець може стати президентом). Це формує певні ціннісні та поведінкові установки: залежати тільки від себе, бути практичною людиною, не відступати перед труднощами і ставити високі цілі, усвідомлювати власну гідність, прагнути самовдосконалення, виховувати в собі самоповагу і впевненість, мати власну думку і власний простір.

В перспективі планується провести дослідження певних концептів британської та американської лінгвокультур з метою прослідкувати відображення базових культурних цінностей у семантичних характеристиках вибраних концептів-відповідників. Такими концептами можуть стати *виховання, сім'я, дружба* тощо.

ПРОДАНЮК Ф. М.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри філософії та культурології
Київський національний університет
технологій та дизайну,
завідувач кафедри педагогіки та психології
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

ВИНИКНЕННЯ Й ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВОСЛАВНИХ БРАТСТВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ТА ЇХНЯ РОЛЬ У РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ В XVI – XVII СТОЛІТТЯХ: ВІТЧИЗНЯНА ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

Актуальність дослідження. Сучасна українська культура у своєму розвитку пройшла складний та тернистий шлях становлення. Значний вплив на їхнє виникнення в добу Відродження мали братства – національно-релігійні громадські організації ремісників і купців різних національностей і релігій України.

Мета наукової роботи - проаналізувати основні етапи історіографічних досліджень виникнення та діяльності братств у вітчизняних дослідженнях.

Огляд джерел. В сучасній літературі можна виділити значну кількість наукових праць, в яких досліджено роль братств у вітчизняній історії. Зокрема, більшість дослідників акцентує свою увагу на боротьбу братств проти утисків національного та релігійного характеру на території України, Білорусії та Польщі, а також на їхню просвітницьку діяльність [1]. Важливим напрямом діяльності братств було піднесення рівня освіти, заснування шкіл тощо. Вивчення цього досвіду та аналіз історіографічних праць має не лише наукове, але й практичне значення.

Діяльність православних братств досліджували українські вчені С. Голубєв, О.Єфименко, К. Харлампович та інші. Питання виникнення та діяльності братств піднімав у своїх працях й М. Грушевський [5; 6; 7].

Результати досліджень. На думку вітчизняного дослідника В.І.Менько, в історіографії виникнення та діяльності православних братств слід виділяти три періоди [2].

Перший – XIX початок XX століть. Протягом цього періоду розпочалося вивчення історії православних братств як окремої теми наукових робіт. Першою науковою працею науковці вважають роботу І.Флерова «Про православні братства» [2, с.14; 3]. Важливе місце у вивченні історії братств займають роботи членів НТШ ім. Т. Шевченка. Серед них одним із дослідників історії Львівського Ставропігіївського братства вважають Д. Зубрицького [2, с. 15]. На сторінках НТШ були надруковані не лише перші наукові дослідження братств, але й розпочалася дискусія щодо їхньої ролі в вітчизняній історії, культурі та освіті. Активну участь у ній брали І. Франко та М. Грушевський. Зокрема, з'явилася низка рецензій на роботи російських, польських та вітчизняних учених з історії братств. На початку XX століття побачили світ

праці А. Криловського, які викликали жваве обговорення серед членів НТШ [2; 4].

Другий період - 1920–80-ті рр. У цей час з'явилися узагальнювальні праці та окремі розділи в монографічних дослідженнях, присвячені історії православних братств. Цей період прийнято розпочинати з появи надзвичайно важливої для вітчизняної історіографії праці Д. Дорошенка «Огляд української історіографії», яка побачила світ у Празі в 1923 р. В ній розглядалися й деякі питання історії братств [8, с. 19]. Діяльність православних церковних братств проаналізував в своїй знаменитій історії православної церкви І. Огієнко [9]. Грунтовною видається нам і його праця «Українські церковні братства, їх діяльність та значення», опублікована в часописі «Наша культура» [10].

Другим важливим науковим доробком цього періоду була історіографічна робота О. Оглобина. Серед радянських дослідників історії православних братств є праці Я. Ісаєвича [2, с. 24; 11] та монографічне дослідження О. Дзюби [12].

Третій період охоплює час від початку 1990-х рр. і триває до сьогодні. Він характеризується плюралістичністю тем й теоретико-методологічних підходів до вивчення історіографії православних братств XVI-XVIII ст. [2]. Серед наукових досліджень цього періоду помітно виділяються праці М. Капраля [13; 14] та монографічне дослідження Ю. Шустової про документи Львівського Успенського братства [2].

Серед наукових статей бажано звернути увагу й на роботи І. Ворончука [15] та Р. Голика [16].

Висновки. Таким чином, в історії православних братств на території України дослідники виділяють три періоди.

В аналізі історіографічних робіт, присвячених історії православних братств, ще й сьогодні залишаються питання щодо їх генези та розвитку в XVI-XVII ст., тоді як практично поза увагою є питання згортання їхньої діяльності у XVIII ст. [2, с. 200]. Особливу увагу сучасні дослідники приділили аналізу участі братств в унійних протистояннях і просвітницькій ролі; економічних підстав їхнього існування; особливостям фінансової діяльності тощо [2, с. 199–200].

Список використаних джерел

1. Роль братств та братських шкіл в розвитку української культури. ZNO club. URL: <https://znoclub.com/istoriya-ukrainy/563-rol-bratstv-ta-bratskikh-shkil.html>.

2. Менько В.І. Православні церковні братства України в історіографії XIX – XXI ст. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Дрогобич, 2021. 237 с.

3. Флеров И. О православных церковных братствах, противоборствовавших унии в Юго-Западной России, в XVI, XVII и XVIII столетиях / соч. свящ. магистра Иоанна Флерова. Санкт-Петербург : Н. Г. Овсянников, 1857. [4], IV, 200 с.
4. Срібний Ф. Рецензія на книгу: Криловський А. Львовское Ставропигиальное братство. Киев, 1904. ЗНТШ. 1907. Т.75. Кн.1. С. 176–190.
5. Грушевський М. Історія України-Руси. Том I. Розділ IX. URL: <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur1.htm>
6. Грушевський М. Історія України-Руси. Том III. Розділ IV. URL: <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur3.htm>
7. Грушевський М. Історія України-Руси. Том VI. Розділ V. URL: <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur6.htm>
8. Дорошенко Д. І. Огляд української історіографії. Державна школа: Історія. Політологія. Право. Київ : Вид-во «Українознавство», 1996. 188 с.
9. Огієнко І. Українська церква. Прага : Вид-во Юрія Тищенка, 1942. Т.1: Нариси з історії Української Православної Церкви. 234 с.
10. Огієнко І. Українські церковні братства, їх діяльність та значення. «Наша культура». Варшава, 1937. Кн. 1. С. 1–9.
11. Ісаєвич Я. Братства та їх роль в розвитку української культури XVI–XVIII ст. / Я. Д. Ісаєвич ; Ін-т сусп. наук Львів. ордену Леніна держ. ун-ту ім. І.Франка. Київ : Наук. думка, 1966. 248 с.
12. Дзюба Е .Н. Просвищение на Украине. Киев : Наук. думка, 1987. 130с.
13. Капраль М. Історіографія Львівського Успенського братства. Україна в минулому. Київ-Львів, 1992. Вип. 1. С. 54–71.
14. Капраль М. Національні громади Львова XVI-XVIII ст. (соціальноправові взаємини). Львів: ЛНУ ім. І. Франка; Львівське відділення Ін-ту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 2003. 440 с.
15. Ворончук І. Українські православні братства: історіографічна традиція, проблеми і перспективи .Українознавство. 2016. № 4. С. 15–29.
16. Голик Р. Львівське Ставропігійське братство: (про)читання історії та міфу. Львівська Ставропігія: історія, персоналії, взаємини. Львів : Логос, 2017. С. 44–63.

РОМАНЧУК С. М.

кандидат філологічних наук, доцент

доцент кафедри журналістики

ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА «УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА»

Актуальність дослідження. Освітній стандарт у мовній підготовці іноземних студентів являє собою пакет документів із вивчення української мови як іноземної, розроблених, затверджених та рекомендованих Міністерством освіти і науки України [1]. Освітній стандарт спрямований на задоволення освітніх та професійних потреб студентів, отримання компетенцій, необхідних для здійснення майбутньої професійної діяльності.

Мета наукової розвідки – проаналізувати чинники та методологічні засади, що сприяють формуванню комунікативної компетентності слухачів / студентів під час вивчення української мови як іноземної.

Огляд джерел. Методичні аспекти викладання української мови студентам-іноземцям є предметом наукових досліджень сучасних українських вчених: Л. Бей, Д.Мазурик, В.Манакіна, О.Тарнопольського, А.Чистякової тощо. Проте викладання української мови іноземним студентам в Україні на сучасному етапі має багато проблемних моментів: викладання української мови як іноземної без достатнього методичного обґрунтування, відсутність комплексного підходу та чітко розробленої типології і структури занять, невідповідність кількості підручників для іноземців потребам навчання, фрагментарний характер більшості підручників тощо.

Результати дослідження. Сучасне заняття з української мови як іноземної – це заняття тісної співпраці викладача зі студентами, спрямоване на розкриття потенціалу студента з метою формування його як мовної особистості, що здатна до мовленнєвої діяльності в усіх її видах. «Освоєння української мови іноземними студентами потрібне в тій мірі, в якій воно забезпечує можливість спілкування на цій мові» [2]. Найважливіша соціальна роль викладача – роль комунікатора, який організовує спільну діяльність студентів та керує їх співпрацею. Як зазначає А.І. Гелецька, «комунікативна атмосфера повинна пронизувати все заняття, починаючи з повідомлення викладачем завдань його і закінчуючи підсумком заняття, коли оцінюється робота студентів, наголошуючи на їх досягненнях саме в оволодінні комунікацією» [3]. Це реалізується через розвиток навичок говоріння, аудіювання, читання та письма. Одночасно з цим відбувається навчання мовному матеріалу: фонетиці, лексиці та граматиці.

Отже, заняття з української мови як іноземної має свою специфіку, обумовлену основною стратегією навчання: спрямованістю на комунікацію. Комунікативна спрямованість виражається в практичній спрямованості,

тобто в умінні користуватися мовою як засобом спілкування. Ми рекомендуємо наступні структурні елементи заняття:

1. Актуалізація та систематизація опорних знань і чуттєвого досвіду студентів.

Цей етап заняття може бути реалізований за допомогою таких навчальних ситуацій: перевірка домашнього завдання; підготовка до активної навчально-пізнавальної діяльності на занятті. Завдання викладача - знайти ефективні шляхи залучення іноземного студента до комунікативної взаємодії.

2. Формування нових знань, мовних умінь та навичок

На цьому етапі варто здійснити первинну перевірку розуміння студентами навчального матеріалу.

3. Застосування засвоєних знань і досвіду в теоретичній та практичній діяльності

Викладач на цьому етапі заняття в логічній послідовності узагальнює та систематизує вивчений навчальний матеріал; перевіряє мовні уміння та навички, підбиває підсумки, дає інструктаж до домашнього завдання.

Зупинимося на кожному структурному елементі заняття з української мови як іноземної більш докладно.

І. Актуалізація та систематизація опорних знань і чуттєвого досвіду студентів. Відбувається запровадження у мовне середовище мовою, що вивчається. Це має велике психологічне значення, оскільки новий вид діяльності вимагає певних зусиль із боку студентів. Даний етап також передбачає перевірку рівня сформованості комунікативної та предметної компетенції студентів. Звичайно, на базі вивченої інформації студентам пропонується обмінятися привітаннями, інформацією про поточні події, відповісти на питання викладача, скласти власне монологічне висловлювання чи підготуватися до обговорення на занятті проблем, пов'язаних з темою.

Форми вираження привітань, їхнє лексичне наповнення змінюються залежно від рівня групи. Спочатку викладач використовує лише одну або дві етикетні фрази: Здрастуйте! Доброго ранку! (Добрый день!). Пізніше до них додаються фрази: Як справи? Що у вас нового? Можна запропонувати розповісти про події минулого дня і про плани на майбутнє. Такі мовні розігриви є гарною мотиваційною базою, яка забезпечує необхідний емоційний тонус для роботи на занятті.

Наступна навчальна ситуація – перевірка домашнього завдання. Її мета – перевірка розуміння студентами навчального матеріалу, вивченого на минулому занятті; виявлення білих плям у темі, що вивчалась. Домашні завдання мають бути орієнтовані на формування комунікативних навичок та поваги до української культури.

Без регулярної перевірки викладачем наявності домашньої роботи студента, якості її виконання такі завдання втрачають смисл. Старанними студентами така поведінка може бути сприйнята як ігнорування їхніх старань

та досягнень. На цьому етапі заняття проводиться також фонетична розминка, що покликана забезпечити налаштування слухового та мовленнєвого апарату студентів на українську вимову. Види та форми проведення фонетичної розминки різноманітні: читання слів, речень, мікротекстів, діалогів, скоромовок, првторення одного речення з різною інтонацією тощо. Досвідчений викладач ще декілька разів повертається на занятті до фонетики, виправляючи помилки, тим самим привчаючи студентів постійно слідкувати за своєю вимовою.

II. Формування нових знань, мовних умінь та навичок. Цей навчальний етап починається з мотивації майбутньої навчальної діяльності, що формує внутрішню мотивацію студентів та стимулює подальший глибокий інтерес до вивчення мови. Знайомство з лексикою нової теми здійснюється у комунікативній формі через аудіювання, читання, тематичні тексти, діалоги з використанням різних засобів наочності. Новий матеріал містить лексичний матеріал та граматичні конструкції, які пов'язані з побутом студентів, розширенням кругозору, що дозволяє поєднати вивчення української мови та засвоєння професійної лексики. Після знайомства з новою лексикою студенти разом із викладачем виконують завдання, що дозволяють сфокусувати увагу на новому лексичному матеріалі, засвоїти його та ввести до активного словника.

В умовах дистанційного навчання все частіше використовуються мультимедійні презентації у програмі «POWERPOINT». На екран виводяться слайди із творчими завданнями: закінчіть речення, відновіть діалог, складіть словосполучення. Після закріплення нової лексики починається робота з текстом, що стосується повсякденного побутового життя, накопиченням знань про Україну. Цей етап тісно пов'язаний із попереднім. Він є перехідною ланкою до етапу закріплення нових мовних та мовних умінь у вправах. Тут здійснюється контроль за швидкістю та якістю засвоєння нових умінь. Контроль засвоєння нового навчального матеріалу здійснюється через систему клішованих питань, тестів тощо.

Передтекстова робота з текстом починається із знайомства з його назвою, актуалізацією знань із теми тексту, ключовими словами тощо. Така стратегія сприяє створенню стану готовності студента до активного сприйняття матеріалу. Читати текст ми рекомендуємо логічно завершеними частинами із подальшими відповідями на питання до кожної із них. Така організація роботи дозволяє послідовно управляти процесом осмислення тексту. Після завершення процесу читання основне завдання викладача на етапі післятекстової роботи – допомогти студентам засвоїти, розширити та поглибити зміст прочитаного тексту. З цією метою викладач пропонує студентам переказати його близько до змісту, відповісти на питання, написати тест або (якщо дозволяє рівень підготовки студентів) самостійно скласти питання до тексту.

III. Застосування засвоєних знань і досвіду в теоретичній та практичній діяльності. Вправи на закріплення нової лексики потрібно вводити відпростих

до складних. З метою сформувати мовну компетенцію можна запропонувати наступні вправи: • відтворення знайомих студентам слів у нових ситуаціях; • до іменників підібрати прикметники; • назвати синоніми/антоніми до вивчених слів. Після того, як навичка по вживанню нових слів розвинута, переходимо до комунікативних вправ: • підготувати повідомлення, пов'язане з темою тексту; • придумати фінал тексту.

Наступна навчальна ситуація цього етапу – контроль лексико-граматичних навичок, що були сформовані на занятті. Викладач, пам'ятаючи про різний рівень мовної компетенції студентів, дає різні завдання кожному. Можна запропонувати завдання в тестовій формі, вставити пропущене слово або словосполучення.

Основою мета навчальної ситуації – підбиття підсумків – дати оцінку успішності загальної роботи студентів та окремих студентів, аргументувати виставлені оцінки. Домашнє завдання як особливий вид самостійної пізнавальної діяльності студента повинно бути засобом засвоєння вивченого матеріалу. Інструктаж до домашнього завдання спрямований на ознайомлення із його змістом, особливостями, мотивацією до виконання, можливими типовими помилками, словниками, довідниковою літературою та терміном виконання. Можна запропонувати наступні види домашніх завдань: • Читання та переклад тексту; виписати всі незнайомі слова і знайти їхній переклад. • Дати письмово/усно відповіді на питання до прочитаного тексту. • Переказ прочитаного тексту за виписаними ключовими словами. • Підготовка до словникового диктанту; самостійний словниковий диктант. • Вставити пропущені слова в речення. • Привітати друга з днем народження/Новим роком; запросити знайомого в кіно. Інструктаж до домашнього завдання варто формулювати українською мовою клішованими фразами. Студенти звикнуть до стереотипних формулювань та легко будуть розуміти викладача.

Формуванню комунікативної компетенції сприяють інтерактивні технології навчання, що ґрунтуються на активній взаємодії іноземних студентів з викладачем та один з одним.

Висновки. Таким чином, метою освоєння іноземними студентами предмета «Українська мова як іноземна» є формування креативного мислення, професійних, загальнокультурних компетенцій, розкриття творчого потенціалу, необхідного для використання отриманих знань у подальшій професійній комунікації.

Список використаних джерел:

1. Українська мова як іноземна. Рівні загального володіння та діагностика: Проект Держ. стандарту України / уклад.: Д. Мазурик, О. Антонів, О. Синчак; Г. Бойко. 2018. URL: <https://www.slideshare.net/ssuserb0992b/standart-96636178>.

2. Морощану Л., Нікітіна І. Навчально-методичне забезпечення вивчення професійної лексики української мови як іноземної студентами-медиками міжнародного гуманітарного університету. *Актуальні проблеми*

викладання української мови як іноземної: Матеріали міжнар. науково-практ. конф., м. Біла Церква, 19 квіт. 2019 р. Біла Церква, 2019. С. 44–46.

3. Гелецька А. Особливості ефективного навчання української мови студентів-іноземців.

URL: http://www.rusnauka.com/30_PERNR_2014/Philologia/1_177183.doc.htm.

СИНЧАК Б. А.

*аспірант Сумського державного університету
заступник завідувача кафедри журналістики
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

ТРАНСФОРМАЦІЯ РІВНЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ УКРАЇНЦІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Актуальність дослідження обумовлюється необхідністю комплексної протидії різного роду дезінформації в умовах російсько-української інформаційної війни. Проблематика медіаграмотності є одним з елементів, які допомагають протидіяти внутрішній дестабілізації українського суспільства. На основі дослідження індексу медіаграмотності виданням «Детектор медіа» продемонстровано результати, згідно з якими за два роки відбулась суттєва трансформація рівня медіаграмотності українців. Наприклад, у 2022 р. зросло «розуміння ролі ЗМІ у суспільстві – з 45% до 72%, цифрової компетентності – з 49% до 64% та чутливості до спотвореного контенту – з 56% до 66%» [1]. Ймовірно, на такий відсотковий стрибок вагомим чином вплинула повномасштабна військова агресія росії проти України, в умовах якої суспільство переусвідомило значення якісної інформації. У попередніх дослідженнях вже було зазначено, що від якості інформації, від її відповідності професійним вимогам (журналістським стандартам) залежить рівень сприйняття суспільством об'єктивної дійсності [2]. Саме тому **метою дослідження** є визначення особливостей трансформації рівня медіаграмотності українців під час війни на основі результатів дослідження індексу медіаграмотності «Детектор медіа».

Огляд джерел. Науковці з різних боків розглядають явище рівня медіаграмотності українців під час війни. Наприклад, Н. Букіна аналізує «специфіку української національної ідентичності відповідно до світового історичного процесу» та пов'язує її із питаннями медіаграмотності «в парадигмах російсько-української війни» [3]. Натомість, Ю. Руденко, Н. Дегтярьова, С. Петренко та В. Горохова звертають увагу на «практичний аспект розвитку медіаграмотності молодого покоління» [4]. Також варто згадати попереднє авторське дослідження, котре стосувалося вивчення «тенденційного підвищення рівня медіаграмотності як результат збільшення запитів на якісну інформацію» [5]. В контексті зв'язку медіаграмотності з інформаційною війною В. Бурдяк акцентує на «політико-психологічний компонент медіаграмотності vs маніпулювання ЗМІ суспільною свідомістю»

[6]. С. Забуга окреслює межі «державної політики у сфері впровадження медіаграмотності в Україні» [7]. Сукупність розглянутої бібліографії свідчить про комплексну увагу українських науковців до проблематики медіаграмотності в Україні. Однак, результати дослідження індексу медіаграмотності 2020-2022 рр., опублікованого у квітні 2023 р., «Детектор медіа» не були предметом дослідження наведених авторів.

Результати дослідження. На фоні вивчення трансформації рівня показників медіаграмотності українців варто зважати на фактори, які мають вплив на ситуацію загалом. Згідно з даними журналістів-розслідувачів, видання «The Insider» ще на початку повномасштабної війни з Україною РФ втричі збільшила фінансування власної пропаганди. «За період з січня по березень за статтею «Засоби масової інформації» з федерального бюджету було виділено 17,4 млрд. руб. У минулому році за аналогічний період ця сума склала 5,4 млрд. руб [8]. Це вказує на комплексні зусилля, націлені як на внутрішню, так і на зовнішню пропаганду. На підтвердження цьому наведемо слова керівника української розвідки К. Буданова: «У росіян повністю спотворене сприйняття світу. Причина цього – кремлівська пропаганда... Це страшно. Цілком у них мозок знищений пропагандою» [9].

Масштабна пропагандистська діяльність також розгорнута РФ в соціальних мережах та меседжерах. Згідно з «останніми опитуваннями USAID, Internews про медіаспоживання українців у 2022 році, 60% українців обрали саме Telegram як основне джерело для того, щоб регулярно отримувати новини» [10]. В контексті цього слід згадати дослідження «Детектор медіа», в ході якого було проаналізовано «контент 700 телеграм-каналів в українському сегменті соцмережі та складено перелік із 310 проросійських та окупаційних телеграм-каналів» [11], котрі отруюють український медіапростір. Кількість підписників у таких телеграм-каналах коливається від кількох сотень до 9 млн.

Загальну картину змальованої ситуації доповнюють дані дослідження «зростаючого впливу російської блогосфери на Telegram через відображення 1800 каналів, з яких надійшло 8 мільйонів повідомлень із січня 2022 року, і використання його вмісту в глобальній пропагандистській діяльності» навколо російсько-української війни» [12]. Сукупність наведених даних свідчить про небезпечне значення медіаграмотності, адже саме це явище окреслює можливості потенційного деструктивного інформаційного впливу російської пропаганди на українське суспільство. Також від рівня медіаграмотності залежить те, наскільки громадськість є стійкою до популізму, різноманітних політичних маніпуляцій. Отже, проблематика рівня медіаграмотності українців дійсно небезпечно актуалізується в умовах війни.

Опублікований «Детектор медіа» аналітичний звіт за результатами комплексного дослідження відображає цікаві тенденції щодо суттєвого видозмінення рівня медіаграмотності українців у порівнянні з 2020 та 2021 рр. У цьому форматі неможливо повноцінно розглянути цей звіт з огляду на його об'ємність та різноманітність поля для досліджень, саме тому зупинимося на

декількох аспектах, котрі є співзвучними з деонтологічною проблематикою (журналістського обов'язку), та доповнюють результати раніше завершеного дисертаційного дослідження на згадану тематику [13]. У цьому контексті насамперед увагу привертають дані підпункту 3.2. Уявлення про роботу медіаіндустрії та сприйняття українського медіаландшафту (див. Рис.1) [14]. Адже від того, як саме українське суспільство розуміє сутність і специфіку журналістської роботи, залежить й переусвідомлення журналістами власного професійного обов'язку.

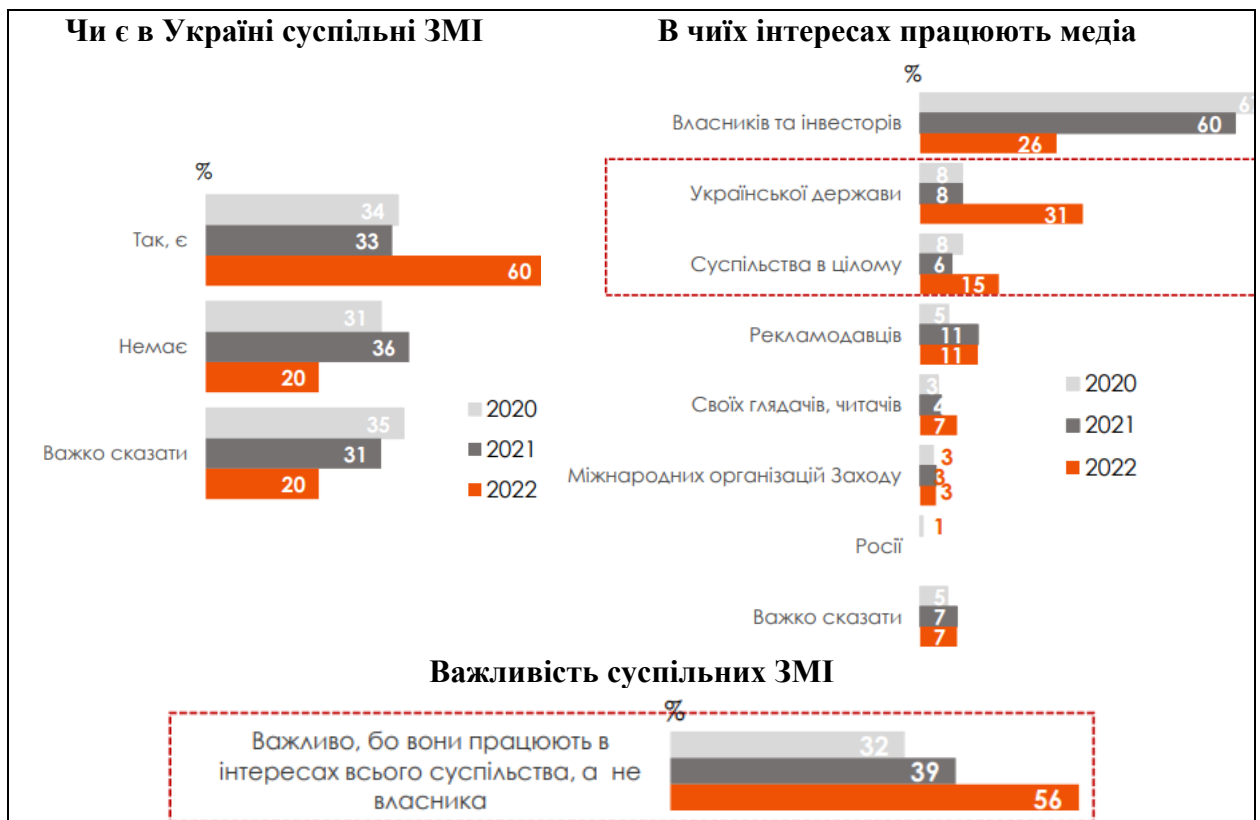

Рисунок 1. Окремі елементи дослідження рівня медіаграмотності українців [14]

На Рисунку 1 чітко видно різкі зміни у ставленні аудиторії до журналістського обов'язку. Зокрема, йдеться про переосмислення того, в чиїх інтересах працюють українські ЗМІ, самого факту наявності суспільних ЗМІ та рівня їхньої важливості.

Висновки. Наведені дані свідчать про стрімке зростання розглянутих елементів рівня медіаграмотності українців у 2022 р. Очевидно, що такі зміни обумовлені різними чинниками, зокрема збільшенням інтенсивності освітньої роботи задля поліпшення рівня медіаграмотності, також вони відбулися на фоні вже понад рік триваючої повномасштабної російсько-української війни. У цьому контексті настільки позитивна трансформація розглянутих елементів рівня медіаграмотності українців свідчить про покращення усвідомлення суспільством значення дотримання журналістського обов'язку, де на першому місці завжди повин стояти громадський інтерес, а не комерційний. Згідно з наведеними результатами, можна зробити висновок, що дотримання

професійних стандартів є запорукою підвищення ефективності комплексної протидії російській дезінформації.

Список використаних джерел:

1. Індекс медіаграмотності українців: 2020-2022 (коротка презентація). *Детектор медіа*, 2023. URL: <https://detector.media/infospace/article/210209/2023-04-18-indeks-mediagramotnosti-ukrainsiv-2020-2022-korotka-prezentatsiya/> (дата перегляду 15.05.23).
2. Синчак Б.А. Свобода вибору та свобода дій у площині українських мас-медіа. *Вісник Львівського Університету. Серія журналістика*. № 51, 2022. С. 106–124.
3. Букіна Н. Національна ідентичність та медіаграмотність в парадигмах російсько-української війни. *Functioning of the Ukrainian media during martial law in Ukraine: Scientific monograph*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. Р.19–59.
4. Руденко Ю., Дегтярьова Н., Петренко С., Горохова В. Розвиток медіаграмотності молодого покоління: практичний аспект проблеми. *Фізико-математична освіта*. №37(5), 2022. С. 56–63.
5. Синчак Б. Тенденційне підвищення рівня медіаграмотності як результат збільшення запитів на якісну інформацію. *Український інформаційний простір*, №1(9), 2022. С. 133–146.
6. Бурдяк В. Політико-психологічний компонент медіаграмотності vs маніпулювання ЗМІ суспільною свідомістю. *Медіафорум*, № 10, 2022. С. 43-63.
7. Забуга С. Державна політика у сфері впровадження медіаграмотності в Україні. *Електронний архів Національного університету «Києво-Могилянська академія»*, 2022. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23639/Zabuha_Mahister_ska_robota.pdf?sequence=1 (дата перегляду 15.05.23).
8. З початку війни Росія утримала збільшила фінансування державних ЗМІ. Витрати на соціальну підтримку громадян збільшилися лише на 6,5%. *The Insider*, 2022. URL: <https://theins.ru/news/250251> (дата перегляду 15.05.23).
9. Рік. За кадром. Розвідник. Спецпроект Дмитра Комарова. Частина четверта. *Світ навиворіт*, 2023. URL: <https://youtu.be/yaOE1SDvJ6A> (дата перегляду 15.05.23).
10. 60% українців обирають Telegram як джерело інформації – Світлана Сліпченко. *Громадське радіо*, 2023. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/my-ie-buly-y-budem-informatsiynyy-maraton/60-ukrainsiv-obyraiut-telegram-ia-dzherelo-informatsii-svitlana-slipchenko> (дата перегляду 15.05.23).
11. «Кремлівська гідра»: 300 телеграм-каналів, які отруюють український інфопростір. *Детектор медіа*, 2022. URL: <https://detector.media/monitoring-internetu/article/205954/2022-12-14-kremlivska-gidra-300-telegram-kanaliv-yaki-otruyuyut-ukrainskyu-infoprostir/> (дата перегляду 15.05.23).

12. Російська пропаганда піддається випробуванню деплатформізацією (дослідження). *IDS Partners*, 2022. URL: <https://www.ids-partners.com/post/la-propagande-russe-%C3%A0-l-%C3%A9preuve-de-la-d%C3%A9plateformisation-%C3%A9tude> (дата перегляду 15.05.23).

13. Синчак Б.А. Деонтологія журналістської діяльності: виклики, дилеми, тенденції. дис. на доктора філософії в галузі журналістики. *СумДУ*, 2023. 230 с.

14. Індекс медіаграмотності українців: 2020-2022. Аналітичний звіт за результатами комплексного дослідження. *Детектор медіа*, 2023. URL: https://detector.media/doc/images/news/58855/ua_report_medialiterasy_index-dm_20-21-22_final.pdf?fbclid=IwAR1f3RUwhFyVRTYsB5aAyQNb8EGCKrP93nG7rVeel_XU8gJ5S24EDmLda8w (дата перегляду 15.05.23).

СТЕШИЦ А. В.

*старший викладач кафедри
фізичної терапії, ерготерапії та фізичного виховання
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД НАУКОВЦІВ ЩОДО ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Актуальність дослідження. У закладах вищої освіти систематичність рухової активності здобувачів закладу вищої освіти (ЗВО) забезпечується обов'язковими заняттями з фізичного виховання, що, згідно з відповідними нормативними актами, відбувається двічі на тиждень. Проте, така кількість занять, навіть при оптимальних параметрах, не дозволяє досягати необхідного оздоровчого ефекту, що зумовлює потребу в додатковій руховій активності.

Мета праці полягає у вивченні зарубіжного досвіду науковців щодо формування мотивації до фізичного виховання у здобувачів вищої освіти.

Огляд джерел. Зазначену проблему розглянуто у роботах науковців: С. Ільченко, І. Ліфінцев, Т. Круцевич, М. Маєвський, О. Марченко, П. Рибалко, С. Харченко. Дослідники Г. Безверхня, В. Вовк, А. Галіздра, Г. Гриба розглядали питання самостійних занять фізичними вправами і спортом, які значною мірою вирішують проблему малорухливості та сприяють нормальному фізичному розвитку здобувачів ЗВО, проте недостатньо вивчені роботи зарубіжних авторів стосовно формуванню мотивації здобувачів вищої освіти до фізичного виховання в ЗВО.

Результати дослідження. Колектив німецьких авторів, вивчаючи мотивацію до фізичного виховання (спорту), виокремили досить велику кількість складових щодо формування мотивації до занять фізичним вихованням. Вони класифікували їх за трьома групами (рис. 1).

До першої групи віднесено:

- рух, фізична активність;
- естетика;
- виклик щодо фізичного стану;
- власний досвід;
- напруження, ризик.

Цікавим видається те, що тут передбачено такі мотиви, які навряд чи можна зустріти серед провідних мотивів здобувачів ЗВО вітчизняних університетів та інститутів – бажання відповісти на виклик фізичного спрямування, подолати його, використати фізичні вправи як засіб подолання напруження.

Друга група мотивів орієнтується на результат і охоплює різні цілі, які мотивують для досягнення результату – самоствердження, самопрезентація, престиж тощо. Питання престижності занять фізичним вихованням теж варто взяти до уваги, адже привабливість і поширеність певного виду спорту часто відіграє вирішальну роль для прийняття здобувачами ЗВО рішення відвідувати відповідну секцію чи відпрацьовувати його елементи на заняттях. Мотив самоствердження теж є дуже важливим, особливо для здобувачів молодших курсів, які проходять період адаптації до нового етапу життя з відповідною долею самостійності й зростанням відповідальності за себе. Це також період пошуків свого місця у соціальному оточенні у студентській спільноті, тому мотивація до самоствердження, створення власного привабливого іміджу може теж стати дієвим чинником мотивації до фізичного виховання.

У третій групі мотивів розглядається фізична культура і спорт як засіб для реалізації інших цілей.

До них віднесено:

- піклування про здоров'я;
- фітнес;
- розслаблення після навантаження;
- матеріальні доходи тощо.

Крім того, саме завдяки такій спрямованості прогнозується досягнення щодо розвитку контактів і комунікабельності, тобто тих навичок («soft skills»), які є надзвичайно важливими для будь-якого виду професійної діяльності і комфортного перебування у соціумі.

Motive im Sport Bezogen auf das Sporttreiben selbst	Bewegung, körperliche Aktivität, Ästhetik, Körpererfahrung, körperliche Herausforderung, Abenteuer, Spannung, Risiko	
Bezogen auf das Ergebnis	Leistung als Selbstbestätigung	Leistung als Präsentation, Anerkennung, Prestige Dominanz
Als Mittel für weitere Zwecke	Gesundheit, Fitness, Gesundheit, Entspannung, Naturerlebnis materielle Gewinne	Kontakt, Anschluss, Geselligkeit u.a.

Рис. 1 Структура мотивації до фізичного виховання [2]

Німецька дослідниця М. Нідерштеттер (M. Niederstätter) [1] зазначає, що для вироблення адекватних підходів до мотивації до занять фізичною культурою і спортом важливо спиратись на ключові поняття «мотив», «мотивація», «мотивування», чітко розрізняючи два останніх.

М. Нідерштеттер пропонує розрізняти такі мотиви щодо фізичного виховання і спорту:

- мотив руху;
- естетична привабливість;
- мотив здоров'я;
- мотив досягнення;
- ігровий мотив;
- соціальний мотив.

Щодо мотиву здоров'я дослідниця посилається на визначення цього поняття згідно з ВООЗ. За дефініцією цієї організації, здоров'я – це стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб і фізичних дефектів.

У повсякденному житті фізкультура, спорт і здоров'я нерозривно пов'язані. Здоров'я є основною мотивацією для фізичних вправ для багатьох дорослих, і 77% населення у Німеччині вважають, аби залишатися здоровим і у формі, потрібно займатися спортом.

Мотивація досягнення теж стоїть далеко не на останньому місці. Прагнення підвищити власні здатності у всіх тих сферах діяльності або підтримувати їх якомога вищими, в яких стандарт якості вважається

обов'язковим і виконання якого, отже, може бути успішним або невдалим.

Характеристика мотивації успіху:

- ставити реалістичні цілі;
- отримувати успіх з непередбаченими перешкодами;
- усвідомлення свого успіху;
- отримувати більше задоволення після дії;
- потрібна інформація про власні здібності.

Висновки. У контексті нашого дослідження результати і висновки М.Нідерштеттер є корисними під кутом зору представлення можливостей мотивації, класифікованих залежно від віку.

Зокрема, мотиви занять фізкультурою і спортом для молодшокурсників можуть бути такими:

- насолода від руху;
- набуття певних якостей;
- змагальний мотив, конкурування;
- фітнес.

Мотиви занять фізкультурою і спортом у старшокурсників дещо відрізняються:

- фітнес з точки зору фізичного вигляду та контролю ваги;
- мотиви, які пов'язані з підтриманням здоров'я.

Причинами небажання брати участь у заняттях, а також так званого «відсіювання», коли ті, хто розпочав заняття фізкультурою і спортом, припиняють їх:

- недостатньо часу для спорту;
- інші інтереси, більш важливі;
- можливість травмування;
- відсутність соціальної підтримки;
- попередній негативний спортивний досвід;
- недостатньо часу для інших видів діяльності;
- немає задоволення від фізкультури чи спорту;
- негативні відгуки однокурсників і друзів.
- немає відчуття досягнення;
- відсутність спортивних навичок;
- фінансова складова;
- відсутність вибору.

Список використаних джерел:

1. Niederstätter M. Motivation im Sportunterricht. URL: http://www.lehrerasm.it/fileadmin/Motivation_im_Sportunterricht.pdf
2. Motive im Sport. URL: <http://www.sportunterricht.de/lksport/motueber.html>.

СТЕШИЦ І. В.

*аспірантка кафедри педагогіки,
адміністрування і спеціальної освіти
Державного закладу вищої освіти
«Університет менеджменту освіти»,
викладач кафедри педагогіки та психології
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА УЧИТЕЛІВ В КОНТЕКСТІ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Актуальність дослідження обумовлена тим, що на сьогодні в освітньому просторі тема управління розвитком педагогічного партнерства є надзвичайно важливою і актуальною. Впровадження масштабної всеукраїнської реформи в освіті «Нова українська школа» (НУШ) у 2018 році [2] передбачало перехід від педагогіки вимог до педагогіки відносин. Вчитель відтепер повинен не стільки управляти, як співкерувати; не примушувати, а переконувати; не командувати, а організовувати; не обмежувати, а надавати свободу вибору; не забороняти, а спрямовувати. Саме ці постулати визначає педагогічне партнерство, яке є провідним у НУШ. А керівник закладу тепер відповідальний за те, щоб ці постулати були втілені у життя в освітньому просторі.

Огляд джерел. Питання педагогічних умов становлення закладів освіти розглядали такі відомі вітчизняні вчені, як: Б. Андрієвський, Ю.Бабанський, А. Вербицький, Л. Даниленко, І. Зязюн, І. Підласий, О. Пехота, В. Сластьонін, О. Сухомлинський, Є. Хриков, М. Ярмаченко та ін., але педагогічні умови управління розвитком педагогічного партнерства учителів висвітлене недостатньо, що і зумовило **мету** нашого дослідження, а саме – обґрунтування та опис змісту педагогічних умов управління розвитком педагогічного партнерства учителів в умовах методичної роботи початкової школи.

Результати дослідження. Варто розглянути погляди науковців до трактування терміна «педагогічні умови». Більшість із дослідників тлумачать термін «педагогічні умови» як обставини та можливості, від яких залежить успішність функціонування та розвитку певної системи. Інші дослідники (І.Зязюн [1], О. Пехота [3] та ін.) пов'язують педагогічні умови з конструюванням освітньої системи, в якій вони виступають одним із компонентів (чинників, обставин). Учені розуміють педагогічні умови як одну зі сторін закономірностей процесу навчання.

Саме тому під поняттям педагогічні умови управління розвитком педагогічного партнерства учителів в умовах методичної роботи початкової школи ми розуміємо сукупність обставин, які забезпечують та стимулюють налагодження, підтримання та удосконалення взаємин між основними суб'єктами освітнього процесу на принципах партнерства, що реалізуються у методичній роботі.

Отже, після аналітичного огляду психолого-педагогічної літератури, були визначені такі педагогічні умови, що забезпечують налагодження, підтримання та удосконалення взаємин між основними суб'єктами освітнього процесу в умовах методичної роботи початкової школи:

1. Поетапність управлінських впливів.
2. Випереджальний характер управлінських впливів задля усунення проблем в реалізації педагогічного партнерства.
3. Поєднання індивідуального та колективного характеру або різнорівневе управління.

Перша педагогічна умова – поетапність управлінських впливів.

Управлінські впливи не можуть бути хаотичними, ситуативними, нецілеспрямованими. Вони мають бути поетапними, де кожен етап забезпечує свої цілі, має специфічний характер і особливі засоби досягнення певної мети. Від первинного введення у проблему педагогічного партнерства через налагодження партнерських взаємин і до досягнення вершин майстерності. Поетапність управлінських впливів розроблена згідно із загальноприйнятими функціями управління. Відповідно функції управління - аналізу, ми виокремлюємо інформаційно-аналітичний етап управлінських впливів, що передбачає систему аналізу попереднього досвіду партнерської взаємодії в рамках закладу освіти; відповідно функції мотивації – мотиваційно-цільовий етап, який передбачає впровадження системи мотивації та стимулювання до кращого рівня взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу; функції планування – планово-прогностичний етап, який передбачає проєктування процесу взаємодії; функції організації – організаційно-виконавський етап, який передбачає впровадження і реалізацію запланованого; функцій контролю та регулювання – контроль-регулятивний етап управлінських впливів, який передбачає контроль кінцевих результатів та діагностику стану партнерської взаємодії між управлінцями – вчителями – учнями – батьками.

Друга педагогічна умова - випереджальний характер управлінських впливів задля усунення проблем в реалізації педагогічного партнерства.

В результаті дослідження щодо впровадження педагогічного партнерства у вчителів початкової школи, яке було проведене у 2022-2023 н.р. на базі 24 закладів освіти в різних регіонах України, були виявлені основні чотири проблеми, які заважають ефективному впровадженню педагогічного партнерства в освітній процес, які «відповідають» чотирьохсуб'єктності педагогічного партнерства (учителі – учні – батьки – управлінці освітою). Перша виявлена проблема – перевтома вчителів - відповідає вектору особистості вчителя; друга проблема – труднощі у роботі з батьками - відповідає вектору батьки учнів; третя проблема щодо труднощів і непорозуміння з адміністрацією відповідає вектору управлінці освітою і четверта виявлена проблема про наявність непорозумінь з учнями – вектору учні. Для досягнення високого рівня іміджу закладу освіти, керівнику потрібно

працювати на випередження проблем, уникати їх завдяки добре опрацьованій методичній роботі закладу. Для уникнення перевтоми, що переходить у професійне вигоряння, використовувати заходи на попередження перевтоми; для уникнення проблем з батьками організувати ефективні форми залучення батьків до плідної співпраці на основі довіри, відповідальності та відкритості; на попередження проблем із адміністрацією слід провести аналіз та вдосконалення стилю керування, перейти до «емпатичного лідерства»; для попередження проблем з учнями – семінари, тренінги тощо для вчителів з практики педагогічного партнерства, вмінню вести діалог з учнями.

Третя умова - поєднання індивідуального та колективного характеру або різнорівневе управління.

Щоб досягти гарного результату взаємодії між учасниками освітнього процесу, керівництво має поєднувати індивідуальні форми взаємодії з кожним працівником окремо, так і колективні форми роботи з усім колективом для досягнення загальної мети. Для впровадження більш ефективних індивідуальних форм роботи, потрібно більше часу, тому частину загальних ідей, філософії закладу освіти, місії, ідейних положень, загальноприйнятого плану роботи щодо налагодження і поліпшення взаємодії між учасниками освітнього процесу, обговорення і прийняття заходів взаємодії варто обговорювати під час колективних форм взаємодії з педагогічним колективом (конференції, педагогічні ради, наради при директорові, заступнику директора тощо).

Висновки. Таким чином, на забезпечення налагодження, підтримання та удосконалення взаємин між основними суб'єктами освітнього процесу в умовах методичної роботи початкової школи нами виділено такі педагогічні умови: поетапність управлінських впливів, випереджальний характер управлінських впливів задля усунення проблем в реалізації педагогічного партнерства, поєднання індивідуального та колективного характеру або різнорівневе управління.

Список використаних джерел:

1. Зязюн І. Педагогічна спрямованість – найголовніша характеристика майстерності А. С. Макаренка. *Імідж сучасного педагога*. 2008. № 1–2 (80–81). С. 5–7.
2. МОН України. Концепція Нової української школи. 2016. 36 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
3. Пехота О. М. Особистісно-орієнтоване навчання: підготовка вчителя: [моногр.] / О. М. Пехота, А. М. Старєва. [2–е вид. доп. та перероб.]. Миколаїв: Іліон, 2006. 272 с.

СУМЕЦЬ О. М.

*доктор економічних наук, доцент
професор кафедри управлінських технологій
Університет економіки і права «КРОК»*

СМАРТ-ТЕХНОЛОГІЇ І ЇХНЄ ЗАСТОСУВАННЯ В МЕДИЧНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ

Актуальність дослідження СМАРТ-технологій і їхнього застосування в медицині на цей момент часу зумовлена необхідністю підвищення якості надання медичних послуг населенню країни, скороченню термінів на діагностику захворювань, покращення управління медичними даними тощо. Аналіз діяльності медичних установ Європи і США вказує на масштабне використання СМАРТ-технологій у лікуванні та обстеженнях пацієнтів. Це набагато покращило систему менеджменту відповідних установ, спростило роботу медиків, підвищило доступність пацієнта до лікаря. З огляду на закордонний досвід, є потреба в дослідженні наявних СМАРТ-технологій задля широкого їх рекламування з метою найскорішого запровадження у медичній практиці вітчизняних закладів охорони здоров'я різних рівнів, особливо первинної ланки.

Метою дослідження є аналіз СМАРТ-технологій, що застосовуються в діяльності закладів охорони здоров'я, і, зокрема, в медичному менеджменті.

Огляд джерел. Медична сфера на цей момент часу як за кордоном, так і в нашій країні розвивається завдяки використанню СМАРТ-технологій (розумних технологій), що розробляються на різних інформаційних платформах. Зазначені технології досліджуються автором упродовж декількох років [1–3]. На його думку, у межах досліджуваного питання певну цікавість викликають публікації [4–10]. У цих роботах автори приділили увагу таким СМАРТ-технологіям як Big Data, 3D-друку, СМАРТ-медицині, використанню дронів тощо. То ж, з огляду цих джерел виникла необхідність розгляду вищезазначених технологій з метою подальшого інформування вітчизняних медичних закладів щодо можливостей їх застосування у медичній практиці.

Результати дослідження. У першу чергу, серед «розумних» технологій слід відзначити застосування аналізу Big Data (Великі дані) в галузі охорони здоров'я. Big Data – це термін, що позначає величезний масив різної структурованої та неструктурованої інформації, а також методи її обробки й аналізу [8]. До цього визначення Вікіпедія додає наступне: «В широкому сенсі про «великі дані» говорять, як про соціально-економічний феномен, пов'язаний з появою технологічних можливостей аналізувати величезні масиви інформації, у деяких проблемних галузях – весь світовий обсяг даних, і трансформаційні наслідки, які з цього випливають» [9].

З огляду на вищевказане, Big Data являє собою сукупність технологій, покликаних здійснювати три операції:

1) обробляти більші, порівняно зі «стандартними» сценаріями, обсяги даних;

2) уміти працювати з даними, що швидко надходять у дуже великих обсягах. Тобто даних не просто багато, а їх постійно стає все більше й більше;

3) вміти працювати зі структурованими і мало структурованими даними паралельно і у різних аспектах [8].

Big Data визначають за допомогою трьох характеристик, так званих «трех V» [7; 8]:

1) volume – фізичний обсяг;

2) velocity – висока швидкість поновлення даних, що вимагає їх швидкої обробки;

3) variety – різноманіття форматів даних.

У подальшому з'явилась інтерпретація з чотирма V (додалась veracity – достовірність), п'ятьма V (viability – життєздатність і value – цінність), семи V (variability – змінність та visualization – візуалізація) [8].

На цей момент головними джерелами Big Data є:

1) глобальна мережа «Internet» – засоби масової інформації та комунікації, тобто онлайн-видання, соціальні мережі, месенджери, блоги, форуми, сайти тощо;

2) корпоративна інформація – дані про транзакції, бази даних, архіви;

3) показники приладів і датчиків (від метеорологічних зондів до супутників і стільникового зв'язку).

Основні завдання, що вирішують Big Data [8]:

1) Big Data – це зберігання й управління великими обсягами постійно оновлюваної інформації;

2) Data mining – це обробка та структурування інформації, пошук зв'язків і закономірностей;

3) Machine learning – це машинне навчання, аналітика та прогнозування на основі виявлених зв'язків у процесі обробки Big Data.

4) Big Data analytics VS – це традиційна аналітика.

Великі дані надають можливість обробити всю доступну інформацію за один раз. Традиційний підхід – аналізувати невеликі «порції» даних поступово.

Інформацію Big Data аналізують у початковому вигляді. Традиційна обробка вимагає попереднього відбору, сортування та класифікації даних.

Big Data – це пошук по всьому обсягу інформації та робота з результатами пошуку. Традиційний аналіз стартує з гіпотези, і вже потім її перевіряють щодо наявних даних.

Великою перевагою використання Big Data є актуальність, оскільки аналіз відбувається в реальному режимі. За традиційного підходу, дані збирають, редагують, зберігають певний час і лише після цього беруться до аналізу. Для сфери охорони здоров'я і, зокрема клінічних досліджень – це тисячі, а може й мільйони життів пацієнтів.

То ж повернемося до сфери охорони здоров'я.

Станом на сьогодні Big Data вже активно застосовується під час оцінки прогнозування розвитку захворювань, а також допомоги у прийнятті клінічних рішень. Окреме застосування Big Data знайшла у виявленні генетичних маркерів в онкології, персоніфікованого вибору радіаційної та хіміотерапії, у впровадженні настанов щодо раціонального використання ліків та доказової медицини. Існує три основних джерела Big Data в охороні здоров'я:

- джерело перше – це електронні медичні карти, дані про страхування і рахунки, дані про лікарські засоби і надання невідкладної допомоги, результати проведення клінічних досліджень;

- джерело друге – це дані геноміки, протеоміки та метаболомізму людини;

- джерело третє – це інформація про пацієнтів, що отримується зі смартфонів і з соціальних мереж. Впровадження технології Big Data значно покращує якість обслуговування пацієнтів, дозволяє діагностувати захворювання на ранній стадії, прогнозувати їх перебіг та забезпечувати ефективний менеджмент у галузі [1].

Іншим прикладом SMART-технологій є 3D-друк, який відкриває посправжньому революційні можливості.

Сферою використання 3D-друку в медицині є друк імплантатів, протезів та навіть кровоносних судин, які персоналізовані під кожного конкретного пацієнта. Уже накопичено величезний досвід у створенні синтетичних органів, які в майбутньому дозволять замінити непрацюючий природний орган. Інвестиції в сумі близько \$4 млрд залучені в створення серцевих клапанів, нейрохірургічних приладів, обладнання для гастроентерології та гінекології, і ортопедичні пристрої [6].

Також за останні роки набирає популярності телемедицина, тобто, дистанційне надання медичних послуг, коли пацієнт і лікар розмежовані географічно. Що важливо – при цьому зовсім не страждає якість наданих послуг. Консультації через відеозв'язок використовувались і раніше, однак їх ефект був досить обмежений. Проте в часи пандемії COVID-19 телемедицина стала тим важливим рішенням, яке дозволило звести до нуля епідемічні ризики як для пацієнта, так і для лікаря. До того ж, паралельно забезпечити вирішення проблем зі здоров'ям на належному рівні, задовольнивши інтереси пацієнтів [5].

Ще один важливий напрям SMART-медицини – це високотехнологічна фармацевтика. Йдеться про точну доставку ліків у потрібний орган за рахунок використання нанороботів. Останні доставляють ліки безпосередньо в уражені клітини організму. Більш того, зараз проходять тестування крихітних автономних роботів, які здатні працювати в якості інтелектуальних пристроїв доставки ліків та забезпечити лікування раку та ряду аутоімунних захворювань [4].

Сюди також можна віднести використання дронів (безпілотних літальних апаратів) у медичній практиці. У невідкладній медичній допомозі в деяких країнах проводяться випробування безпілотних літальних апаратів для швидшого доступу до пацієнтів – це досвід Швеції, де основний оператор надзвичайних ситуацій використовує безпілотники для доставки

автоматизованого зовнішнього дефібрилятора для випадків зупинки серця за межами лікарні [10]. Для фармацевтичної логістики, а саме доставки необхідних медичних виробів (наприклад, медикаментів чи компонентів крові) у складно доступні місця нашої планети.

Наведені приклади стосуються окремих аспектів медицини, проте SMART-технології інтегруються в галузь в усіх напрямках. Їх можна розділити на кілька основних: «розумні» медичні сервіси, медичні SMART-пристрої (як стаціонарні, так і мобільні із використанням in-vitro та in-vivo), технології зв'язку та віддаленого консультування, «розумний» менеджмент у медицині, мобільні застосунки для лікарів та пацієнтів, а також SMART-технології для проведення клінічних досліджень.

Цифрова охорона здоров'я (digital healthcare) забезпечує об'єднання інформаційних і комунікаційних технологій, націлених на попередження та вирішення можливих проблем зі здоров'ям пацієнтів. Зокрема, в Україні вже давно працюють онлайн-майданчики і сервіси, які допомагають знайти потрібного для консультації чи лікування лікаря, отримати пораду або коротку консультацію у фахівця, записатися через електронну чергу в поліклініку, отримати швидку доставку ліків за найкращою ціною. Прикладами, які працюють у нашій країні, є сервіси Doc.ua, Liki24, E-health.

Висновки. Результати аналізу наробок, що стосуються SMART-технологій, надають можливість констатувати, що останні вже активно інтегруються та надалі продовжать інтегруватись в медичну галузь та здатні забезпечувати ефективно вирішення її актуальних проблем.

Список використаних джерел:

1. Сумец А.М. Smart-продукты для логистики. *Логистика: проблемы и решения: междунар. науч.-практ. журн.* 2018. № 3(76). С. 42–51.
2. Сумец А.М. SMART-решения в логистике, розничной торговле, сельском хозяйстве, здравоохранении. *Логистика : проблемы и решения : междунар. науч.-практ. журн.* 2020. № 2 (87). С. 40–47.
3. Сумець О.М. Технологія blockchain у медицині: як визначити економічний ефект від її використання. *Логистика : проблемы и решения : междунар. науч.-практ. журн.* 2020. № 4 (89). С. 24–27.
4. Scannell J.W., Blanckley A., Boldon H., Warrington B. Diagnosing the decline in pharmaceutical R&D efficiency. *Nat Rev Drug Discov.* 2012. Mar 1; 11(3):191–200.
5. Telemedicine in the Time of Coronavirus. URL: [https://www.jpmsjournal.com/article/S0885-3924\(20\)30170-6/fulltext](https://www.jpmsjournal.com/article/S0885-3924(20)30170-6/fulltext) (дата звернення: 02.05.2023).
6. Tejo-Otero A., Buj-Corral I. 3D Printing in Medicine for Preoperative Surgical Planning: A Review. *Annals of Biomedical Engineering.* 2020. Vol. 48, P. 536–555.
7. BIG DATA: що це таке та як працює?. *Київстар Бізнес.* URL: <https://hub.kyivstar.ua/news/shho-take-big-data/> (дата звернення: 16.05.2023).
8. Big Data. *Enterprise.* URL: <https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/big-data-bolshie-dannye> (дата звернення 03.05.2023).

9. Адитивні технології. Вікіпедія.
URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Адитивні_технології (дата звернення: 05.05.2023).

10. Дрони у невідкладній медичній допомозі, AED для підозри на зупинку серця за межами лікарні в Швеції. URL : <https://emergency-live.com/ru/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8/%D0%B1%D0%B5%D1%81%D0%BF%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8-%D0%B2> (дата звернення 10.05.2023).

ТЕРЕЩЕНКО Л.О.

*кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри інформаційних систем і технологій,
фінансів та менеджменту
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛЕЙ ПРОГНОЗУВАННЯ І КОНЦЕПЦІЯ ОЦІНКИ ТА ВРАХУВАННЯ РИЗИКУ У ПРОГНОЗУВАННІ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ

Під час прогнозування та ухвалення бюджету надзвичайно гостро стає проблема оцінки величини податкових надходжень на наступний рік. Кожен рік процес прийняття нового бюджету викликає в парламентських та урядових колах жорсткі дискусії про можливі джерела його фінансування. Тому проблема розробки й апробації принципово нових методів прогнозу податкових надходжень посідає одне з основних місць у спектрі проблем створення системи підтримки прийняття рішень з науково-обґрунтованого управління економікою на рівні держави, окремих регіонів, міст.

Актуальність дослідження. В Україні проблема податків — одна із найбільш складних і суперечливих. Мабуть, немає сьогодні іншого аспекту економічної політики, який піддавався б такій серйозній критиці і був би предметом таких гострих дискусій. Розробка та впровадження в життя податкової політики повинні бути науково обґрунтованими і виваженими. Це необхідно для сталого розвитку економіки країни. Для обчислення планових обсягів податкових надходжень доцільно використовувати економіко-математичні методи і моделі, на підґрунті яких виконується прогнозування надходжень податків до бюджету.

Аналіз щомісячних податкових надходжень, використання економіко-математичних методів і моделей дозволяють виявити особливості надходження податків, взаємозв'язок зміни їхнього обсягу зі зміною загальних макроекономічних показників, ввести концепцію ризику та його врахування у прогнозуванні податкових надходжень, розробити методіку прогнозування податкових надходжень, здійснити науково обґрунтований перехід від прогнозованих обсягів надходжень до планових, який дозволив би знизити ступінь податкового ризику.

Мета праці — аналіз та розбудова ефективних економіко-математичних методів і моделей прогнозування податкових надходжень, які дозволили б зменшити ступінь податкового ризику як об'єктивно-суб'єктивної економічної категорії.

Огляд джерел. Оподаткування – один з найважливіших механізмів, який виникає одночасно з державою.

Один із авторів Декларації незалежності США Бенджамін Франклін виголосив таку історичну фразу: «... в житті нема нічого неминучого, крім смерті і податків».

Теорія оподаткування створювалась в останню третину XVIII ст. Її засновником вважають шотландського економіста і філософа А. Сміта.

Україна почала проводити самостійну податкову політику із здобуттям незалежності. В її основу було покладено класичну систему оподаткування, творцями якої є видатні представники економічної науки Адам Сміт, Давід Рікардо, Поль Самуельсон, Дж. Коен Стюарт та інші.

Минуло два століття, але й сьогодні у світовій практиці є актуальною проблема раціональної структури та обсягів податків.

Результати дослідження. Аналіз надходжень податків, тенденцій розвитку податкової бази і її складових елементів, і на цій основі прогнозування обсягів надходжень платежів у бюджет, є найважливішим завданням економічних відомств, фінансових органів на всіх рівнях управління. Оскільки на податкові служби покладений контроль за повнотою і своєчасністю надходжень податків, вони також проводять активну роботу щодо аналізу податкової бази і прогнозуванню обсягів податкових надходжень у бюджеті, Прогноз надходжень податків, як і будь-який прогноз, має ймовірнісний характер, незважаючи на те, що при його розробці враховуються реальні економічні умови і процеси, а підґрунтям прогнозу є комплексні програми економічного і соціального розвитку країни і конкретного регіону, оскільки ризик недовиконання є невід'ємною частиною будь-якого прогнозування.

Як відомо, прогнози підрозділяються на: оперативні — до одного місяця; короткострокові — до одного року; середньострокові — до п'яти років і довгострокові — понад п'ять років. В умовах нестійкого характеру економічних процесів на практиці, по суті, можуть бути реалізовані лише два види прогнозів: оперативний і короткостроковий.

Відомо, що прогнозування будь-якого економічного показника пов'язане з похибкою прогнозу. Величина похибки визначає ступінь ризику планів (рішень), які ґрунтуються на прогнозованих економічних показниках.

Розглянемо категорію податкового ризику як одну зі складових багатофакторної оцінки надійності прийняття рішень щодо обсягів планових податкових надходжень на базі їх прогнозованих обсягів.

Ризик трактується нами як об'єктивно-суб'єктивна економічна категорія. Кількісна оцінка міри економічного ризику (зокрема, ризику податкових надходжень) є багатовимірною величиною, вектором $G = (g_1, \dots, g_n)$,

компоненти якого $g_i, i = 1, \dots, n$, формуються залежно від мети дослідження, прийнятої системи гіпотез, суб'єктивного чинника, який характеризує ставлення суб'єкта ризику до невизначеності, конфліктності тощо [1].

Одні компоненти вектора G характеризують ризик як об'єктивну економічну категорію, інші, які враховують ставлення до ризику суб'єкта прийняття рішень, доречно розглядати як суб'єктивні складові міри ризику.

У статистичному моделюванні та прогнозуванні вводяться та аналізуються такі поняття, як середній та емпіричний ризик [2]. За показник ступеня середнього ризику, як правило, обирається математичне сподівання квадрата різниці між розрахунковими і фактичними значеннями прогнозованого економічного показника. Мінімізація ступеня середнього ризику дозволяє найбільш обґрунтовано виявити закономірності і показати реальні суттєві взаємозв'язки. При порівнянні альтернативних математичних моделей прогнозування кращою вважають ту з них, якій відповідає мінімальне значення середнього ризику. Це стосується і моделей прогнозування обсягів податкових надходжень.

На базі прогнозованих обсягів податкових надходжень визначають планові обсяги, котрі, взагалі кажучи, приймаються дещо меншими, ніж середнє значення прогнозованого обсягу.

І як Висновки. Отже, окрім об'єктивної складової, необхідно також ввести суб'єктивну складову міри ризику, за яку доречно, на нашу думку, обрати ймовірність недовиконання запланованого обсягу податкових надходжень, обчисленого на базі їх прогнозованого обсягу. Очевидно, що величину оцінки ступеня ризику (ймовірність) недовиконання планового обсягу надходжень необхідно зробити якомога меншою. Відсоток недовиконання обсягів планових податкових надходжень може розглядатись як ще один із показників суб'єктивної оцінки міри ризику. Він задається нормативно залежно від ставлення суб'єкта прийняття рішень до ризику та до обсягів прогнозованих величин, котрі задаються певним інтервалом значень (інтервальний прогноз).

Доречно також ввести до розгляду, як один з компонентів векторної оцінки міри ризику, показник ризику невикористаних можливостей, який характеризує міру відхилення запланованих обсягів податкових надходжень від максимально можливого прогнозованого обсягу надходжень, здійсненого на базі використання адекватних математичних моделей і методів. Наголосимо, що усі ці складові міри податкового ризику доцільно використовувати системно.

Список використаних джерел:

1. Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І.. Фінансовий ризик і методи його вимірювання. *Фінанси України*. №5, 2000, С. 13–23.
2. Вітлінський В.В. Аналіз, оцінка і моделювання економічного ризику. Київ: ДЕМІУР, 1996. 212 с.

3. Терещенко Л. О. Моделювання та прогнозування податкових надходжень на регіональному рівні: дисертація кандидата економічних наук. Київ, 2000. 200 с.

ХОМЕНКО С.А.

*викладачка кафедри журналістики
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

ОБСЦЕННА ЛЕКСИКА В ЗМІ: СВОБОДА СЛОВА ЧИ НЕОБХІДНІСТЬ ЦЕНЗУРИ

Актуальність дослідження. Варто відзначити, що журналістика – це не просто соціальний інститут, а, в першу чергу, засіб комунікації між соціальними групами, індивідом і суспільством. Так склалося, що впродовж довгих років у свідомості (можна сказати, на ментальному рівні) у людей («споживачів» журналістської діяльності) залишається парадигмальна картинка, яку можна охарактеризувати так: все, що прочитали в газеті, почули по радіо, а (ще краще) побачили по телебаченню – це первинне джерело інформації для пересічного громадянина, це правда майже в останній інстанції. Навіть одна із функцій журналістики, а саме ідеологічна проголошує, що ЗМІ як соціальне явище впливає на уявлення і світогляд людини. Вони виступають як інструмент трансляції соціально-схвалюваних норм і моделей поведінки. Така свого роду висока довіра до ЗМІ вимагає високої відповідальності перед слухачем, читачем та глядачем з боку журналіста, який покликаний підтримувати, боротися і просувати правду та мораль.

Результати дослідження. В зв'язку з розвитком новітніх технологій, поширенням та активним користуванням соціальних мереж (іншими словами, нових медіа), діджеталізацією сучасна журналістика набула нового, так званого «модернізованого» вигляду. Все це дійсно збагатило ЗМІ. Проте нового такого «модернізованого» вигляду набуло також і саме лексичне, стилістичне наповнення сучасної журналістики. Першим яким проявом цього явища є активне використання в журналістських творах ненормативної, або обценної лексики, яка в минулому була табуованою. Відзначу, що «ненормативна лексика (також нецензурна лексика, обценна лексика, лихослів'я) — табуована (неприпустима) лексика, яку носії мови сприймають як відразливу, непристойну. У це визначення входять такі поняття, як блюзнірство, прокльони і лайка. Така мова перебуває поза нормальним стилем спілкування.

Ненормативна лексика є сегментом лайливої лексики різних мов, що включає невічливі, непристойні, вульгарні та лайливі вирази» [1]. Так, у проєкті Закону України «Про протидію лихослів'ю», який був внесений на розгляд Верховної Ради 02.07.2019 року, було запропоновано встановити заборони щодо використання «нецензурної лайки (лихослів'я)» при трансляції аудіовізуальних творів (крім фільмів), передач, зокрема,

інформаційних та інформаційно-аналітичних телепередач, програм та/або їх відеосюжетів та будь-яких інших матеріалів, які містять нецензурну лайку (лихослів'я), а також встановити адміністративну відповідальність за нецензурну лайку під час трансляції телерадіопередач, засобами масової інформації або шляхом поширення аудіовізуальної інформації в мережі «Інтернет», під час публічних виступів» [2].

Проте закон так і не прийнятий, а прецедент залишився, адже ситуація з вульгаризацією журналістики набуває широкого розмаху. Ось до прикладу, ненормативна лексика могла з'являтися на телебаченні і в минулому, але швидше, як поодинокі випадки, «так звані «непередбачені» ситуації у прямих ефірах, чи в програмах в записі, проте ці випадки старанно «запікувалися». Згодом, з початком відкритої широкомасштабної агресії Росії, нецензурна лексика була ніби легалізована. Кількома тижнями після початку нинішньої російської агресії в Україні набула розголосу скарга до Комісії з журналістської етики (КЖЕ) від чоловіка, який нарікав на плашку на телеекрані одного з каналів зі словами одного відомого нецензурного виразу. Заявник вважав, що у такий спосіб телеканал порушив етичні і моральні норми, прийняті в українському суспільстві. КЖЕ відповіла, що з огляду на воєнний стан та на те, що українські медіа зараз перебувають у напруженому робочому режимі, наживо висвітлюючи російську воєнну агресію в Україні, Комісія вирішила не звертатися до каналу щодо скарги, тобто фактично підтримала медійників.

На засіданні 14 січня 2021 року Національна рада розглянула матеріали двох перевірок ТОВ «Телеканал «Прямий» (логотип «Прямий»), м. Київ, і перевірки ТОВ «ТРК «Нові комунікації» (логотип «Z ZIK»), м. Львів, що призналися через поширення в їхніх ефірах ненормативної (обсценної) лексики у час, доступний для перегляду неповнолітньою аудиторією. Як наслідок, обидва телеканали отримали попередження. Результати однієї з перевірок телеканалу «Прямий» взято до відома.

Моніторингом Національної ради зафіксовано, що 27 грудня 2019 року в передачі «ПоярковNEWS» (о 22.00) ведучий програми Сергій Поярков під час виконання своїх службових обов'язків в публічний спосіб під час прямої трансляції використовував непристойну, образливу, грубу та вульгарну лексику. Лайливі висловлювання Сергія Пояркова пролунали в ефірі у час, коли можна стверджувати про наявність потенційно широкого доступу дітей до перегляду програми. Такі висловлювання мають ознаки недотримання низки законодавчих норм.

Разом з тим, 9 березня 2022 року Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення висловила стурбованість безпрецедентною кількістю обсценної лексики в ефірах телерадіокомпаній. В зверненні зазначено: «Більшість сюжетів, пов'язаних з бойовими діями, містять багато нецензурних слів. Звертаємо вашу увагу, що законодавством, а саме статтею 6 Закону України «Про телебачення і радіомовлення», визначено неприпустимість зловживання свободою діяльності телерадіоорганізацій та

недопущення використання телерадіоорганізацій для трансляції програм або відеосюжетів, які можуть завдати шкоди фізичному, психічному чи моральному розвитку дітей та підлітків. І це має працювати й у такий час, який зараз ми переживаємо. Турбота про наших дітей – визначна характеристика українців – і цивільних, і воїнів. Особливо звертаємо увагу на обценну лексику ведучих, які працюють у студіях і мають всі можливості донести свою думку іншими виразними й точними словами – такі приклади є, і варто їх брати у колег. Відповідно до норм закону, всі нецензурні вислови, які містяться в сюжетах, мають бути замасковані у звуковий спосіб. Ведучі мають прибрати із коментарів брудну лайку, сумнівні жарти і стежити за чистотою мови. Треба пам'ятати, що війна закінчиться, і ми не можемо допустити, щоби в нашому гордому суспільстві мати й лайка стали культурною нормою, тим паче що ця норма – російська «культура» [3].

Ще у далекому 2011 році на Євробаченні 10-го травня, під час трансляції на українському телебаченні першого півфіналу «Євробачення», телеведучий Тимур Мірошніченко вжив в ефірі нецензурну лексику, тоді це питання просто закрили, пояснюючи просто напруженою ситуацією в роботі під час трансляції ефіру.

Ненормативну (обценну) лексику було зафіксовано і в ефірі ТОВ «ТРК «Нові комунікації» (багатоканальне мовлення (МХ-3), логотип «Z ZIK»). 12 грудня 2019 року в проміжку із 17:07 до 18:15 наживо телеканал транслював брифінг Міністра внутрішніх справ України А. Авакова і першого заступника голови Національної поліції України Є. Ковалю за участі Президента України В. Зеленського та генерального прокурора Р. Рябошапки щодо справи про вбивство Павла Шеремета. Є. Коваль, попередивши журналістів, що буде звучати ненормативна лексика, наживо вмикав аудіозаписи телефонних розмов фігурантів цього кримінального провадження. Ці записи прозвучали і в ефірі мовника. Обценна лексика містилася і під час прямого ефіру після закінчення брифінгу 12.12.2019 в передачі Ю. Литвиненко, із повтором 13.12.2019.

Моніторингом Національної ради зафіксовано, що 27 грудня 2019 року в передачі «ПоярковNEWS» (о 22.00) ведучий програми Сергій Поярков під час виконання своїх службових обов'язків в публічний спосіб під час прямої трансляції використовував непристойну, образливу, грубу та вульгарну лексику. Лайливі висловлювання Сергія Пояркова пролунали в ефірі у час, коли можна стверджувати про наявність потенційно широкого доступу дітей до перегляду програми. Такі висловлювання мають ознаки недотримання низки законодавчих норм.

Другу перевірку діяльності телеканалу «Прямий» через ненормативну (обценну) лексику було проведено 11 листопада 2020 року. Цього разу зафіксовані ознаки недотримання законодавства стосуються передачі «Ехо України» за участі штатного ведучого телеканалу Матвія Ганапольського і запрошеного гостя програми народного депутата України IX скликання Юрія Камельчука. Під час прямої трансляції 1 травня, а також у повторах запису

передачі 2 травня і 3 травня регулятор зафіксував, що Матвій Ганапольський у публічний спосіб використовував непристойну, образливу, грубу та вульгарну лексику» [4]. «У прямому ефірі ток-шоу «Важліве» на телеканалі «Наш» 7 липня 2020 року колишній заступник міністра з питань тимчасово окупованих територій Юрій Гримчак назвав ведучого Макса Назарова російським пропагандистом. Ведучий намагався перебити пана Гримчака та вигнати його з ефіру» [5].

«У 2021 році Національна рада з питань телебачення та радіомовлення винесла попередження радіостанції «Шансон» через трансляцію пісні з брутальними словами та обценною лексикою у час, доступний для неповнолітньої аудиторії. Таке рішення регулятор прийняв 28 квітня на своєму засіданні» [6].

Висновки. Отже, обговорюване питання залишається досить гострим у нашому суспільстві. Звісно, журналістика покликана бути відкритою і вільною, проте такий собі моральний нігілізм, який останнім часом впевнено споглядається у ЗМІ, а також недотримання етичного кодексу журналіста, змушує до постановки питання: а чи виконує свою ідеологічну, морально-просвітницьку функцію сучасна журналістика?

Список використаних джерел:

1. Козацька лайка. *Вікіпедія*.
URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Козацька_лайка.
2. Висновки на проект Закону України «Про протидію лихослів'ю» (про дематюкацію мови) (про внесення змін до деяких законодавчих актів України про дематюкацію мови)» (реєстр. N 10414 від 02.07.2019 р.). *Ligazakon*. 2019.
URL: <https://ips.ligazakon.net/document/XH81A00A?an=2>.
3. Мовимо гідно! Національна рада закликає не лаятися в ефірі. *Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення*. 2022.
URL: <https://www.nrada.gov.ua/movymo-gidno-natsionalna-rada-zaklykaye-ne-layatysya-v-efiri/>.
4. Ненормативна лексика в ефірі недопустима – Національна рада винесла попередження телеканалам «ПРЯМИЙ» і «Z ZIK». *Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення*. 2021.
URL: <https://www.nrada.gov.ua/nenormatyvna-leksyka-v-efiri-nedopustyma-natsionalna-rada-vynesla-poperedzhennya-telekanalam-pryamyj-z-zik/>.
5. Макс Назаров у прямому ефірі послав ексзаступника голови МінТОТ Гримчака. *Детектор медіа*. 2020.
URL: <https://detector.media/medialife/article/178583/2020-07-08-maks-nazarov-u-pryamomu-efiri-poslav-ekszastupnyka-golovy-mintot-grymchaka/>.
6. «Шансон» отримав попередження через пісню з лайливими словами. *Детектор медіа*. 2021.
URL: <https://detector.media/rinok/article/187518/2021-04-28-shanson-otrymav-poperedzhennya-cherez-pisnyu-z-laylyvymy-slovamy/>.

ШЕВЧУК А.В.

*старший викладач кафедри психології та педагогіки
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

ХРИСТИЯНСЬКІ ЦІННОСТІ В РЕЛІГІЙНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Актуальність дослідження. Вибір теми цього дослідження зумовлений обставинами війни Російської Федерації супроти незалежної України, які створюють відповідні передумови щодо переоцінки сприйняття реальності у свідомості українців. Наші співгромадяни, повсякчас стикаючись зі страшними реаліями війни, потребують відповідей на багато запитань, зокрема і релігійного характеру. Відповідно до досліджень науковців, відзначаємо, що будь-яка війна, як правило, має «або прями, або опосередковані релігійні корені» [1], а тому потребує аксіологічної легітимізації. Російська агресія також не є винятком із цього правила.

Результати дослідження. Тема виховання цінностей завжди викликала належну увагу. Адже кожне суспільство потребує основного ядра цінностей, які сприяють його когезії. Про це свідчить досвід західних країн, які пройшли шлях від відкидання традиційних цінностей, зважаючи на їхню релігійну основу та враховуючи відділення Церкви від держави, до повернення «застарілих» цінностей в освітній процес. Наприклад, як результат аналізу наслідків відмови від виховання традиційних цінностей, уряд Великобританії прийняв закон, який зобов'язує упроваджувати цінності під час проведення навчально-виховного процесу [2].

Українське суспільство значною мірою повторило цей досвід, потрапивши на початку своєї незалежності у певних ціннісний вакуум. Усвідомлення цієї проблеми сприяло поверненню до спадщини морально-етичних та духовних цінностей, яке проявилось у зближенні Церкви і держави у питаннях виховання молодого покоління, адже основні загальноприйняті цінності мають релігійний характер. Тому одним із головних пріоритетів Нової української школи стало виховання основних цінностей.

Під час війни аксіологічний характер релігійної освіти набуває особливого значення, адже ідея захисту традиційних християнських і загальнолюдських цінностей і є головним мотивом, яким російська пропаганда виправдовує агресію щодо України. Цей фактор викликає внутрішній дисонанс та потребу в переосмисленні християнських цінностей в українському просторі, зокрема ролі релігійної освіти в сучасній ситуації. «Саме військова агресія Росії проти України змушує нас переосмислити систему наявних цінностей. Виникає питання, як саме та які саме цінності формувати у суспільстві задля забезпечення його ефективного функціонування в умовах військової агресії, з одного боку, та євроінтеграційних прагнень, з іншого», - зазначає у своїй статті дослідниця Т.Неприцька [3].

Отже, робимо **висновки**, що традиційно будь-яка війна створює відповідні умови та можливості для аксіологічного переосмислення реальності, зумовлює масштабні «тектонічні зсуви» у суспільстві, які за мирного часу могли б відбуватися впродовж десятиліть, а також має або прямі, або опосередковані релігійні корені. Тому релігійна освіта має забезпечити об'єктивне розуміння змісту християнських цінностей. Відзначаємо основні тенденції щодо переосмислення християнських цінностей під час війни: зміни у традиційній інтерпретації християнських цінностей, поглиблення розуміння ролі християнських цінностей для суспільства під час війни; важливість релігійної освіти в переосмисленні християнських цінностей.

Список використаних джерел:

1. Війна та релігія. Можливості церкви у системі світової безпеки. *Укрінформ*. 2017. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2215181-vijna-ta-religia-mozlivosti-cerkvi-u-sistemi-svitovoi-bezpeki.html>.
2. Guidance on promoting British values in schools published. *GOV.UK*. 2014. URL: <https://www.gov.uk/government/news/guidance-on-promoting-british-values-in-schools-published>.
3. Неприцька Т. І. Формування ціннісних орієнтацій в суспільстві в умовах війни: реалії України. *Політичне життя*. 2022. № 3. С. 93–97. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/index.php/pl/article/view/12636>.

ШЕВЧУК В.А.

*кандидат історичних наук, доцент
кафедри філософії, теології та історії церкви
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

ЧАСОПИС «THE ADVENT SURVEY» ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ЦЕРКВИ АДВЕНТИСТІВ СЬОМОГО ДНЯ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД НА ВОЛИНІ ТА ГАЛИЧИНІ

Актуальність дослідження. Обрана тема з посиланням на часопис «The Advent Survey» сьогодні є актуальною для адвентистських релігійних організацій і суспільства, зокрема в Україні, у зв'язку з повномасштабною війною, яка змушує до пошуку нових духовно-релігійних напрямків комунікацій, орієнтованих не на Схід, а на Захід.

Результати дослідження. Організаційна структура адвентистів сьомого дня (далі АСД) у світі носить демократично представницький характер, і її управлінська піраміда виражається в чотирьох рівнях – це місцеві громади, об'єднання громад (конференції), союзи (уніони) конференцій і відділення (об'єднання уніонів). На верху піраміди знаходиться виконавчий комітет Генеральної конференції (далі ГК), який раз у п'ять років вибирається і затверджується на з'їзді ГК демократично обраними

делегатами від членів церкви. З 1991 року, за рішенням ГК, офіс якої є у Вашингтоні, усі організаційні структури громад АСД колишнього Радянського Союзу були об'єднані (окрім країн Прибалтики) в одне Євро-Азійське відділення. Проте з 2014 року, коли почалося воєнне протистояння між Україною і Росією, українські громади виявили бажання не мати нічого спільного з країною агресором. Після 22 лютого 2022 р. початку повномасштабної війни усі адвентистські структури в Україні вийшли на пряме і безпосереднє підпорядкування виконавчому комітетові ГК. Сьогодні на порядку денному ГК стоїть питання про приєднання АСД структур України до одного з двох відділень ГК, які знаходяться в Європі: це Транс-Європейське й Інтер-Європейське.

Часопис «The Advent Survey» стверджує, що подібна практика організаційної приналежності громад АСД до Європи, - це шлях, яким вже проходили адвентистські громади на заході України, це глибокий адміністративний слід, залишений в свідомості багатьох громад щодо ведення церковних справ за практикою європейських релігійних спільнот.

Після Першої світової війни територія Східної Галичини (сучасні Львівська, Івано-Франківська, Тернопільські обл.) та Волині (сучасні Волинська та Рівненська обл.) увійшла до складу Другої Речі Посполитої, і ця територіальна приналежність тривала до 1 вересня 1939 року. За цей період новоутворений в 1921 року Польський Уніон, у складі якого тепер перебували громади Волині і Галичини, приєднався до Північно-Європейського відділення (далі ПЄВ) з центром у Лондоні. Це відділення об'єднало в собі чотири уніони й одну уніону місію на півночі Європи та три уніоних місії в Африці. Європейські церковні організації ПЄВ охоплювали 11 держав, серед яких були такі, як: Англія, Ірландія, Ісландія, Данія, Норвегія, Швеція, Фінляндія, Польща, Литва, Латвія, Естонія [1]. Тепер уся адміністративна і місіонерська діяльність українських громад, рівно ж кадрова політика та навчання пасторів, їх участь в піврічних і річних звітах координувалася з Лондона. Одночасно перед українськими громадами і служителями відкривалися нові горизонти духовного розвитку і бачення, яке тепер набувалося через контакти і спілкування між релігійними європейськими спільнотами.

Особливу об'єднувальну та координаційну функцію для церковних організацій ПЄВ відігравав друкований орган часопис «The Advent Survey». Щомісячник друкувався англійською мовою і в середньому обіймав 12 сторінок тексту. Перший номер «The Advent Survey» був надрукований у липні 1929 року, і для нас його інформація є цінною аж до вересня 1939 року, початку Другої світової війни і реорганізації церковної структури ПЄВ.

Першим редактором часопису була Елла М. Істкотт (Ella M. Eastcott). Її відповідальність як редактора тривала до друку часопису за березень 1934 року [1]. Редактором часопису від квітня 1934 року [2] і аж до вересня 1939 року була W.T. Barlett. Виходив журнал в адвентистському британському видавництві.

Аналізуючи матеріали часопису «The Advent Survey», які стосуються громад АСД Волині і Галичини у складі Польського уніону, їх можна розділити на декілька груп:

1. Статистичні дані. В тексті часопису міститься багато статистичних даних щодо членів церкви, зокрема про їх кількість загалом, про кількість охрещених і виключених з громади осіб. Надто детально у звітах деталізується місіонерська діяльність громад та різноманітних відділів, описується кадровий рух і кількість служителів. Наприклад, за жовтень 1930 року в часописі зазначається наступне: «За дев'ять з половиною років, що минули з моменту створення Польського уніону, кількість церковних працівників збільшилася з 25 до 63 осіб, а число колполтерів в середньому склало приблизно 55. Завдяки об'єднаним зусиллям цих невеликих груп працівників і вірній співпраці церков було охрещено 2404 особи. На сьогодні Польський уніон складається з чотирьох конференцій та двох місій і налічує 2584 члени» [3]. Або ще один статистичний огляд: «В кінці вересня 1931 року в Північно-Європейському відділенні налічувалося 27 458 осіб, або один член Церкви адвентистів сьомого дня припадає на 6 186 мешканців території відділення» [4].

Отже, наявність звітів, в котрих ти можеш бачити успіх своєї громади, породжує почуття спільноти і спонукає до пошуку методів співпраці з іншими і перейняття передового досвіду.

В часописі описуються також основні події і діяльність громад і об'єднань, в тому числі і громад на теренах Західної України. Наша присутність в церковних новинах ПЄВ також породжує дух спільноти з європейськими церквами й одночасно інформує інших про наявність українських громад. Особливими подіями в церкві були з'їзди в об'єднаннях. Про один із них, який проходив на Волині у с. Пожарки, повідомляє часопис: «На з'їзді багатьом доводилося стояти в суботу на вулиці і задовольнятися тим, що можна було почути через відкриті вікна. Були присутніми близько 700 осіб, без врахування 100 дітей. З нами був брат Егліт (Eglit) з Латвії, також декілька разів виступав брат Швіталь (Schwital), новий директор Польської школи. 25 молодих людей висловили сильне бажання навчатися в Польській школі, якби ж тільки вони мали достатньо коштів для цього» [5].

2. В часописі міститься також інформація про релігійну свободу в різних країнах Європи і про їхні міжконфесійні відносини. Джерело свідчить про те, що в основному лише на теренах католицької Польщі і православ'я протестантські громади зазнавали релігійних утисків: «На різних полях доводиться зіткнутися з жахливими умовами і труднощами. У Польщі нашим людям не дозволяють продавати або роздавати газети. Деякі були заарештовані під час участі у кампанії... Проте, наші люди мужньо йшли вперед і з допомогою Господа зробили більше, ніж будь-коли раніше» [6].

З іншого боку, у часописі зазначається, що русини, багато з яких належать до старої Уніатської частини католицької церкви, виявляють глибокий інтерес до того, що стосується релігії. Русини східної та північно-

східної Польщі, яких налічується близько шести мільйонів, є одним з найкращих полів для євангельської роботи у всій Європі [7].

Належність АСД до організації ПЄВ і їх інформованість про стан релігійної свободи в інших країнах давало їм сили до боротьби за свої права, з іншого боку, через часопис інші могли дізнаватися про порушення їх прав, що могло сприяти поширенню демократичних посилів.

3. Наступний блок інформації в часописі - це календар основних подій церковного життя. Тут був перелік усіх церковних заходів для усіх регіонів, в якому зазначалися не тільки дата і місце проведення, але і імена промовців і керівників заходу [8]. Для керівництва усі регіони були однаковими у ставленні до них, що пробуджувало в останніх почуття вартості і гідності.

4. Офіційні звернення керівництва церкви до громад мали особливе значення для розвитку АСД. Керівники не тільки зверталися до членів церкви з приводу особливих календарних дат, але з метою застереження про духовні небезпеки і про відхилення від віри. Значне місце посідали і звернення щодо стратегії і розвитку громад. Досвід одних ставав надбанням інших. Українські громади здобували європейський досвід ведення церковних справ [1].

5. Фінансова діяльність. Досвід ведення фінансових справ – важлива складова успішного розвитку церкви. Часопис містить багато фінансових приписів, які стосуються і керівників і членів церкви. Яким чином скласти правильно фінансовий бюджет, де знайти кошти для церковних програм. Наприклад, Скандинавський уніон ухвалив, що кожен працівник (пастор) повинен зібрати 160 доларів як добровільні пожертвування. Безсумнівно, Польський та Балтійський уніони зроблять аналогічні дії під час зустрічей своїх працівників [9].

Усі зібрані кошти підлягали обліку й аудиту. Так, часопис повідомляє, що до 30 вересня було зібрано приношень Суботньої школи в сумі 77 тисяч доларів для ПЄВ за 1932 рік, що становить 70 відсотків від поставленої мети. Сума коштів у перерахунку на одного члена для Уніонів нашого Дивізіону була наступною (у валюті США):

Балтійський уніон – 2.1 центи

Британський уніон – 9.5 центів

Північно-Східний уніон - 5.7 центів

Польський уніон – 2.5 центів

Північно- Західний уніон – 7.3 центи [10].

Отже, усі громади ПЄВ здобували досвід ведення фінансових справ, враховуючи передовий досвід церков капіталістичних країн.

6. Питанням духовної освіти та виховання дітей і молоді відводилася особлива увага. Освітні та виховні послуги надавалися двома шляхами: навчання в суботній школі і здобуття духовної освіти в спеціалізованому навчальному закладі в Бельську. Для першого закладу друкувалися уроки суботньої школи для дітей і дорослих [11], а у другому працювали викладачі, які давали вищу духовну освіту для майбутніх служителів [12].

Окрім того, ПУ в Бескидських горах, що недалеко від місця витоку Вісли, було придбано приміщення, в якому у літній період до 35 дітей з бідних сімей могли оздоровитися і пройти курс вивчення Білії [13].

Члени громад АСД в ПУ, в тому числі і українські громади, мали можливість навчатися духовній грамоті, що відкривало для них можливість самовдосконалення і духовного розвитку.

Висновки. Отже, «The Advent Survey» - орган ПЄВ Генеральної конференції церкви АСД - послуговується не тільки як джерело вивчення історії адвентистів сьомого дня на Волині і Галичині, але як і дороговказ шляху інтеграції церкви АСД в Україні у Європейське товариство. Історія показує, що перебування західних українських церков у міжвоєнний час у складі європейських організацій принесло їм розвиток і прогрес. У той же самий час, церкви у східній частині в Україні зазнали від радянської влади жорстоких переслідувань і репресій. Позитивний вплив приналежності до ПЄВ відчувається і сьогодні в церковній організації АСД, на відміну від громад, що знаходяться на сході України.

Список використаних джерел:

1. Christian L. H. The beginning. *The Advent Survey*. July 1929. №1. С. 1, 11.
2. Barlett W.T. Missionaries' children. *The Advent Survey*. April 1934. Vol.6, №4. С. 8.
3. Isaac J. The Polish Union Its Development. *The Advent Survey*. October 1930. Vol.2, №10. С. 2–3.
4. From it out round about. *The Advent Survey*. January 1932. Vol.4, №1. С. 8.
5. Bartlett W. T. In East and North Poland. *The Advent Survey*. July 1935. Vol.7, №7. С. 7–8.
6. Oswald L. F. Our God is Able. *The Advent Survey*. March 1930. Vol.2, №3. С. 1.
7. Christian L. H. After Darkness Light. *The Advent Survey*. October 1930. Vol.2, №10. С. 1–2.
8. From it out round about. *The Advent Survey*. May 1933. Vol.7, №5. С. 8.
9. From the office window. *The Advent Survey*. September 1929. №3. С. 12.
10. Dick E. D. Reports from the Departments. *The Advent Survey*. January 1933. Vol.5, №1. С. 4–5.
11. Lindsay G. A. The Sabbath-School Work in Poland. *The Advent Survey*. 1930. №10. С. 6–7.
12. Rudy H. L. The Polish Union Mission School. *The Advent Survey*. October 1930. Vol.2, №10. С. 3–4.
13. Cunitz R. J. A Children's Home in Poland. *The Advent Survey*. April 1930. Vol.2, №4. С. 4–5.

ШКОЛА В.М.

доктор філологічних наук, доцент
Бердянський державний педагогічний університет

ЦИКЛ БЕРТОЛЬДА БРЕХТА «СТРАХ І ВІДЧАЙ У ТРЕТІЙ ІМПЕРІЇ» ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ТОТАЛІТАРНОГО ДИСКУРСУ

Ойген Бертольд Фрідріх Брехт (1898-1956) – поет, прозаїк, драматург, теоретик драми, режисер, реформатор театру. П'єси митця йшли на сценах театрів Берліна, Варшави, Гамбурга, Лондона, Мілана, Москви, Мюнхена, Нью-Йорка, Парижа, Праги, Токіо. Г. Блум визначив Б. Брехту місце серед найкращих драматургів своєї Хаотичної епохи [1, с. 576].

В один час із Б. Брехтом творили Е. Піскатор, Л. Піранделло, Е. Йонеско, Г. Лорка Б. Шоу, Л. Курбас. Новаторство Б. Брехта полягало в оригінальному підході до театрального твору, який, на відміну від традиційного, на думку митця, мав впливати не на емоційну сферу, а на розумову.

Естетичні ідеї Б. Брехта і сьогодні знаходять поціновувачів і продовжувачів у всьому світі. Актуальною залишається проблема «індивідуальність і тоталітаризм», яку Б. Брехт осмислював у низці своїх творів, зокрема в обробці «Антигони» Софокла, у оригінальній драмі «Життя Галілея» та ін.

У двадцяти семи драматичних сценах збірки одноактних п'єс «Страх і відчай у Третій імперії» («Furcht und Elend des III Reiches») Б. Брехт вивів на сцену представників усіх суспільних верств Німеччини 1933-1945 років («Держави фюрера», за словами Н. Фрая). Із арсеналу народного театру драматург запозичив віршовий пролог і епіграфи до картин, у яких відбувається або знайомство з особами, які будуть брати участь у сценах, або окреслюється суть подій, які в них розгортатимуться, наприклад: «*Ось судді, ось прокурори. / Ними командують злочинці*» [2, с. 415]. Як спостеріг О. Чирков, за формою та призначенням ці прологи нагадують японські ай-но кьогени (проміжні сценки)» [3, с. 33].

У картинах «Страх і відчай у Третій імперії» Б. Брехт відтворив породжені державним терором процеси руйнації родинних, дружніх, професійних зв'язків.

Події картини «Крейдяний хрест» розгортаються в Берліні 1933 року. У творі автор застосовує один із своїх улюблених художніх прийомів – п'єса в п'єсі (вистава у виставі, сцена на сцені). Один із персонажів, штурмовик, демонструє своєму оточенню методику «професійних» дій: відстеживши інакомислячих, він ставить крейдою хрестики на їхніх спинах.

На ігрову природу твору вказують і ремарки: «Завершує гру» [2, с. 409], «Продовжуючи гру», «Завершуючи гру» [2, с. 410] та репліки персонажів: «*Адже це як в театрі, Франц, ми ж знаємо, що ти тільки прикидаєшся, і що*

насправді так не думаєш» [2, с. 406]; «Ну що, тепер краще пішла гра?» [2, с. 410].

Абсурд ситуації, викликаній трагізмом життя, автор зображує, передаючи реакцію нареченої штурмовика на його розповідь про секрети «професійної діяльності»: попросила подругу подивитися, чи немає такої відмітки й на її одязі.

Цим твором Б. Брехт стверджує, що в Третій імперії страх, підозра, недовіра керують поведінкою одних, а беззаконня, всездозволеність – інших.

Мотив втрати довіри звучить і в картині «Дружина-єврейка», події якої відбуваються у Франкфурті 1935 року. У невеликому за обсягом творі драматург подає два життєписи: героїні та її чоловіка.

Героїня твору має один «недолік» – вона не арійка (автор іронічно деталізує – не блондинка). Дбаючи про коханого, жінка зважується залишити дім, країну, щоб не нашкодити йому, дати можливість і далі працювати. Епізоди твору демонструють турботливу жінку, яка організовує майбутній побут свого чоловіка за її відсутності: друзів просить не залишати його самотнім, телефонувати йому, інших жінок – відвідувати його, сестру чоловіка – приглядати за ним. Прагнучи максимально забезпечити йому комфорт, жінка повідомляє іншим про його звички й уподобання.

Натомість чоловік постає антиподом своєї жертвовної дружини. Процес його деградації автор подає градаційно. Відмову від коханої персонаж виявляє тоді, коли ухиляється від відповіді на питання, спонукаючи її, таким чином, до від'їзду:

Дружина. *Так що ж, залишатися мені?*

Чоловік. *А куди ти, власне, думаєш поїхати?* [2, с. 431].

Він зраджує дружину й тоді, коли, погоджуючись, що вона виїде на декілька тижнів, подає їй шубу. Ця деталь – шуба на початку весни, символізує розставання назавжди. У різних життєвих випробуваннях цей персонаж виявився переможеним.

І в цьому творі автор також використав прийом «театр у театрі» («вистава у виставі», «сцена на сцені»): жінка проводить репетицію невеликої промови перед чоловіком. Люблячи й добре знаючи свого обранця, вона передбачила фінал процесу його духовної деградації. Уважна й розумна героїня помічає низку змін, які відбулися з її чоловіком за останній період, зокрема те, що його стало турбувати єврейське питання. Вона розуміє, що в недалекому майбутньому чоловік, який давно ділить людей на гідних і негідних, тих, яким дають чи не дають інсулін при діабеті, тепер, коли на державному рівні сортують людей за новими ознаками, може пристати на пропозицію відмовити євреям у праві на існування [2, с. 429].

Буття цього персонажа визначила формула: «У наш час кожен повинен думати про себе» [2, с. 425]. Таким був наслідок життя в тоталітарному суспільстві, де, за висловом героїні, люди, які винайшли квантову теорію, найоригінальніші методи лікування, дозволяють дикарям ними командувати [2, с. 430].

Картина «Шпигун» за своїм настроєвим забарвленням нагадує «Непрошену» М. Метерлінка: подружня пара перебуває в тривозі, чекаючи на можливий арешт голови родини, через висловлені ним «крамольні» думки. Одна стосувалася лектури хлопчика, яку, на переконання батька, має обирати він, а не групенфюрер сина – члена молодіжної організації «Гітлерюгенд». Також герой висловив своє незадоволення політикою уряду.

Знаючи про методи виховання молоді в гітлерівській організації, від її членів вимагали, щоб вони доносили про все, що відбувається дома, батьки мають підозру, що син може виявитися шпигуном і повідомити певні інстанції про настрої в родині. Подружжю відомі прецеденти: за доносом однієї дитини її батька ув'язнили в концтаборі.

У градаційній формі (цей засіб – один із широковживаних Б. Брехтом) драматург зображує посилення атмосфери страху: у розмові з дружиною чоловік підкреслює свою лояльність, оскільки не впевнений і в ній. Цю недовіру герой твору аргументує тим, що вчинити зло можна і мимовільно, не усвідомлюючи цього [2, с. 436].

Щоб якимось себе убезпечити від можливого арешту, персонаж Б. Брехта демонструє знаки вірнопідданства: залізний хрест, портрет Гітлера. Так простежується зрима паралель із життєвими реаліями Країни Рад, які відтворив у своїх п'єсах Микола Куліш. Герої творів українського драматурга «Отак загинув Гуска», «Хулій Хурина», «Народний Малахій» вішають на стіни портрети партійних лідерів, на шиї котів і на клітки канарок – червоні стрічки, прикрашають зірками тістечка, словесно демонструють своє схвалення політики партії.

Отже, поява циклу сцен «Страх і відчай у Третій імперії» викликана тодішньою трагічною суспільно-політичною ситуацією в Німеччині. У творах цього циклу Б. Брехт змалював реалії життя в тоталітарній державі, де в атмосфері брехні і доносів, прагнучи уникнути репресій і переслідувань, остерігаються навіть найрідніших і найближчих.

Список використаних джерел:

1. Блум Г. Західний канон: книги на тлі епох / пер. з англ. під загальною редакцією Р. Семківа. Київ: Факт, 2007. 720 с.
2. Брехт Б. Стихотворения. Рассказы. Пьесы. / Пер. с нем. Москва: Художественная литература, 1972. 816 с.
3. Чирков О. С. Бертольд Брехт. Київ: Товариство «Знання» УРСР, 1971. 46 с.

ДУМУЩІ І.П.

*викладач кафедри інформаційних систем
і технологій, фінансів та менеджменту
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»*

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ СТІЙКОЇ ОСНОВИ ІТ-СТАРТАПУ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Серед усіх галузей експортної індустрії України ІТ-галузь, у порівнянні з металургією та сільським господарством, є найбільш стійкою до викликів воєнного часу. Згідно дослідження Асоціації ІТ Ukraine, що проводилося в жовтні-листопаді 2022 року, ІТ-галузь стала однією з провідних та постійно зростаючих індустрій української економіки. Так протягом 6 років (до кінця 2022 року) частка в експорті послуг зросла з 13,4 % до 37,8 % (майже 40 %!). ІТ-індустрія стала єдиною галуззю, якій вдалося наростити експорт своєї продукції в 2022 році. Розвиток ІТ-стартапу є досить актуальним та затребуваним в Україні на даний час.

Мета роботи: розкрити особливості створення стійкої основи стартапу в ІТ-галузі як провідного напрямку економіки України в умовах сьогодення.

Огляд джерел. питання стосовно розвитку ІТ-галузі в Україні є досить новими, проте активно обговорюваними багатьма провідними спеціалістами ІТ-ринку та висвітленими в періодичних виданнях: УНІАН, delo.ua, УКРІНФОРМ, Економічна правда, Юридична газета, Interfax-Україна та ін.

Результати дослідження. Динаміка розвитку ІТ-галузі довоєнних років та статистика даних за 2022 рік показували оптимістичні прогнози подальшого розвитку. Проте початок 2023 року чітко показав, що на даний момент ІТ-індустрія знаходиться на пікові свого розвитку у так званому стані «плато» як в Україні, так і на світовому рівні. Наступного зростання в розвитку зазначеної галузі за оптимістичними прогнозами можна очікувати в 3-4 кварталах 2023 року.

ІТ-індустрія хоч і є ще досить молодого галуззю для України та має ряд своїх переваг навіть за умов повномасштабної війни, вона потребує підтримки з боку держави. Так, в 2023 році було введено ряд програм в напрямку підтримки ІТ-бізнесу:

- створення Дія.City – унікального правового та податкового простору для ІТ-компаній;
- удосконалення ІТ-утворення - IT Generation;
- запуск легалізації ринку віртуальних активів в Україні;
- розвиток військових технологій та формування на базі України military-центру Європи, де активно розвиваються технології штучного інтелекту (ШІ);
- е-резиденство, завдяки якому ІТ-фахівець з-за кордону швидко та легко може зареєструвати та вести бізнес в Україні в конкурентних умовах оподаткування. При цьому йому не потрібно знаходитись в країні фізично. Фактично – це розвиток стартап-екосистеми в умовах війни.

На даний момент ІТ-галузь чітко закріпилася в сфері фінансів (фінансові установи опановують сучасні технології та випускають нові продукти), в агросфері (основним ресурсом стає не земля, а технології), у промисловості (поява руху Industry 4.0), у ритейлі (розвиток e-commerce ринку), в оборонці (розвиток military-tech в Україні).

Саме розвиток ІТ-стартап-екосистеми (простору, де відбувається трансформування ідей в стартапи, компанії та бізнеси) має в собі потужний потенціал для економіки країни з позицій залучення інтересу світового рівня в напрямку розвитку нових технологій та створення нових робочих місць, залучення інвестицій, розвитку інновацій та експорту технологічних продуктів.

Розвиток ІТ-стартапу в умовах військового стану є досить ризиковим, складним та небезпечним процесом. Питання підбору та реалізації заходів щодо збільшення стійкості майбутнього підприємства на старті та підбору попереджувальних організаційних кроків з цією метою є актуальним та, можна сказати, ключовим. Його можна розглядати під різними кутами в декількох площинах.

Насамперед необхідно чітко визначити сутність загального поняття «стартап». Перш за все – це підприємство з обраною формою функціонування, створене людьми, що втілює свій бізнес, який можна монетизувати. Тобто стартап - це не просто продукт, технологічний прорив чи блискуча ідея, а процес, який перетворює ідею на успішний бізнес. Новаторам на етапі створення стартапу важливо направити фокус не тільки

на інновації та технології, а також і в площини податково-юридичної взаємодії, стратегічного планування та фінансового прогнозування й аналізу, маркетингу, просування та життєвого циклу проекту, аналізу ризиків та інших не менш важливих питань.

Стартапу у сфері ІТ-технологій варто акцентувати увагу на податково-юридичних питаннях:

- яку організаційно-юридичну форму стартапу обрати з метою закріплення домовленостей між засновниками та фіксування частки вкладу;
- коли та на якому етапі реєструватися;
- яку систему оподаткування обрати;
- як реєструвати питання відносин з замовниками, найму на роботу, здійснення платежів для прозорої роботи в легальному полі України.

З метою відповіді на зазначені питання доцільним є розбір основних етапів розвитку стартапу. Для початку можна виділити 5 основних етапів, які будуть достатніми для детального розбору розвитку ІТ-стартапу:

- Етап №1. Зародження стартапу (pre-seed, передпосівна версія): сформовано ідею без концептуальної основи, без розуміння щодо її реалізації та позиціонування;
- Етап №2. Становлення стартапу (seed, посівна версія): створення продукту чи проекту з основними функціями, вивчення ринку, залучення перших інвесторів;
- Етап №3. Ранній розвиток проекту (Alpha-версія): тестування готового продукту та внесення відповідних коректив;
- Етап №4. Розширення стартапу (закрита Beta-версія): компанія має завершений продукт та перших його користувачів, допрацьовану маркетингову стратегію та готова до масштабування;
- Етап №5. Зрілість проекту (відкрита Бета-версія): стартап проект стає серйозним бізнесом з лідируючим місцем на ринку, має високу самоокупність, відбувається заключення договорів з клієнтами.

На кожному з описаних етапів повинні бути чітко визначеними певні дії компанії щодо розвитку стартапу. Саме детальний їх аналіз та впровадження допоможуть у вирішенні питання щодо створення стійкої його основи.

Висновки. ІТ-індустрія є ще досить молодого галуззю для України та потребує підтримки з боку держави. ІТ-галузь чітко закріпилася в сфері фінансів, в агросфері, у промисловості, у ритейлі, в оборонці. Можна виділити 5 основних етапів, які будуть достатніми для детального розбору розвитку ІТ-стартапу: pre-seed, seed, Alpha-версія, закрита Beta-версія, відкрита Бета-версія. Детальний аналіз щодо кроків, які варто здійснити на кожному з зазначених етапів, вартий розгляду в окремій темі. Ключовим питаннями, на які потрібно звернути увагу, є: краудфандінг, вибір системи оподаткування, особливості правового режиму «Дія Сіту», захист інтелектуальної власності, побудова системи налагодженої роботи з контрагентами. У випадку успішного забезпечення правової сторони стартапу можна сподіватись на успішну реалізацію ІТ-проекту завдяки захисту діючого законодавства від рейдерства, копіювання та нечесної конкуренції.

Список використаних джерел:

1. Експорт ІТ-послуг на початку 2023 року знизився на 16%. Режим доступу: <https://jur-gazeta.com/golovna/eksport-itposlug-na-pochatku-2023-roku-znizivsya-na-16.html>
2. Експерти прогнозують складнощі для ІТ-індустрії України у 2023 році. Режим доступу: <https://interfax.com.ua/news/telecom/900854.html>
3. ІТ 2023: що насправді відбувається з вітчизняним ринком. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3692904-it-2023-so-naspravdi-vidbuvaetsa-z-vitciznanim-rinkom.html>
4. ІТ-ринок падає. Які шанси на працевлаштування в новачків? Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/04/10/698886/>
5. Кого потребує ІТ-індустрія у 2023 році. Режим доступу: <https://itcluster.lviv.ua/kogo-potrebuye-it-industriya-u-2023-roczii/>
6. Український Apple нам поки не світить. Та у "бойовому ІТ" чекаємо на ривок. Режим доступу: <https://www.unian.ua/techno/ukrajinskiy-apple-nam-poki-ne-svitit-ta-u-boyovomu-it-chekayemo-na-rivok-12350151.html>
7. Українська ІТ-галузь зможе вийти із кризи у 2024 році – Intellias. Режим доступу: <https://delo.ua/business/ukrayinska-it-galuz-zmoze-viiti-iz-krizi-u-2024-roci-intellias-416342/>

8. Як ІТ-індустрія розвиває інші галузі економіки у 2022 році. Режим доступу: <https://finance.ua/ua/goodtoknow/jak-it-industrija-rozvyvae-inshi-galuzi-ekonomiky>.

KURYLIAK V. V.,
*PhD, Associate Professor,
Associate Professor of Philosophy,
Theology and History of the Church
of Ukrainian Institute of Arts and Science*

THEOLOGY OF HEALTHY LIFESTYLES. THE DOCTRINE AND PRACTICE OF THE SEVENTH-DAY ADVENTIST CHURCH

Introduction. Interest in a healthy lifestyle, veganism, vegetarianism, ecological products, conservation of wildlife and the environment, etc. today occupies one of the first places in every democratic society. Issues of prevention and preservation of individual and public health are priority areas of national health savings systems. Having previously researched the history of the issue of a healthy lifestyle, it was determined that a comprehensive doctrine of a healthy lifestyle has been practiced for more than 150 years by members of the Seventh-day Adventist Church. In the teachings of Adventism, a healthy lifestyle is included as one of the core doctrines, which inevitably leads to a certain theological foundation, thanks to which the theoretical and practical side of this religious teaching is united.

Therefore, this research examines the theological foundations of the doctrine of healthy living in the Seventh-day Adventist Church. In the context of maintaining physical health, the principles of a healthy lifestyle in the teachings of the SDA Church have repeatedly attracted the attention of the world scientific community. For example, in the modern history of Protestantism, the city of Loma Linda, California, which is considered the only blue zone located in an urbanized area, has attracted particular interest from researchers. This city has the largest number of long-livers among the members of the Adventist Church, who remain active until the age of 95 or more. However, the foregoing is a practical manifestation of the application of the healthy lifestyle system in the Adventist environment. The scientific interest lies in determining the foundations of the theological foundation on which the practical application of the principles of a healthy lifestyle by members of the SDA Church is realized. Therefore, the main purpose of this study is to outline the theological basis of the healthy lifestyle of the Seventh-day Adventist Church.

The main results of the research. The history of the development of the theological foundations of Adventist medical practice in the United States of America is impossible without considering the development of medical science in the 19th century and finding out what the general medical background of the Adventist health reforms was [5]. Nineteenth century medicine in the United States of America consisted of treatment methods that were considered traditional for

several centuries, namely: bloodletting, as well as the use of potent chemicals such as opium, mercury, antimony, calomel, etc [4]. It was in these difficult historical conditions for medicine that the doctrine of a healthy lifestyle arose with its rationally justified approaches that condemned the then popular methods. Supporters of natural methods of treatment advised that instead of poisoning the body with harmful substances, other methods should be used for treatment, such as hydrotherapy, healthy nutrition, fresh air, and physical and spiritual exercises. The Seventh-day Adventist Church was also part of these natural healing movements and the struggle against the methods of medieval medicine.

The foundation of Adventist health theology is the work of individual pioneers (the founders of the Adventist Church). One of the first proponents of a healthy lifestyle was Joseph Bates. A feature of his personality was making observations and forming his own conclusions, following which the former sailor concluded that tobacco, alcohol, drugs, coffee, strong tea, and unhealthy food dull a person's mental abilities. Bad habits, according to Joseph Bates, eventually destroy the Christian image in a person. John Harvey Kellogg [2, 6], the legendary experimenter and world-famous doctor, came to the same conclusions. It was he who brought world fame to the newly formed Adventist denomination through his leadership of the Battle Creek Sanitarium. The refusal to eat meat products (not only the meat of unclean animals) and the use of healthy food (fruits, vegetables, nuts, and cereals) prompted Kellogg to conclude that a person who is careless about his health is destroying the image of God [2, 6]. Therefore, the first Adventists saw the theological basis for the idea of a holistic combination of physical health and spirituality in the words from the Holy Scriptures, where the body of the believer is called the temple of the Holy Spirit.

Examining the process of development of the theology of health in the SDA Church, it can be stated that E.G. White was an ideologue and a source of theological justification for the ideas of a healthy lifestyle. Beginning in 1863, she took on the role of health reformer among Adventists. She published several treatises containing the rationale for the causes of health reform. These treatises became the basis of the principles of a healthy lifestyle, which the SDA Church still professes. Through her prolific publishing work, Ellen White promoted what Adventists now call the eight laws of health, as well as principles of dress [9]. However, Ellen White's greatest contribution was substantiating the close relationship between the physical, mental, and spiritual health of a person. The destruction of these connections, according to E. G. White, deprives a person of the opportunity to have a constructive relationship with the Creator. Indeed, the lost health due to the wrong way of living pushes a person to the manifestation of extremes and leads to the impossibility of being useful to himself, his family, society and God.

According to the SDA doctrine of healthy lifestyle, human nature is divided into three parts: 1) higher moral forces - reason, conscience, will; 2) lower moral forces – feelings, desires, inclinations; and 3) physical forces – the physical body with its physiological needs. Therefore, the development of mental abilities is a

priority in Adventism. The lower moral forces must be subordinated to the higher ones. While the physical body of a person is a receptacle for higher and lower moral forces, if the gradation of management is violated, and, for example, feelings become higher than the intellect, this leads to the destruction of one's relationship with God. It is only through the sound mind of a person that it is possible to build a constructive relationship with the Creator. Therefore, the preservation of the physical body, harmony and control over the lower moral forces under the guidance of a constantly improving mind, and obedience to the Holy Spirit brings a person closer to the desired result – the restoration of the image of God in him [14].

Holy Scripture is the foundation of all Adventist theology, including the doctrine of health. Like any Protestant denomination, Adventists appeal to the Bible as their only authoritative source for their 28 Fundamental Beliefs. However, in addition to general theological ideas, the SDA Church draws and substantiates the physiological component of the human body from the pages of Holy Scripture also. According to Adventist theology of health, in order to maintain a correct, healthy mental and spiritual state, a person needs to take care of the health of his body. The Holy Scripture also refers the physical body in the context of the realm of religion, calling it the “temple of the Holy Spirit.” In other words, caring for the health of the body is equal to caring for the temple of God, and bringing the body into a better condition is the source for effective service to God, society and the church. Therefore, according to Adventist theology, any asceticism, extremes, or harm to one's health is a manifestation of unbalanced theology. Adventists maintain that the laws operating in nature reflect the will of God, and the true healing of a person depends, among other things, also on the observance of the laws of nature.

Therefore, according to Adventists, Holy Scripture shows that healing can occur through the regenerative ability of the human body and through the direct action of God on a person who obeys His laws. Miraculous healing (a manifestation of the supernatural power of God) and natural healing (traditional medicine) are equally supported by the love and wisdom of the Creator. Holy Scripture is the only authority that, according to Adventists, confirms the doctrine of health, based on the following characteristics: a) the initiator of the preservation of human health is God; b) Holy Scripture offers a holistic approach to the renewal of man: spirit, soul, and body; and c) human health is a practical component of life, therefore its preservation is mandatory.

In general, Adventist believers reacted to the ideas of healthy lifestyle first by putting into practice what they learned, and later by attributing theological reasons to these ideas. Adventists responded to needs they perceived as urgent by correcting the most important things in their lifestyle, in particular, not smoking, drinking alcohol, using excessively potent drugs, overeating, etc. After addressing the obvious problems that led to illness, Adventists deepened into the intricacies of theological ideas. One example is the idea that it is better not to eat in the evening after 18:00. The theological reasoning here is when one does not eat after that

time, the mind is fresh in the morning before reading the Holy Scripture, showing that overeating harms not only physical health, but also dulls the intellect of a person from being sensitive to the voice of the Holy Spirit. In other words, the return to theological emphasis occurred in waves, precisely at those moments when the majority of the community systematically practiced the principles of a healthy lifestyle. A similar undulating situation is observed in all countries where Adventism has appeared. First, the interest of the new believers in eliminating what is harmful to health, and then the deepening into theological subtleties, when this is necessary. The first stage is the improvement of physical health; the second stage is the improvement of one's physical sphere for the development of spiritual life.

As a result of the accumulation of works on health by Adventist authors, a peculiar theology of a healthy lifestyle has developed, which is based on the concept of the unity of the spiritual and the bodily, in contrast to the concept of duality or opposition [1]. Adventist writers emphasize the causality of everything a person does, thinks, or eats. Adventists build their way of life guided by pragmatic considerations about the health benefits of certain things, and not by hedonistic or aesthetic motives. That is, instead of eating and drinking for the sake of pleasure and a “beautiful” life, Adventists try to choose only what will help preserve physical and spiritual strength and will not interfere with effective service to God.

Also, Adventist health theology is cumulative, following the principles of heredity and progressiveness. Research over the more than 150 years of the Adventist Church's existence has laid the foundation for Adventist health work. Adventists also make extensive use of secular health practices, not discarding useful ideas just because they lay the foundation for a different theology or philosophy that is not entirely Adventist. Therefore, the system of teaching about the health of the Adventist Church in the early 21st century, on the one hand, is a harmonious, internally logical construction. On the other hand, it allows Adventist researchers to rely on different sources, since it combines the ideas of different specialists, from professional Adventist doctors and church theologians to secular doctors and theologians of other faiths, trying to present the same ideas from different angles.

However, despite Adventist recognition of the useful theological or scientific contributions of non-Adventists, the writings of non-Adventists are scrutinized when published by Adventist publishers. The verification takes place at three levels: the first is the correspondence of the ideas (system) of health to the Holy Scriptures, namely the principles of hygiene [11], rationality and advice contained in the Bible as they are understood and interpreted by Adventists. The second level is alignment with Ellen G. White's concept of health, which is broader than what is stated in the Bible. For example, in her writings, the appearance of a Christian or the direct influence of the physical on the spiritual is described in greater detail. The last level of verification is professional, whether the proposed concepts find a rational, scientific justification in secular medical science.

The most complete idea of health, according to Adventists, is reflected in the Hebrew word “shalom” (peace, rest). This word is found in many places in the Bible

and describes wholeness, health, well-being, longevity, and harmony in all areas of life. The concept of “shalom” corresponds to the Greek word “Eirene” used in the context of God-given inner peace, reconciliation achieved through the promised Savior-Messiah – Jesus Christ. Moreover, the peace that God gives in this imperfect world reminds a person of the lost paradise and gives hope for its restoration in the future. Monotheism depicts God as the Creator of all things [8]. His creative power is manifested in the action of the laws of nature. The idea of monotheism suggests that moral laws and laws of nature are still God's instructions. By studying the surrounding world and acting in it according to these laws, a person can use them as God-given remedies in the treatment of diseases. Illness is often the result of non-observance of moral or natural laws. However, according to Adventists, the Bible says that a person with a disease is not always guilty of any particular sin. After all, Holy Scripture describes the current world as bearing the stamp of distortion, imperfection and aging.

In addition to the concept of wholeness, Seventh-day Adventist health theology is inextricably linked to the great controversy theology that shapes and contextualizes all the teachings and practices of the Adventist Church [10]. Adventists consider the concept of the great controversy to be the central theme of the Bible, and only through the prism of this theme do all the others that come up in the Holy Scriptures become more understandable. According to Adventist theologians, the great controversy is considered a unique feature of the theology of the Adventist Church, the central organizing principle, worldview, and metanarrative of Adventism, structuring the world, a way of constructing and understanding reality. In this context, the definition of content is as follows: the Great Controversy has a unique narrative approach to the problem of evil, based on a cosmic political and ideological debate about love, law, and the principles of God's government [10]. Therefore, according to Adventist theology, it is through the prism of the great controversy that such concepts as the gospel, salvation, righteousness, the importance of the Old Testament ministry in the earthly sanctuary, the high priestly ministry of Christ in the heavenly sanctuary, the relationship of faith and works in the work of salvation pass. And through this concept, the meaning of the first and second comings of Christ become clearer. Therefore, according to Adventists, what a person sows into his body, he will reap in the form of destroyed or, conversely, preserved health [10].

Summarizing the results of the study, the following trends in the theology of healthy living in the Seventh-day Adventist Church were outlined.

The theology of nutrition is closely related to the level of human spirituality. If a person is unrestrained and exorbitant in the use of food and does not distinguish between what is harmful and what is not, this, according to Adventists, will ultimately lead to a moral decline and destruction of a person's spiritual life. The theology of nutrition presented by the Adventist denomination, on the one hand, contains a clear indication that a Christian cannot earn salvation by what and how much he eats, and on the other hand, from the position of Adventism, the wrong approach to food complicates a person's path to God. That is, how a person

eats is not a ticket to salvation, but indulgence in one's appetite and intemperance ultimately leads to spiritual decline.

Theology of hygiene [11] involves keeping the physical body clean. Since, according to the book of Leviticus, God does not live in impurity, a careless attitude towards one's body is considered impurity. The theology of appearance includes the idea that outfits and accessories reflect the internal state, and that the submission of appearance to God's internal standards (purity, simplicity, quality, modesty, etc.) is a manifestation of true Christian obedience to the instructions of Holy Scripture.

The theology of rest implies a daily full eight hours of sleep, which is the key to rest of both the mind and body, and a well-rested person will be able to find time every morning for productive Bible reading and prayer. A weekly rest is also necessary—the Sabbath of the Lord, which is mentioned in the fourth commandment of the Decalogue [12]. During the rest on Saturday, according to Adventists, not only is physical strength restored, but the socialization of the believer takes place, and he receives spiritual restoration and God's special blessing. As a result, the entire Adventist theology of rest is aimed at getting a person to account for and balance his time and energy in order to leave time in the daily schedule for building a relationship with the Creator [13].

The theology of mind is the highest link of the “theological ladder of health” and the most difficult for practical implementation. Included in this concept are both the intellect and the character of a person, and these are key to gaining heavenly realities. All other principles are auxiliary tools that are aimed at ensuring that it is the human mind that remains complete, clean, and healthy. In Adventism, the concept of “intelligence” is synonymous with reason, which is one of the components of the highest moral forces of man. The appointment of the mind is to be the “king,” the “great monarch” of human nature. Since the Holy Scriptures extol the harmoniously developed mind, for example, “How much better to receive wisdom than gold! And to have reason means to be chosen, not silver... Reason is the source of life for those who have it” (Proverbs 16:15, 22), its preservation and development is the priority of every conscientious Adventist.

The sum of the theologies of nutrition, rest, hygiene [11], appearance, and intelligence gave birth to the concept of wholeness. The essence of the concept lies in the understanding by every Adventist of the close relationship between the physical, emotional and spiritual components of human health. Ignoring one of the components leads to the deterioration of others, and vice versa, the preference for one component leads to the deterioration of others. Thus, it is a total, balanced, holistic view of life which is constantly cultivated during Adventist worship through health seminars, health protocols, sermons, and various theological literature.

The doctrinal system of the SDA Church contains the principles of a healthy lifestyle, since taking care of one's health as a spiritual and religious component prompts the understanding that “our bodies are the temple of the Holy Spirit.” The practical implementation of the theology of health occurs through the embodiment of the eight principles of health in the life of Adventist believers. These principles

include Nutrition, Exercise, Water, Sunshine, Temperance, Air, Rest, Trust in God. (The NEWSTART acronym) [3]. Each of these principles is considered in the literature of this denomination as a gift from God, and not just a natural remedy, so each of these eight principles of health have theological aspects as well. The pinnacle of Adventist health theology is the eighth principle, trust in God. A kind of “theological ladder of health” is derived from the general theology of health, the lowest link of which is the theology of nutrition, for who cannot curb his appetite, he will not be able to curb his thoughts.

A negative component of the practical implementation of the theology of health is the fanaticism of individual believers [7]. First of all, based on the English-language publications of the founders of the Church, it is clear that since the implementation of health reform, Adventists have constantly encountered fanatical cases of the implementation of the principles of health by individual believers. Church leaders, such as John Harvey Kellogg [2, 6], Joseph Bates, and Ellen and James White have tried in every possible way to instill a balanced view of health reform in church members through printed magazines, books, manuals, seminars, lectures. etc. It becomes obvious that fanaticism and extremes are usually inherent in those Adventists who, for various reasons, could not become full-fledged healthy individuals in the physical and spiritual aspects.

Finding out the similarities and differences in the teachings of Adventists and other Protestant denominations regarding the foundations of a healthy lifestyle leads us to the conclusion that both groups are in closer agreement regarding the importance of preserving the body as the temple of God from alcohol, tobacco, drugs, and debauchery. The main difference lies in the idea of a holistic approach to health. This doctrinal requirement includes not eating the flesh of unclean animals, following the principles of hygiene [11] taught in Leviticus, and eating healthy foods in moderation.

Conclusion. Therefore, we state that in the 19th century, in addition to Adventists, other Christian preachers were also interested in the principles of a healthy lifestyle. However, these were rather isolated cases that did not lead to the creation of an integral system for mandatory implementation by all believers. A comprehensive analysis of the theology and practice of a healthy lifestyle of the SDA Church proves that no other Christian denomination today has such a holistic approach to the issue of a healthy lifestyle as the SDA Church. Adventists owe this to the approaches of rational medicine, the ancient exponents of which were Hippocrates and Galen. The whole concept of health as a religious duty is practiced only by the Seventh-day Adventist Church.

References:

1. Kuryliak V. V. Theology of a Healthy Lifestyle in the Seventh-day Adventist Church. Kyiv : Dukh i Litera, 2021.
2. Kuryliak V. Biography and Medical Activities of John Harvey Kellogg in the Field of Promoting a Healthy Lifestyle. *Educational discourse: a collection of scientific papers*. 2021. Vol. 35, no. 7. P. 73–86.

3. Kuryliak V. Conceptualizing the History and Theology of Health Principles of the Seventh-day Adventist Church. *Paradigm of knowledge*. 2021. No. 4(48). P. 5–27.
4. Kuryliak V. Directions of Medical and Sanitary Work of the Seventh-day Adventist Church in Ukraine. *Current issues of humanities: interuniversity collection of scientific works of young scientists of Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko*. 2020. Vol. 1, no. 31. P. 37–44.
5. Kuryliak V. Healthy Living in the Seventh-day Adventist Church: A History of Doctrine. *State and Church in the Recent History of Ukraine: A Collection of Scientific Articles*. Poltava, 2019. P. 115–124.
6. Kuryliak V. John Harvey Kellogg's Philosophical and Theological Conception of the Principles of a Healthy Lifestyle. *Educational discourse: a collection of scientific papers*. 2021. Vol. 34, no. 6. P. 72–85.
7. Kuryliak V. Reasons for Fanaticism in the Implementation of Health Reform by Some Members of the Seventh-day Adventist Church. *Practical Philosophy*. 2020. No. 2(76). P. 129–139.
8. Kuryliak V. V. The Concept of the Word 'shalom' in the Context of the Laws of the Book of Leviticus. *Bulletin of Lviv University. Series philosopher-political scientist. studios*. 2020. No. 30. P. 63–69.
9. Kuryliak V. The History of Women's Clothing Reform in the Context of the Doctrine of Health in the Seventh-day Adventist Church. *Scientific notes of Tavriya National University named after V.I. Vernadsky. Series: Historical Sciences*. 2020. Vol. 31 (70), no. 2. P. 46–50.
10. Kuryliak V. V. The Theology of the Great Controversy in the Teachings of the Seventh-day Adventist Church. *Bulletin of Lviv University. Series of philosophical and political studies*. 2021. No. 36. P. 74–86.
11. Kuryliak V. V. Theological Basis of Principles of Hygiene and Appearance of Members of the Church of Seventh-day Adventists. *The Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University. Series: Philosophy, philosophies of law, political science, sociology*. 2021. Vol. 4, no. 51. P. 132–148.
12. Kuryliak V. V. Theology of Rest in the Works of Christian Writer Ellen G. White. *Social Sciences: Current Trends and Factors of Development: International Scientific-Practical Conference, Odessa*. Odessa, 2021. P. 33–37.
13. Kuryliak V. V. Theology of Sabbath Rest (Based on the Book by Samuel Bacchiocchi 'Divine Peace for Troubled Humanity'). *History, Problems and Necessary Conditions for the Formation of Civil Society in Ukraine: International Scientific-Practical Conference, Lviv*. Lviv, 2021. P. 21–26.
14. Kuryliak V. V. Will as a Component of the Higher Moral Forces of Man according to the Teachings of the Seventh-day Adventist Church. *Norwegian Journal of Development of the International Science*. 2021. No. 65. P. 47–50.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ПВНЗ «УКРАЇНСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ ІНСТИТУТ»

МАТЕРІАЛИ

XVIII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО–ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
**«Антикризовий розвиток соціальних та економічних процесів
в умовах глобалізації»**

18 квітня 2023 року

Відповідальна за випуск наукового видання
Куриляк В.В.

Комп'ютерний набір і верстка Орловський Р.В.

Підп. до друку 29.06.23. Формат 60x84/16
Папір офс. Гарнітура Arial. Друк офс. Замовлення №195
Друк. арк. 15,19. Обл.–вид. арк. 14,89. Тираж 200 прим.

Видавничий центр науково–організаційного відділу
Українського гуманітарного інституту
08293, Київська обл., м. Буча, вул. Інститутська, 14,
e–mail: conference@ugi.edu.ua

Поліграфія

Видавництво «Міленіум»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 535 від 19.07.2001 р.

м. Київ, вул. Фрунзе, 60
Тел./факс 222–74–35
E–mail: milenium_ofis@ukr.net

ПВНЗ «УКРАЇНСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ ІНСТИТУТ»

08292 Київська обл.,
м. Буча, вул. Інститутська, 14
conference@ugi.edu.ua
www.ugi.edu.ua